UCHWAŁA NR LI/700/2022
RADY MIASTA KALISZA

z dnia 31 marca 2022 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2021-2024

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r. poz.1372 z późn. zm.) w związku z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710 z późn. zm.) uchwala się co następuje :

§ 1. 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2021- 2024", który stanowi załącznik do uchwały.

2. Program, o którym mowa w ust. 1 został pozytywnie zaopiniowany przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Kalisza.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący

Rady Miasta Kalisza

/.../

Tadeusz Skarżyński

Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2021-2024

Kalisz

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP 4

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 12

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE 13

3.1. USTAWA O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI 14

3.2. USTAWA O PLANOWANIU I ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM 21

3.3. USTAWA – PRAWO BUDOWLANE 21

3.4. USTAWA O OCHRONIE PRZYRODY 23

3.5. USTAWA O GOSPODARCE NIERUCHOMOŚCIAMI 23

3.6. USTAWA O PODATKACH I OPŁATACH LOKALNYCH 24

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 24

4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI 24

4.1.1. KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022 24

4.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO 26

4.2.1. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO DO 2030 ROKU 26

4.2.2. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO. WIELKOPOLSKA 2020+ 27

4.2.3. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO NA LATA 2017-2020 35

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 36

5.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI OPRACOWANYMI NA POZIOMIE MIASTA KALISZA 36

5.1.1. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO 36

5.1.2. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO 42

5.1.3. UWARUNKOWANIA OCHRONY PRZYRODY I RÓWNOWAGI EKOLOGICZNEJ 61

5.1.4. GMINNY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW NA WYPADEK KONFLIKTU ZBROJNEGO I SYTUACJI KRYZYSOWYCH 70

5.2. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA KALISZA 70

5.2.1. ZARYS HISTORII MIASTA 70

5.2.2. KRAJOBRAZ KULTUROWY 78

5.2.3. ZABYTKI NIERUCHOME 81

5.2.4. ZABYTKI RUCHOME 85

5.2.5. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE 89

5.2.6. ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH I INNYCH 104

5.3. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY 105

5.3.1. REJESTR ZABYTKÓW 105

5.3.2. POMNIKI HISTORII 112

5.3.3. LISTA SKARBÓW DZIEDZICTWA 112

5.3.4. PARKI KULTUROWE 112

5.4. ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH 112

5.5. ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH 112

5.6. ZABYTKI WPISANE DO REJESTRU STANOWIĄCE WŁASNOŚĆ MIASTA KALISZA 113

6. OCENA STANU ZACHOWANIA ZABYTKÓW RUCHOMYCH, NIERUCHOMYCH I ARCHEOLOGICZNYCH 124

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE 135

7.1. PRIORYTETY GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 135

7.2. KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 137

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 153

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 155

10. ZEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 156

11. REALIZACJA I FANANSOWANIE PRZEZ MIASTO KALISZ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW 158

12. ANEKS NR 1. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA KALISZA – ZABYTKI NIERUCHOME 164

13. ANEKS NR 2. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA KALISZA – ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE 255

14. ANEKS NR 3. DECYZJA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO Z 29 LISTOPADA 2013 ROKU O SKREŚLENIU Z REJESTRU CZĘŚCI ZAŁOŻENIA URBANISTYCZNEGO MIASTA KALISZA 268

15. ANEKS NR 4. DECYZJA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO Z 29 LISTOPADA 2013 ROKU O SKREŚLENIU Z REJESTRU CZĘŚCI CAŁEGO OBSZARU MIASTA KALISZA W GRANICACH AKTUALNYCH (Z 1957 ROKU) 276

16. ANEKS NR 5. CZĘŚĆ GRAFICZNA – ZABYTKI NIERUCHOME 283

17. ANEKS NR 6. CZĘŚĆ GRAFICZNA – ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE 284

1. WSTĘP

Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2021-2024 to kolejny, dokument, obejmujący całościową strategię w zakresie działań z obszaru ochrony zabytków i opieki nad zabytkami położonymi w granicach administracyjnych Kalisza. Każdorazowo dokument ten – z godnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – opracowywany jest i realizowany w okresie czteroletnim.

Poprzednio obowiązujący *Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2017-2020* przyjęty został uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XLIII/526/2017 z 28 września 2017 r. W okresie jego obowiązywania sporządzone zostały dwa sprawozdania z jego realizacji – za okres 2017-2018 oraz za lata 2019-2020, które Prezydent Miasta Kalisza składał Radzie Miasta Kalisza. Oba dokumenty zostały również przekazane kaliskiej Delegaturze Wielkopolskiego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

Punktem wyjścia do sporządzenia obecnej aktualizacji programu na następne cztery lata, jest podsumowanie najważniejszych dokonań i realizacji zadań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami Kalisza zaplanowanych w poprzednim dokumencie.

Wśród najistotniejszych działań samorządu przy zabytkach stanowiących własność komunalną, należy wymienić realizację projektów, dla których Miasto pozyskało wsparcie ze środków Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020.

Projekt pn. „Adaptacja pomieszczeń zabytkowego budynku ratusza miejskiego (piwnic, wnętrza wieży ratuszowej wraz z tarasem widokowym oraz patio) na ekspozycję poświęconą dziedzictwu historyczno-kulturowemu Kalisza i regionu", zrealizowany został w ramach WRPO 2014-2020 Działanie 4.4 – „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego", Poddziałanie 4.4.4 „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego w ramach ZIT dla rozwoju AKO".

Jego celem było zachowanie, ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego Kalisza i regionu. Zakres rzeczowy projektu objął adaptację pomieszczeń zabytkowego budynku ratusza miejskiego na cele kulturalne, w tym:

- ✓ roboty budowlane pomieszczeń piwnic ratusza, patio, wieży ratuszowej wraz z platformą widokową oraz korytarzem przy wejściu na wieżę, sali nr 18 w celu utworzenia ekspozycji oraz obsługi ruchu turystycznego,
- ✓ zakup stałego wyposażenia wraz z opracowaniem treści cyfrowych,
- ✓ roboty budowlane w celu likwidacji barier architektonicznych – dobudowa windy zewnętrznej do budynku ratusza oraz przebudowa wejścia obsługującego osoby niepełnosprawne ruchowo.

Projekt zrealizowany został w okresie od 29.12.2015 r. do 29.05.2020 r. Całkowity koszt wyniósł 7.367.732,40 zł z kwotą dofinansowania w wysokości 2.616.590,18 zł oraz wkładem własnym w wysokości 4.751.142,22 zł.

To wyjątkowa pod każdym względem ekspozycja, która wykorzystując technologie multimedialne opowiada o Kaliszu i regionie poprzez wybrane wydarzenia z dziejów i ludzi tworzących jego historię i współczesność. Wystawa stała się prawdziwą atrakcją turystyczną

Kalisza oraz wzbogaciła jego ofertę kulturalną i turystyczną. Dobrze służy promocji unikatowego dziedzictwa historyczno-kulturowego miasta i regionu, o czym świadczy duże zainteresowanie kaliszan i turystów krajowych i zagranicznych. Jest również wykorzystywana do organizacji wydarzeń miejskich i regionalnych, warsztatów edukacyjnych, etc., związanych z upowszechnianiem wiedzy o przeszłości i teraźniejszości Kalisza.

Projekt pn. „Rozwój kluczowego szlaku dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego pn. Szlak Piastowski", zrealizowany został w ramach WRPO 2014-2020, Działanie 4.4 – „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego", Poddziałanie 4.4.1 „Inwestycje w obszarze dziedzictwa kulturowego regionu". Obejmował w Kaliszu - Basztę Dorotka i przybasztowe mury – Centrum Kaliskich Baśni i Legend, w Koninie - Słup Koniński, w Gnieźnie - realizację Traktu Królewskiego, w Gminie Pobiedziska - Skansen Miniatur Szlaku Piastowskiego oraz Pyzdrach -Drewniany Dom Podcieniowy.

Miasto Kalisz zrealizowało zadanie pn. Baszta Dorotka i przybasztowe mury – Centrum Kaliskich Baśni i Legend. Inwestycja umożliwiła wykonanie prac remontowych i konserwatorskich zabytkowej baszty „Dorotki" wraz z przyległym fragmentem murów miejskich oraz jej adaptacji na Centrum Kaliskich Baśni i Legend oraz Lokacji Miasta. Kalisz zyskał kolejną atrakcję turystyczną i miejsce, gdzie zwłaszcza najmłodsi odwiedzający, mogą w nietuzinkowy sposób wejść do świata baśni i legend oraz poznać historię miasta.

Ponadto wszystkie ww. wyremontowane w ramach projektu obiekty zabytkowe na Szlaku Piastowskim, zostały oznakowane tablicami informacyjnymi wzbogaconymi tzw. rozszerzoną rzeczywistością. Ostatni etap projektu stanowiła krajowa kampania promocyjna.

Projekt został zrealizowany w okresie od 05.05.2016r. do 30.06.2020r. Całkowity koszt wyniósł 7 545 213,18 zł, kwota dofinansowania w wysokości 4 250 843,49 zł, a wkład własny 3 294 369,69 zł.

Przy udziale środków finansowych z budżetu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz samorządu Województwa Wielkopolskiego wykonane zadanie wymiany pokrycia dachowego na budynku I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka (2017). Łączny koszt wyniósł 1.691.909,92 zł, (w tym dofinansowanie z budżetu MKiDN wyniosło 300.000,00 zł, dofinansowanie to 20.000,00 zł, budżet Miasta – 1.371.909,92 zł).

Na rozbudowę i przebudowę wejścia frontowego do III Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Kaliszu (2018). Miasto pozyskało dotację celową ze środków Wojewody Wielkopolskiego w kwocie 100.000,00 zł. Całkowity koszt zadania wyniósł 215.925,69 zł.

Z budżetu miasta sfinansowane zostały zadania w zakresie opieki nad zabytkami takie jak:

- ✓ aranżacja dziedzińca I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka (2017) – na kwotę 51.598.50, zł.
- ✓ wymiana stolarki zewnętrznej i renowacja elewacji budynku Domu Muzyka (2017) – na kwotę 580.000,00 zł.

- ✓ wykonanie wielobranżowej dokumentacji projektowej dla zadania pn. „Mury średniowiecznego Kalisza – rewaloryzacja piastowskich fortyfikacji obronnych miasta lokacyjnego" (2017-2018) – 232.962,00 zł.
- ✓ adaptacja budynku przy ul. Nowy Świat 13 na potrzeby Liceum Plastycznego (2018-2019) – na kwotę 2.693.348,97 zł.
- ✓ przebudowa i rozbudowa Izby Pamięci Szczypiorniaka z przeznaczeniem na muzeum i bibliotekę – Poprawa stanu technicznego obiektu (2016-2019) – na kwotę 1.025.300,00 zł.
- ✓ prace remontowo-konserwatorskie budynku Rogatki Wrocławskiej (2019-2020) – na kwotę 573.571,00 zł.
- ✓ prace remontowo-konserwatorskie wnętrza sali recepcyjnej wraz z wymianą systemu nagłośnienia i odświeżeniem parkietu (2020 r.) – na kwotę 520.364,31 zł.

W ciągu czterech lat Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych przeprowadził m.in. remonty elewacji, dachów i klatek schodowych w 23 budynkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza, których koszt wyniósł łącznie 7.052,923,48 zł.

W 2017 r.

1) al. Wolności 9 a – zakończenie kompleksowego remontu prowadzonego od 2016 r.;
2) ul. Piskorzewska 14 – remont elewacji, dachów i klatek schodowych;
3) ul. Majkowska 6 – remont elewacji, dachów i klatek schodowych;
4) ul. Górnośląska 13 (tylko elewacja tylna);
5) ul. Parczewskiego 8;
6) ul. Śródmiejska 23 (remont klatki schodowej).

W 2018 r.

1) ul. Ciasna 12 – remont pokrycia dachowego;
2) ul. Hoża 2-4 – remont pokrycia dachowego;
3) ul. Hoża 5 – remont pokrycia dachowego;
4) ul. Górnośląska 13 – remont części elewacji;
5) ul. Majkowska 6 – remont elewacji, dachu i klatek schodowych;
6) ul. Mariańska 5 – remont klatki schodowej;
7) ul. Piekarska 6 – kontynuacja remontu elewacji, malowanie klatek schodowych;
8) ul. Piekarska 7 – kontynuacja remontu elewacji, malowanie klatek schodowych;
9) ul. Piskorzewska 4 – remont elewacji i pokrycia dachowego, klatek schodowych, zmiana sposobu ogrzewania budynku;
10) ul. Piskorzewska 8 – remont elewacji i pokrycia dachowego, klatek schodowych, zmiana sposobu ogrzewania budynku;
11) ul. Piskorzewska 10 – remont elewacji i pokrycia dachowego, klatek schodowych, zmiana sposobu ogrzewania budynku;
12) ul. Piskorzewska 14 – remont elewacji i pokrycia dachowego, klatek schodowych, zmiana sposobu ogrzewania budynku;
13) ul. Targowa 24 – kontynuacja remontu elewacji i klatki schodowej;
14) ul. Śródmiejska 23 – remont klatki schodowej.

W 2019 r.

1) ul Parczewskiego 5-6 – remont elewacji, dachu i klatek schodowych;
2) ul. Śródmiejska 16 – remont elewacji, dachu.

W 2020 r.

1) ul. Śródmiejska 12 – remont elewacji i klatki schodowej.

Ważnym obszarem działań Miasta w latach 2017-2020 były nakłady inwestycyjne związane z poprawą infrastruktury miasta, w celu lepszego zachowania i użytkowania obszaru historycznego układu urbanistycznego.

Jednym z kluczowych projektów dla przestrzeni centrum miasta lokacyjnego było zadanie pn. „Rewitalizacja Głównego Rynku – poprawa stanu układu komunikacyjnego".

W 2019 roku Miasto ze Stowarzyszeniem Architektów Polskich (SARP) Oddział w Poznaniu, ogłosiło i rozstrzygnęło konkurs urbanistyczno-architektoniczny na stworzenie koncepcji zagospodarowania Głównego Rynku, Nowego Rynku i łączącej je ulicy Kanonickiej. Wyłoniono koncepcję zagospodarowania tej przestrzeni przez architekta Romana Rutkowskiego. Całkowita wartość poniesionych z tego tytułu nakładów wyniosła 133.800,00 zł.

W 2020 roku Miasto podpisało umowę z autorem zwycięskiej koncepcji na opracowanie projektu w zakresie przebudowy Głównego Rynku, ulicy Kanonickiej oraz Nowego Rynku (obejmuje nawierzchnie wraz z infrastrukturą towarzyszącą, małą architekturą, zielenią miejską i miejscami postojowymi).

W pierwszym etapie opracowana została dokumentacja projektowa przebudowy Głównego Rynku i ulicy Kanonickiej – jej koszt wyniósł 362.850,00 zł. Trwa opracowanie projektu przebudowy Nowego Rynku. Realizacja ten inwestycji nastąpi w 2022 r.

W historycznym centrum ze środków z budżetu miasta Zarząd Dróg Miejskich wykonał przebudowę ulic: Browarnej (635.052,95 zł), Piekarskiej na odcinku od Sukienniczej do Kazimierzowskiej oraz Kadeckiej (861.743,98 zł), Kazimierzowskiej na odcinku od ul. Kadeckiej do ul. Sukienniczej (1.838.168,30 zł).

W ramach projektu Rozbudowy układu komunikacyjnego miasta w 2020 r. rozpoczęto przebudowę ul. Śródmiejskiej w Kaliszu na odcinku od Rogatki do Mostu Kamiennego, Inwestycja jest dofinansowana ze środków Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych. Jej zakończenie przewidziano na 2021 r.

Na realizację projektu pn. Kalisz – kurs na rewitalizację, samorząd pozyskał współfinansowanie ze środków Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 Działanie 9.2. Rewitalizacja miast i ich dzielnic, terenów wiejskich, poprzemysłowych i powojskowych, Poddziałanie 9.2.2. Rewitalizacja miast i ich dzielnic, terenów wiejskich, poprzemysłowych i powojskowych w ramach ZIT dla rozwoju AKO".

Celem projektu było podniesienie poziomu aktywności i integracji lokalnej społeczności na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza.

W ramach projektu realizowano niżej wymienione zadania:

1) Utworzenie woonerfu w obszarze ul. Śródmiejskiej oraz ul. Zamkowej w Kaliszu – strefy uspokojonego ruchu o wysokich walorach estetycznych, która łączy funkcje ulicy, deptaku, parkingu i miejsca spotkań mieszkańców (2019-2020).
2) Przebudowę ul. Piskorzewskiej w Kaliszu poprzez uspokojenie ruchu samochodowego, przywrócenie ładu przestrzennego oraz podniesienie standardu przestrzeni ulicy z zachowaniem jej oryginalnego wyglądu (2019-2020).
3) Rewaloryzację Plant Miejskich jako przestrzeni atrakcyjnej dla mieszkańców poprzez utworzenie strefy odpoczynku oraz spędzania wolnego czasu (2019-2021).
4) Przebudowę i adaptację lokalu przy ul. Babina 1 w Kaliszu na Centrum Organizacji Pozarządowych, w którym zmodernizowane lokale służą organizacjom pozarządowym i są miejscem spotkań, szkoleń oraz warsztatów, kierowanych do mieszkańców obszaru rewitalizacji, ale i ogółu kaliszan (2019-2020).
5) Przebudowę i adaptację zabytkowego budynku przy ul. Nowy Świat 2a w Kaliszu na „Akcelerator Kultury", który pozwolił na wyrównanie szans związanych z dostępem do usług kulturalnych, w szczególności osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z obszaru rewitalizacji. Jest to również nowa na mapie Kalisza przestrzeń służąca rozwojowi potencjału turystycznego, przemysłów kreatywnych i kultury (2019-2020).
6) Przebudowę i adaptację lokali przy ul. Podgórze 2-4 w Kaliszu na „Dom Sąsiedzki", w którym organizowane są zarówno wydarzenia dla mieszkańców, jak i z ich inicjatywy. Ponadto w murach obiektu prowadzone jest poradnictwo zawodowe i prawne oraz wsparcie realizowane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kaliszu (2019-2020).

Projekt realizowany był w okresie od 13.11.2018r. do 30.09.2021 r., całkowity koszt projektu to 14.430.118,35 zł, w tym kwota dofinansowania z WRPO 9.687.805,33 zł oraz wkład własny w wysokości 1.709.612,71 zł

Miasto Kalisz kontynuowało prowadzoną od wielu lat politykę wspierania działań właścicieli zabytków w zakresie opieki nad zabytkami poprzez udzielanie dotacji celowych z budżetu. W okresie obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2017-2020* na dotacje prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków przeznaczono łącznie 2.250.000,00 zł (2017 – 600.000,00 zł, 2018 – 600,000,00 zł, 2019 – 550.000,00, 2020 – 500,000,00 zł). Dofinansowanie otrzymało łącznie 34 beneficjentów – gospodarzy i właścicieli zabytków sakralnych, budynków mieszkalnych oraz zabytkowych cmentarzy.

Wśród dofinansowanych prac przy zabytkach sakralnych należy wymienić:

1) Prace przy remoncie dachu kościoła pojezuickiego pw. św. Wojciecha i św. Stanisława Kaliszu nad nawą główną połać południowa, nawą boczną od strony północnej, nawa boczną i wieżyczką od strony południowej wraz z instalacją odgromową i elewacjami nad nawami bocznymi kościoła oraz I etap konserwacji rokokowych ławek w nawie głównej kościoła.

2) Remont dachu i konserwację elewacji frontowej wraz z portalem wejściowym budynku dawnego klasztoru kanoników regularnych, obecnie domu parafialnego, oraz prace konserwatorskie przy ceglanych elewacjach katedry św. Mikołaja – elewacja wschodnia naw bocznych, elewacja wschodnia i zachodnia nawy bocznej południowej , elewacja północna nawy bocznej północnej – część zachodnia.
3) Konserwację i restaurację elewacji bazyliki kolegiackiej oraz gotyckiego maswerku. We wnętrzu bazyliki pw. Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa), konserwację klasycystycznego ołtarza głównego oraz kaplicy św. Józefa.
4) Prace remontowo-konserwatorskie zabytkowego kościoła filialnego św. Wojciecha na Zawodziu – w zakresie naprawy podłogi w nawie, prezbiterium i zakrystii oraz naprawy stopni schodów i desek podłogowych na chórze, konserwację ścian i stropu nawy i chóru muzycznego wraz z polichromią oraz konserwacją drzwi wejściowych do kościoła.
5) Zakończenie rewaloryzacji Kaplicy Ordęgów, obecnie Kaplicy św. Barbary, przy ul. Szczypiornickiej 70 wraz z otoczeniem.
6) Prace konserwatorskie i restauratorskie barokowego drewnianego krucyfiksu i stolarki drzwiowej (trzy pary barokowych polichromowanych drzwi) w krużgankach klasztoru poreformackiego (obecnie Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu) oraz badania nawarstwień malarskich w skrzydłach północnym, zachodnim i południowym krużganka klasztoru.
7) Prace remontowo-konserwatorskie kruchty zachodniej z korytarzem i przedsionkiem przy kościele pobernardyńskim pw. Nawiedzenia NMP (obecnie oo. Jezuitów).
8) Pierwszy etap konserwacji malowideł ściennych w cerkwi prawosławnej pw. śś. App. Piotra i Pawła – sklepienie nawy.

Dzięki dotacjom budżetowym właściciele budynków mieszkalnych przeprowadzili:

1) Remont elewacji frontowej budynku mieszkalnego przy ul. Pułaskiego 16.
2) Remont dachu budynku przy ul. Główny Rynek 3.
3) Wymianę stolarki okiennej i remont elewacji kamienicy przy al. Wolności 19, rekonstrukcję stolarki drzwiowej zewnętrznej, rewitalizację bram wjazdowych oraz renowację drewnianych elementów wystroju klatki schodowej.
4) Roboty budowlane przy późnobarokowym dworze w Sulisławicach, ul. Romańska 146 w zakresie naprawy murów przyziemia (fundamentów), wykopów fundamentowych, ław i płyt fundamentowych oraz remontu ścian piwnic.

Zespół trzech nekropolii wyznaniowych przy Rogatce tworzy ważny element materialnego dziedzictwa miasta i tożsamości Kalisza, dlatego też jest przedmiotem szczególnej troski ze strony kaliskiego samorządu. Nagrobki, grobowce i kaplice to zabytki niezwykle wymagające i trudne do zachowania.

Miasto współpracuje z gospodarzami zabytkowych cmentarzy zachęca ich do skorzystania z możliwości ubiegania się o dotacje z budżetu Kalisza na zabezpieczenie i konserwację poszczególnych obiektów czy okalających je parkanów.

Dofinansowanie przyznane z budżetu pozwoliło na realizację:

1) Prac remontowo-budowlanych zewnętrznej strony zabytkowego muru cmentarza ewangelickiego – na odcinku wzdłuż ul. Harcerskiej do bramy głównej i od bramy wzdłuż ul. Harcerskiej i Górnośląskiej do granicy z cmentarzem rzymskokatolickim (2017-2018) oraz opracowanie dokumentacji projektowej remontu i konserwacji wewnętrznej strony parkanu cmentarza ewangelicko-augsburskiego na odcinku wzdłuż ul. Harcerskiej i Górnośląskiej (2019) – dotacje łącznie 209.000,00 zł.
2) Prac remontowo-konserwatorskich przy grobowcu śp. Bronisława Bukowińskiego, Prezydenta Miasta Kalisza, na cmentarzu katolickim (2020) – 14.247,00 zł.
3) Prac remontowo-konserwatorskich przy nagrobku rodzinnym śp. Mieczysława Szarrasa, Prezydenta Miasta Kalisza, na cmentarzu katolickim(2020) – 10.608,00 zł.

Gospodarze zabytków sakralnych skutecznie aplikowali również środki unijne. Pozyskane dofinansowanie wraz z dotacjami z kolejnych budżetów Kalisza, pozwoliło na realizację przedsięwzięć remontowych i konserwatorskich w dwóch kościołach – oo. Franciszkanów oraz pojezuickim – na nienotowaną dotąd skalę.

Klasztor oo. Franciszkanów w Kaliszu na projekt pn. Prace konserwatorsko-budowlane wraz z kompleksową restauracją wnętrza kościoła przy zabytkowym zespole kościelno-klasztornym oo. Franciszkanów w Kaliszu przy ul. Sukienniczej 7, częściowo finansowany ze środków Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 realizowany w latach 2017-2018 o wartości 10.574.442,00 zł, otrzymał dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej – w kwocie 7.836.718,96 zł, oraz z budżetu Kalisza (w l. 2017-2018) w wysokości 2.105.323,70 zł, co stanowiło 19 % całości kosztów projektu).

Rzymskokatolicka Parafia Ordynariatu Polowego pw. św. Wojciecha i św. Stanisława na projekt pn. Z tradycją w przyszłość – renowacja zabytkowego kościoła pojezuickiego w centrum Kalisza i modernizacja wnętrza na potrzeby organizacji działań kulturalnych, częściowo finansowany ze środków Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020, realizowany w latach 2018-2019 o wartości 6.209.873,95 zł, otrzymała dofinansowanie w kwocie 5.278.392,84 zł oraz dofinansowanie z budżetu Kalisza w łącznej wysokości 950.000,00 zł (w 2018 r. – 250.000,00 zł, w 2019 r. – 700.000,00 zł, co stanowiło 15 % całości kosztów projektu).

W ramach projektu pn. Szlakiem zabytkowych kościołów Diecezji Kaliskiej – rewaloryzacja i konserwacja zabytków drewnianych, celem ochrony dziedzictwa kulturowego oraz wzrostu atrakcyjności regionu, dofinansowanego z Programu Ochrona i Środowisko (POiŚ), wykonane zostały w dwóch etapach prace konserwatorskie drewnianych zabytków ruchomych, stanowiących wyposażenie kościoła klasztornego oo. Franciszkanów pw. św. Stanisława BM w Kaliszu. W 2017 r. dofinansowanie z POiŚ I etapu prac konserwatorskich wyniosło 1.299,813,19 zł i stanowiło 85 % całości kosztów, a dotacja z budżetu Kalisza 230.838,41zł, co stanowiło 15% kosztów projektu).

Koszt II etapu prac konserwatorskich we franciszkańskiej świątyni, wykonany w latach 2017-2018 r. wyniósł 920.000,00 zł, w tym dofinansowanie ze środków UE to 782.000,00 zł, a dotacja z budżetu Kalisza 163.837.89 zł, co stanowiło 15 % całości kosztów projektu).

Łącznie z budżetu Kalisza na realizację obu etapów projektu przekazano dotacje w wysokości 394.676,30 zł.

Kwota dofinansowania z budżetu Kalisza do wymienionych wyżej trzech projektów prowadzonych kościele franciszkanów i kościele pojezuickim wyniosła w latach 2017-2019 łącznie 3.450.000,00 zł.

Duży wpływ na poprawę stanu obiektów zabytkowych Kalisza miało ustanowienie na obszarze rewitalizacji Specjalnej Strefy Rewitalizacji, obejmującej obszar ograniczony: al. Wojska Polskiego, ul. Poznańską, ul. Harcerską, ul. Nowy Świat, ul. Szlak Bursztynowy, Rzeką Prosną, Kanałem Bernardyńskim, ul. Ciepłą, ul. Winiarska, ul. Warszawską, ul. gen. Władysława Sikorskiego). Specjalna Strefa Rewitalizacji wyznaczona została przez Radę Miasta Kalisza na okres 10 lat, a jej wprowadzenie pozwala na uproszczenie procedur administracyjnych związanych z realizacją Gminnego Programu Rewitalizacji oraz korzystanie ze szczególnych udogodnień i specjalnych procesów. Dzięki temu właścicielom lub użytkownikom wieczystym nieruchomości położonych w obrębie Specjalnej Strefy Rewitalizacji z budżetu Kalisza można udzielić dotacji na wykonanie robót budowlanych polegających na remoncie lub przebudowie lub prac konserwatorskich i prac restauratorskich w odniesieniu do nieruchomości niewpisanych do rejestru zabytków.

W 2019 r. po raz pierwszy udzielono dotacji dla właścicieli lub użytkowników wieczystych nieruchomości położonych na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji (na podstawie Uchwały nr VIII/112/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 25 kwietnia 2019 roku). Dotacje w łącznej kwocie 621.000,09 zł, (całkowita wartość zrealizowanych działań to 2.255,03 zł) otrzymało 9. beneficjentów. W ramach ubiegłorocznego programu wspierającego właścicieli lub użytkowników wieczystych nieruchomości położonych na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji, Miasto Kalisz udzieliło dotacji 13 beneficjentom, na łączną kwotę 559.024,00 zł, a wartość zrealizowanych prac wyniosła w sumie 1.599.133,89 zł. Na 2021 rok Miasto Kalisz przeznaczyło milion złotych na dotacje do remontów i prac konserwatorskich prywatnych budynków położonych w Specjalnej Strefie Rewitalizacji.

Wskazując najważniejsze działania prowadzone przez Miasto Kalisz w celu zachowania dziedzictwa historyczno-kulturowego, nie sposób pominąć wsparcia finansowego dla prowadzonych przez Instytut Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie ratowniczych badań archeologicznych na Starym Mieście. Były one elementem programu badawczego pn. Kaliskie skupisko osadnicze we wczesnym średniowieczu. Dofinansowanie badań archeologicznych i opracowania ich wyników z budżetu Kalisza w latach 2017-2020 zł wyniosło łącznie 70.000,00 zł. Badania poszerzyły wiedzę o początkach osadnictwa na terenie miasta oraz wzbogaciły ją o szereg cennych artefaktów związanych z działalnością ludzi zamieszkujących te tereny przed wiekami dzisiejszego Kalisza.

Należy równie wskazać zaangażowanie instytucji, organizacji i stowarzyszeń, i placówek oświatowych w działania na rzecz popularyzacji historii i zabytków Kalisza w publikacjach, w ramach wydarzeń kolejnych edycji Europejskich Dni Dziedzictwa, na konferencjach, w działaniach edukacyjnych i promocyjnych, realizowane przy wsparciu finansowym lub organizacyjnym Miasta.

Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2021-2024 zawiera aktualizację wszelkich zaistniałych na przestrzeni minionych czterech lat zmian w obowiązującym prawie dotyczącym zagadnień związanych z ochroną zabytków i opieką nad

zabytkami, a także w stosunku do istniejącego stanu i zasobu zabytków zlokalizowanych na terenie miasta Kalisza.

Niezmiennymi celami *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2021-2024* sformułowanymi w art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.), pozostają:

1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków;
6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program jest dokumentem strategicznym na lata 2021-2024 w zakresie ochrony zabytków
i opieki nad zabytkami położonymi w granicach administracyjnych miasta i będzie realizowany dostępnymi środkami prawnymi, organizacyjnymi oraz finansowymi.

Jest jednocześnie instrumentem koordynującym proces tworzenia miejskich polityk przestrzennych i służy poprawie stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego Kalisza. Wskazuje potrzeby i zasad ochrony dziedzictwa historyczno-kulturowego Kalisza, służy również wzmacnianiu tożsamości społeczności lokalnej poprzez budowanie poczucia współodpowiedzialności mieszkańców za nasze dziedzictwo.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Bezpośrednią podstawę prawną dla opracowania *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2021-2024* stanowi art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zmianami) zgodnie, z którym:

- ✓ gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest na okres 4 lat przez Prezydenta Miasta Kalisza;
- ✓ gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Miejska po uzyskaniu opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ✓ gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym;
- ✓ Prezydent Miasta Kalisza sporządza co 2 lata sprawozdanie z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, które przedstawia Radzie Miejskiej

Dodatkową przesłankę prawną dla stworzenia niniejszego dokumentu stanowi także ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1372 ze zmianami), która w art. 7 ust. 1 pkt 9 wskazuje, że zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy m. in. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

W obowiązującym w Polsce systemie prawnym ochrona zabytków i całości dziedzictwa kulturowego została zagwarantowana w najważniejszym akcie prawnym jaki stanowi Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Z treści art. 5 i 6 wynika, iż konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela jest stanie na straży m.in. szeroko rozumianego dziedzictwa narodowego, które w dużym stopniu tworzą zabytki. Ponadto zabytki jako obiekty silnie nacechowane kulturowo wartościami materialnymi jak i niematerialnymi, stanowią dobro wspólne wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z zapisem umieszczonym w art. 82 Ustawy Zasadniczej dbałość i troska o dobro wspólne jest obowiązkiem każdego obywatela Państwa Polskiego.

Opisane powyżej uwarunkowania prawne wynikające z zapisów Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej stanowią, że między innymi sprawowanie ochrony i opieki nad zabytkami jest ważną dziedziną, w której realizuje się polityka kulturalna państwa. Zabytki będące materialnym dziedzictwem kulturowym stanowią także dobro kultury w sensie niematerialnym upamiętniającym istotne dla tożsamości kulturowej wydarzenia z historii, postacie historyczne, idee wyrażające się m.in. ewoluujących stylach historycznych tworzących historię szeroko rozumianej sztuki i kultury.

Najistotniejsze uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte są w następujących obowiązujących ustawach:

- ✓ ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zmianami);
- ✓ ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 poz. 741 ze zmianami);
- ✓ ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. Nr 1333 ze zmianami);
- ✓ ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 poz. 1219 ze zmianami);
- ✓ ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1098 ze zmianami);
- ✓ ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 1990 ze zmianami);
- ✓ ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zmianami);

- ✓ ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 1057 ze zmianami).

Ochrona zabytków przechowywanych w muzeach, w bibliotekach i w archiwach została ustalona w następujących aktach prawnych:

- ✓ ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 902 ze zmianami);
- ✓ ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r. poz. 1479 ze zmianami);
- ✓ ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 164 ze zmianami).

3.1. USTAWA O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI

Art. 3 pkt 1, 2 i 3

Zabytkiem nieruchomym lub ruchomym jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub zawiązane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 6 ust. 1 pkt 1

Do zabytków nieruchomych zaliczają się:

- ✓ krajobrazy kulturowe,
- ✓ układy urbanistyczne,
- ✓ układy ruralistyczne,
- ✓ zespoły budowlane,
- ✓ dzieła architektury i budownictwa,
- ✓ dzieła budownictwa obronnego,
- ✓ obiekty techniki (kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe),
- ✓ cmentarze,
- ✓ parki, ogrody i innymi formy zaprojektowanej zieleni,
- ✓ miejsca upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych
- ✓ osobistości lub instytucji.

Art. 6 ust. 1 pkt 2

Do zabytków ruchomych zaliczają się:

- ✓ dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- ✓ kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

- ✓ numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,
- ✓ wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej i charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- ✓ materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- ✓ instrumenty muzyczne,
- ✓ wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
- ✓ przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Art. 3 pkt 4

Zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem

Art. 6 ust. 1 pkt 3

Do zabytków archeologicznych zaliczają się:

- ✓ pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa
- ✓ cmentarzyska
- ✓ kurhany
- ✓ relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6 ust. 2

Odrębnej ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 3 pkt 14

Krajobraz kulturowy zdefiniowany został jako postrzegana przez ludzi przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Art. 3 pkt 12

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny zdefiniowany został jako przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.

Art. 3 pkt 13

Historyczny zespół budowlany zdefiniowany został jako powiązana przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi

Art. 3 pkt 15

Otoczenie [zabytku] zdefiniowane zostało jako teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 3 pkt 6

Prace konserwatorskie zdefiniowane zostały jako działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.

Art. 3 pkt 7

Prace restauratorskie zdefiniowane zostały jako działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań

Art. 3 pkt 8

Roboty budowlane zdefiniowane zostały jako budowa, a także prace polegające na przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku

Art. 3 pkt 9

Badania konserwatorskie zdefiniowane zostały jako działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich

Art. 3 pkt 10

Badania architektoniczne zdefiniowane zostały jako działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń

Art. 3 pkt 11

Badania archeologiczne zdefiniowane zostały jako działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego.

Art. 4

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- ✓ zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie
- ✓ zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków
- ✓ udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków
- ✓ przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę
- ✓ kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków
- ✓ uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- ✓ naukowego badania i dokumentowania zabytku
- ✓ prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku
- ✓ zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie
- ✓ korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
- ✓ popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury

Art. 7

Formami ochrony zabytków są:

- ✓ wpis do rejestru zabytków

  rejestr dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków [art. 8]; do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku [art. 9]; do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę [art. 10]

- ✓ wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa

  Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, o których mowa w art. 64 ust. 1, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego [art. 14a]

- ✓ uznanie za pomnik historii

  zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego [art. 15]

- ✓ utworzenie parku kulturowego

  - w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
  - rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej,
  - uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1,
  - wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu w wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy,
  - w celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem,
  - park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być urządzony,
  - dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego [art. 16]

Na terenie ustanowionego przez radę gminy parku kulturowego mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej,
- zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych,
- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1,

- składowania lub magazynowania odpadów [art. 17]

- ✓ **ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację w zakresie lotniska użytku publicznego.**

Art. 18

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W koncepcji, strategiach, analizach planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- ✓ uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- ✓ określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków,
- ✓ zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
- ✓ ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniając opiekę nad zabytkami.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- ✓ zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- ✓ innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- ✓ parków kulturowych.

Art. 19

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- ✓ zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- ✓ innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków

Art. 20

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22 pkt 4

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Art. 22 pkt 5

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- ✓ zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- ✓ inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- ✓ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 71 ust.2

Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny (…) posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Art. 81

W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Dotacja (…) może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 89

Organami ochrony zabytków są:

- ✓ minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków
- ✓ wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

3.2. USTAWA O PLANOWANIU I ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM

Art. 1 ust. 2 pkt 4

W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się zwłaszcza wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

art. 53 ust. 4 pkt 2

Decyzje w sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzje o w sprawach ustalenia warunków zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zmianami) oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

3.3. USTAWA – PRAWO BUDOWLANE

Art. 5 ust. 1 pkt 7

Obiekt budowlany wraz ze związanymi z nim urządzeniami budowlanymi należy, biorąc pod uwagę przewidywany okres użytkowania, projektować i budować w sposób określony w przepisach, w tym techniczno-budowlanych, oraz zgodnie z zasadami wiedzy technicznej, zapewniając m.in. ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 29 ust. 2 pkt 1 i 6

Pozwolenia na budowę nie wymaga wykonywanie robót budowlanych polegających m.in. na remoncie istniejących obiektów budowlanych i urządzeń budowlanych, z wyjątkiem obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz instalowaniu tablic i urządzeń reklamowych, z wyjątkiem usytuowanych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Art. 30 ust 7 pkt 2

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, o której mowa w ust. 5, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, o którym mowa w ust. 1, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 31 ust. 1 pkt 1 i 2

Pozwolenia nie wymaga rozbiórka m.in. budynków i budowli – niewpisanych do rejestru zabytków oraz nieobjętych ochroną konserwatorską – o wysokości poniżej 8 m, jeżeli ich odległość od granicy działki jest nie mniejsza niż połowa wysokości oraz obiektów i urządzeń budowlanych, na budowę których nie jest wymagane pozwolenie na budowę, jeżeli nie podlegają ochronie jako zabytki.

Art. 39

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Art. 67

Jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, właściwy organ wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu i uporządkowanie terenu oraz określającą terminy przystąpienia do tych robót i ich zakończenia.

Przepisu tego nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków.

W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzję, o której mowa powyżej, właściwy organ wydaje po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

Art. 71 ust. 5 pkt 3 lit. b

Właściwy organ wnosi sprzeciw, jeżeli zamierzona zmiana sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części może spowodować niedopuszczalne pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

3.4. USTAWA 0 OCHRONIE PRZYRODY

Art. 83a ust. 1

Zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków.

3.5. USTAWA 0 GOSPODARCE NIERUCHOMOŚCIAMI

Art. 13 ust. 4

Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 13 ust. 5

Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 29 ust 2

Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

Art. 45 ust. 2a

W przypadku nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu można nałożyć, w miarę potrzeby, na jednostkę organizacyjną obowiązek odbudowy lub remontu położonych na tej nieruchomości zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w decyzji.

Art. 96 ust 1 i 1a

Podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział.

W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa powyżej wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Art. 109 ust. 1 pkt 4

Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

3.6. USTAWA 0 PODATKACH I OPŁATACH LOKALNYCH

Art. 7 ust. 1 pkt 6

Zwalnia się od podatku od nieruchomości grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIADZICTWA KULTUROWEGO

4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

4.1.1. KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami stanowi podstawowy instrument planowania w dziedzinie ochrony zabytków w skali państwa i wyznacza politykę poszczególnych rządów w tej dziedzinie. Zgodnie z art. 84 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami inicjuje i opracowuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków. Celem krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest stworzenie warunków niezbędnych do realizacji zadań ochronnych wynikających z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Aktualnie obowiązującym tego typu dokumentem jest Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 zatwierdzony uchwałą Nr 82/2019 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. w sprawie Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami stanowi dokument o znacznym stopniu ogólności, który przede wszystkim skoncentrowany jest na sposobie centralnego zarządzania materialnym dziedzictwem kulturowym, jako główny dokument strategiczny określający cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Podmiotem wiodącym odpowiedzialnym za jego realizację ze strony władz centralnych jest Narodowy Instytut Dziedzictwa, a także wojewódzcy konserwatorzy zabytków, dyrektorzy urzędów morskich, Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku oraz inne podmioty – w zależności od potrzeb. Realizację Programu koordynuje oraz sprawuje nad nią nadzór minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego przez powołanego przez siebie Koordynatora Programu.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 nie zawiera żadnych konkretnych zapisów odnoszących się do obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie miasta Kalisza.

W punktu widzenia relacji Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 z *Gminnym programem opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2021-2024* najistotniejsza jest poruszana w ww. dokumencie kwesta realizacji celu szczegółowego 1.: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w kierunku działania 1.1.: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym. Wśród czterech zadań służących realizacji ww. kierunku krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wskazuje na:

- ✓ szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień
  z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełno sprawnościami (zadanie 1.1.1.)
- ✓ budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym (zadanie 1.1.2.)
- ✓ merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach (zadanie 1.1.3.)
- ✓ konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrożenie programu opieki nad zabytkami (zadanie 1.1.4.)

Z uwagi na szczególną rolę jednostek samorządu terytorialnego przy realizacji nałożonych na gminy zadań - obejmujących np. ewidencjonowanie zasobu zabytkowego, zachowanie krajobrazu kulturowego, jak i odpowiednie gospodarowanie otoczeniem zabytków w procesie planowania przestrzennego szczególnie – niezwykle ważne znaczenie ma wsparcie merytoryczne przy zarządzaniu dziedzictwem kulturowym poszczególnych gmin realizowane przez organy ochrony zabytków oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Wsparcie organów Państwa przy ochronie zabytków ma przyczynić się do zwiększenia efektywności wykonywanych przez jednostki samorządu terytorialnego zadań i odbywać ma się m.in. poprzez prowadzenie ogólnodostępnego portalu informacyjnego o dziedzictwie kulturowym, organizowanie bezpośrednich szkoleń i warsztatów dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego, a także poprzez wsparcie merytoryczne w formie wydawanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa opracowań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie samorządów lokalnych.

4.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA

4.2.1. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO DO 2030 ROKU

Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym zobowiązuje sejmiki województw do uchwalenia strategii rozwoju województw. Określać ma ona uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województw.

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2030 jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego i przyjętym Uchwałą nr XVI/287/2020 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 stycznia 2020 r.

Ustalenia zawarte w przedmiotowym opracowaniu stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, który ma istotne znaczenie dla dalszego opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie województwa. Ta zależność wpływa na znaczny stopień ogólności, jaki cechuje strategię rozwoju, w tym także w zakresie problematyki związanej z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

W *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2030* określono cztery generalne cele strategiczne:

- ✓ wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców
- ✓ rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu
- ✓ rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski

- ✓ wzrost skuteczności wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem

W treści dokumentu kwestie dotyczące obszaru kultury, w tym dziedzictwa kulturowego potraktowane zostały dość marginalnie i zawarte zostały w ramach celu strategicznego 2: Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu i celu operacyjnego 2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu.

Wśród zaproponowanych pakietów działań umieszczony został program zatytułowany *Dziedzictwo kulturowe Wielkopolski* sprowadzający się do podkreślania bogactwa dziedzictwa kulturowego, które odgrywa dużą wartość dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowy i utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu. W celu zwiększenia udziału mieszkańców w kulturze, wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji także w tym obszarze kultury.

Wśród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb *Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2030* wymienia m.in.: rozwój i promocję produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego. Celem projektu jest zachowanie, ochrona, promowanie i dalszy rozwój znaczącego potencjału turystyki kulturowej Wielkopolski, opartej głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski, w tym szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza Szlaku Piastowskiego ze względu na jego rangę i znaczenie historyczne.

4.2.2. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO. WIELKOPOLSKA 2020+

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska+ został uchwalony Uchwałą Nr V/70/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 25 marca 2019 r.

Dokument ma bardzo istotne znaczenie dla obszaru Wielkopolski, gdyż kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej należy do jednego z głównych zadań realizowanych przez samorząd województwa wielkopolskiego, a plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest podstawowym dokumentem wyznaczającym kierunki rozwoju regionu. Określa on zarówno politykę przestrzenną, a także docelową strukturę funkcjonalno-przestrzenną w obrębie Wielkopolski oraz wskazuje działania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego w strukturze całego planowania zajmuje pośredni poziom pomiędzy koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju a studiami uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin. Wspólnie ze strategią rozwoju województwa wielkopolskiego dokument ten współtworzy integralny element systemu planowania rozwoju regionu, pełniąc rolę koordynacyjną wobec podejmowanych na jego terenie przedsięwzięć o istotnym znaczeniu dla

regionu. Ponadto plan zagospodarowania przestrzennego województwa wskazuje najistotniejsze uwarunkowania w kontekście zagospodarowania przestrzennego Wielkopolski, jak również określa model rozwoju przestrzennego, wpływając tym samym na politykę przestrzenną i rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w województwie.

Spośród zakresu rzeczowego plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego uwzględnia ustalenia strategii rozwoju województwa, a także rekomendacje oraz wnioski zawarte w audycie krajobrazowym. Natomiast w odniesieniu do polityki przestrzennej uwzględniającej ogólne zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jednym z elementów, które dokument ten określa jest m.in. system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Jedną z zasad realizacji planu na poziomie regionalnym jest jego spójność z poszczególnymi strategiami, opracowanymi na szczeblu krajowym i regionalnym programami rozwoju, a także z wszelkimi zamierzeniami inwestycyjnymi podmiotów publicznych – w perspektywie średnio i długookresowej – w zakresie planowania przestrzennego i społeczno-gospodarczego

Wspomniana realizacja polityki przestrzennej i kierunków zagospodarowania przestrzennego na poziomie regionalnym prowadzona będzie poprzez działania samorządu województwa polegające w szczególności na m.in. wdrożeniu zasad ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.

Zasadę realizacji planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego na poziomie lokalnym stanowi konieczność zachowania zgodności dokumentów planistycznych poziomu lokalnego z opracowaniami wyższego szczebla realizowana poprzez obowiązek sukcesywnego dostosowania studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego do ustaleń *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska+*. Jednocześnie ze względu na skalę opracowania dokumentu informacje przedstawione na planszach tematycznych planu nie stanowią ustaleń wiążących w zakresie szczegółowej lokalizacji poszczególnych działań w przestrzeni. Planowana realizacja konkretnych inwestycji wymagać będzie doprecyzowania na etapie sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, w dalszej konsekwencji w szczegółowych zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gmin. Umiejscowienie w przestrzeni znaczących dla regionu inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym określonych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego mają charakter orientacyjny, wskazany poprzez określenie punktów, które inwestycje mają połączyć, przy czym możliwe jest realizowanie innych inwestycji celu publicznego nieuwzględnionych w dokumencie przy zachowaniu działań eliminujących, ograniczających lub kompensujących

ewentualne negatywne oddziaływania i skutki planowanych przedsięwzięć oraz łagodzących kolizje z docelowymi funkcjami terenów.

W odniesieniu do zachowanego na terenie Wielkopolski dziedzictwa kulturowego, przy szczególnym uwzględnieniu materialnych jego elementów powszechnie określanych jako zabytki w treści rozdziału I planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego stanowiącej syntezę uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego województwa opisane zostały uwarunkowania wewnętrzne, wśród których wskazane zostało właśnie dziedzictwo kulturowe (punkt 3.3).

Na blisko ośmiu stronach ww. punktu poświęconego dziedzictwu kulturowemu Wielkopolski scharakteryzowana została pokrótce duża różnorodność dziedzictwa kulturowego wynikająca przede wszystkim z dziejami Wielkopolski w okresie od początków osadnictwa do końca XX wieku i widoczna m.in. w krajobrazie kulturowym, urbanistyce, i architekturze poszczególnych obszarów regionu.

Wysoka wartość kulturowa obiektów zabytkowych na terenie województwa wielkopolskiego scharakteryzowana została poprzez wymienienie najważniejszych zabytków w obrębie Wielkopolski wpisanych na Listę Dziedzictwa Europejskiego (Wzgórze Lecha w Gnieźnie) oraz uznanych za Pomniki Historii (11 obiektów), a także wskazano istotne w skali kraju elementy dziedzictwa kulturowego – istotnego w skali kraju – związanego z kształtowaniem się państwa polskiego zlokalizowane na trasie Szlaku Piastowskiego.

W dalszej części pokrótce zanalizowane zostało bogactwo obszarów i obiektów zabytkowych poprzez wskazanie liczby zabytków wpisanych do rejestru, wśród których na szczególne wyróżnienie zasługują układy urbanistyczne, obiekty sakralne, cmentarze różnych wyznań, obiekty architektury rezydencjonalnej, zabytki techniki, obiekty architektury obronnej oraz licznie występujące zabytki ruchome. Osobno opisane zostało dziedzictwo archeologiczne, które bardzo licznie występuje na terenie Wielkopolski, a także wymieniono charakterystyczne dla regionu obszary o wyjątkowych walorach kulturowych oraz wysokich wartościach przyrodniczych (parki kulturowe i krajobrazowe), obszary o wysokich wartościach przyrodniczych i wyróżniających się walorach kulturowych i obszary o wysokich wartościach kulturowych stanowiące o tożsamości regionalnej.

Niewielką wzmiankę poświęcono stopniowi rozpoznania dóbr kultury współczesnej, nieco więcej miejsca poświęcając gęstej sieci szlaków kulturowych, dużemu znaczeniu obiektów kultu religijnego i miejscom pamięci narodowej

W dalszej kolejności przedstawiony został zakres instytucjonalnej działalności kulturalnej w Wielkopolsce oraz wysokie znaczenie wydarzeń kulturalnych o dużej randze w skali kraju i regionu, a także bogactwo niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Istotne zapisy umieszczone w treści planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego poświęcone problematyce ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie Wielkopolski dotyczą zagrożeń w tym obszarze, które polegają m.in. na eliminacji zjawisk zagrażających zachowaniu i utrudniających dostępność dziedzictwa kulturowego (zabytków nieruchomych, w tym archeologicznych, ruchomych i niematerialnych), do których należą m.in.:

- ✓ intensywne procesy suburbanizacji w otoczeniu dużych i średnich miast – wyludnianie się centrów miast, a w konsekwencji ich degradacja przestrzenna i społeczno-gospodarcza;
- ✓ zainwestowanie przestrzeni na terenach otwartych oraz obszarów atrakcyjnych przyrodniczo i krajobrazowo;
- ✓ konflikty przestrzenne wynikające z przebiegu szlaków transportowych – brak obwodnic drogowych dla miejscowości o zachowanych historycznych układach przestrzennych wpisanych do rejestru zabytków – przez historyczne centra 32 miejscowości przebiegają drogi krajowe, przez 40 – drogi wojewódzkie, a przez 38 – drogi powiatowe;
- ✓ konflikty przestrzenne wynikające z potrzeb rozwoju naziemnych sieci infrastruktury technicznej, w tym instalacji do pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych,
- ✓ zagrożenia wynikające z lokowania w sąsiedztwie zabytków obiektów niedostosowanych do skali otoczenia, często stwarzających kolizję widokową w obszarach stanowiących przedpola ekspozycji dla obiektów cennych kulturowo oraz wynikające z nieodpowiedniej dbałości o estetykę nowych obiektów niedostosowaną do wartości przestrzeni, w której są realizowane,
- ✓ konflikty wynikające z prowadzonej działalności gospodarczej rolniczej i wydobywczej oraz wynikające z przeprowadzanych inwestycji budowlanych m.in. budowy nowych szlaków komunikacyjnych, linii energetycznych, zbiorników wodnych czy budownictwa w ujęciu ogólnym, wymagających prac ziemnych, zagrażające przede wszystkim zabytkom archeologicznym – ok. 68% stanowisk archeologicznych jest zagrożona w wyniku działalności rolniczej, tzw. głęboką orką, 1% w wyniku wydobywania kruszyw, 20% stanowisk – w wyniku działalności inwestycyjnej

Dodatkowo dostrzeżone zostało zagrożenie dla zachowania dziedzictwa niematerialnego objawiające się w zjawiskach związanych z globalizacją, migracjami, postępującymi procesami urbanizacji i industrializacji oraz zanikiem przekazu międzypokoleniowego lub nadmiernym ruchem turystycznym.

Ostatni fragment tekstu poświęconego dziedzictwu kulturowemu skupił się na charakterystyce zróżnicowanych walorów krajobrazowych w poszczególnych częściach Wielkopolski z podziałem na użytkowanie terenu, rzeźbę terenu, elementy kulturowe oraz

z podziałem na typy krajobrazu występujące na obszarze województwa tj. zurbanizowany, leśny, wiejski, łąkowy i przekształcony.

W rozdziale IV planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sformułowane zostały cele polityki przestrzennej obejmujące m.in. ochronę potencjału kulturowego i krajobrazu wraz z rozwojem konkurencyjnych form turystyki i rekreacji (punkt 4). Zgodnie z zapisami umieszczonymi w tym fragmencie planu potencjał kulturowy i charakterystyczny krajobraz Wielkopolski są bardzo ważnymi czynnikami rozwoju i wzrostu identyfikacji mieszkańców regionu w skali kraju i Europy, jak również odgrywają istotną rolę w kształtowaniu poczucia tożsamości narodowej i regionalnej.

Wszelkie działania podejmowane w tym obszarze będą wpływać zarówno na podniesienie jakości przestrzeni, jak i na poprawę warunków życia mieszkańców i wymierne korzyści społeczno-gospodarcze.

Dla realizacji celu polityki przestrzennej określone zostały w treści rozdziału następujące kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa:

1. Wzmacnianie tożsamości narodowej i regionalnej poprzez wzmacnianie działań ochronnych w stosunku do wymagających bezwzględnego zachowania obiektów i obszarów o najwyższych walorach dla środowiska kulturowego i przyrodniczego takich jak:

   - ✓ obiekty lub zespoły obiektów wraz z ich historycznym otoczeniem tj.: istniejących pomników historii, obiektów postulowanych do nadani im statusu pomnika historii, obiektów zlokalizowanych na trasie przebiegi Szlaku Piastowskiego, pomników zagłady, stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej oraz wpisanych do rejestru zabytków oraz innych charakterystycznych dla regionu obiektów zabytkowych,
   - ✓ historyczne układy przestrzenne miast i wsi oraz inne założenia kompozycyjne wraz z nawarstwieniami kulturowymi tj.: układy urbanistyczne wpisane do rejestru, układy ruralistyczne wpisane do rejestru nadnoteckich wsi osadnictwa olęderskiego i fryderycjańskiego, zespoły zabudowy, osiedla mieszkaniowe i przestrzenie o krajobrazie komponowanym miejscowości,
   - ✓ obszary o wysokich wartościach kulturowych i krajobrazowych tj.: istniejące parki kulturowe, obszary postulowane do utworzenia na ich terenie parków kulturowych lub archeologicznych parków kulturowych związanych z osadnictwem tradycyjnym, związanych z kulturą i tradycją religijną, w tym z działalnością zakonów, związanych z działalnością sławnych rodów, związanych z kształtowaniem się przestrzeni miast i ich otoczenia, związanych z zabytkami archeologicznymi, obszary o wysokich wartościach kulturowych i historycznych proponowanych do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego

i Przyrodniczego UNESCO („Szlak Piastowski", „Pradolina Noteci") obszar o wysokich wartościach historyczno-symbolicznych związanych z kształtowaniem kultury i wspólnoty europejskiej proponowanych do przyznania Znaku Dziedzictwa Europejskiego (Wzgórze Lecha w Gnieźnie), obszary o najatrakcyjniejszym krajobrazie,

- ✓ obszary o zachowanych wartościach kultury ludowej grup regionalnych tj.: Bambrów, Biskupian, Chazarów, Pałuczan, Tośtoków (wartości materialne i niematerialne)
- ✓ zjawiska niematerialnego dziedzictwa kulturowego tj.: tradycyjny obrzęd weselny z Szamotuł i okolic oraz tradycje dudziarskie w Wielkopolsce.

2. Rozwój zróżnicowanych form turystyki i rekreacji poprzez promocję oraz inwestycję w rozwój szlaków turystycznych wyznaczanych na najbardziej atrakcyjnych terenach z punktu widzenia walorów kulturalnych i przyrodniczych

Dla realizacji dwóch powyższych kierunków zagospodarowania przestrzennego określony został szereg działań szczegółowo opisanych na stronach 99-105 planu zagospodarowania województwa wielkopolskiego.

Rozdział V planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego poświęcony został terytorializacji polityki rozwoju, w ramach którego obszar Wielkopolski został podzielony na poszczególne obszary funkcjonale. Wśród pozostałych obszarów interwencji (punkt 4) wskazane zostały również obszary ochrony krajobrazów kulturowych (podpunkt 4.7). W granice obszaru ochrony krajobrazu kulturowego zostały włączone gminy, w obrębie których znajdują się:

a) obszary, na których zachowały się obiekty lub obszary o specyficznych i charakterystycznych cechach dla miejscowej tradycji budowlanej, osadniczej i gospodarczej:

- ✓ obszar delegowany, ze względu na szczególne wartości przyrodniczo – kulturowe, do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – Pradolina Noteci oraz Szlak Piastowski,
- ✓ obiekt wpisany na Listę Dziedzictwa Europejskiego i obiekt proponowany do przyznania Znaku Dziedzictwa Europejskiego – wzgórze Lecha w Gnieźnie,
- ✓ obiekty objęte ochroną jako pomniki historii oraz obiekty proponowane do objęcia tą formą ochrony,
- ✓ Pomnik Zagłady – Muzeum Martyrologiczne – Obóz w Chełmnie nad Nerem,
- ✓ obiekty ujęte w Czerwonej Księdze Krajobrazów Polski,
- ✓ obszary istniejących parków kulturowych i obszarów cennych kulturowo, na których proponuje się utworzenie parków kulturowych i archeologicznych parków

kulturowych, w tym m.in. obszary, na których zachowały się zabytki osadnictwa tradycyjnego, w tym osadnictwa olęderskiego skupionego i rozproszonego, osadnictwa fryderycjańskiego, obszary związane z działalnością, zakonów czy sławnych rodów, kształtowaniem się przestrzeni miast, obszary tradycji religijnych oraz parki narodowe i krajobrazowe wyróżniające się wyjątkowymi walorami kulturowymi,

- ✓ historyczne układy przestrzenne (rejestr zabytków),

b) obszary, na terenie których przebiegają szlaki kulturowe o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym. Na terenie Wielkopolski szlakami o znaczeniu międzynarodowym są: Droga św. Jakuba, Europejski Szlak Cysterski, Europejski Szlak Romański; szlakami o znaczeniu krajowym: unikatowy w skali kraju Szlak Piastowski oraz Szlak Bursztynowy; szlakami o znaczeniu regionalnym: trakt Królewsko – Cesarski, Trasa Kórnicka, Wielkopolski Szlak Wiatraczny, Szlak Kościołów Drewnianych wokół Puszczy Zielonki oraz Podziemna Trasa Turystyczna Kopalni Soli w Kłodawie,

c) obszary występowania cech charakterystycznych dla grup regionalnych

W dalszej kolejności został określony zasięg przestrzenny obszaru ochrony krajobrazu kulturowego, w którym znalazły się gminy, na terenie których znajdują się wyżej wymienione obiekty i obszary cenne kulturowo. Ze względu na specyfikę przedmiotów ochrony wyznaczony obszar dzieli się na cztery podtypy:

a) gminy, w granicach których zlokalizowane są obiekty o najwyższych wartościach, w tym: pomniki historii istniejące i proponowane, obiekt proponowany do ujęcia jako Znak Dziedzictwa Europejskiego, obiekty ujęte w Czerwonej Księdze Krajobrazów Polski, obiekty znajdujące się na przebiegu szlaków kulturowych (związanych tematycznie ze szlakiem), obiekty znajdujące się na przebiegu szlaku delegowanego do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO;
b) gminy, w granicach których znajdują się historyczne układy przestrzenne miast i wsi, w tym: układy przestrzenne objęte ochroną jako Pomnik Historii oraz proponowane do objęcia tą formą ochrony, układy przestrzenne ujęte w rejestrze zabytków, obszary cenne kulturowo związane z kształtowaniem się przestrzeni miast, które proponuje się do objęcia ochroną w formie parków kulturowych;
c) gminy, w granicach których występują obszary cenne kulturowo, w tym: istniejące parki kulturowe, obszary cenne kulturowo, na których proponuje się utworzenie parków kulturowych i archeologicznych parków kulturowych, obszar delegowany do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, obszary ujęte w Czerwonej księdze Krajobrazów Polski, park narodowy i parki krajobrazowe o wyjątkowych walorach

kulturowych, obszary na których zachowały się materialne i niematerialne cechy charakterystyczne dla grup regionalnych;

d) gminy, w granicach których przebiegają szlaki kulturowe o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym.

Miasto Kalisz zostało zaliczone do każdego z ww. podtypów obszarów ochrony krajobrazu kulturowego, gdyż w niemal każdym fragmencie *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska+* poświęconym dziedzictwu kulturowemu Wielkopolski jest ono zaliczane do ośrodków o największym potencjale kulturowym. Z uwagi na znaczenie Kalisza z historii Wielkopolski powszechnie przyjmuje się, że wraz z Gnieznem i Poznaniem jest to jeden z najważniejszych obszarów kulturotwórczych począwszy od wczesnego średniowiecza do czasów współczesnych.

Kalisz zlokalizowany jest zarówno na Szlaku Bursztynowym, Szlaku Piastowskim, Szlaku Romańskim i Szlaku Cysterskim, posiada szereg bardzo cennych zabytków począwszy od wczesnopiastowskich grodzisk, poprzez wysokiej klasy zabytków średniowiecznych i nowożytnych, aż po wybijające się jakością obiekty prezentujące tendencję architektury XX-wiecznej.

Z uwagi na znaczenie Kalisza w obrębie Wielkopolski miasto zostało jednym z centrów miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka regionalnego – Aglomeracja Kalisko-Ostrowska, w ramach którego określone zostały m.in. następujące zasady zagospodarowania przestrzennego w zakresie ochrony i efektownego wykorzystania potencjału kulturowego:

- ✓ określanie przeznaczenia, parametrów i wskaźników kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów z uwzględnieniem ochrony obszarów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych wraz z elementami specyficznymi dla kultury regionu,
- ✓ wyznaczanie i określanie zasad ochrony otoczenia obiektów wartościowych oraz charakterystycznych elementów struktury krajobrazu: osi widokowych, dominant przestrzennych i panoram miejscowości, w tym pozostawienie obszarów niezainwestowanych, w celu zachowania ekspozycji widokowej na obiekty cenne, charakterystyczne dla krajobrazu kulturowego oraz ograniczanie lokalizowania naziemnych elementów wysokościowych infrastruktury technicznej w strefach ekspozycji widokowej;
- ✓ kształtowanie zagospodarowania obszarów i obiektów stanowiących podstawę kreowania produktów turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa, wpływających na tożsamość narodową i regionalną (m.in.: Wielkopolska Piastów z wykorzystaniem najstarszych zasobów miasta Kalisza oraz Szlaków Piastowskiego i Bursztynowego) w oparciu o działalność kulturalną realizowaną w Kaliszu i Ostrowie Wielkopolskim i ośrodki kultu religijnego oraz obiekty zabytkowe (w tym m.in. Sanktuarium św. Józefa w Kaliszu, kościoły drewniane, krzyże i kapliczki

przydrożne Pawła Brylińskiego, Forum Synagoga w Ostrowie Wielkopolskim, zespół pałacowy w Lewkowie czy dworzec kolejowy w Nowych Skalmierzycach),

- ✓ określanie przeznaczenia terenów z uwzględnieniem wzmacniania roli Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego jako centrów obsługi kulturalnej służących mieszkańcom południowej Wielkopolski.

4.2.3. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO NA LATA 2017-2020

Wojewódzki program opieki nad zabytkami sporządzany jest na okres 4 lat przez zarząd województwa. Program przyjmowany jest do realizacji przez sejmik wojewódzki po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami zarząd województwa sporządza, co 2 lata sprawozdanie przedstawiane sejmikowi województwa. Jednocześnie sprawozdanie takie jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego realizowany jest w oparciu o cele określone w art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jednak jego podstawowymi zadaniami – zgodnie z zapisami zawartymi w treści dokumentu – przyjętymi przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego jest zapewnienie prawidłowego stanu zachowania obiektom zabytkowym: nieruchomym, ruchomym i archeologicznym, znajdującym się w jego władaniu.

Aktualnie obowiązujący Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 r.

Na terenie miasta Kalisza zlokalizowane są następujące obiekty wpisane do rejestru zabytków stanowiące własność województwa wielkopolskiego:

- ✓ budynek Teatru im. Wojciecha Bogusławskiego,
- ✓ fragment obronnego muru miejskiego z basztą tzw. Artyleryjską,
- ✓ budynek Korpusu Kadetów z salą musztry, ob. Centrum Kultury i Sztuki,
- ✓ fragment Parku Miejskiego w Kaliszu,
- ✓ budynek kasy gubernialnej, ob. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej,
- ✓ grodzisko wczesnośredniowieczne na Zawodziu.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE MIASTA KALISZA

5.1.1. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Zgodnie z obowiązującym prawem podstawowym dokumentem w dziedzinie kształtowania polityki przestrzennej na terenie każdej gminy jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Jest to dokument o dużym stopni ogólności, lecz wyznaczający podstawowe kierunki rozwoju w przyszłym zagospodarowywaniu terenu miasta, zwłaszcza istotny w kontekście uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Aktualnie obowiązującym tego typu dokumentem jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza uchwalone Uchwałą nr XIV/215/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 września 2019 r.

Dokument ten opracowywany był na zlecenie Miasta Kalisza w latach 2016-2019 przez SoftGIS z siedzibą we Wrocławiu przy ul. Mulickiej 6/14 w zespole autorskim pod kierownictwem mgra inż. Radosława Jończaka (główny projektant) w składzie: mgr inż. Monika Kołodziej-Gądek, inż. Witold Osak, mgr inż. Łukasz Pluskota, mgr inż. Józefina Sobieraj oraz mgr Bartosz Woźniewski.

W treści dokumentu umieszczone zostały następujące zapisy związane z zabytkowymi obszarami i obiektami stanowiącymi materialne dziedzictwo kulturowe miasta Kalisza:

DZIAŁ I

UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA

(…)

7. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

(…)

7.1. Rys historyczny

W podpunkcie tym pokrótce opisane zostały dzieje miasta w szczególności zaznaczając najdawniejszą metrykę miejscowości datowaną na II w. n.e. związaną z odnotowaniem przez Klaudiusza Ptolemeusza osady o nazwie *Kalisia*. Z historii miasta osobne miejsce poświęcono pierwotnej słowiańskiej osadzie (VI-VIII w. n.e.), a następnie grodowi kaliskiemu

funkcjonującemu na terenie kaliskiego Zawodzia od IX do XIII wieku. Kolejne dzieje miasta od średniowiecza do czasów obecnych związane były z terenem obecnego miasta lokacyjnego założonego najprawdopodobniej w 1257 r. z fundacji księcia Bolesława Pobożnego.

7.2. Zasoby środowiska kulturowego

W treści podpunktu wskazano najistotniejsze elementy zabytkowe obecne w strukturze przestrzennego miasta dokonując ich skróconej charakterystyki ze szczególnym uwzględnieniem układu urbanistycznego miasta, obecnych w jego obecnych granicach dawnych układów ruralistycznych (Dobrzec, Majków, Nosków, Szczypiorno, Rajsków, Piwonice, Sulisławice), poszczególnych założeń przestrzennych takich jak: Aleja Wolności oraz dawne zespoły dworsko-parkowo-folwarczne na terenie miasta (Majków, Szczypiorno, Sulisławice), zespołów budowlanych, obiektów architektury sakralnej, rezydencjonalnej, obiektów użyteczności publicznej, elementów fortyfikacji i architektury obronnej oraz zabytków techniki, zabytkowych parków, cmentarzy, miejsc historycznych oraz obiektów małej architektury.

7.3. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru

Podpunkt zawiera wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru wg stanu na 31 stycznia 2017 r., które zlokalizowane są w granicach administracyjnych miasta Kalisza.

7.4. Obiekty będące w ewidencji zabytków

W treści podpunktu wskazano na 2221 obiektów i obszarów ujętych w gminnej ewidencji miasta Kalisza, zgodnie z obowiązującym wówczas Zarządzeniem Prezydenta Miasta Kalisza 686/2016 z dnia 30 listopada 2016 r. zaznaczając, iż zbiór tych zabytków podlega aktualizacji i ciągle podlega zmianom z uwagi na włączane i wyłączane z katalogu obiekty zabytkowe.

7.5. Stanowiska archeologiczne

Podpunkt zawiera wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru wg stanu na 31 stycznia 2017 r., które zlokalizowane są w granicach administracyjnych miasta Kalisza. Ponadto umieszczony został w formie graficznej plan miasta z oznaczonymi zewidencjonowanymi stanowiskami archeologicznymi.

(…)

13. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH

(…)

13.5. Obiekty i tereny chronione na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Na terenie miasta Kalisza występuje 109 obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Ponadto, występuje 2248 obiektów i obszarów zapisanych w gminnej ewidencji zabytków, zgodnie z Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2013-2016, przyjętym uchwałą Nr XXXIV/474/2013 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 25.04.2013r.

W granicach miasta wyznaczono 5 stanowisk archeologicznych sklasyfikowanych jako pozostałości z okresu średniowiecza. Stanowiska te ujęte są w rejestrze zabytków.

Wyznaczono także następujące strefy ochrony konserwatorskiej w celu ochrony krajobrazu kulturowego gminy:

A. Ścisłej ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego i obiektów zabytkowych:

- A1 - Miasto Lokacyjne w linii fortyfikacji średniowiecznych ze szczególnym uwzględnieniem Głównego Rynku z ratuszem,
- A2 - Park Miejski,
- A3 - Wyspa z założeniem urbanistycznym Alei Wolności.

B. Ochrony zachowanych obiektów zabytkowych - głównie otulina układu staromiejskiego obejmująca strefy:

- B1 - Przedmieście Wrocławskie z kościołem poreformackim wraz ze wschodnim fragmentem Nowego Światu i Rogatką,
- B2 - Kwartały zabudowy XIX/XX w. ulic Pułaskiego 9 do ul. Czaszkowskiej) i Fabrycznej,
- B3 - Rejon historycznych cmentarzy przy Rogatce Wrocławskiej rzymskokatolicki, prawosławny i ewangelicki,
- B4 - Zachodnie „Czaszki" ciągi zabudowy ul. Nowy Świat, Kościuszki, Kopernika,
- B5 - Zabudowa d. Piskorzewia - ul. Wodna, Chopina, Ciasna, Złota z fabryka (do al. Wojska Polskiego),
- B6 - Zabudowa pierzei ul. Babina wraz z Plantami i Nowym Rynkiem,
- B7 - d. Przedmieście Toruńskie wraz z pl. Kilińskiego, dawna fabryka Repphana i kościołem pobernardyńskim.

K. Ochrony krajobrazu

- K1 - d. Glinki z rozstajem drożnym, d. folwarki i zespół więzienny,
- K2 - Tereny parkowo- sportowe,
- K3 - Wał Piastowski,
- K4 Porta Calisia,
- K5 - Strefa ochrony krajobrazu wiejskiego i elementy układu przestrzennego Dobrzeca,
- K6 - Strefa ochrony krajobrazu wiejskiego i elementy układu przestrzennego Piwonic.

W. Ochrony reliktów i obserwacji archeologicznych.

- W1 - rezerwat archeologiczny na Zawodziu (objęty ochrona ze względu na występowanie reliktów przeszłości miasta na tym obszarze),
- KOW - otulina grodziska na Zawodziu,
- Zespoły stanowisk archeologicznych.

E. Ochrony ekspozycji historycznego układu przestrzennego i związanych z nim elementów środowiska przyrodniczego.

- E1 - Strefa ochrony ekspozycji doliny rzecznej i skarpy od wschodu,
- E2 - Strefa ekspozycji ochrony wschodniej sylwety miasta (Strefy A1,A2,A3),
- E3 - Strefy ochrony ekspozycji północnej sylwety miasta - „Ogrody Majkowa",
- E4 - Strefy ochrony ekspozycji północnej sylwety miasta- „Przyczółek Mostowy".

(...)

DZIAŁ II

KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA

(...)

3. OBSZARY I ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

Kalisz to najstarsze miasto w Polsce, w związku z czym może poszczycić się ogromnym dziedzictwem kulturowym. Ochrona zabytkowego krajobrazu kulturowego jest obok środowiska naturalnego jednym z najważniejszych celów publicznych polityki przestrzennej miasta. Bogatą historię Kalisza można dostrzec na każdym kroku w postaci licznych obiektów o wysokiej wartości niematerialnej, historycznej, kulturowej. Obecnie w rejestrze zabytków prowadzonej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków umieszczonych zostało 109 obiektów architektury i budownictwa (dane 31.01.2017 r.). Ponadto samorząd miasta prowadzi gminną ewidencję zabytków, która liczy 2221 obiektów i obszarów, co tylko potwierdza ważność polityki przestrzennej miasta w tym aspekcie.(dane: 30.11.2016).

Na terenie Kalisza znajduje się wiele elementów podlegających ochronie do których można zaliczyć:

- historyczny układ przestrzenny, który jest wynikiem procesu urbanizacyjnego wynikłego na przestrzeni lat, a odmienny od czynników miasta współczesnego;
- struktury osadnicze na terenie Kalisza, ale stanowiące odrębność w swoim pochodzeniu historycznym;
- elementy dziedzictwa kulturowego Kalisza, takie jak zabytkowe budowle czy dominanty przestrzenne.

Obszary i obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków i będące w gminnej ewidencji zabytków szczegółowo określono w Rozdziale 6 – Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Postępowanie z obiektami będącymi w rejestrze zabytków oraz zabytkami wpisanymi do ewidencji zabytków musi być zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków. W Studium nie wskazuje się nowych obiektów proponowanych do objęcia ochroną.

W Kaliszu znajduje się wiele obiektów archeologicznych, 5 z nich zostało wpisanych do rejestru. Należy jednak pamiętać, że wszystkie one podlegają ochronie. Wykaz obiektów objętych ochroną archeologiczną określono w Rozdziale 6 – Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych w obrębie stanowisk i stref ochrony archeologicznej wokół tych stanowisk musi uwzględniać przepisy odrębne.

Na terenie miasta Kalisza utrzymuje się strefę ochrony konserwatorskiej, która obejmuje pełną ochroną historyczną strukturę i układ ulic oraz obiekty zabytkowe.

W granicach strefy ochrony konserwatorskiej znalazły się:

- Miasto Lokacyjne w linii fortyfikacji średniowiecznych ze szczególnym uwzględnieniem Głównego Rynku z ratuszem,
- Park Miejski,
- Wyspa z założeniem urbanistycznym Alei Wolności,
- d. Przedmieście Wrocławskie z kościołem poreformackim wraz ze wschodnim fragmentem Nowego Światu i Rogatką,
- Kwartały zabudowy XIX/XX w. ulic Pułaskiego (do ul. Czaszkowskiej) i Fabrycznej,
- Rejon historycznych cmentarzy przy Rogatce Wrocławskiej – rzymskokatolicki, prawosławny i ewangelicki,
- Zachodnie „Czaszki" ciągi zabudowy ul. Nowy Świat, Kościuszki, Kopernika,
- Zabudowa d. Piskorzewia - ul. Wodna, Chopina, Ciasna, Złota z dawną fabryką fortepianów (do Al. Wojska Polskiego),
- Zabudowa pierzei ul. Babina wraz z Plantami i Nowym Rynkiem,
- d. Przedmieście Toruńskie wraz z pl. Kilińskiego, dawną fabryką Repphana i kościołem pobernardyńskim.

W strefie tej obowiązuje bezwzględna ochrona historycznej substancji i rozplanowania sieci ulicznej. Zaleca się sporządzenie historyczno-urbanistycznego opracowania dla obszaru zarówno Miasta Lokacyjnego wraz z przedpolami dawnych fortyfikacji, jak i Parku Miejskiego oraz i Wyspy. Nowa zabudowa jak i wszelka jej dotychczasowa zmiana powinna być dostosowana do historycznego otoczenia i nie naruszać istniejącego układu urbanistycznego i komunikacyjnego. Ważna jest również rewaloryzacja zespołów zabudowy z przełomu wieków (szczególnie w „otulinie" Miasta Lokacyjnego i Wyspy).

W granicy obszaru objętego strefą ochrony konserwatorskiej należałoby:

- zrewitalizować kwartały zabudowy z czasów międzywojennych;
- zrewaloryzować zespoły zabudowy z przełomu wieków (szczególnie w „otulinie" Miasta Lokacyjnego i Wyspy);
- zdefiniować obszary zagrożone, zdegradowane;

- wskazać zakres rewaloryzacji i sanacji zabudowy historycznej, rewaloryzacji obszarów zdegradowanych obrzeży Wyspy; istotne jest również wskazanie zasad i zakresu wprowadzania nowych obiektów przy jednoczesnym zachowaniu dotychczasowego, historycznego rozplanowania, znaczenia budynków, czy uwzględniając potrzeby badań archeologicznych;
- wyeliminować ruch tranzytowy.

W Studium utrzymuje się strefy ochrony ekspozycji historycznego układu przestrzennego, której zadaniem jest ochrona ekspozycji historycznego układu przestrzennego i związanych z nim elementów środowiska przyrodniczego:

- Strefa ochrony ekspozycji północnej sylwety miasta - „Ogrody Majkowa" (E)

Zaleca się określenie szczegółowych zasad inwestowania na terenach, które umożliwią ochronę ekspozycji charakterystycznej panoramy Kalisza.

Studium utrzymuje istniejące oraz wyznacza nowe strefy ochrony krajobrazu, których zadaniem jest ochrona krajobrazu i jego sylwetki poprzez nie wprowadzanie elementów mogących go zaburzyć. Do istniejących stref należą:

- Wał Piastowski (K1)
- Porta Calisia (K2)
- strefa ochrony krajobrazu wiejskiego i elementy układu przestrzennego Dobrzeca (K3)
- strefa ochrony krajobrazu wiejskiego i elementy układu przestrzennego Piwonic (K4).

Wyznacza się następujące strefy ochrony krajobrazu dolin rzecznych:

- obszar doliny Prosny po wschodniej stronie ulicy Poznańskiej na długości od ul. Piłsudskiego do cmentarza komunalnego (K5);
- obszar doliny Prosny w obrębie dawnej wsi Majków po zachodniej
- stronie ul. Leona Kruczkowskiego od ul. Piłsudskiego do granic miasta (K6);
- obszar doliny Krępicy w obrębie dawnej wsi Dobrzec Mały po wschodniej stronie ul. Stanczukowskiego na odcinku od ul. Dobrzeckiej do ul. Korczak(obecny park nad Krępicą) (K7);
- obszar doliny rzeki Prosny po wschodniej stronie ul. Rzymskiej na odcinku od granicy miasta do ul. Termopilskiej (K8).

Ponadto wyznacza się strefę ochrony ekspozycji i krajobrazu kulturowego, w tym doliny Prosny (K+E) obejmującą: cały obszar pomiędzy ulicą Częstochowską a doliną Prosny, wschodnią sylwetę miasta, dolinę rzeczną i skarpy, obszar doliny Prosny w obrębie dawnego przedmieścia Tynieckiego na osi ulicy Warszawskiej pomiędzy ul. Warszawską a al. Walecznych oraz w obrębie dawnej miejscowości Tyniec po zachodniej stronie ul. Łódzkiej na odcinku od ul. Rajkowskiej do ul. Żwirki i Wigury, d. Glinki z rozstajem drożnym, dawny folwark i zespół

więzienny a także tereny parkowo - sportowe u ujścia Swędrni. W granicach strefy ochrony krajobrazu należy prowadzić działania zmierzające do kształtowania uporządkowanych przestrzennie i reprezentacyjnych wjazdów do miasta. Należy dążyć do utrzymania układów komunikacyjnych i otwartego charakteru dolin potoków leżących w osiach Dobrzeca i Piwonic.

W celu ochrony dziedzictwa kulturowego ustala się następujące zasady:

- działania inwestycyjne w obrębie nieruchomości, na których zlokalizowane są zabytki oraz w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej, prowadzić należy w porozumieniu z właściwymi służbami ochrony zabytków,
- zakaz wyburzania zabytków, przerabiania, odnawiania, rekonstruowania, konserwowania, zabudowywania, odbudowywania, zdobienia, uzupełniania, rozkopywania ani dokonywania innych zmian bez zgody służb konserwatorskich,
- roboty ziemne, prowadzone na działkach w obrębie stanowisk archeologicznych, winny być uzgadniane z właściwymi służbami ochrony zabytków,
- na pozostałych obszarach w wypadku odkrycia jakiegokolwiek znaleziska, co do którego zachodzi podejrzenie, że może mieć jakąkolwiek wartość archeologiczną, roboty należy przerwać, a o znalezisku poinformować właściwe służby ochrony zabytków,
- zachowanie zieleni otaczającej obiekty zabytkowe, w szczególności cennego starodrzewu,
- stosowanie tradycyjnych elementów formy architektonicznej oraz rozwiązań materiałowych. w celu zachowania historycznego charakteru, w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej,
- w strefie ochrony ekspozycji krajobrazowej ustala się ochronę dominant architektonicznych i krajobrazowych, punktów, ciągów i dróg widokowych oraz ekspozycję wartościowych obiektów i zespołów zabudowy.

(...)

5.1.2. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

1.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu oczyszczalni wód deszczowych w rejonie ulicy Parafialnej" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXVII/179/96 z dnia 29 października 1996 r.**
	Plan nie zawiera żadnych ustaleń dotyczących dziedzictwa kulturowego.
2.	**„Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza dla terenu kopalni iłów „Winiary" przyjęta uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XI/130/99 z dnia 30 czerwca 1999 r.**
	Plan nie zawiera żadnych ustaleń dotyczących dziedzictwa kulturowego.
3.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Cmentarz Komunalny" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XII/152/99 z dnia 16 września 1999 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 5): Decyzje o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu wydawane dla inwestycji realizowanych na terenie objętym planem winny zawierać informacje,

	że przedmiotowy teren jest objęty strefą obserwacji archeologicznych. Wszelkie prace ziemne realizowane na tym terenie podlegają przepisom ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz. U. Nr 10, poz. 48 z późniejszymi zmianami).
4.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulic Tuwima - Kruczkowskiego" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXVII/504/2001 z dnia 27 września 2001 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 11 i § 13): Na terenie oznaczonym na rysunku planu symbolem PT, UC – tereny zabudowy produkcyjno-technicznej i usług komercyjnych – ustala się: ✓ jako przeznaczenie podstawowe istniejące i projektowane tereny zabudowy produkcyjno-technicznej i usług komercyjnych z następującymi warunkami dotyczącymi zagospodarowania: ✓ lokalizację inwestycji na części terenu PT, UC leżącej w sąsiedztwie parku podworskiego (teren ZP) i objętej strefą ochrony konserwatorskiej należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, ✓ warunki określone w ust. 1 pkt 1-8 dotyczą przebudowy istniejącej zabudowy lub nowych inwestycji i nie odnoszą się do przypadku zachowania istniejącego zagospodarowania. Na terenie oznaczonym na rysunku planu symbolem ZP – tereny zielni parkowej ustala się: ✓ jako przeznaczenie podstawowe – tereny zieleni parkowej stanowiące północną część założenia podworskiego wpisanego do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego pod numerem 43/Wlkp/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 5 stycznia 2001 roku, znak SOZ-4151/64/1R/2001, na podstawie ustawy z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury (tekst jednolity: Dz. U. Nr 98 z dnia 10. 12. 1999 r., poz. 1150) ✓ jako przeznaczenie dopuszczalne - lokalizację obiektów małej architektury i urządzeń infrastruktury technicznej następującymi warunkami dotyczącymi zagospodarowania: Docelowo należy zlikwidować istniejący napowietrzny ciepłociąg. Docelowo należy skablować istniejącą napowietrzna linię energetyczną. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu zaznaczono tereny zieleni parkowej, wybrane okazy drzew oraz strefę ochrony konserwatorskiej.
5.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Poznańska 201-207" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XLV/597/2002 z dnia 23 maja 2002 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 23): Ustala się obowiązek prowadzenie wszelkich prac ziemnych na terenie objętym niniejszym planem pod nadzorem Wojewódzkiej Służby Ochrony Zabytków.
6.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Wysokiej" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr III/38/2002 z dnia 30 grudnia 2002 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 7):

	Ustala się obowiązek prowadzenia wszelkich prac ziemnych na terenie objętym niniejszym planem pod nadzorem Wojewódzkiej Służby Ochrony Zabytków.
7.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu „Regionalnej Strefy Gospodarczej – Rypinek" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr V/61/2003 z dnia 27 marca 2003 r.**
	Plan nie zawiera żadnych ustaleń dotyczących dziedzictwa kulturowego.
8.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla osiedla Dobrzec" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr VII/113/2003 z dnia 22 maja 2003 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 20): Ustala się utrzymanie niskiej zabudowy w rejonie ulicy Dobrzeckiej oraz strefowania wysokości budynków (według ustaleń szczegółowych). Zabudowę wyższą, o charakterze punktowym dopuszcza się jedynie w miejscach akcentów funkcjonalnych i przestrzennych zaznaczonych na rysunku planu. Teren oznaczony symbolem 1UK, tj. teren kościoła pw. św. Michała Archanioła podlega ochronie wojewódzkiego konserwatora zabytków.
9.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Tyniec" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XI/135/2003 z dnia 25 września 2003 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 7): Wszelkie prace ziemne na terenie objętym planem wymagają zezwolenia w Delegaturze Służby Ochrony Zabytków w Kaliszu.
10.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Chmielnik część południowa" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XI/136/2003 z dnia 25 września 2003 r.**
	Plan nie zawiera żadnych ustaleń dotyczących dziedzictwa kulturowego.
11.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu ograniczonego ulicami Częstochowską, Budowlanych, Polną i Planowaną tzw. Trasą Bursztynową" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XIV/181/2003 z dnia 29 grudnia 2003 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. I § 4 i R. II § 8): Następujące oznaczenia graficzne na rysunku planu są obowiązującymi ustaleniami planu: ✓ granice strefy o wartości historycznej. Ustalenia obowiązujące przyjęte na podstawie obowiązujących decyzji i przepisów odrębnych i szczególnych: ✓ obiekty zabytkowe znajdujące się w spisie zabytków architektury i budownictwa miasta Kalisza obejmowane ochroną konserwatorską. Ustala się następujące warunki zagospodarowania terenów wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego: Na obszarze objętym planem znajdują się następujące tereny i obiekty podlegające ochronie na podstawie przepisów szczególnych i odrębnych: ✓ zabytki architektury i budownictwa wg spisu zabytków architektury i budownictwa. a) ulica Kordeckiego:

	- Dom Parafialny św. Gotarda nr 1, obecnie sala katechetyczna i Ośrodek Szkolenia Kierowców, obiekt murowany, lata 20-te XX wieku, - Dom nr 3 – Plebania Parafii p.w. św. Gotarda, obiekt murowany, - Dom nr 17 – willa, obiekt murowany, lata 20-te XX wieku, b) ulica Częstochowska: - Kościół św. Gotarda – początek XX w., - Dom nr 47 – obiekt murowany, 4 ćwiartka XIX w., - Dom nr 49 – obiekt murowany, 4 ćwiartka XIX w., - Dom nr 61 – obiekt murowany, 4 ćwiartka XIX w., - Dom nr 67 – obiekt murowany, lata 30-te XX w., - Dom nr 79 – obiekt murowany, początek XX w., - Dom nr 85 – obiekt murowany, początek XX w., - Dom nr 89 – obiekt murowany, lata 20-te XX w., - Dom nr 95 – obiekt murowany, 4 ćwiartka XIX w., W odniesieniu do tych obiektów obowiązuje wymóg uzyskiwania stanowiska Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w przypadku ich modernizacji i remontów. Wyznacza się strefę zabudowy o wartości historycznej gdzie obowiązuje nakaz dostosowywania nowej zabudowy do zabudowy istniejącej. Obejmuje ona tereny o numerach 13, 14, 15, 16 i część terenów o numerze 12 i 19. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu wyznaczono granicę strefy o wartości historycznej oraz zaznaczono obiekty zabytkowe.
12.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Owsianej" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXX/494/2005 z dnia 28 kwietnia 2005 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 22): Ustala się utrzymanie niskiej zabudowy w rejonie ulicy Żwirki i Wigury oraz strefowanie wysokości budynków (według ustaleń szczegółowych). Teren objęty planem nie znajduje się w strefie ochrony konserwatora zabytków.
13.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla osiedla Dobrzec – Północ 1 – Korczak" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXI/514/2005 z dnia 19 maja 2005 r.**
	Plan nie zawiera żadnych ustaleń dotyczących dziedzictwa kulturowego.
14.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów położonych na osiedlu Rajsków" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXI/528/2005 z dnia 30 czerwca 2005 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. 5 § 22): Teren objęty niniejszym planem znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej. Wszelkie inwestycje naruszające strukturę ziemi wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegatura w Kaliszu.
15.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Dobrzec – Zachód część Południowa" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXI/529/2005 z dnia 30 czerwca 2005 r.**

	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. II § 11): Ustalenia dla terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem 2U/P. Inwestycje planowane w strefie ochrony archeologicznej wymagają uzgodnienia z właściwym Konserwatorem Zabytków na etapie wystąpienia o pozwolenie na budowę. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu oznaczono granicę strefy ochrony archeologicznej na terenie 2U/P.
16.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego strefy usługowo-handlowej w rejonie alei Wojska Polskiego" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXVI/561/2005 z dnia 22 września 2005 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.1 § 5): Na całym obszarze objętym planem ustala się następujące obowiązki: Niezwłocznego zawiadomienia Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Delegatury w Kaliszu, w przypadku natrafienia podczas robót ziemnych na obiekt mający charakter zabytku, o dokonanym odkryciu.
17.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Sulisławice – Kolonia Sulisławice" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XLII/643/2006 z dnia 2 marca 2006 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej: DZIAŁ II Ustalenia ogólne Rozdział 1 Przeznaczenie terenów § 4. Ustala się następujące rodzaje przeznaczenia podstawowego terenów: pkt 7 teren zieleni parkowej z historyczną zabudową rezydencjonalną, oznaczony na rysunku planu symbolem ZPR, przez co rozumie się zaplanowany i urządzony zespół zieleni, w ramach którego przeważa obszarowo zieleń wysoka o charakterze zabytkowym oraz rezydencjonalne obiekty historyczne Rozdział 4 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej § 7. ust. 1. Ustala się następujące obiekty zabytkowe, wpisane do ewidencji zabytków architektury i budownictwa: 1) dwór pochodzący z I poł. XIX, 2) dom nr 51, drewniany, 1933r., 3) dom nr 56, drewniany, pocz. XX w., 4) dom nr 95, murowany, ok. 1905r., 5) dom nr 22, drewniany, 1929/1930r.,

	6) dom nr 23, drewniany, 1926r., 7) dom nr 25, murowany, XIX/XX w., 8) dom nr 33, drewniany, ok. 1920r. ust. 2. Remonty, przebudowy, rozbudowy, nadbudowy, zmiany funkcji obiektów, wpisanych do ewidencji zabytków, należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. § 8. Ustala się następujące strefy ochrony konserwatorskiej: pkt 1. a) strefę ochrony konserwatorskiej, która obejmuje obszar parku dworskiego z II poł. XIX w. wraz z obiektem dworskim, zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu, w granicach której: wszystkie nowe inwestycje, przebudowy, rozbudowy, remonty, zmiany funkcji obiektów na tym terenie należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, b) zakazuje się lokalizowania nowej zabudowy kubaturowej, c) wszelkie prace mogące wpłynąć na wygląd i kompozycję zabytkowego zespołu zieleni należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, d) należy utrzymywać i konserwować zieleń aż do jej śmierci biologicznej, a powstałe ubytki uzupełniać zielenią zgodnie z istniejącymi uwarunkowaniami przyrodniczymi, e) przy uzupełnianiu drzewostanu należy uwzględniać historyczne założenie parkowe, w tym zachowanie głównych osi, rodzaj drzewostanu, a także tradycje w zakresie sztuki projektowania parków i ogrodów, pkt 2. strefę ochrony konserwatorskiej „OW" obserwacji archeologicznej, zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu, dla której ustala się następujące zasady ochrony: a) przed uzyskaniem pozwolenia na budowę, ustala się wymóg uzyskania wytycznych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, co do konieczności prowadzenia prac ziemnych za pozwoleniem konserwatorskim, b) pozwolenie konserwatorskie na prowadzenie prac ziemnych należy uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę, c) w przypadku wystąpienia zabytków i obiektów archeologicznych zostaną podjęte ratownicze badania wykopaliskowe, zgodnie z przepisami odrębnymi. Rozdział 5 Wymagania wynikających z potrzeb kształtowania przestrzeni publicznych § 9. Ustala się następujące wymagania wynikające z potrzeb kształtowania obszarów przestrzeni publicznych: pkt 3. zakazuje się lokalizowania: a) tymczasowych obiektów usługowo – handlowych na terenach oznaczonych na rysunku planu symbolami ZP, KDz, KDl, KDd, b) nośników reklamowych na terenach oznaczonych na rysunku planu symbolami: - ZP 2,

	- **KDl 2**, **KDl 3 i KDd7** na odcinku przylegającym do terenu oznaczonego symbolem ZPR, DZIAŁ III Ustalenia szczegółowe Rozdział 1 Parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu § 16. ust. 1. Ustala się **teren zieleni parkowej z historyczną zabudową rezydencjonalną**, o którym mowa w § 4 pkt 7, oznaczony na rysunku planu symbolem **ZPR**. ust. 2. Ustala się, dla terenów, o których mowa w ust. 1, następujące zasady zagospodarowania: pkt 1. dopuszcza się lokalizację placów zabaw dla dzieci lub terenowych urządzeń sportowych i rekreacyjnych, pkt 2. dopuszcza się lokalizację urządzeń wodnych kształtujących stosunki wodne, w tym urządzeń melioracyjnych i zbiorników wodnych. ust. 3. Ustala się, dla terenu, o którym mowa w ust. 1 następujące zasady kształtowania zabudowy i urządzania terenu: pkt 1. wobec istniejącego obiektu dworskiego ustala się możliwość lokalizowania funkcji usługowych w dziedzinach administracji, oświaty i wychowania, opieki zdrowotnej lub społecznej, rekreacji, turystyki i wypoczynku, w tym hotelarstwa i gastronomii, pkt 2. zakazuje się wznoszenia nowych obiektów kubaturowych, pkt 3. wobec terenów i obiektów objętych ochroną konserwatorską należy stosować przepisy odrębne oraz ustalenia zawarte w § 7 i 8 niniejszej uchwały, pkt 4. należy utrzymywać i konserwować zieleń, a powstałe ubytki uzupełniać zielenią zgodnie z istniejącymi uwarunkowaniami przyrodniczymi oraz sztuką projektowania ogrodów, pkt 5. należy chronić i utrzymywać dotychczasowe ukształtowanie terenu oraz charakterystyczne formy geomorfologiczne. Rozdział 2 Granice i sposoby zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie § 20. ust. 1.

	Na obszarze objętym planem wyznacza się następujące tereny podlegające ochronie: pkt 1. obiekty zabytkowe wpisane do ewidencji zabytków, pkt 2. tereny położone w zasięgu strefy ochrony konserwatorskiej, obejmującej obszar parku dworskiego z II poł. XIX w. wraz z obiektem dworskim, pkt 3. tereny położone w zasięgu strefy ochrony konserwatorskiej „OW" – obserwacji archeologicznej. ust. 2. Sposoby zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie określono odpowiednio: pkt 1. w § 7 niniejszej uchwały dla obiektów zabytkowych wpisanych do ewidencji zabytków, pkt 2. w § 8 niniejszej uchwały dla strefy ochrony konserwatorskiej, obejmującej obszar parku dworskiego z II poł. XIX w. wraz z obiektem dworskim, pkt 1. w § 8 niniejszej uchwały dla strefy ochrony konserwatorskiej „OW" – obserwacji archeologicznej. Rozdział 3 Zasady i warunki scalania i podziału nieruchomości § 22. pkt 6. dla terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem ZPR – zakazuje się dokonywania podziałów geodezyjnych, z zastrzeżeniem ustaleń § 21 pkt 1 niniejszej uchwały, <u>Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej:</u> Symbolem ZPR określono teren zieleni parkowej z historyczną zabudową rezydencjonalną. Określono na rysunku odcinki dróg przy których istnieje obowiązek utrzymania wysokiej zieleni w układzie szpalerowym. Oznaczono na rysunku granicę strefy ochrony konserwatorskiej – obszaru parku dworskiego, granicę strefy ochrony konserwatorskiej „OW" - obserwacji archeologicznej oraz poszczególne obiekty zabytkowe wpisane do ewidencji zabytków nieruchomych.
18.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Serbinowska – Młynarska II" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr VI/74/2007 z dnia 22 lutego 2007 r.**
	<u>Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.I § 5 i § 7):</u> Na całym obszarze objętym planem ustala się następujące obowiązki: ✓ niezwłocznego zawiadomienia właściwego organu do spraw ochrony zabytków w przypadku natrafienia podczas robót ziemnych na obiekt mający charakter zabytku, o dokonanym odkryciu,

	Ustala się tereny zabudowy usługowej - oznaczone na rysunku planu symbolem U. Dla terenów, o których mowa w ust. 1 ustala się: ✓ maksymalną wysokość zabudowy do 12 m, z możliwością wprowadzenia ponad tę wysokość akcentu architektonicznego w postaci dominanty kompozycji przestrzennej (projektowana zabudowa nie może przesłaniać panoramy miasta),
19.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Celtycka – Słowiańska" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XIX/283/2008 z dnia 24 stycznia 2008 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R XII § 89): Na terenach jednostek położonych wzdłuż cieków wodnych, oznaczonych na rysunku planu symbolami od 55ZP do 62 ZP, 64ZP i 67ZP oraz 2MU, 3 MU, 9 MN, 12 MN, 13 MN, 14 GM, 15 MN, 18 MN, 19 MN, 20MN, 21 MN, 23 MN, 24 MN, 25 MN, 26 MN, 29 MN, 30 MN, 35 MN, 36 MN i 37 MN, 51 UO oraz 64PG przed przystąpieniem do wszelkich prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem tego terenu, obowiązuje uzyskanie opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
20.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Treny Przydworcowe II" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXVIII/545/2009 z dnia 3 września 2009 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. I § 5): Na całym obszarze objętym planem ustala się następujące obowiązki: ✓ zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć,
21.	**„Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Serbinowska – Młynarska II" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr LV/747/2010 z dnia 30 września 2010 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. II § 5): Ustala się teren rozmieszczenia obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2.000 m2 - oznaczony na rysunku planu symbolem UC. Na terenie, o którym mowa w ust.1, ustala się następujące obowiązki: ✓ zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć,
22.	**„Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu ograniczonego ulicami Częstochowską, Budowlanych, Polną i Planowaną tzw. Trasą Bursztynową" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr VI/51/2011 z dnia 24 lutego 2011 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. I § 5 i R. II § 7): Na całym obszarze objętym planem ustala się następujące obowiązki: ✓ zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć,

Ustala się tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, oznaczone na rysunku planu symbolami: 1MN i 2MN.
Dla terenów, o których mowa w ust. 1 ustala się:
- ✓ obowiązek wykonania, na terenie oznaczonym na rysunku planu symbolem 2MN, prac archeologicznych dokumentacyjno-zabezpieczających, na prowadzenie których należy uzyskać pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków,

23. **„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w rejonie skrzyżowania ulic Dobrzecka – Podmiejska" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr VI/53/2011 z dnia 24 lutego 2011 r.**

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. II §7):
Na całym terenie objętym planem ustala się następujące obowiązki:
- ✓ zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć,

24. **„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w rejonie ulicy Braci Niemojowskich" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XIX/227/2012 z dnia 2 lutego 2012 r.**

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.I § 8; R. II § 10):
Na całym obszarze objętym planem ustala się następujące obowiązki:
- ✓ zgłaszania właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robot mogących go uszkodzić lub zniszczyć,

Ustala się ochronę następujących obiektów zabytkowych - wpisanych do ewidencji zabytków:

Lp.	Obiekt	Adres	Datowanie	Oznaczenie terenu na planie
1	2	3	4	5
1.	Dom mieszkalny	ul. Warszawska 23	1. poł. XIX w.	2U
2.	Dom mieszkalny	ul. Warszawska 25	2. poł. XIX w.	2U
3.	Dom mieszkalny	ul. Warszawska 33	1./2. dekada XX w.	2U
4.	Dom mieszkalny	ul. Winiarska 2	l. 20 XX w.	1MU
5.	Oficyna	ul. Winiarska 2	l. 20 XX w.	1MU
6.	Dom mieszkalny	ul. Winiarska 8	2. poł. XIX w.	2MU
7.	Dom mieszkalny	ul. Winiarska 20	1./2. dekada XX w.	3MU
8.	Willa podmiejska	ul. Łódzka 48	l. 20. XX w.	6MU
9	Dom mieszkalny	ul. Łódzka 52	2. poł. XX w.	6MU
10	Dom mieszkalny	ul. Łódzka 64	1./2. dekada XX w.	6U

Wszelkie roboty budowlane oraz inne działania podejmowane przy obiektach wymienionych w ust. 1 związane ze zmianą wyglądu zewnętrznego (tj. nadbudowa, rozbudowa, wymiana pokrycia dachowego, zmiana kolorystyki elewacji, wymiana

	stolarki okiennej i drzwiowej zewnętrznej, umieszczanie na obiekcie oznakowania wizualnego reklamowo-informacyjnego, umieszczanie urządzeń technicznych na elewacjach budynków) wymagają uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu zaznaczono obiekty wpisane do ewidencji zabytków.
25.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego - Huby" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXVII/502/2013 z dnia 27 czerwca 2013 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.I § 5): Na całym obszarze objętym planem ustala się następujące obowiązki: ✓ zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć,
26.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Tereny Przydworcowe III – część A" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXIX/352/2016 z dnia 27 października 2016 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 § 9): Obejmuje się ochroną ustaleniami planu w granicach obszaru budynek dworca kolejowego wpisany do gminnej ewidencji zabytków, oznaczony na rysunku planu jako zabytek, dla którego ustala się: a) zachowanie: cech rozplanowania elewacji w zakresie podziałów wertykalnych i horyzontalnych, układu otworów okiennych i drzwiowych, wystroju elewacji, detalu architektonicznego, geometrii dachu, b) prowadzenie robót budowlanych zgodnie z wymogami przepisów odrębnych, c) zakaz: - nadbudowy, - przebudowy, - zewnętrznego docieplenia, d) nakaz prowadzenia prac remontowych z zastosowaniem materiałów wykończeniowych zastosowanych w historycznej architekturze obiektu; 2) w strefie ekspozycji I, wyznaczonej na rysunku planu: a) nakaz dostosowania kompozycji zagospodarowania terenu do osiowej kompozycji ryzalitu budynku dworca kolejowego, b) zakaz lokalizacji nadziemnych części budynków oraz wiat lub zadaszeń; 3) w strefie ekspozycji II, wyznaczonej na rysunku planu: a) zakaz lokalizacji nadziemnych części budynków, z wyjątkiem wejść i wjazdów do garaży podziemnych, b) zakaz lokalizacji wejść i wjazdów do garaży podziemnych, wiat lub zadaszeń o wysokości przekraczającej 5,0 m, c) nakaz realizacji wiat lub zadaszeń jako przeszklonych lub ażurowych; 4) zakaz stosowania na elewacjach budynków: blach falistych i trapezowych, materiałów refleksyjnych oraz sidingu;

	5) nie ustala się wymogów w zakresie ochrony dóbr kultury współczesnej – nie występują w obszarze. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu wyznaczono strefy ekspozycji I i II oraz zaznaczono obiekty wpisane do ewidencji zabytków.
27.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla zespołu zabudowy – mieszkaniowej na osiedlu Tyniec" przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXIX/353/2016 z dnia 27 października 2016 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8): 1. Na całym obszarze objętym planem ustala się nakaz zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć. 2. Na całym obszarze objętym planem, przed przystąpieniem do prac ziemnych, obowiązuje wymóg wystąpienia do Konserwatora Zabytków o określenie zakresu koniecznej ochrony zabytków archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi. 3. Na całym obszarze objętym planem nie występują obiekty budowlane wpisane do ewidencji zabytków.
28.	**„Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulic: Tuwima i Kruczkowskiego" przyjęta uchwałą Nr XXXIII/418/2017 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 26 stycznia 2017 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §7): Ustala się obowiązek uzgadniania z właściwym organem ochrony zabytków inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu w obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu zaznaczono obiekt wpisany do ewidencji zabytków.
29.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Budowlanych" przyjęty uchwałą Nr XXXIV/443/2017 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 23 lutego 2017 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §7): Inwestor zobowiązany jest do wykonania prac archeologicznych dokumentacyjno-zabezpieczających w trakcie budowlanych robót ziemnych oraz uzyskania pozwolenia na prace archeologiczne w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu – Delegaturze w Kaliszu, po uzyskaniu pozwolenia na budowę.
30.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego linii 110 kV Zawodzie-Rajsków" przyjęty uchwałą Nr XLIII/533/2017 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 28 września 2017 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §9): 1) ochroną konserwatorską objęte są: a) układ urbanistyczny ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków, figurujący w Rejestrze Zabytków Województwa Wielkopolskiego (33/A), oznaczony graficznie na rysunku planu - układ urbanistyczny miasta lokacyjnego - na

	terenach oznaczonych symbolami 1.MNU, 2.MNU, 3.MNU, 4.MNU, 5.MNU, 6.MNU, 7.MNU, 1.R, 2.R, 3.R, 5.R, 1.ZP, 2.ZP, 3.ZP, 4.ZP, 5.ZP, 6.ZP, 1.WS, 2.WS, 3.WS, 1.KDG, 1.KDL, 2.KDL, 3.KDL, 4.KDL, 1.KDX, 2.KDX, 1.E, 2.E, 3.E, 4.E, 5.E, 6.E, 7.E, 8.E, b) układ urbanistyczny ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków, figurujący w Rejestrze Zabytków Województwa Wielkopolskiego (38/A), oznaczona graficznie na rysunku planu - układ urbanistyczny miasta Kalisza w granicach z 1957 r. - na terenach oznaczonych symbolami 1.MNU, 2.MNU, 3.MNU, 4.MNU, 5.MNU, 6.MNU, 7.MNU, 1.R, 2.R, 3.R, 5.R, 1.ZP, 2.ZP, 3.ZP, 4.ZP, 5.ZP, 6.ZP, 1.WS, 2.WS, 3.WS, 1.KDG, 1.KDL, 2.KDL, 3.KDL, 4.KDL, 1.KDX, 2.KDX, 1.E, 2.E, 3.E, 4.E, 5.E, 6.E, 7.E, 8.E, c) obiekt ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków, oznaczony graficznie na rysunku planu – budynek stodoły, 1 ćw. XX w. – na terenie oznaczonym symbolem 3.MNU, d) strefa ochrony konserwatorskiej „E”, oznaczona graficznie na rysunku planu – na terenach oznaczonych symbolami 1.MNU, 2.MNU, 3.MNU, 4.MNU, 5.MNU, 6.MNU, 7.MNU, 1.R, 2.R, 3.R, 5.R, 1.ZP, 2.ZP, 3.ZP, 4.ZP, 5.ZP, 6.ZP, 1.KDG, 1.KDL, 2.KDL, 3.KDL, 4.KDL, 1.KDX, 2.KDX, 1.E, 2.E, 3.E, 4.E, 5.E, 6.E, 7.E, 8.E, e) obszar obserwacji archeologicznych „OW”, oznaczony graficznie na rysunku planu, na terenach oznaczonych symbolami 4.R, 6.R, 7.R, 8.R, 5.KDL, 1.KDW, 9.E; 2) w granicach układów urbanistycznych oraz stref ochrony konserwatorskiej, objętych ochroną i oznaczanych na rysunku planu obowiązuje zakaz wprowadzania elementów dominujących z wyłączeniem obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej z zakresu elektroenergetyki; 3) w granicach obszaru obserwacji archeologicznych ”OW” ustala się nakaz przeprowadzenia ratowniczo – dokumentacyjnych badań archeologicznych dla wszelkich robót budowlanych naruszających grunt; 4) wszelkie działania dotyczące obiektów i stref objętych ochroną konserwatorską należy realizować zgodnie z przepisami odrębnymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
31.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Regionalnej Strefy Gospodarczej Rypinek - II” przyjęty uchwałą Nr LV/728/2018 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 czerwca 2018 r.**
	<u>Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8):</u> 1. Ustala się ochronę ustaleniami planu obiektów nieruchomych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, oznaczonych na rysunku planu jako zabytek oraz numerem porządkowym: 1) nr 1 – budynek mieszkalny, 1. ćw. XX w., ul. Częstochowska 223; 2) nr 2 – budynek mieszkalny, 1. ćw. XX w., ul. Częstochowska 225; 3) nr 3 – budynek mieszkalny, 1. ćw. XX w., ul. Częstochowska 227. 2. Dla ochrony zabytków, o których mowa w ust. 1, obowiązują ograniczenia i procedury postępowania określone w przepisach odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

	3. W przypadku usunięcia obiektu z gminnej ewidencji zabytków ustaleń ust. 1 i 2 nie stosuje się. 4. W zakresie ochrony krajobrazu kulturowego nakazuje się kształtowanie zagospodarowania zgodnie z zasadami ochrony i kształtowania ładu przestrzennego oraz warunkami zabudowy i zagospodarowania terenu zawartymi w ustaleniach szczegółowych dla poszczególnych terenów. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu oznaczono budynki ujęte w gminnej ewidencji zabytków
32.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wyodrębnionych obszarów w rejonie Sulisławic" przyjęty uchwałą Nr LVIII/750/2018 Rady Miasta Kalisza z dnia 27 września 2018 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8): 1) Na obszarze stanowisk archeologicznych i ich zespołów, wyznaczonych na rysunku planu – w trakcie prac ziemnych postępowanie zgodnie z przepisami odrębnymi. 2) W granicach układu ruralistycznego dawnej wsi Piwonice ochronę istniejącego układu zabudowań. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu wyznaczono zespoły i poszczególne stanowiska archeologiczne oraz granicę historycznego układu ruralistycznego dawnej wsi Piwonice.
33.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Tylnej" przyjęty uchwałą Nr LVIII/751/2018 Rady Miasta Kalisza z dnia 27 września 2018 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8): 1. Ustala się ochronę ustaleniami planu oznaczonego na rysunku planu stanowiska archeologicznego – obiektu nieruchomego wpisanego do gminnej ewidencji zabytków. 2. Wszelkie działania związane z robotami ziemnymi oraz zmianą charakteru dotychczasowej działalności na stanowisku archeologicznym, o którym mowa w ust. 1, muszą być prowadzone zgodnie z wymogami przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. 3. W zakresie ochrony krajobrazu kulturowego nakazuje się kształtowanie zagospodarowania zgodnie z zasadami ochrony i kształtowania ładu przestrzennego oraz warunkami zabudowy i zagospodarowania terenu zawartymi w ustaleniach szczegółowych dla poszczególnych terenów. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu wyznaczono stanowisko archeologiczne
34.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego - Tereny Przydworcowe III - część B" przyjęty uchwałą Nr LVIII/752/2018 Rady Miasta Kalisza z dnia 27 września 2018 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8): 1. Ustala się ochronę ustaleniami planu ogrodzenia wpisanego do gminnej ewidencji zabytków, oznaczonego na rysunku planu jako zabytek – obiekt nieruchomy wpisany do gminnej ewidencji zabytków; wszelkie inwestycje przy zabytku nakazuje się prowadzić w zgodzie z wymogami przepisów odrębnych z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

	2. W zakresie ochrony krajobrazu kulturowego nakaz kształtowania zagospodarowania zgodnie z zasadami ochrony i kształtowania ładu przestrzennego oraz warunkami zabudowy i zagospodarowania terenu zawartymi w ustaleniach szczegółowych dla poszczególnych terenów Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu oznaczono obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków
35.	**„Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulic: Cicha - Prosta" przyjęty uchwałą Nr VI/65/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 lutego 2019 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8): 1. Na całym obszarze objętym planem ustala się nakaz zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć. 2. Na całym obszarze objętym planem, przed przystąpieniem do prac ziemnych, obowiązuje wymóg wystąpienia do Konserwatora Zabytków o określenie zakresu koniecznej ochrony zabytków archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi. 3. Cały obszar planu jest na terenie wpisanym do rejestru zabytków – założenie urbanistyczne Miasta Kalisza (nr 33/A z 28.02.1956 r. i z 29.11.2013 r.). Obszar ten chroniony jest również na podstawie wpisu do rejestru zabytków (nr 38/A z 18.02.1957 r. i z 29.11.2013 r.) - obszar Miasta Kalisza z ochroną archeologicznych warstw kulturowo – osadniczych. 1) Dopuszcza się budowę nowych obiektów z następującymi ustaleniami: a) w przypadku nowej zabudowy na działkach przylegających do ulicy Stawiszyńskiej – zachowanie jako obowiązującej – historycznej linii zabudowy, z dopuszczalną wysokością zabudowy do maksymalnie trzech kondygnacji, b) w przypadku nowej zabudowy na działkach zlokalizowanych od strony Kanału Bernardyńskiego i od strony Alei Wojska Polskiego – z dopuszczalną wysokością zabudowy do maksymalnie czterech kondygnacji. 4. Na rysunku planu oznaczono obiekt wpisany w rejestr zabytków objęty ochroną konserwatorską tj. budynek mieszkalny przy ul. Stawiszyńskiej 16 (dawny dworek podmiejski) wpisany pod nr rej. 463/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z 01.02.1969 r., dla którego w przypadku prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych nakazuje się stosowanie przepisów odrębnych z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. 5. Na rysunku planu oznaczono następujące obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków objętych ochroną konserwatorską, dla których wszelkie inwestycje nakazuje się prowadzić w zgodzie w wymogami przepisów odrębnych z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 1) budynek mieszkalny zlokalizowany na działce numer ewidencyjny 37/4 przy ul. Stawiszyńskiej 6,

	2) budynek mieszkalny zlokalizowany na działce numer ewidencyjny 38/4 przy ul. Stawiszyńskiej 8, 3) budynek mieszkalny zlokalizowany na działce numer ewidencyjny 41 przy ul. Stawiszyńskiej 14, 4) piekarnia "Małgosia" zlokalizowana na działce numer ewidencyjny 41 przy ul. Stawiszyńskiej 14, 5) budynek mieszkalny zlokalizowany na działce numer ewidencyjny 42/3 przy ul. Stawiszyńskiej 16, 6) budynek mieszkalny zlokalizowany na działce numer ewidencyjny 42/3 przy ul. Stawiszyńskiej 22, 7) budynek mieszkalny zlokalizowany na działce numer ewidencyjny 42/3 przy ul. Stawiszyńskiej 24, 8) budynek mieszkalny zlokalizowany na działce numer ewidencyjny 42/3 przy ul. Prostej 3.
36.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego - Chmielnik Północ" przyjęty uchwałą Nr VI/66/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 lutego 2019 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §7): 1) na obszarze objętym planem miejscowym zlokalizowany jest teren układu urbanistycznego miasta Kalisza wpisany do rejestru zabytków pod nr 33/A, chroniony zgodnie z przepisami odrębnymi; 2) na obszarze objętym planem miejscowym zlokalizowany jest teren archeologicznych warstw kulturowo-osadniczych miasta Kalisza wpisany do rejestru zabytków pod nr 38/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 18.02.1957 (l.dz.KL.IV-83/2/57) zmieniony orzeczeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 29.11.2013 r.(l.dz. DOZ-OAiK-6700-310-2/12-13[KD]), chroniony zgodnie z przepisami odrębnymi; 3) ochronę konserwatorską stanowiska archeologicznego nr ewid. AZP 67-39/16, w granicach którego w przypadku robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności obowiązują ograniczenia i procedury postępowania określone w przepisach odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 4) ochronę terenów w strefie ochrony krajobrazu poprzez: a) nakaz zachowania właściwej ekspozycji historycznej zabudowy miasta lokacyjnego w dolinie rzeki Prosny, b) ograniczenie nowej zabudowy mieszkaniowej, mieszkaniowo-usługowej do wysokości 12 m; 5) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza: a) budynek mieszkalny przy ul. Kątnej 17 z l. 30. XX w., b) budynek mieszkalny przy ul. Skarszewskiej 40 powstały po 1930 r., c) budynek mieszkalny przy ul. Skarszewskiej 44 powstały po 1900 r., d) budynek mieszkalny przy ul. Skarszewskiej 48 z k. XIX w., e) budynek mieszkalny przy ul. Skarszewskiej 50 z 4 ćw. XIX w., f) budynek mieszkalny przy ul. Skarszewskiej 52 z przełomu XIX/XX w., g) budynek mieszkalny przy ul. Skarszewskiej 54 powstały po 1920 r.,

	h) budynek mieszkalny przy ul. Skarszewskiej 56 z 1 ćw. XX w., i) budynek mieszkalny przy ul. Skarszewskiej 58 z 1 ćw. XX w., j) budynek mieszkalny przy ul. Skarszewskiej 68 z 3-4 ćw. XIX w., k) budynek mieszkalny przy ul. Stawiszyńskiej 49 z k. XIX w./XX w., l) budynek mieszkalny przy ul. Stawiszyńskiej 51 z l. 20. XX w., m) budynek mieszkalny przy ul. Stawiszyńskiej 53 z 4 ćw. XIX w., n) budynek mieszkalny przy ul. Stawiszyńskiej 53a powstały po 1930 r., o) budynek mieszkalny przy ul. Stawiszyńskiej 55 z l. 20. XX w., p) budynek mieszkalny przy ul. Stawiszyńskiej 59 z ok 1910r., q) budynek mieszkalny przy ul. Szerokiej 29 z 1 ćw. XX w., r) budynek mieszkalny przy ul. Zjazd 6 z 1 ćw. XX w., s) budynek mieszkalny przy ul. Zjazd 15-17 l. 30. XX w., t) budynek mieszkalny przy ul. Zjazd 19-21 l. 30. XX w., dla których obowiązuje: - dopuszczenie rozbudowy budynków przy zachowaniu typu przestrzennego obiektu, - dopuszczenie rozbudowy zgodnie z przepisami odrębnymi z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, - nakaz zachowania historycznych podziałów elewacji, proporcji otworów okiennych i drzwiowych, - nakaz stosowania w elewacji budynku, tradycyjnych materiałów wykończeniowych: cegła, kamień, drewno i tynk, dachówka ceramiczna, blacha, papa. <u>Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej:</u> Na rysunku planu oznaczono obszary i obiekty wpisane do rejestru, ujęte w gminnej ewidencji zabytków, w tym zespoły i indywidualne stanowiska archeologiczne.
37.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla zabudowy mieszkaniowej nad rzeką Swędrnią" przyjęty uchwałą Nr XVII/259/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 listopada 2019 r.**
	<u>Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8):</u> ustala się w granicach zespołu stanowisk archeologicznych, oznaczonego na rysunku planu symbolem graficznym, w trakcie prowadzenia prac ziemnych postępowanie zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. <u>Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej:</u> Na rysunku planu wyznaczono zespół stanowisk archeologicznych ujęty w gminnej ewidencji zabytków.
38.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w rejonie skrzyżowania ulic Dobrzecka - Podmiejska - II" przyjęty uchwałą Nr XVII/260/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 listopada 2019 r.**
	<u>Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8):</u> 1) w granicach obszaru objętego planem, który w całości położony jest w zasięgu założenia urbanistycznego miasta Kalisza z ochroną archeologicznych warstw kulturowo-osadniczych, wpisanego do rejestru zabytków nieruchomych województwa wielkopolskiego pod numerem 38/A, w trakcie prowadzenia prac

	ziemnych postępowanie zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) w granicach stanowiska archeologicznego numer AZP 66-38/69, oznaczonego na rysunku planu symbolem graficznym, w trakcie prowadzenia prac ziemnych postępowanie zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu oznaczono stanowisko archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków.
39.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego - Poligonowa" przyjęty uchwałą Nr XVII/261/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 listopada 2019 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8): 1. Na obszarze stanowisk archeologicznych i ich zespołów, wyznaczonych na rysunku planu – w trakcie prac ziemnych postępowanie zgodnie z przepisami odrębnymi; 2. Na obszarze znajdującym się w granicach układu ruralistycznego dawnej wsi Dobrzec nie podejmuje się ustaleń. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu wskazano, iż cały obszar objęty planem zlokalizowany jest na terenie zespołu stanowisk archeologicznych oraz oznaczono indywidualne stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków, a także granicę historycznego układu ruralistycznego dawnej wsi Dobrzec.
40.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic Kmiecej i Torowej" przyjęty uchwałą Nr XVII/262/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 listopada 2019 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8): ustala się na obszarze stanowisk archeologicznych i ich zespołów, wyznaczonych na rysunku planu – w trakcie prac ziemnych postępowanie zgodnie z przepisami odrębnymi. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu wyznaczono zespoły i poszczególne stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków.
41.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic: Biskupickiej i Dobrzeckiej - część I" przyjęty uchwałą Nr XXVII/423/2020 Rady Miasta Kalisza z dnia 12 sierpnia 2020 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8): ustala się strefę ochrony stanowisk archeologicznych, wyznaczoną na rysunku planu, w obrębie której obowiązują zasady kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu zgodnie z przepisami odrębnymi. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu wyznaczono strefę ochrony stanowisk archeologicznych.
42.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic: Zachodniej i Metalowców" przyjęty uchwałą Nr XXIX/428/2020 Rady Miasta Kalisza z dnia 24 września 2020 r.**

	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §7): ustala się: 1) ochronę konserwatorską zabytków archeologicznych: a) stanowiska archeologicznego nr ewid. 67, b) stanowiska archeologicznego nr ewid. 68, c) stanowiska archeologicznego nr ewid. 69; 2) dla obszarów stanowisk archeologicznych, tam gdzie będą realizowane roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności obowiązują ograniczenia i procedury postępowania określone w przepisach odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 3) ochronę układu ruralistycznego dawnej wsi Nosków wpisanego do gminnej ewidencji zabytków, w granicy którego nową zabudowę należy lokalizować zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu oznaczono zespoły stanowisk archeologicznych oraz indywidualne stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków, a także granicę historycznego układu ruralistycznego dawnej wsi Nosków.
43.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Piaszczysta – Wiosenna" przyjęty uchwałą Nr XXXI/445/2020 Rady Miasta Kalisza z dnia 29 października 2020 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8): ustala się strefę ochrony konserwatorskiej zespołu stanowisk archeologicznych „O" w granicach oznaczonych na rysunku, w tym ochronę stanowisk archeologicznych w zespole, przy czym zasady ochrony zabytków archeologicznych i zasady postępowania w związku ze zmianą zagospodarowania terenów, pracami ziemnymi oraz budową obiektów budowlanych w strefie ochrony archeologicznej określają przepisy odrębne w zakresie ochrony zabytków. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu oznaczono zespół stanowisk archeologicznych ujęty w gminnej ewidencji zabytków.
44.	**„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic: Długiej i Szerokiej" przyjęty uchwałą Nr XXXIX/565/2021 Rady Miasta Kalisza z dnia 27 maja 2020 r.**
	Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8): 1. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków ustala się: ochronę zabytku nieruchomego wpisanego do gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisz – budynek mieszkalny przy ul. Długiej 13 z lat 30. XX w, oznaczonego na rysunku planu, dla którego obowiązuje: 1) dopuszczenie rozbudowy budynków przy zachowaniu typu przestrzennego obiektu; 2) dopuszczenie rozbudowy zgodnie z przepisami odrębnymi z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami; 3) nakaz zachowania historycznych podziałów elewacji, proporcji otworów okiennych i drzwiowych;

	4) nakaz stosowania w elewacji budynku, tradycyjnych materiałów wykończeniowych: cegła, kamień, drewno i tynk, dachówka ceramiczna, blacha, papa. Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej: Na rysunku planu oznaczono budynek ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

5.1.3. UWARUNKOWANIA OCHRONY PRZYRODY I RÓWNOWAGI EKOLOGICZNEJ

Kalisz charakteryzuje się rozwiniętą siecią dolin rzecznych, będących kanałami przewietrzania miasta, co sprawia, że posiada względnie korzystne warunki aerosanitarne dla osadnictwa. Miasto leży w obszarze korytarza ekologicznego o znaczeniu krajowym, jako rejon włączony do europejskiego systemu ECONET - PL, którego osią jest rzeka Prosna – lewobrzeżny dopływ Warty. Na terenie miasta swoje ujścia mają także cztery dopływy Prosny: Pokrzywnica i Swędrnia (prawostronne) oraz Piwonka i Krępica (lewostronne). W granicach administracyjnych Kalisza Prosna rozdziela się na trzy kanały: Koryto Główne Prosny, Kanał Bernardyński i Kanał Rypinkowski, które wraz z dopływami tworzą Kaliski Węzeł Wodny. Na każdym z tych koryt istnieją jazy utrzymujące stały poziom wody w KWW. Długość rzeki Prosny w KWW wynosi około 7 km. Kanały Bernardyński i Rypinkowski spełniają rolę kanałów ulgi dla przeprowadzenia przez miasto wód wezbraniowych. Miasto leży w strefie najniższych odpływów w Polsce. Niskie wartości odpływu wynikają z niedoboru opadów oraz małej zdolności retencyjnej obszaru.

Wraz z systemem obszarów chronionego krajobrazu (Dolina rzeki Swędrni na północnym wschodzie, Dolina rzeki Prosny i Kotliny Grabowskiej na południowym wschodzie i Dolina rzeki Ciemnej na północnym zachodzie), kaliska część Doliny Prosny zapewnia ciągłość systemu przyrodniczego o wysokiej aktywności przyrodniczej. Integralną częścią tego systemu są powierzchnie leśne i zbiorniki wodne - Las Winiarski położony na wschodzie miasta, czy sztuczny zbiornik retencyjny Szałe, leżący tuż za wschodnią granicą miasta), które uatrakcyjniają miasto pod względem rekreacyjnym.

Spośród form ochrony przyrody wyszczególnionych w art. 6 ustawy o ochronie przyrody na terenie miasta Kalisza i w jego bezpośrednim sąsiedztwie ochronie prawnej podlegają:

1. Obszary chronionego krajobrazu
2. Rezerwat przyrody
3. Pomniki przyrody
4. Zieleń urządzona

Ponadto obszarami aktualnie prawnie chronionymi są:

1. Kompleksy gleb o wysokiej klasie bonitacji gleb.
2. Udokumentowane złoża surowców ilastych oraz plejstoceńskie piaski wodno-lodowcowe.
3. Obszary nakładania się walorów przyrodniczych oraz historycznych i kulturowych.

Zgodnie z art. 23. ustawy o ochronie przyrody, obszar chronionego krajobrazu obejmuje „tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych". Na terenie miasta lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie znajdują się dwa obszary chronionego krajobrazu:

Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina rzeki Swędrni"

Obszar powołany został Rozporządzeniem Nr 68 Wojewody Kaliskiego z dnia 20 grudnia 1991 r. w celu zabezpieczenia walorów przyrodniczych takich jak: rzeźba terenu, zbiorniki wodne, szata roślinna oraz walorów estetyczno-widokowych krajobrazu. Zajmuje powierzchnię około 5000 ha. Obszar chronionego krajobrazu przebiega przez gminy: Ceków, Opatówek, Żelazków. Obejmuje również swym zasięgiem lasy Nadleśnictwa Kaliskiego w uroczyskach: Rożdżały, Tłokinia, Dębe, Biernatki, Kamień i Krzyżówki. Dolina powstała w okresie zlodowacenia środkowopolskiego, dlatego też posiada unikalne w skali kraju walory naturalnego krajobrazu. Na jej terenie spotkać można 714 gatunków roślin, w tym 19 chronionych. Na szczególną uwagę zasługują roślinny objęte ochroną prawną, w tym 7 gatunków storczyków (orchidei). Są to m.in.: grzybień północny (Nymphaea candida), grążel żółty (Numphar luteum), rosiczka okrągłolistna (Drosera rotundifolia), kalina koralowa (Viburnum opulus), kocanki piaskowe (Helichrysum arenarium), lilia złotogłów (Lilium martagon) czy konwalia majowa (Convallaria maialis) Flora doliny jest bardzo zróżnicowana. Występują tu zarówno gatunki bagienne, torfowe jak i kserotoniczne, bazyfilne związane z podłożem obojętnym i zasadowym w bliskim sąsiedztwie rzeki (np. czermień błotna - Calla palustris) oraz taksony związane z podłożami zakwaszonymi (modrzewnica zwyczajna - Andromeda polifolia), żurawina błotna (Oxycoccus quadripetalus). W dolinie rzeki Swędrni zachowały się fragmenty ciekawych lasów liściastych. W faunie obszaru stwierdzono występowanie ptaków uznanych za ginące w skali Europy i Polski. Są to między innymi: czajka, błotniak stawowy, zimorodek, perkozek, czy kaczki łąkowe - płaskonosa lub cyranki. Niewielkie zbiorniki bagienne, starorzecza oraz regularnie niegdyś wylewająca porą wiosenną rzeka, stanowiły o bogactwie, głównie awifauny oraz piżmaków i ostatnio przybyłych, będących w ekspansji bobrów. O wartości przyrodniczej i unikalnych walorach estetyczno-widokowych tego obszaru decydują: występowanie licznych zbiorowisk roślinnych, walory krajobrazowe z głęboko wciętą doliną meandrującej rzeki ze stromymi krawędziami i prawie naturalnymi krajobrazami łąkowo-łęgowymi, a także rola rekreacyjno-krajoznawcza - połączenie "klinem zieleni" z miastem Kalisz poprzez ujściowy odcinek rzeki oraz duża częstość występowania mgieł typu radiacyjnego w godzinach przedwieczornych i rannych.

Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina rzeki Prosny i Kotliny Grabowskiej"

Obszar powołany Rozporządzeniem Nr 65 Wojewody Kaliskiego z dnia 20 grudnia 1996 r. w celu zabezpieczenia zbiorowiska roślinnego oraz dużej ilości gatunków ptaków chronionych. Zajmuje powierzchnię 94 400 ha. W dolinie Prosny, w jej części przybrzeżnej oraz

w starorzeczach, zanotowano łącznie ok. 50 różnego typu zbiorowisk roślinnych. Wszystkie należą do naturalnych bądź seminaturalnych. Powtarzający się regularnie rytm występowania na przemian brzegów wklęsłego i wypukłego, nadaje Prośnie szczególny walor krajobrazowy. Skarpy przybrzeżne koryta właściwego rzeki są porośnięte wysoką roślinnością łęgową - fragmentami leśnymi, a przede wszystkim przez zarośla wiklinowe (Salicetum triandro-viminalis). Do interesujących pod względem geobotanicznym obiektów przyrodniczych należy skarpa pradoliny w Jedlcu - Starej Wsi oraz kompleks roślinności na skrzydłach doliny między Popówkiem a Podlesiem, obfitujący w oczka starorzeczne. Stara Wieś, strome zbocze doliny Prosny porośnięte łęgiem zboczowym reprezentuje bogaty florystycznie las o skomplikowanej, wielowarstwowej strukturze, z wieloma okazami wiązu górskiego (Ulmus scabra).

Zgodnie z art. 13. ustawy o ochronie przyrody, rezerwat przyrody obejmuje „obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi". Na terenie miasta lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie znajdują się jeden rezerwat przyrody:

Rezerwat torfowy „Torfowisko LIS"

Rezerwat położony jest częściowo w granicach miasta utworzony w 1963 r. w celu zachowania ekosystemu przeobrażającego się torfowiska niskiego w przejściowe z bogatą i rzadko spotykaną roślinnością torfową. Zajmuje powierzchnię 4.71 ha. W obrębie zespołu występuje drzewostan – głównie brzoza i domieszkowo olcha, podszyt stanowi wierzba, czeremcha i kruszyna, a runo torfowiska przejściowego jest najważniejszym zespołem roślinnym. Z osobliwości florystycznych występują tu: sit rozpierzchły, sit skupiony, turzyce: pchla, tunikowa i strunowa, rosiczka okrągłolistna, wełnianka szerokolistna i pochwowata, pływacz średni. Gleby rezerwatu zalicza się do gleb hydrogenicznych. Są to głównie gleby torfowe, wytworzone z torfów niskich i przejściowych. W obrębie rezerwatu stwierdzono występowanie torfów olchowo-trzcinowego, olchowo-turzycowego oraz mszarno-turzycowego.

Zgodnie z art. 49 ustawy o ochronie przyrody, pomniki przyrody to „pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzew, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskini".

Rejestr pomników przyrody na terenie miasta obejmuje 39 pozycji – z czego 26 ustanowionych przez Wojewodę Kaliskiego i 13 ustanowionych przez Radę Miejską Kalisza. Z uwagi na fakt, że w rejestrze są wpisy, które obejmują nie tylko pojedyncze drzewa, ale także

kilka sztuk drzew tego samego gatunku, wg stanu na koniec 2016 roku status pomników przyrody ma 59 drzew. Wśród gatunków objętych ochroną wymienić można: buk zwyczajny, perełkowiec japoński, klon zwyczajny, grab, wiąz szypułkowy, tulipanowiec, topole - białą, próżną i szarą, dąb szypułkowy i czerwony, jesion wyniosły, platan klonolistny, wierzbę białą, miłorząb dwuklapkowy, kasztanowiec biały oraz lipę okrągłolistną.

Wykaz pomników przyrody ustanowionych przez Wojewodę Kaliskiego:

Lp.	Numer rejestru	Data decyzji	Nazwa gatunkowa drzewa łacińska polska	Parametry drzewa	Lokalizacja	Uwagi
1.	212	23.05.1978	Buk zwyczajny *Fagus silvatica*	obwód pnia w pierśnicy: 322 cm wysokość: 32 m	Park Miejski, drzewo rośnie w bliskim sąsiedztwie „Kogutka" w grupie buków	korona nisko osadzona z gałęziami zwisającymi tuż nad powierzchnią ziemi
2.	213	23.05.1978	Buk zwyczajny *Fagus silvatica*	obwód pnia w pierśnicy: 342 cm wysokość: 32 m	Park Miejski, drzewo rośnie przy Wale Bernardyńskim w bliskim sąsiedztwie stawku znajdującego się w pn. strefie parku	na wysokości 220 cm pień rozwidla się tworząc potężną koronę z gałęziami opadającymi tuż nad powierzchnią ziemi
3.	214	23.05.1978	Buk zwyczajny *Fagus silvatica*	obwód pnia w pierśnicy: 340 cm wysokość: 31 m	Park Miejski, drzewo rośnie w polu trójkąta u zbiegu alejek prowadzących do stadionu z torem kolarskim	pień na wysokości 150 cm dzieli się na 4 korony wierzchołkowe, które dzieląc się dalej tworzą potężną koronę
4.	215	23.05.1978	Buk zwyczajny *Fagus silvatica*	obwód pnia na wysokości 1 m: 450 cm wysokość: 29 m	Park Miejski	pień na wysokości 150 cm rozdziela się na 8 konarów wierzchołkowych
5.	216	23.05.1978	Buk zwyczajny *Fagus silvatica* 3 sztuki	obwód pnia na wysokości 60 cm wynosi: 390 cm wysokość: 33 m	Park Miejski, drzewo rośnie w centralnej części parku w sąsiedztwie budynku dawnej Hydropatii, ob. przedszkole	buki zrośnięte szyjami korzeniowymi

6.	218	23.05.1978	Klon zwyczajny Acer platonoides 5 sztuk	obwody pni w pierśnicy wynoszą: od 230 cm do 310 cm wysokości wynoszą: od 26 m do 31 m.	Park Miejski	
7.	220	22.05.1978	Grab pospolity *Carpinus betulus*	obwód pnia w pierśnicy: 224 cm wysokość 22 m	Park Miejski, drzewo rośnie w pobliżu alei prowadzącej do dawnego Kolegium Jezuickiego w kierunku budynku dawnej Hydropatii, ob. przedszkole	korona szeroka nisko osadzona z gałęziami zwisającymi tuż nad powierzchnią ziemi
8.	222	22.05.1978	Wiązy szypułkowe *Ulmus laevis* 12 sztuk	obwody pni w pierśnicy wynoszą: od 240 cm do 380 cm wysokości wynoszą: od 25 m do 33 m.	Park Miejski	planowane do wykreślenia 2 wiązy szypułkowe stojące przy alejce prowadzącej od Szkoły Muzycznej do drewnianego mostku w kierunku Kanału Bernardyńskiego pismo WUW w Poznaniu nr SR.Ka-7.6634/8/2006 z dnia 1.08.2006
9.	227	22.05.1978	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	obwód pnia w pierśnicy: 360 cm wysokość: 26 m	Park Miejski, drzewo rośnie w centralnej części parku	pień na wysokości 2 m. rozwidla się na 2 konary wierzchołkowe, korona wysmukła o usychających dolnych konarach
10.	228	22.05.1978	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	obwód pnia na wysokości 70 cm wynosi: 410 cm wysokość: 25 m	Park Miejski, drzewo rośnie w centralnej części parku	pień na wysokości 1 m. rozwidla się na 2 konary wierzchołkowe, które przy następnym podziale tworzą silną koronę

11.	231	22.05.1978	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	obwód pnia w pierśnicy: 410 cm wysokość: 32 m	Park Miejski, drzewo rośnie w centralnej części parku	pień na wysokości 4m. rozwidla się na 2 konary wierzchołkowe, które tworzą silną i rozłożystą koronę
12.	232	22.05.1978	Dąb czerwony *Quercus rubra*	obwód pnia na wysokości 50 cm wynosi 420 cm wysokość: 17 m	Park Miejski, drzewo rośnie w południowej części parku w bliskim sąsiedztwie „Kogutka”	dąb nie posiada wierzchołka, konary tworzące koronę wyrastają z pnia na wysokości 50 cm w ilości 11 sztuk
13.	239.	22.05.1978	Jesion wyniosły *Fraxinus Excelsior* 3 sztuki	obwody pni w pierśnicy wynoszą: od 251 do 285 cm wysokości wynoszą od 28 m do 32 m	Park Miejski, drzewa rosną w środkowej strefie parku	drzewa zdrowe o silnie rozwiniętych koronach
14.	240.	20.05.1978	Platan klonolistny *Platanus acerifolia*	obwód pnia w pierśnicy: 300 cm wysokość: 27 m	Park Miejski, drzewo rośnie przy alei spacerowej biegnącej od dawnego Kolegium Jezuickiego w kierunku budynku dawnej Hydropatii, ob. przedszkole	drzewo posiada gonny pień z wysoko osadzoną i silnie ugałęzioną koroną
15.	242	20.05.1978	Miłorzęby dwuklapowe *Ginko biloba* 2 sztuki	obwody pni w pierśnicy wynoszą: 235 cm i 210 cm wysokości: 18 m i 19 m	Park Miejski, drzewa rosną w południowej strefie parku w bliskim sąsiedztwie rabat kwiatowych	
16.	243	20.05.1978	Kasztanowiec Biały *Aesculus hippocastanum*	obwód pnia w pierśnicy: 300 cm wysokość: 25 m	Park Miejski, drzewo rośnie blisko KTW	korona rozłożysta - osadzona na wysokości 3m.
17.	245	20.05.1978	Wiąz szypułkowy *Ulmus laevis*	obwód pnia w pierśnicy: 235 cm wysokość: 25 m	Cmentarz rzymskokatolicki przy ul. Górnośląskiej	pień na wysokości 4m. rozwidla się na 2 konary wierzchołkowe, które tworzą zdrową i dobrze uformowaną koronę

18.	249	19.05.1978	Wiąz szypułkowy *Ulmus laevis*	obwód pnia w pierśnicy: 280 cm wysokość: 26 m	drzewo rośnie na lewym brzegu Kanału Rypinkowskiego w bliskim sąsiedztwie mostu przy ul. Chopina	pień na wysokości 5m. dzieli się na 3 konary tworzące koronę silną i rozłożystą o dużej powierzchni asymilacyjnej
19.	250	19.05.1978	Wiąz szypułkowy *Ulmus laevis*	obwód pnia w pierśnicy: 300 cm wysokość: 27 m	na terenie Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 przy ul. Tadeusza Kościuszki 10	korona silna, rozłożysta, osadzona na wysokości 8m.
20.	251	19.05.1978	Wiąz szypułkowy *Ulmus laevis*	obwód pnia na wysokości 50 cm wynosi: 310 cm wysokość: 27 m	przy ul. Bolesława Chrobrego	na obwód pnia składają się 2 wiązy zrośnięte szyjami korzeniowymi, korona silna, nisko osadzona
21.	254	19.05.1978	Wiąz szypułkowy *Ulmus laevis*	obwód pnia w pierśnicy: 290 cm wysokość: 29 m	Cmentarz ewangelicki przy ul. Harcerskiej	pień prosty, zdrowy, korona osadzona na wysokości 7m., zdrowa o dużej powierzchni asymilacyjnej
22.	255	19.05.1978	Wiąz szypułkowy *Ulmus laevis*	obwód pnia w pierśnicy: 257 cm wysokość: 26 m	Cmentarz ewangelicki przy ul. Harcerskiej	korona osadzona na wysokości 7m., parasolowata, zdrowa, tworzy olbrzymią powierzchnię asymilacyjną
23.	256	19.05.1978	Wiąz szypułkowy *Ulmus laevis*	obwód pnia w pierśnicy: 235 cm wysokość: 21 m	przy ul. Podgórze 6	pień prosty, korona zdrowa, osadzona na wysokości 5m
24.	252	19.05.1978	Wiąz szypułkowy *Ulmus laevis*	obwód pnia w pierśnicy: 260 cm wysokość: 23 m	Cmentarz ewangelicki przy ul. Harcerskiej	pień prosty o koronie silnej, zdrowej, osadzonej na wysokości 7m
25.	388	05.04.1980	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	obwód pnia w pierśnicy: 287 cm wysokość: 17 m	przy ul. Staszica 17	korona nisko osadzona na wysokości 2,5m., zdrowa, silna i rozłożysta

26.	463	19.03.1982	Lipa drobnolistna *Tilia mordata*		Sąd Okręgowy przy al. Wolności	w wieku ca 150-200 lat

Dane Wydziału Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska, Rolnictwa Urzędu Miejskiego w Kaliszu

Wykaz pomników przyrody ustanowionych przez Radę Miejską Kalisza

Lp.	Numer rejestru	Numer uchwały Rady Miejskiej Kalisza	Nazwa gatunkowa drzewa łacińska polska	Parametry drzewa	Lokalizacja	Uwagi
1.	1.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 66 cm wysokość: 11 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
2.	2.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 60 cm wysokość: 12 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
3.	3.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 66 cm wysokość: 12 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
4.	4.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 88 cm wysokość: 16 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona, szczególnie piękny okaz
5.	5.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 82 cm wysokość: 16 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	rozłożysta korona
6.	6.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 99 cm wysokość: 16 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	rozłożysta korona z silnie rozwidlonymi konarami
7.	7.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 81 cm wysokość: 13 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona

8.	8.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 98 cm wysokość: 16 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona, szczególnie piękny okaz
9.	9.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 100 cm wysokość: 15 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona, szczególnie piękny okaz
10.	10.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 68 cm wysokość: 16 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
11.	11.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 71 cm wysokość: 14 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
12.	12.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 72 cm wysokość: 14 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
13.	13.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy *Quercus robur*	średnica pnia: 62 cm wysokość: 12 m.	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona

Dane Wydziału Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska, Rolnictwa Urzędu Miejskiego w Kaliszu

W obrębie miasta występują liczne tereny zielone o różnorodnej formie. Są to parki miejskie i dworskie, planty miejskie, ogród dydaktyczny, ogródek jordanowski, zieleńce, skwery oraz zieleń wzdłuż ciągów ulicznych, wśród których warto wyszczególnić:

- ✓ Park Miejski
- ✓ park dworski w dzielnicy Szczypiorno
- ✓ park dworski, ob. Park im. Rodziny Wiłkomirskich w dzielnicy Majków
- ✓ park dworski w dzielnicy Sulisławice
- ✓ Planty Miejskie
- ✓ Park Przyjaźni
- ✓ Park nad Krępicą
- ✓ park dydaktyczny na Majkowie
- ✓ bulwar nadrzeczny w ciągu alei Wolności
- ✓ skwer im. Eligiusza Kor-Walczaka
- ✓ skwer im. Sybiraków
- ✓ skwer Inwalidów Wojennych
- ✓ skwer im. Gustawa Arnolda Fibigera
- ✓ zieleniec przy ul. Łódzkiej i Ciepłej
- ✓ nasadzenia wzdłuż ulic

- ✓ nasadzenia nad rzekami, kanałami i innymi ciekami wodnymi
- ✓ zieleniec przy ul. Koszałka Opałka

Aktualnie Miasto nie posiada pełnej inwentaryzacji terenów zielonych, od 1994 r. tworzona jest mapa numeryczna, która obejmuje min. tereny zieleni. Wykonana została natomiast inwentaryzacja zieleni na obszarach objętych ochroną konserwatorską – dla Parku Miejskiego, Plant, Dworskich Parków Krajobrazowych w Szczypiornie i na Majkowie. Ponadto w roku 2008 na zlecenie Miasta, powstała inwentaryzacja wszystkich pomników przyrody (dokumentacja opisowa i fotograficzna), dokonano także aktualizacji wykazu pomników przyrody. Z uwagi na duże koszty prac inwentaryzacyjnych, dokumentowanie innych terenów zielonych, których właścicielem jest Miasto Kalisz, wykonywane jest na bieżąco, w ramach zadań inwestycyjnych. Na obszarze miasta znajdują się także tereny zielone, których właścicielami są inne podmioty np. spółdzielnie mieszkaniowe, ogródki działkowe, podmioty gospodarcze, etc.

5.1.4. PLAN OCHRONY ZABYTKÓW NA WYPADEK KONFLIKTU ZBROJNEGO I SYTUACJI KRYZYSOWYCH

Miasto Kalisz posiada gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowany przez Prezydenta Miasta Kalisza, w oparciu o zasady określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. nr 212, poz. 2153), który został uzgodniony z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w dniu 30.03.2007 r. Natomiast aktualizacja planu ochrony zabytków miasta Kalisza na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych jest dokonywana corocznie, a ostatnia została przekazana do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu w dniu 4.03.2021 r.

Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych jest integralną częścią planów obrony cywilnej i poddawany będzie corocznej aktualizacji w okresie obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2021-2024.

5.2. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW WRAZ Z ANALIZĄ STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA KALISZA

5.2.1. ZARYS HISTORII OBSZARU MIASTA

Najwcześniejsze ślady osadnictwa i działalności człowieka na obszarze dzisiejszego miasta Kalisza sięgają kresu paleolitu (około 10 000 r. p.n.e.). W epoce kamienia (4300-1700 r. p.n.e.) tereny te zamieszkiwała ludność różnych kultur – ceramiki wstęgowej kłutej, lendzielskiej,

pucharów lejkowatych, ceramiki grzebykowo-dołkowej i ceramiki sznurowej. W epokach brązu (1700-650 r. p.n.e.) oraz żelaza (650 r. p.n.e. - 500 r. n.e.) obszar ten zamieszkiwany był przez ludność kultury łużyckiej i pomorskiej. Przybycie Celtów na tereny podkaliskie w okresie lateńskim epoki żelaza (400 r. p.n.e. - 35/40 r. n.e.) przyniósł ze sobą duże zmiany w obrębie kultury rolniczej i materialnej. Dotyczyły one wprowadzania intensywniejszych metod uprawy roli, nowych narzędzi, produkcji naczyń toczonych, początków bednarstwa, szklarstwa oraz złotnictwa. W okresie wpływów rzymskich (35/40 - 375 r. n.e.) kaliskie centrum osadnicze stanowiło jeden z ważniejszych ośrodków wymiany handlowej pomiędzy kupcami rzymskimi, plemionami germańskimi a lokalną ludnością.

Znacząca pozycja ośrodka kaliskiego została udokumentowana przez rzymskiego historyka Tacyta (ok. 55 - ok. 142 r.), który w dziele Germania odnotował nazwę Helisios prawdopodobnie oznaczającą lokalne plemię Helisiów (Kaliszan). Społeczność wzmiankowana w jednym z pism Tacyta zajmowała błotniste tereny nad Prosną i była częścią większego plemienia Lugiów.

Nazwa Kalisia pojawiła się również w dziele Nauka geograficzna (ok. 145 r. n.e.) autorstwa Ptolemeusza (ok. 100 – ok. 168 r.) aleksandryjskiego geografa, astronoma i matematyka . Uczony użył jej dla oznaczenia jednej z miejscowości zlokalizowanych na szlaku bursztynowym. Wielu badaczy nazwę tę wiąże z Kaliszem. Liczne odkrycia ujawniane podczas badań archeologicznych prowadzonych na obszarze Kalisza i w jego okolicach stanowią podstawę dla przypisywania skupisku osad oddalonych od siebie o kilka lub kilkanaście kilometrów położonych w dolinie Prosny i jej dopływów, a także w granicach dzisiejszego miasta miana Kalisii Ptolemeuszowej .Osady funkcjonowały na tym obszarze zapewne przez cały okres trwania kultury przeworskiej.

We wczesnym średniowieczu w obrębie dzisiejszego Kalisza oraz w jego bliskim sąsiedztwie funkcjonował zespół osad mający istotny wpływ na tworzenie się państwowości polskiej w okresie pierwszych Piastów. Decydowało o tym położenie na skrzyżowaniu głównych szlaków handlowych, ranga polityczna oraz militarna.

Pierwsze wzmianki o Kaliszu w polskich źródłach pisanych pochodzą z Kroniki Galla Anonima (XII w). Kronikarz opisał zajęcie przez Bolesława Krzywoustego w 1106 r Zawodzia, które tym okresie stanowiło znaczny gród z osadą targowo-rzemieślniczą na podgrodziu. W 1139 r. Kalisz stał się stolicą księstwa, zaś jego pierwszym władcą był Mieszko III Stary.

To właśnie na czasy jego rządów przypadł okres rozkwitu Zawodzia. Dzięki książęcej fundacji wzniesiono kolegiatę pod wezwaniem św. Pawła, która stała się później miejscem spoczynku syna księcia Mieszka Mieszkowica († 1193 r.) oraz Mieszka Starego († 1202 r.).

W obrębie kompleksu osadniczego na Zawodziu znajdowała się osada targowa z kościołem pw. Najświętszej Marii Panny, zwana Starym Miastem, Rypinek z kościołem św. Gotarda oraz osada Wydarte.

Pierwsi Żydzi przybyli do Kalisza w poł. XII w. za panowania księcia Mieszka Starego, chroniąc się przed prześladowaniami w Czechach i Niemczech. Już w XIII w. zorganizowana była gmina żydowska (kahał), jedna z najznaczniejszych w Wielkopolsce i na ziemiach polskich. Starozakonni zarządzali królewską mennicą, o czym świadczą brakteaty – monety bite przez żydowskich mincerzy.

W okresie rozbicia dzielnicowego, w 1233 r. śląski książę Henryk Brodaty zdobył i spustoszył gród książęcy. Liczne powodzie dopełniły dzieła zniszczenia. Po 1233 r. książę przeniósł centrum osadnicze Kalisza 1,5 km na północ od Zawodzia, na obszar zwany Nowym Miastem. Tutaj rozwijał się średniowieczny Kalisz.

Książę wielkopolski Bolesław Pobożny koło 1257 r. nadał Kaliszowi przywilej lokacyjny. Była to pierwsza w Wielkopolsce lokacja miasta na prawie niemieckim – w jego średzkiej odmianie. W centrum miasta wydzielono prostokątny rynek. Z jego krótszych boków wytyczono po dwie, zaś z dłuższych po trzy ulice. W obrębie miasta lokacyjnego zbudowano zamek, z fundacji książęcej Bolesława Pobożnego i jego małżonki bł. Jolenty wzniesiono kościół parafialny św. Mikołaja, kościół franciszkanów z klasztorem oraz rozpoczęto budowę murów miejskich.

Drugim kościołem parafialnym w obrębie miasta lokacyjnego była świątynia pw. Najświętszej Maryi Panny (później Wniebowzięcia NMP). Pierwsze wzmianki o istnieniu drewnianej świątyni pochodzą z 1303 roku .Murowane prezbiterium zbudowano na początki wieku XIV, zaś gotycki korpus wzniesiono z fundacji arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorii Skotnickiego. W 1359 r. wyniósł on kościół do rangi kolegiaty, a około 1370 roku przybudował doń pałac arcybiskupi.

Po przeniesieniu centrum osadniczego Kalisza, Żydzi zamieszkali w jego południowo-zachodniej części, pomiędzy bramą Piskorzewską a Końskim Targiem. Świadectwem znaczenia ówczesnej gminy żydowskiej jest tzw. Statut kaliski nadany Żydom przez Bolesława Pobożnego w 1264 r.

W roku 1285 książę Przemysł II zatwierdził sprzedaż części gruntu na Rypinku z przeznaczeniem na założenie cmentarza żydowskiego. W 1287 r. kaliski kahał wziął w dzierżawę od rycerza Rufina teren na wzgórzu, na granicy wsi Dobrzec i Rypinek. Przez całe wieki miejsce to służyło wyznawcom religii mojżeszowej. Nowy kirkut wytyczono dopiero na pocz. XX w. przy obecnej ul. Podmiejskiej.

W połowie XIV w. istniała w Kaliszu „dzielnica żydowska", której centralnym punktem była synagoga. Zezwolenie na jej budowę wydał król Kazimierz Wielki w 1358 r. Najstarsza świątynia

była zapewne drewniana, ale jej dokładana lokalizacja nie jest znana. Gmina dopiero w 1659 r. wykupiła plac na tzw. Rozmarku, gdzie postawiono synagogę murowaną. Przy niej działała szkoła żydowska. Wychodząca z narożnika rynku ulica Żydowska stanowiła główną arterię dzielnicy (ob. nosi nazwę ul. Złotej).

Za panowania Kazimierza Wielkiego (1310-1370) zakończono budowę murów miejskich, dokonano również rozbudowy zamku. Król sprowadził do Kalisza Kanoników Regularnych Laterańskich i powierzył im kościół św. Mikołaja. Ich klasztor wzniesiono w sąsiedztwie świątyni.

Proces kształtowania układu przestrzennego średniowiecznego miasta trwał około 100 lat i zakończył się w połowie XIV wieku. Pomimo burzliwej historii Kalisza, układ urbanistyczny miasta lokacyjnego zachował się do dnia dzisiejszego.

Od końca XIII wieku trwało formowanie się samorządu miejskiego oraz organizacji cechowej. W 1426 r. pojawiła się w źródłach pisanych pierwsza wzmianka o ratuszu, jako budowli będącej siedzibą władz miejskich.

Równolegle z powstaniem miasta, poza jego centrum, zaczęły kształtować się przedmieścia. Dominowała tam luźna, rozproszona, głównie drewniana zabudowa. Na przestrzeni od XIII do XVII wieku na obszarze tym lokalizowano obiekty murowane o istotnym znaczeniu dla rozwoju przestrzennego Kalisza.

Jako pierwsze zaczęło formować się Przedmieście Toruńskie, zlokalizowane przy drodze biegnącej od bramy Toruńskiej ku Toruniowi. Niedługo po lokacji miasta, w latach 80. XIII w., od strony północnej, na Przedmieściu Toruńskim wzniesiono kościółek i szpital Kanoników Regularnych św. Ducha di Saxia (Duchaków). W 2. poł. XIX w., po przeprowadzonej w 1786 r., kasacie zakonu szpitalników na ziemiach polskich, budynki kościoła i szpitala rozebrano. Na tym Przedmieściu usytuowany został w poł. XV wieku zespół klasztorny oo. Bernardynów. Pierwotnie drewnianą świątynię bernardynów pw. Nawiedzenia NMP, w początku XVII wieku zastąpił murowany kościół. Po przeciwnej stronie Przedmieścia powstał kościół i klasztor ufundowany w 1606 roku dla Bernardynek. Po kasacie zgromadzenia zakonnego w 1796 r., budynki zespołu klasztornego Bernardynek rozebrano, a na tym terenie powstały zabudowania fabryki włókienniczej braci Repphan.

Przedmieście Wrocławskie usytuowane było od strony południowej, przy trakcie prowadzącym od bramy Wrocławskiej w kierunku Wrocławia. Rozwidlenie Prosny umożliwiło w tym miejscu lokalizację młynów wodnych. W XIX w. tutaj też powstał folusz należący do fabryki Repphanów. Nieco dalej, przy dzisiejszej ul. Śródmiejskiej w XV w. stanął szpital i kościół św. Trójcy. Na jego miejscu w 1842 roku, wg proj. Henryka Marconiego (1792-1863) powstał nowoczesny szpital. W roku 1631 do miasta sprowadzeni zostali reformaci; ich zabudowania klasztorne z kościołem pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary powstały w II połowie XVII w. na Przedmieściu Wrocławskim (ob. Parafia św. Rodziny i Klasztor ss. Nazaretanek). W niewielkim

oddaleniu, na skarpie górnej terasy rzecznej założone zostały trzy cmentarze wyznaniowe: ewangelicki (2. poł. XVII w.), greko-prawosławny (1786 r.) oraz katolicki (1807 r.), stanowiący pierwszy pozamiejski cmentarz katolicki.

Od XIV w. miasto byłą siedzibą województwa kaliskiego. O jego ówczesnej randze zaświadcza zawarcie w 1343 r. tzw. pokoju kaliskiego z Krzyżakami, w wyniku którego Rzeczpospolita odzyskała Ziemię Dobrzyńską i Kujawy.

Na XV i XVI w. przypadł rozkwit gospodarczy i kulturowy miasta. Sprzyjało temu dogodne położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych, wiodących ze Śląska do Torunia i Gdańska oraz z Krakowa do Poznania, liczne przywileje, min. prawo składu (z 1496 r.), a także silne organizacje cechowe rzemieślników i kupców. Kalisz rozwijał się jako ważny ośrodek handlu i rzemiosła, zwłaszcza płóciennictwa i sukiennictwa. Wyroby kaliskiego rzemiosła były sprzedawane na Śląsku, w Czechach i na Morawach.

Dzięki staraniom arcybiskupa gnieźnieńskiego i prymasa Stanisława Karnkowskiego oraz zabiegom rady miejskiej oraz miejscowego duchowieństwa w celu prowadzenia walki z reformacją, do Kalisza w 1584 roku przybyli Jezuici. Arcybiskup zobowiązał się do ufundowania dla nich kolegium kościoła i innych niezbędnych zabudowań.

Budowa gmachu kolegium prowadzona była w latach 1586-1591. W ciągu zabudowań kolegium wczesnobarokowy kościół pw. św. Wojciecha i św. Stanisława, powstał w latach 1592-1597. Obecność Jezuitów miała ogromny wpływ na architektoniczne i intelektualne oblicze Kalisza. Pod ich wpływem doszło do przebudowy północno-wschodniej części miasta. Kolegium kształcenie uczniów - już w kilka miesięcy po rozpoczęciu nauki – wynosiła 200 i bardzo szybko wzrastała osiągając w roku 1586 liczbę 500. Zasługą jezuitów było stworzenie w XVII i XVIII w. ośrodka drukarstwa (od 1603 do 1773). Intensywny rozwój kaliskiego kolegium jezuickiego przerwało rozwiązanie zakonu w 1773 roku. Niektórzy zakonnicy opuścili natychmiast Kalisz, a pracę w szkole przerwano. Kolegium wznowiło swoją działalność w roku szkolnym 1774/1775 jako Podwydziałowa Szkoła Wojewódzka, przejęta przez Komisję Edukacji Narodowej, będącą pierwszą świecką władzą oświatową w Polsce.

Najazd szwedzki w połowy XVII wieku, wojna północna w początku XVIII wieku oraz nawiedzające miasto epidemie i pożary, spowodowały w tym czasie wyludnienie Kalisza, kryzys rzemiosła i handlu, a w konsekwencji doprowadziły do jego upadku.

U schyłku I Rzeczpospolitej, wraz z powołaniem Komisji Dobrego Porządku nastąpiło ożywienie gospodarcze. Wówczas też przeprowadzono szeroko zakrojone prace urbanistyczne. Ożywienie gospodarcze w 2. poł. XVIII w. nie wystarczyło jednak dla odzyskania dawnej świetności. Na domiar złego w 1792 roku wielki pożar spustoszył miasto.

Do rozbiorów Kalisz był miastem wojewódzkim w Prowincji Poznańskiej. Po drugim rozbiorze Polski, w latach 1793-1806 znalazł się pod rządami pruskimi. Do miasta, wraz

z administracją zaborcy, przybyła znaczna grupa kolonistów niemieckich. W przebudowanym kolegium pojezuickim w 1797 roku Prusacy założyli Korpus Kadetów. W 1798 roku istniejącej gminie ewangelickiej przekazany został kościół pojezuicki.

W latach 1793-1806 na polecenie władz pruskich rozebrano znaczną część murów miejskich. Poza obrębem murów 1800 roku wytyczona została reprezentacyjna i najpiękniejsza ulica miasta - aleja Luizy, a w północnej części miasta powstała ulica Babina. W granice miasta włączono przedmieścia – Toruńskie i Wrocławskie. W 1798 roku na części dawnych ogrodów pojezuickich i na łąkach nad Prosną, założony został park miejski, jeden z najstarszych parków publicznych na ziemiach polskich.

W 1801 roku u zbiegu ul. Babina i obecnego pl. Kilińskiego W. Bogusławski postawił pierwszą w mieście drewnianą siedzibę teatru.

W okresie Księstwa Warszawskiego (1807-1815) miasto było siedzibą departamentu. Na mocy ustaleń Kongresu Wiedeńskiego w 1815 r. Kalisz włączony został do Królestwa Polskiego, początkowo, jako miasto wojewódzkie, zaś w latach 1837-1844 i 1867-1914, jako miasto gubernialne, tuż przy granicy z Prusami. W związku z tym do miasta napłynęła znaczna grupa Rosjan, w tym pracowników administracji z rodzinami, a także żołnierzy pułku kozaków. Znacznie wzmocniona została wspólnota prawosławna. Na południowo-zachodnim krańcu miasta, w obecnej dzielnicy Szczypiorno, stanęły zbudowania urzędu celnego oraz koszar rosyjskiego garnizonu granicznego

W latach 1815-1830, dzięki polityce protekcjonistycznej rządu Królestwa, miasto rozwijało się, jako prężny ośrodek włókiennictwa (m.in. fabryki braci Repphanów, W. D. Przechadzkiego, I. Neumarka), a po 1830 roku także przemysłu odzieżowego i spożywczego. W początkach XIX wieku Kalisz należał do najbogatszych miast Królestwa. Był też ważnym ośrodkiem administracyjnym, gospodarczym i kulturalnym. Ożywieniu towarzyszył intensywny ruch budowlany organizowany głównie przez J. Radoszewskiego oraz architektów Sylwestra Szpilowskiego (ok. 1790-1832) i Franciszka Reinsteina (1792-1853). Po 1820 r., zgodnie z wprowadzonymi przepisami, rozbudowa miasta poczęła przebiegać w sposób planowy. W okresie tym powstały liczne klasycystyczne gmachy użyteczności publicznej – budynki 4 rogatek (zachowała się jedynie rogatka wrocławska) trybunał, teatr, szkoła wojewódzka, przebudowa części zabudowań pojezuickich na siedzibę władz wojewódzkich, korpus kadetów, dzwonnica przy kolegiacie Wniebowzięcia NMP, a także domy mieszczańskie i zabudowania fabryczne. Utworzono duży plac zwany Zamkowym, na którego skraju w 2. połowie XIX wieku stanął pięciokopułowy sobór prawosławny pw. św. Piotra i Pawła (rozebrany w latach 20. XX wieku). Obok kolegiaty, po wyburzeniu części stojących tu budynków powstał plac św. Józefa. Wytyczona została także ulica Sukiennicza, którą poprzez ogrody franciszkańskie doprowadzono do Prosny i połączono z aleją Józefiny mostem Trybunalskim.

Kiedy represje po powstaniach narodowych nieco złagodzono, na przełomie XIX i XX w. miasto znowu mogło się rozwijać. Działały fabryki koronek, rękawiczek, pończoch, wytwórnie fortepianów. Rozwój miasta przyśpieszyło uzyskanie w 1902 r. połączenia kolejowego z Łodzią i Warszawą, a w 1906 r. z Ostrowem Wielkopolskim.

Wtedy też powstało kilka reprezentacyjnych budowli. W 1888 roku na rynku stanął gmachu ratusza, wg proj. J. Chrzanowskiego. Na tyłach kolegiaty od strony parku wzniesiono budynek Kaliskiego Towarzystwa Muzycznego (oddany do użytku w 1902 r.). W alei Józefiny, obok Trybunału, wybudowano Bank Ziemi Kaliskiej (wg proj. Rogera Sławskiego), zaś nieopodal Mostu Kamiennego Bank Kredytowy (wg proj. H. Kudera).

Sposób, w jaki zabudowywano w I połowie XIX w. Przedmieście Wrocławskie – wówczas stanęły przy ul. Nowy Świat budynki koszar wojskowych i dom starców – wskazywał na rozszerzenie granic miasta ku Czaszkom. Przedmieście Wrocławskie obejmowało także okoliczne wsie: Dobrzec Mały i Ogrody. Na początku XX w. przy ul. Nowoogrodowskiej (ob. Kościuszki) powstały zabudowania Towarzystwa Pożyczkowo-Oszczędnościowego, Filii Banku Przemysłowego w Poznaniu i Szkoły Realnej (ob. III L.O. im. M. Kopernika) oraz Kasy Guberialnej (ob. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej).

Plan miasta O. Wollego z 1878 roku dokumentuje zagospodarowanie Przedmieścia Toruńskiego i wsi Majków. Pomiędzy Majkowem a Chmielnikiem założono w 1883 roku cmentarz wojskowy, a u rozstaju dróg wiodących do Łodzi i Warszawy w 1844 r. stanął kompleks budynków więzienia (wg proj. H. Marconiego i F. Torunella).

Trzecie z kaliskich przedmieść – Piskorzewie, położone w północno-zachodniej części miasta, powstało na miejscu dawnych mieszczańskich ogrodów. W 1871 r. wytyczono tu plac targowy , nazwany Rynkiem Dekerta lub placem św. Mikołaja (ob. Nowy Rynek), na którym w 1886 roku stanęły (wg proj. J. Chrzanowskiego) budynki straży pożarnej i aresztu śledczego tzw. kozy (rozebrane w 2. poł. XX w.). Na przełomie XIX/XX w. przedmieście to stało się główną dzielnicą przemysłową Kalisza.

W 1906 r. w granice Kalisza włączono przedmieścia i najbliższe wsie: Dobrzec Mały, Czaszki, Wydory, Ogrody, Tyniec, tereny od rogatki wrocławskiej do dworca kolejowego (budynek z 1905 r. wg proj. Cz. Domaniewskiego), a także Rypinek i wieś Korczak.

Kres pomyślnemu rozwojowi miasta przyniosła I wojna światowa. W początkach sierpnia 1914 roku Kalisz został spalony i zburzony przez wkraczające wojska pruskie. Zabudowa historycznego centrum w 95% legła w gruzach – przestały istnieć gmachy użyteczności publicznej, ratusz, teatr oraz całe pierzeje ulic z zabudową mieszkalną. Szczęśliwie ocalały obiekty sakralne, ucierpiała jedynie świątynia poreformacka. Miasto na skutek tej klęski wyludniło się - pozostało zaledwie 5 tyś. mieszkańców. Zarówno kaliszanie, jak i architekci polscy, uznali odbudowę Kalisza za sprawę niezwykle istotną dla polskiej historii i kultury.

W 1915 r. Koło Architektów w Warszawie ogłosiło konkurs na odbudowę miasta. Jednak nie zrealizowano żadnej z konkursowych propozycji. Podobnie było z pierwszym planem zagospodarowania przestrzennego miasta opracowanym przez architekta miejskiego S. Pajzderskiego i kolejnym autorstwa W. Michalskiego. Wobec tego, że przedłożone plany nie zostały zatwierdzone przez władze miejskie, odbudowę podjęto według planów przyjętych jeszcze w 1917 r.

Pomimo wielkich trudności Kalisz mozolnie, ogromnym nakładem sił i środków finansowych dźwigał się z ruin przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego, stanowiąc przykład pierwszej, zrealizowanej na tak szeroką skalę, odbudowy ośrodka miejskiego. Staromiejskie centrum odtworzono zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi, zachowując XIII-wieczny układ przestrzenny, choć bez rekonstrukcji form historycznych budynków. W latach 1920-1924 wzniesiono budynek ratusza, w latach 1925 – 36 trwały prace przy budowie gmachu teatru (wg proj. Cz. Przybylskiego.) W sąsiedztwie teatru w. l. 1923-1926 wybudowano piękny kompleks Banku Polskiego (wg proj. M. Lalewicza). Na Kanale Rypinkowskim w l. 30. XX w. zbudowana została nowa przystań wioślarska, a za parkiem powstał stadion miejski. W roku 1932 oddano do użytku gmach poczty przy ob. ul. Zamkowej, zaś w 1937 r. miasto otrzymało szpital przy ul. Toruńskiej. W 1929 r. położono kamień węgielny pod budowę nowej cerkwi pw. śś. App Piotra i Pawła przy ul. Niecałej (wg proj. M. Zenowicza).

Od lipca do grudnia 1917 r. w Szczypiornie zlokalizowany był obóz dla internowanych ok. 4 tyś. Legionistów I Brygady Józefa Piłsudskiego, którzy odmówili złożenia przysięgi na wierność naczelnemu dowództwu niemieckiemu. Po odzyskaniu Niepodległości w 1918 r. w koszarach Szczypiorna stacjonował utworzony w Kaliszu tzw. Batalion Pograniczny. Brał on udział w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 r.

W tej części miasta do 1939 r. działał także obóz oficerów ukraińskich armii atamana Petlury, który w 1920 r. walczył z bolszewikami o wyzwolenie Ukrainy po stronie wojsk polskich. Po zakończeniu wojny i zajęciu Ukrainy przez bolszewików, żołnierze i oficerowie nie mogli wraz z rodzinami wrócić do ojczyzny, więc zorganizowano dla nich w Polsce obozy internowania. Jednym z nich był obóz w Szczypiornie, zlokalizowany w budynkach poniemieckich z czasów I wojny światowej. Do dziś zachował się cmentarz ukraiński.

Zniszczenia wojenne sprawiły, że Kalisz spadł do rzędu miast powiatowych. Jednakże systematycznie odbudowany i rozbudowany, rozwijał się jako ośrodek przemysłowy i handlowy. Działały tu fabryki pluszu, aksamitu, bielarnia, farbiarnia, fabryki fortepianów, i pianin, fabryki tiulu nici i koronek, 4 fabryki zabawek, 9 młynów, browar, 8 cegielni, oraz garbarnie. W 1934 r. do Kalisza włączono część gruntów wsi Żydów i Tyniec.

Podczas II wojny światowej Kalisz włączony został do Rzeszy, a niemiecki okupant poddał jego mieszkańców bezwzględnemu terrorowi. Prześladowania, łapanki, deportacje, egzekucje, składały się na wojenną gehennę kaliszan. Około 9 tyś. Polaków wysiedlono do Generalnego

Gubernatorstwa, a kaliska społeczność żydowska, stanowiąca ok. 1/3 ogółu ludności, uległa zagładzie. W latach 40-tych w ramach regulacji Prosny Niemcy zasypali jej odnogę biegnącą wzdłuż ul. Babina (po wojnie na zasypanym korycie założono aleję spacerową zwaną Plantami, która otacza zielonym pierścieniem część miasta lokacyjnego). Do jej zasypania okupanci użyli tysięcy książek z bibliotek polskich i żydowskich. Fakt ten upamiętnia współcześnie „Pomnik książki", ustawiony na Plantach.

Bezpowrotnie zniszczone zostało wielowiekowe dziedzictwo Żydów kaliskich: wielka synagoga przy ul. Nadwodnej (ob. ul. Parczewskiego), synagoga nowa (tzw. Reformowana) przy ul. Krótkiej, mykwa (łaźnia rytualna) przy ul. Piskorzewskiej, istniejący od XIII w. cmentarz żydowski na Rypinku. Ocalała zabudowa dawnej dzielnicy żydowskiej, zajmującej znaczący obszar miasta, objęty ulicami: Nowy Rynek, ul. Parczewskiego (d. Nadwodna), ul. Złotą (zwana dawniej Żydowską), a także ul. Chopina i Kanonicką oraz cmentarz żydowski (tzw. Nowy) przy ob. ul. Podmiejskiej, wytyczony w pocz. XIX w. Rzeczywistość wielokulturowego, wielonarodowego Kalisza i jego mieszkańców odeszła w przeszłość.

Większość miejskiej zabudowy mieszkalnej i budynki użyteczności publicznej nie ucierpiały podczas wojny.

W okresie powojennym Kalisz jako ośrodek przemysłowy, handlowy, kulturalny, oświatowy. Zmieniały się też granice administracyjne, dając możliwość przestrzennego rozwoju. W 1963 r. granice miasta poszerzone zostały o część Dobrzeca Wielkiego, Kościelnej Wsi i Warszówki oraz Majków i Piwonice. Rok 1976 przyniósł kolejne powiększenie powierzchni o wsie Nosków, Szczypiorno, Winiary, a także Kolonię Majków i dalszą część Piwonic. Po włączeniu w 2000 roku wsi Dobrzec, Sulisławice, Kolonii Sulisławice miasto zajmuje powierzchnię blisko 70 km².

W latach 1975-1998 Kalisz był siedzibą województwa. Od 1 stycznia 1999 roku posiada status miasta na prawach powiatu w województwie wielkopolskim.

5.2.2. KRAJOBRAZ KULTUROWY

Najistotniejszym elementem krajobrazu kulturowego Kalisza jest położone w dolinie rzeki Prosny historyczne śródmieście rozciągające się pomiędzy Kanałem Rypinkowskim a Kanałem Bernardyńskim obejmujące XIII-wieczny układ urbanistyczny miasta lokacyjnego wraz z dawnymi przedmieściami miasta od strony wschodniej i zachodniej, XIX-wieczne założenie alei Wolności wraz Parkiem Miejskim.

Centralnym punktem najstarszego ośrodka miejskiego pozostaje okazały Główny Rynek z wzniesionym pośrodku ratuszem (z lat 1920-1924). Obecny gmach ratusza jest trzecim tego typu obiektem w dziejach miasta – pierwszy spłonął w 1792 r., drugi w 1914 r. Na północ od rynku znajduje się gotycki kościół św. Mikołaja (z XIII-XIV w., w 1992 r. podniesiony do godności katedry), obok niego zaś dawny klasztor Kanoników Lateraneńskich z 1448 r., częściowo

przebudowany, obecnie pełniący funkcję plebanii katedralnej oraz domu parafialnego. Nieco dalej uwagę zwraca sylweta dawnej kolegiaty, ob. bazyliki Wniebowzięcia NMP (Sanktuarium św. Józefa) z późnobarokowym korpusem i wieżą, klasycystyczną dzwonnicą oraz kompleksem zabudowań plebanii. W niedalekim sąsiedztwie, przy ul. Grodzkiej, na części terenu po dawnym zamku starościańskim, stoi budynek klasycystyczny dawnej szkoły wojewódzkiej z 1819 r. (ob. I. LO. im. A. Asnyka). Dzięki pracom archeologicznym odsłonięte też zostały fragmenty zamkowych fundamentów.

Centrum miasta skupia liczne, cenne obiekty historyczne oraz zespoły obiektów, takie jak: zespół pojezuicki (na który składają się: kościół, dawne kolegium, szkoła, bursa i drukarnia jezuicka), zespół klasztorny franciszkanów (kościół, klasztor), cerkiew. Do dzisiaj zachowało się 8 fragmentów murów miejskich z basztą Dorotką, a kaliski park miejski należy do najstarszych publicznych założeń parkowych w kraju. Nieodłącznym elementem krajobrazu kulturowego pozostają wzniesione na dawnych przedmieściach zespoły klasztorne – pobernardyński i poreformacki. Wokół historycznego śródmieścia znajduje się także szereg budowli klasycystycznych. Przy rogatce wrocławskiej zachował się unikatowy zespół trzech nekropolii - po jednej stronie ulicy Górnośląskiej cmentarze ewangelicki i rzymskokatolicki, po drugiej zaś cmentarz prawosławny.

Na południowy-wschód od centrum, na Zawodziu zlokalizowane jest grodzisko z IX-XIII w. – pozostałość dawnego centrum osadniczego Kalisza. Prace wykopaliskowe pozwoliły odsłonić drewniany kościół z XI w., kamienny fundament kolegiaty pw. św. Pawła, fundamenty wieży, zabudowę wnętrza grodziska oraz cmentarz przykościelny. Obecnie „Kaliski Gród Piastów" będący Rezerwatem Archeologicznym, stanowi Oddział Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej.

Specyfika i wyjątkowość złożonego układu przestrzennego miasta wynika ze współistnienia kolejnych faz rozwojowych, czytelnych pod względem urbanistyczno-architektonicznym.

Obrazują je:

- ✓ zachowany w ogólnych zarysach średniowieczny układ urbanistyczny zawierający relikty obwodu warownego i obiekty sakralne z okresu gotyku i baroku;
- ✓ nakładający się na miasto i poszerzający jego obszar zespół regulacji inwestycji z okresu zaboru pruskiego oraz czasów departamentu i województwa z okresu Królestwa Polskiego w postaci alei Luizy – Józefiny – ob. al. Wolności, budynków rządowych, wojskowych, oświatowych, publicznych, przemysłowych, penitencjarnych, powstaniem Nowego Rynku, ul. Babina, Parku Miejskiego i Kanałów Bernardyńskiego i Rypinkowskiego;
- ✓ inwestycje z okresu miasta gubernialnego z k. XIX w. i przełomu XIX/XX w. (projekt rozwoju miasta B. Bukowińskiego): kolej z 1896-1902, powstanie zachodnich przedmieść z przełomu XIX/XX w.;

- ✓ odbudowa miasta w czasach II Rzeczypospolitej, nadająca śródmieściu wyjątkowy charakter poprzez realizacje projektów uznanych architektów m.in. S. Pajzderskiego, W. Michalskiego i M. Lalewicza;
- ✓ przekształcone w końcu XIX i 1 ćw. XX w. późnośredniowieczne przedmieścia (Toruńskie i Wrocławskie).

Krajobraz kulturowy – czyli przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka, którą w przypadku miasta Kalisza, tworzą:

- ✓ poświadczone archeologicznie ślady osadnictwa pradziejowego i starożytnego, ze szczególnym uwzględnieniem epoki brązu i wczesnej epoki żelaza (np. Piwonice, Tyniec wraz z podnóżami skarp nadrzecznych Prosny i Swędrni, Winiary, Zawodzie, Wydarte) oraz okresu lateńskiego i rzymskiego (np. Piwonice, Majków, Tyniec, Kalisz-Lis, Korczak, Dobrzec, Wydarte, itd.);
- ✓ osadnictwo wczesnośredniowieczne, w postaci grodu z reliktami kolegiaty św. Pawła na Zawodziu oraz podgrodzia na Starym Mieście, z wsią służebną Rypinek, gdzie znajduje się kościół św. Gotarda i hipotetyczne, najstarsze osiedle żydowskie wraz z najstarszym cmentarzem żydowskim;
- ✓ miasto lokacyjne, z zachowanym w ogólnych zarysach średniowiecznym układem urbanistycznym wraz z reliktami fortyfikacji miejskich, zamku kazimierzowskiego oraz obiektami sakralnymi z okresu gotyku i baroku;
- ✓ układ urbanistyczny powstały w okresie zaboru pruskiego (1793 – 1806) oraz czasach departamentu i województwa w okresie Królestwa Polskiego – dzisiejsza al. Wolności, gmachy rządowe, wojskowe, oświatowe, publiczne, przemysłowe, Nowy Rynek, ul. Babina, Park Miejski wraz z kanałami Bernardyńskim i Rypinkowskim oraz zespół cmentarzy przy kaliskiej Rogatce (protestancki, prawosławny i rzymskokatolicki);
- ✓ miejscowości o odrębnej, historycznej genezie, włączone w granice terytorium miejskiego, stanowiące obecnie dzielnice Kalisza (wsie: Dobrzec, Majków, Nosków, Ogrody, Rajsków, Sulisławice, Szczypiorno, Tyniec, Piwonice, Winiary, Zawodzie, Zagorzynek) wraz z ich zespołami dworsko-folwarcznymi (Majków, Szczypiorno, Sulisławice), założeniem d. carskiej komory celnej w Szczypiornie z zespołem koszarowym;
- ✓ historyczne cmentarze (cmentarze wyznaniowe przy Rogatce, cmentarz żydowski stary i tzw. Nowy przy ul. Podmiejskiej, oraz cmentarze na Tyńcu, Majkowie, w Szczypiornie i Noskowie);
- ✓ uwarunkowania topograficzne i krajobrazowe (doliny rzecznej Prosny, jej dopływu Swędrni wraz z systemem starorzeczy, pasma skarp nadrzecznych);
- ✓ elementy dziedzictwa kulturowego Kalisza w postaci budowli uznanych za zabytkowe oraz dominanty przestrzenne.

Główne dominanty przestrzenne dla miasta

- ✓ bryły wraz z wieżami kościołów (katedra, bazylika kolegiacka, kościół pojezuicki i franciszkanów) i ratusza oraz wodociągowe wieże ciśnień przy ul. Górnośląskiej i Kolejowej.

Główne dominanty przestrzenne dla dzielnic i fragmentów miasta.

- ✓ pozostałe kościoły Kalisza, zespół więzienia, gmach szpitala tzw. „okrąglak" przy ul. Poznańskiej i gmach szpitala przy ul. Toruńskiej, grodzisko na Zawodziu wraz z kościołem pw. św. Wojciecha, zespół cmentarzy przy Rogatce, a także założenia rezydencjonalne w obrębie dawnych wsi Majków, Sulisławice i Szczypiorno.

Główne dominanty przestrzenne dla wnętrz urbanistycznych (placów i ulic).

- ✓ zespół pojezuicki przy ul. Kolegialnej wraz z dawnym gmachem Komisji Wojewódzkiej przy pl. św. Józefa,
- ✓ zabudowa obiektów użyteczności publicznej przy al. Wolności (dawny Trybunał, Teatr, bank),
- ✓ klasztorny zespół pobernardyński, klasztorny zespół poreformacki,
- ✓ zespół dawnej fabryki braci Repphanów przy ul. Warszawskiej, Niecałej i pl. Kilińskiego
- ✓ Most Kamienny i Most Trybunalski dla ul. Sukiennicznej i al. Wolności,
- ✓ historyczne zespoły szkolne przy ul. Grodzkiej (ob. I LO im. A. Asnyka), przy ul. Tadeusza Kościuszki (ob. III LO im. M. Kopernika) i przy ul. Mikołaja Kopernika (ob. II LO im. T. Kościuszki),
- ✓ zespół fabryki fortepianów przy ul. Chopina i Złotej,
- ✓ rogatka wrocławska i modernistyczny zegar dla skrzyżowania ul. Śródmiejskiej, Nowy Świat i Harcerskiej,
- ✓ cerkiew prawosławna pw. śś. App. Piotra i Pawła
- ✓ dawna komora celna i koszary wojskowe w Szczypiornie.

5.2.3. ZABYTKI NIERUCHOME

Do zabytków nieruchomych zgodnie z art. 6 ust. 1 zaliczają się:

[1] – krajobrazy kulturowe

[2] – układy urbanistyczne

[3] – układy ruralistyczne

[4] – zespoły budowlane

[5] – dzieła architektury i budownictwa

[6] – dzieła budownictwa obronnego

[7] – obiekty techniki

[8] – cmentarze

[9] – parki, ogrody i innymi formy zaprojektowanej zieleni

[10] – miejsca upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji

Poniżej dokonano zestawienia tychże zabytków z terenu miasta Kalisza z podziałem na rodzaj i okres powstania:

- ✓ [1] Krajobraz kulturowy miasta Kalisza – patrz punkt 5.2.2

ŚREDNIOWIECZE (styl romański i gotycki)

- ✓ [2] historyczny układ urbanistyczny miasta lokacyjnego wraz z obszarem przedmieścia Toruńskiego i Wrocławskiego (XIII-XIV w.)
- ✓ [3] czytelne w przestrzeni miasta historyczne układy ruralistyczne wsi o średniowiecznej metryce wchłoniętych w okresie późniejszym przez miasto Kalisz tj. Stare Miasto wraz z Zawodziem (XII-XIII w.) Dobrzec (XIII w.), Majków (XIII w.), Piwonice (XIII w.), Rajsków (XIII w.), Sulisławice (XV w.), Szczypiorno (XV w.).
- ✓ [4] kościół oo. Franciszkanów pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika (XIII-XIV w.)
- ✓ [4] kościół farny, ob. katedralny pw. św. Mikołaja (XIII-XIV w.)
- ✓ [4] część prezbiterialna kościoła (bazylika kolegiacka) pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (XIV-XV w.)
- ✓ [4] klasztor kanoników laterańskich, ob. plebania przy kościele katedralnym pw. św. Mikołaja (XV-XVI w)
- ✓ [6] pozostałości obronnych murów wokół miasta lokacyjnego (XIII-XV w.)

NOWOŻYTNOŚĆ (styl renesansowy, barokowy oraz wczesny klasycyzm)

- ✓ [4] [5] założenia rezydencjonalne (dworsko-ogrodowo-folwarczne) w dawnych wsiach Majków i Sulisławice z zachowanymi budynkami dworów (XVIII w.)
- ✓ [4] [5] zespół budowlany dawnego Kolegium Jezuickiego (XVI-XVIII w.), późn. Korpusu Kadetów (XIX w.), ob. Delegatura Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, Starostwo Powiatowe w Kaliszu i Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej
- ✓ [4] [5] założenie klasztorne oo. Bernardynów, ob. oo. Jezuitów (XVII-XVIII w.)
- ✓ [4] [5] założenie klasztorne oo. Reformatów, ob. ss. Nazaretanki (XVII-XVIII w.)
- ✓ [5] klasztor oo. Franciszkanów (XVII-XVIII w.)
- ✓ [5] część nawowa z wieżą kościoła (bazylika kolegiacka) pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (XVIII w.)

- ✓ [5] drewniany kościół filialny pw. św. Wojciecha na Zawodziu (XVIII w.)
- ✓ [10] pole bitwy z 1706 r. – obszar pomiędzy Dobrzecem a Kościelną Wsią

WIEK XIX (późny klasycyzm, romantyzm, style historyczne, secesja)

- ✓ [2] założenie przestrzenne alei Wolności (pocz. XIX w.)
- ✓ [4] założenie rezydencjonalne (dworsko-parkowo-folwarczne) w dawnej wsi Szczypiorno (głównie okres przypadający na XIX w.)
- ✓ [4] [5] zespół budowlany komory celnej i późn. koszar wojskowych w Szczypiornie (po 1815 r.)
- ✓ [5] dzwonnica przy kościele (bazylika kolegiacka) pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (ok. 1820 r.)
- ✓ [5] kaplica grobowa Ordęgów, ob. kaplica pw. św. Barbary w dawnej wsi Szczypiorno (ok. poł. XIX w.)
- ✓ [5] kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w dawnej wsi Dobrzec (l. 1881-1886)
- ✓ [9] park miejski założony z wykorzystaniem wcześniejszych ogrodów jezuickich w końcu XVIII wieku i intensywnie zagospodarowywany i rozszerzany do końca 1. ćw. XX wieku
- ✓ [9] rezydencjonalne ogrody parkowe w założeniach dworskich na terenie dawnych wsi Majków, Szczypiorno, Sulisławice (1 poł. XIX w.)
- ✓ [8] zespół trzech cmentarzy ewangelickiego, prawosławnego i rzymskokatolickiego tzw. „Miejskiego" przy Rogatce (skrzyżowanie ulic Lipowej, Nowy Świat, Górnośląskiej i Harcerskiej) zakładanych w końcu XVIII w. i intensywnie zagospodarowywanych w ciągu XIX i pocz. XX w.
- ✓ [5] budynek Szkoły Wojewódzkiej (1819 r.), ob. I liceum ogólnokształcące im. Adama Asnyka w Kaliszu
- ✓ [5] budynek Trybunału (l. 1820-1821), ob. Sąd Rejonowy w Kaliszu
- ✓ [5] budynek Komisji Wojewódzkiej (l. 1824-1825), ob. Starostwo Powiatowe w Kaliszu i Prokuratura Rejonowa w Kaliszu
- ✓ [7] most Aleksandryjski tzw. „Kamienny" (1824-1826)
- ✓ [5] rogatka wrocławska (l. 1827-1828), ob. siedziba Telewizji Kalisz
- ✓ [5] sala musztry z kaplicą w zespole Korpusu Kadetów (1825 r.), ob. Centrum Kultury i Sztuki w Kaliszu
- ✓ [4] [5] budynki tworzące zespół więzienia (1844 r.), ob. Wyższa Szkoła Wymiaru Sprawiedliwości
- ✓ [5] szpital św. Trójcy (ok. 1850 r.), ob. zespół przychodni lekarskich
- ✓ [5] budynek kawiarni Förstera, ob. zimowa przystań KTW i restauracja (ok. 1840 r.)
- ✓ [5] kamienica Puchalskiego przy pl. Jana Kilińskiego 4 (l. 1828-1836)
- ✓ [5] kamienica czynszowa przy ul. św. Stanisława 6 (ok. 1824 r.)

- ✓ [5] budynek mieszkalny kadry oficerskiej Korpusu Kadetów przy ul. Łaziennej 13 i Kadeckiej 1 (ok. 1835 r.)
- ✓ [5] willa miejska przy ul. Mostowej tzw. Dom pod Aniołami (l. 1833-1836)
- ✓ [5] budynek w typie dworu podmiejskiego przy ul. Stawiszyńskiej 16 (2. ćw. XIX w.)
- ✓ [4] [5] budynki fabryczne powstające w obrębie przedmieścia Warszawskiego i na terenie Piskorzewia wzdłuż ulicy Babinej z 2 ćw. XIX w., przekształcane w ciągu XIX i na pocz. XX na kamienice czynszowe przy ul. Niecałej, Warszawskiej 1-11, pl. Jana Kilińskiego 9-13 (dawna fabryka sukna braci Repphanów), ul. Babina 1 (dawna fabryka Przechadzkiego), ul. Babina 2 (dawna fabryka Maya)
- ✓ [4] [5] zespół fabryki Pianin i Fortepianów Arnolda Fibigera (1898 r.), ob. budynki usługowo-biurowe i usługowo-hotelowe

WIEK XX (secesja, eklektyzm, modernizm przedwojenny, socrealizm, modernizm powojenny)

- ✓ [4] [5] zespół budowlany stacji kolejowej (1905 r.)
- ✓ [5] kościół parafialny pw. św. Gotarda na Rypinku (l. 1908-1910)
- ✓ [5] cerkiew prawosławna pw. św. App. Piotra i Pawła (l. 1928-1930)
- ✓ [5] kościół parafialny pw. Opatrzności Bożej przy ul. Polnej (l. 1967-1972)
- ✓ [5] kościół parafialny pw. Miłosierdzia Bożego przy ul. Adama Asnyka (l. 1977-1993)
- ✓ [8] cmentarz-mauzoleum przy ul. Żołnierskiej (1918 r.)
- ✓ [8] cmentarz żołnierzy ukraińskich przy ul. Ukraińskiej (1914 r.)
- ✓ [8] cmentarz żydowski przy ul. Podmiejskiej (1919-1920)
- ✓ [5] budynek Szkoły Realnej (l. 1900-1902), ob. III Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika
- ✓ [5] budynek Kaliskiego Towarzystwa Wzajemnego Kredytu przy al. Wolności 11 (l. 1909-1914)
- ✓ [5] budynek Banku Handlowego przy ul. Śródmiejskiej 29 (ok. 1914 r.)
- ✓ [5] budynek Teatru im. Wojciecha Bogusławskiego w Kaliszu (l. 1920-1923)
- ✓ [5] budynek Ratusza na Głównym Rynku (l. 1920-1924)
- ✓ [4] [5] zespół budynków Narodowego Banku Polskiego przy pl. Wojciecha Bogusławskiego, ob. Akademia Kaliska im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego (l. 1923-1926)
- ✓ [5] budynek Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej (faza I jako budynek Kasy Gubernialnej z 1909 r. nadbudowany w l. 30. XX w.; faza II jako siedziba MOZK l. 1972-1976)
- ✓ [5] budynek Państwowej Szkoły Muzycznej (faza I jako budynek Kaliskiego Towarzystwa Muzycznego z l. 1901-1902; faza II jako PSM z 1963 r.)
- ✓ [5] budynki Szpitala Powszechnego im. Przemysława I przy ul. Toruńskiej (l. 30. XX w. i l. 50. XX w.)
- ✓ [5] budynek Poczty Polskiej przy ul. Zamkowej (l. 30. XX w.)

- ✓ [10] kamienica czynszowa przy ul. Podgórze 8 (ok. 1901 r.) jako miejsce urodzenia Apolinarego Klonowskiego
- ✓ [5] kamienica czynszowa przy ul. Niecałej 8 (ok. 1900 r.)
- ✓ [5] kamienica czynszowa przy pl. Jana Kilińskiego 2 (ok. 1902 r.)
- ✓ [5] kamienica czynszowa przy ul. Tadeusza Kościuszki 9 (1904-1905 r.)
- ✓ [5] kamienica czynszowa przy pl. św. Józefa 1 (ok. 1922 r.)
- ✓ [5] kamienica czynszowa przy Głównym Rynku 4 (ok. 1927 r.)
- ✓ [5] kamienica czynszowa przy ul. Śródmiejskiej 35 (ok. 1933 r.)
- ✓ [5] willa miejska przy al. Wolności 4 (ok. 1905 r.), ob. tzw. Villa Calisia
- ✓ [5] willa miejska przy ul. Widok 80 (ok. 1918 r.), ob. Kuria Diecezjalna w Kaliszu
- ✓ [5] willa miejska przy ul. Niecałej 5 (l. 1933-1936)
- ✓ [5] wieża zegarowa przy Rogatce (1933 r.)
- ✓ [7] most Trybunalski (ok. 1900 r.)
- ✓ [7] wodociągowe wieże ciśnień – miejska i kolejowa (1. ćw. XX w.)
- ✓ [6] system umocnień bojowych „Przedmoście Kalisz" (1939 r.)
- ✓ [5] Budynki Szpitala Powszechnego im. Przemysława I przy ul. Toruńskiej (l. 30. XX w. i l. 50. XX w.)

5.2.4. ZABYTKI RUCHOME

Wśród najcenniejszych zabytków ruchomych zlokalizowanych na terenie miasta Kalisza zdecydowana większość z nich zalicza się do kategorii dzieł sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej w przeważającej części będących na wyposażeniu obiektów sakralnych. Poniżej dokonano zestawienia zespołów zabytkowego wyposażenia kaliskich świątyń z wyszczególnieniem obiektów o największej wartości.

Zespół wyposażenia bazyliki kolegiackiej pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny

Zarówno najliczniejszy jak i najbogatszy zespół zabytków ruchomych z 220 obiektami wpisanymi do rejestru zabytków a łącznie z 604 obiektami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, wśród których na szczególne wyróżnienie zasługują:

- ✓ patena tzw. kaliska ufundowana przez księcia Mieszka III Starego w 4 ćw. XII w. dla klasztoru cystersów w Lądzie stanowiąca unikatowy zabytek sztuki romańskiej
- ✓ kielich ufundowany przez króla Kazimierza wielkiego w 1363 r.
- ✓ obraz Matki Bożej Ab Igne z 1. poł. XV w. umieszczony w ołtarzu głównym
- ✓ pentaptyk późnogotycki, czyli ołtarz nazywany poliptykiem Mistrza z Gościszowic wykonany na przełomie XV i XVI wieku umieszczony na zamknięciu północnej nawy bocznej
- ✓ późnogotycki krucyfiks umieszczony w przedsionku zakrystii
- ✓ tzw. Graduał, czyli księga chorałowa kantora ufundowany przez prymasa Jana Łaskiego datowany na 1529 rok

- ✓ barokowy obraz Świętej Rodziny z 2. poł. XVII w.
- ✓ rokokowe ołtarze boczne pochodzące z warsztatu snycerza Franciszka Eytnera ze współczesnymi im bądź późniejszymi obrazami i rzeźbami oraz chrzcielnica i ambona
- ✓ klasycystyczny ołtarz główny
- ✓ liczne XVIII i XIX-wieczne portrety dostojników kościelnych
- ✓ zespół XVII, XVIII i XIX-wiecznych szat liturgicznych zdobionych techniką haftu, aplikacji, broszowania i lansowania.

Zespół wyposażenia kościoła katedralnego pw. św. Mikołaja

Na wyposażenie świątyni składają się 183 obiekty figurujące w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, wśród których 76 zostało wpisanych do rejestru zabytków. Są to zabytki reprezentujące głównie formy barokowe i rokokowe oraz malarstwo w nurcie akademickim, a także dzieła w stylu realizmu, eklektyzmu i secesji. Do lat 70. XX w. z całą pewnością najcenniejszym obiektem był obraz Zdjęcie z krzyża z pracowni P.P. Rubensa, który został utracony w do dziś niewyjaśnionych okolicznościach (jak się przyjmuje, spłonął w pożarze ołtarza głównego 14 grudnia 1973 roku). Wśród obiektów zasługujących na szczególne wyróżnienie są:

- ✓ późnorenesansowa dekoracja sztukatorska sklepień korpusu nawowego wykonana w 1. ćw. XVII w.
- ✓ barokowe i rokokowe ołtarze z XVII i XVIII wieku;
- ✓ młodopolskie witraże oraz polichromia autorstwa Włodzimierza Tetmajera w kaplicy Matki Bożej Pocieszenia z lat 1909-1912.

Zespół wyposażenia kościoła franciszkańskiego pw. św. Stanisława Biskupa

Wyposażenie świątyni tworzy 170 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, wśród których 41 zostało wpisanych do rejestru zabytków w latach 80-tych XX wieku. W 2016 roku wpis został rozszerzony o następne 87 obiektów, a w 2018 r. po odkryciu fragmentów malowideł na ścianach kościoła z uwagi na ich wartość także odsłonięte polichromie wpisano do rejestru. Wyposażenie świątyni franciszkańskiej stanowią zabytki reprezentujące głównie formy barokowe i rokokowe z elementami gotyckimi (malowidła ścienne), późnorenesansowymi (sztukaterie i rzeźba epitafijna), klasycystycznymi (malarstwo) oraz neogotyckimi (stolarszczyzna). Wśród obiektów zasługujących na szczególne wyróżnienie są:

- ✓ średniowieczne elementy polichromii ścian z freskiem przedstawiającym postać św. Krzysztofa (XIII/XIV w.) oraz dekoracją pn.-wschodniej części nawy bocznej (północnej) z wizerunkiem św. Julianny (XVI w.) i kotarą;
- ✓ późnorenesansowa dekoracja sztukatorska sklepień korpusu nawowego wykonana w 1. ćw. XVII wieku;

- ✓ barokowe i rokokowe ołtarze wraz z elementami wyposażenia z XVII i XVIII wieku;
- ✓ prospekt organowy z XVIII wieku;
- ✓ XVIII-wieczna ambona w kształcie łodzi;
- ✓ gotycka kamieniarka Kaplicy Wieczystej Adoracji;
- ✓ neogotyckie stalle projektu warszawskiego rzeźbiarza Wincentego Bogaczyka, wykonane przez firmę Braci Graczykowskich z Kalisza i Stanisława Karpała z Noskowa.
- ✓ barokowe krucyfiksy
- ✓ zespół szat liturgicznych
- ✓ barokowe, klasycystyczne i malowane w nurcie akademizmu i realizmu obrazy
- ✓ zespół tablic epitafijnych

Zespół wyposażenia kościoła pojezuickiego, ob. garnizonowego pw. śś. Wojciecha i Stanisława

Obecnie jeden z najskromniejszych zespołów zabytków ruchomych liczący sobie 85 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, z czego 27 z nich wpisanych zostało do rejestru zabytków. Powodem tak niewielkiej ilości obiektów jest fakt przekazania w końcu XVIII wieku obiektu parafii ewangelickiej, zgodnie z której zasadami pozbyto się większości oryginalnego wyposażenia kościoła. Z zachowanych obiektów na szczególne wyróżnienie zasługują:

- ✓ renesansowa płyta nagrobna Jana i Katarzyny Ćiświckich z 1575 r. odnaleziona w miejscowości Żerniki i wmurowana jako epitafium w ścianę jednego z filarów kościoła
- ✓ renesansowy portal wejściowy do kościoła z końca XVI w.
- ✓ późnorenesansowa drewniana ambona z początku XVII w.
- ✓ manierystyczna rzeźba kamienna z przedstawieniem Chrystusa Zbawiciela umieszczona w zwieńczeniu epitafium Dadźboga Karnkowskiego
- ✓ wczesnobarokowy nagrobek fundatora świątyni prymasa Stanisława Karnkowskiego umieszczony w prezbiterium świątyni
- ✓ fragmenty zachowane dekoracji malarskiej w obrębie ścian i sklepień kościoła odkrytej w trakcie prac konserwatorskich prowadzonych w latach 2018-2019 we wnętrzu świątyni.
- ✓ XVII i XVIII-wieczne epitafia
- ✓ ołtarz główny z początku XVIII wieku

Zespół wyposażenia kościoła pobernardyńskiego, ob. jezuickiego pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny

Zabytki ruchome stanowiące wyposażenie świątyni to 171 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, z których 60 zostało wpisanych do rejestru zabytków. Jednolite stylistycznie wyposażenie kościoła reprezentuje dzieła barokowego XVII i XVIII –wiecznego malarstwa, późnorenesansowego i barokowego złotnictwa, a także

rokokowej rzeźby i snycerki będącej dziełem warsztatu zakonnego pod kierunkiem Bonawentury Widawskiego. Wśród obiektów zasługujących na szczególne wyróżnienie są:

- ✓ późnogotycka pieta umieszczona w jednym z ołtarzy bocznych z przełomu XV i XVI w.
- ✓ barokowe i rokokowe ołtarze wraz z elementami wyposażenia z XVII i XVIII w.
- ✓ polichromia i sklepień autorstwa bernardyna Walentego Żebrowskiego z XVIII w.
- ✓ XVI/XVIII wieczne argentaria
- ✓ malowane stacje Drogi Krzyżowej autorstwa J. Balukiewicza

Zespół wyposażenia kościoła poreformackiego pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary, ob. parafialnego Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Rodziny

Zespół 137 obiektów wpisanych do rejestru zabytków, wśród których największą grupę stanowi 98 obiektów tworzących podstawowy wystrój wnętrza kościoła wraz z 19 obiektami tworzącymi wystrój kaplicy tzw. żołnierskiej fundacji Piotra Sokolnickiego z 1731 r. Ponadto wpisanych do rejestru został 20 tablic epitafijnych (głównie XIX-wiecznych) umieszczonych na ścianach kościoła. Zdecydowana większość obiektów to jednorodne stylistycznie zabytki malarstwa, rzeźby, snycerki i złotnictwa oraz rzemiosła artystycznego z XVII i XVIII wieku, wśród których na szczególne wyróżnienie zasługują:

- ✓ zespół barokowych ołtarzy wraz amboną i konfesjonałami z XVIII wieku będących dziełem Józefa Eglauera i jego warsztatu oraz zespół barokowego malarstwa autorstwa zakonnika Bonifacego Jatkowskiego
- ✓ rokokowa monstrancja wpisana do rejestru zabytków już w 1921 roku
- ✓ wysokiej klasy barokowe wyposażenie i wystrój wnętrza oraz elewacji kaplicy tzw. żołnierskiej z XVIII w.

Zespół wyposażenia kościoła filialnego pw. św. Wojciecha

Skromny zespół 26 zabytków ruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków z 22 z nich wpisanymi do rejestru zabytków. Wyposażenie tworzy integralny zespół zharmonizowany z drewnianą architekturą kościoła, prezentujące formy późnobarokowej rzeźby o ludowych reminiscencjach oraz mniej liczną grupę zróżnicowanych stylistycznie obrazów.

Zespół wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła

Jednorodny stylistycznie zespół 30 obiektów wpisanych do rejestru zabytków jako neogotyckie elementy wyposażenia świątyni pochodzące z l. 80. i 90. XIX w. z nielicznymi elementami barokowego wyposażenie wcześniejszego drewnianego kościoła w dawnej wsi Dobrzec. Ponadto niewpisanych do rejestru zabytków obiektów ujętych w ewidencji wojewódzkiej jest 17 elementów stanowiących wyposażenie kościoła.

Zespół wyposażenia cerkwi prawosławnej pw. śś. App. Piotra i Pawła

Stanowiący unikalny przykład głównie XIX-wiecznej sztuki cerkiewnej na terenie Wielkopolski zespół 144 obiektów pozostających na wyposażeniu cerkwi prawosławnej w Kaliszu. W skład wyposażenia wchodzą ikony i obrazy olejne przeważnie z końca XIX wieku i początku XX wieku, kilka dzieł malarstwa z końca XVIII wieku, ikonostas, liczne argentaria (lampy wieczne i świeczniki) oraz chorągwie procesyjne. Integralną częścią wyposażenia jest jednorodny stylistycznie zespół polichromii z 2 ćw. XX wieku, pokrywający sklepienie i ściany świątyni.

Kapliczka przydrożna na Ogrodach

Dziewiętnastowieczna kapliczka przydrożna pierwotnie zlokalizowana przy ul. Ogrodowej, obecnie przeniesiona w pobliże kościoła parafialnego pw. św. Matki Teresy z Kalkuty przy ul. Szewskiej w Kaliszu w 2018 r. wpisana do rejestru jako unikatowy, najstarszy tego typu zabytek zlokalizowany na terenie dawnej wsi Ogrody.

Na terenie miasta Kalisza znajdują się także zabytki ruchome, które nie są wpisane do rejestru zabytków, ale są włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków lub stanowią element wystroju kościoła wpisanego do rejestru zabytków nieruchomych.

Zespół wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Gotarda.

Jednorodny stylistycznie zespół 10 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, stanowią neogotyckie elementy wyposażenia kościoła par. pw. św. Gotarda pochodzące z ok. poł. XX w.

Elementy wyposażenia kaplicy pw. św. Barbary.

W kaplicy pw. św. Barbary w Kaliszu-Szczypiornie w roku na przełomie roku 2015/2016 przeprowadzono badania konserwatorskie, które ujawniły wewnątrz świątyni na ścianach relikty dekoracji malarskiej z czasów przebudowy kaplicy Rodziny Ordęgów z roku 1906. Ponadto we wnętrzu zachowała się XIX-wieczny ołtarz oraz witraż.

5.2.5. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Obszar zajęty przez współczesny Kalisz zasiedlany był od tysięcy lat przez stale powiększające się grupy ludzkie, których pozostałością są ślady w postaci obiektów archeologicznych: nieruchomych (osad, grodów, cmentarzysk) oraz ruchomych, czyli różnych, zabytkowych przedmiotów (biżuteria, narzędzia, broń, przedmioty codziennego użytku). Ciągłość osadniczą na tym terenie rejestrujemy od pradziejów przez starożytność i średniowiecze aż po czasy nowożytne.

Najstarsze znaleziska z terenu Kalisza i okolic znane są ze starszej epoki kamienia – schyłkowego paleolitu, tj. około 10 000 r. p.n.e. (Lis), mezolitu (Lis) i młodszej epoki kamienia – neolitu (Piwonice, Tyniec). Nasilenie procesów osadniczych przynosi ze sobą epoka brązu (Majków, Winiary, Piwonice, Sulisławice) oraz wczesna epoka żelaza (Tyniec, Rypinek, Lis, Piwonice, Ogrody). Ważne znaczenia dla Kalisza ma osadnictwo z okresu lateńskiego (Tyniec, Piwonice), wpływów rzymskich (Tyniec, Dobrzec, Majków, Piwonice), wczesnego średniowiecza (Zawodzie, Stare Miasto, Ogrody, Rajsków, Piwonice) i późnego średniowiecza (Śródmieście – miasto lokacyjne). Obszar Wielkopolski u schyłku pierwszego tysiąclecia p.n.e., w tym teren współczesnego Kalisza, weszły w orbitę wpływów cywilizacji celtyckiej. Znaleziska importów kultury lateńskiej spotykamy na stanowisku w m. innymi Piwonicach i Tyńcu. Nazwa Tyniec może być pochodzenia celtyckiego, źródłosłów tyn, w języku staroirlandzkim ma oznaczać mur, grodzenie. Niektórzy badacze uważają, iż nazwy Swędrnia czy Prosna mogą być także pochodzenia celtyckiego. Już w 1957 roku Kazimierz Moszyński wysunął hipotezę, że Kalisz może być spadkiem po Celtach.

Kalisz od początków naszej ery do wczesnego średniowiecza

Kalisia ptolemeuszowa

Z II w. n.e. pochodzi najstarsza wzmianka o Kalisii, położona na dalekosiężnym szlaku handlowym, zwanym bursztynowym. Jest to najstarsza nazwa miejscowości z terenów dzisiejszej Polski. W związku z tym szczególnego znaczenia nabrały pod względem osadniczym tereny obecnego Kalisza na przełomie er. Z okresem oddziaływań Imperium Rzymskiego na północ od łuku Karpat (przełom er – 375 r. n.e.) łączy się nazwa Kalisia. Klaudiusz Ptolemeusz (90 – 168 r. n.e.), uczony z Aleksandrii, największy astronom i geograf starożytny zamieszcza ją w swoim dziele zatytułowanym Nauka geograficzna (Geographia). W pracy tej wiadomość o Kalisii występuje dwukrotnie: jako jeden z punktów na mapie „Wielkiej Germanii", jak określali Rzymianie tą część Europy starożytnej oraz w spisie miejscowości ze współrzędnymi geograficznymi. Wspomniany szlak bursztynowy na terenie dzisiejszej Polski rozdzielał się, wg współczesnych poglądów na kilka odnóg, a na jednej z nich leżał Kalisz. W miejscu tym prawdopodobnie krzyżowały się drogi z północy, południa, wschodu i zachodu. Nazwa „Kalisia" pisana jest przez „K" nie przez „C" oraz przez jedno „s" ze względu na to, że zapis był w języku greckim, a nie po łacinie. W latach 1950-1960 podjęto prace terenowe na wielu stanowiskach archeologicznych, prowadząc badania wykopaliskowe na obiektach kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich (Dobrzec, Zadowice, Zagórzyn, Piwonice, Wesółki, Tyniec). Po wówczas przeprowadzonych badaniach, kontynuowanych w latach 80. XX w., aż do chwili obecnej przyjmuje się, że starożytna Kalisia, zgodnie z poglądem badaczy Krzysztofa Dąbrowskiego i Tadeusza Baranowskiego, nie była miastem w rozumieniu „rzymskim". Prawdopodobnie należy ją rozumieć jako skupisko osad zlokalizowanych na szlaku bursztynowym, na obszarze współczesnego Kalisza, objęte wspólną nazwą. Na stosunkowo gęste osadnictwo miały wpływ dobre gleby i bliskość wód. Osady zakładano na eksponowanych

cyplach wysuniętych w doliny rzeki Prosny, Swędrni i ich dopływów, w pobliżu jarów lub wąwozów. W pobliżu osad, często po drugiej stronie cieku wodnego, lokalizowano cmentarzyska.

Kalisz wczesnośredniowieczny

Początki wczesnośredniowiecznego Kalisza, pomimo intensyfikacji badań w ostatnich latach nad tym okresem, nadal wymagają podjęcia prac wykopaliskowych. Osadę datowaną na VII wiek odkryto w Kaliszu przy ul. Wydarte. Z kolei na Zawodziu, na terenie grodziska odkryto cmentarzysko ciałopalne z VII-VIII w. W odległości ok. 500 m od stanowiska przy ul. Wydarte w kierunku północnym, przy dolinie Prosny odkryto kolejny obiekt obronny datowany na VIII-IX w. (zniszczony zapewne w drugiej połowie X w.) i funkcjonującą w tym samym miejscu osadę na przełomie X i XI w.

Intensyfikacja osadnictwa na terenie ziemi kaliskiej miała miejsce dopiero w IX-X w. Kolonizację tych terenów można wiązać z planami Mieszka I podboju Śląska, który chciał zapewnić obronę centrum Wielkopolski od południa poprzez wybudowanie licznych grodów. W drugiej połowie X w. powstały nad Prosną dwa obiekty obronne o porównywalnej wielkości, oddalone od siebie o kilka kilometrów: w Kaliszu na Zawodziu i na południu od niego w Józefowie – poza granicami obecnego miasta. To między nimi rozciągał się na przestrzeni ok. 10 km rozległy piastowski kaliski ośrodek osadniczy, z którego ostatecznie w 2. poł. X w. i 1 poł. XI w. wykształcił się centralny ośrodek administracyjno-gospodarczy tego regionu na Zawodziu.

Grodzisko położone w Kaliszu Zawodziu to relikty założenia obronnego z IX-XIII wieku. Gród wraz z osadą przygrodową i najstarszym kaliskim kościołem drewnianym wzniesiony przez Mieszka I został zniszczony w związku z wydarzeniami z lat 30. XI w. jako jedyny z licznych grodów południowo-wschodniej Wielkopolski, które uległy spaleniu bądź zostały opuszczone w tym okresie, został odbudowany. Po odbudowie był jednym z centralnych ośrodków władzy państwa Kazimierza Odnowiciela. W 1. poł. XII w. (l. 20. XII w.?) wymurowano romańską kolegiatę nad spalonym drewnianym kościołem. Największy rozkwit grodu przypada na czasy Mieszka III, kiedy wzmocniono konstrukcje obronne, prawdopodobnie wzniesiono palatium, wieżę, a także rozbudowano kolegiatę. Gród opuszczono, po jego zdobyciu i zniszczeniu w 1233 roku. Relikty założenia obronnego na Zawodziu stanowią jedne z najcenniejszych obiektów archeologicznych miasta. Wyjątkowe i efektowne znaleziska umiejscowiły Kalisz w rzędzie głównych grodów wczesnopiastowskiego państwa.

Szerokie zainteresowanie wczesnośredniowiecznym Kaliszem wzbudza ostatnio, aczkolwiek kontrowersyjna, hipoteza prof. Andrzeja Buko z Instytutu Archeologii PAN w Warszawie na temat Kalisza jako kolebki Piastów. Nie mniej ważny jest pogląd o funkcjonowaniu tu w pierwszych latach XII wieku mennicy księcia Zbigniewa, brata Bolesława Krzywoustego.

Przy grodzie na Zawodziu funkcjonowały osady: przygrodowa i na Starym Mieście, które w XIII wieku utworzyły w dolinie Prosny rozległą aglomerację o charakterze wczesnomiejskim. Wraz z lokacją nowego miasta na wyspie otoczonej Prosną i jej odnogami upada ranga Starego Miasta, rozpoczyna się rozwój przestrzenny i zabudowa miasta lokacyjnego.

Mennictwo

O znaczeniu kaliskiego ośrodka osadniczego w starożytności i średniowieczu świadczą znaleziska kilkudziesięciu monet i skarbów z okresu wpływów rzymskich i średniowiecza (poniższa tabela). Najstarszą monetą rzymską znalezioną w Kaliszu jest denar republikański wybity w 82 r. p.n.e. przez Kwintusa Futiusa Calensa. Moneta ta została znaleziona w osadzie w Piwonicach stan. 1, w budynku, w którym była pracownia rogowiarska. Monety tego typu zwane seratti znane są w Polsce jedynie z kilku miejscowości. Przypuszcza się, że przywożono je na ziemie polskie w drugiej połowie I w. p.n.e. i w pierwszej połowie I w. n.e.

W 1936 r. znaleziono w Kaliszu 4 monety rzymskie z pierwszej połowy n.e. Są to 2 denary Kommodusa i 2 małe denary Marka Agryppy i Kommodusa. Z tego samego czasu pochodzi brązowy sesterc Tyberiusza odkryty w Kaliszu, zapewne jeszcze przed reformą monetarną Nerona przed 63 r., zmniejszającą zawartość srebra i wagę monet. Monety te z czasem wyparły z użycia monety republikańskie, chociaż w handlu dalekosiężnym były chętniej przyjmowane.

Prawdopodobnie pod koniec I w. n.e. przywiezione zostały do osady w Piwonicach kolejne monety, bowiem w jednym z budynków odkryto denar Wespazjana, a w innych obiektach denar Tytusa (78-81 r.) i Nerwy wybity w 98 r., które zapewne dostały się do Kalisza wkrótce po ich wybiciu.

Kolejna fala napływu monet z początku II w. i późniejszych uchwytna jest w wielu znaleziskach. Zarządzenie Trajana nakazujące wycofanie z obiegu monet bitych przed 63 r. nie wpłynęło hamująco na wymianę towarowo-pieniężną poza cesarstwem. W ciągu II w. rozpoczął się proces kumulacji monet w ręku pojedynczych właścicieli czego efektem są skarby. Niestety, te znalezione w Kaliszu nie zachowały się w całości. Trudno nawet ustalić, jakie monety znajdowały się w wielkim skarbie, który przypadkowo znaleziono w 1877 r. na brzegu Prosny. Były tam denary Trajana, Hadriana, Antonina Piusa, Faustyny Starszej i Kommodusa. Z około 2000 monet zachowały się nieliczne. Emisje monet cesarzy rzymskich z II wieku występują często na ziemiach polskich jako znaleziska pojedyncze, niezależnie od dużej ilości w skarbach. Przykładem może być osada kultury przeworskiej w Piwonicach (stan. 1), gdzie znaleziono także wiele importów rzymskich (naczynia szklane, gliniane, paciorki, itp.). Najstarsze są denary Trajana różnych emisji. Starszy został wybity w latach 111-113, drugi pochodzi z lat 112-117. Monety Hadriana, następcy Trajana, odkryte w Kaliszu i przekazane do Muzeum Archeologicznego w Poznaniu, to 3 denary tego cesarza, dwa denary Antonina Piusa, denar jego żony Faustyny Starszej oraz 4 nieokreślone monety. Denar Faustyny Starszej z 140 r. odkryto także w osadzie w Piwonicach. Kolejna moneta Antonina Piusa została znaleziona w Kaliszu przy

ul. Hożej. W drugiej połowie II wieku n.e. najazdy plemion germańskich na cesarstwo osłabiły wpływy rzymskie, co ma również swoje odbicie w kaliskich znaleziskach monet. Emisje monet Marka Aureliusza znajdowane są również w Kaliszu (Piwonice). Denar Kommodusa, następnego cesarza, jest najmłodszy z monet z II w. znajdowanych w tej części miasta.

Wśród skarbów z wczesnego średniowiecza najstarszym depozytem jest zespół z Kalisza, ul. Pokrzywnicka, ukryty po 935 r. W zbiorach Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej znajduje się z tego skarbu tylko 13 fragmentów i 2 dirhemy arabskie.

Na początku lat 90. XX wieku w dzielnicy Rajsków podczas kopania fundamentów budynku odkryto nieco młodszy od wymienionego zespół monet. Ten wyjątkowo cenny depozyt jest rozproszony i znany naukowcom jedynie fragmentarycznie. Jedna z jego części znajduje się w kaliskim muzeum, a pozostałe w Gabinecie Numizmatycznym Zamku Królewskiego i w Muzeum Archeologicznym w Gdańsku. Kilkaset zachowanych monet, przeważnie fragmentarycznie, to dirhemy arabskie, miliaresiony bizantyjskie z X w., denary czeskie, duńskie, francuskie, niemieckie oraz drachmy perskie. W zespole zanotowano również unikatowy denar Bolesława Chrobrego z wyobrażeniem strzałki. Depozyt ten jest niewątpliwie jednym z najciekawszych zespołów datowanych na ostatnie lata X w. Jego lokalizacja w Rajskowie świadczy o dużym znaczeniu tego miejsca w osadnictwie wczesnośredniowiecznego Kalisza.

Zbliżony chronologicznie do depozytu rajskowskiego jest skarb z Kalisza – Majkowa zakopany po 1016 r., a odkryty w 1865 r. przy drodze do Warszówki. Ważący około 950 g zespół zawierał denary angielskie, niemieckie, w tym prawdopodobnie dużą liczbę starszych typów denarów krzyżowych, polskie – denar Chrobrego „Princes Poloniae", a także monety węgierskie, czeskie i srebrne ozdoby. Z Kalisza – Starego Miasta, ul. Bolesława Pobożnego znany jest niewielki zespół pięciu monet odkryty podczas badań wykopaliskowych prowadzonych w 2004 i 2005 roku przez Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk. Ten depozyt zawiera wielce interesujące denary krzyżowe księcia Zbigniewa z pierwszych lat XII stulecia.

Z okresu późnego średniowiecza z Kalisza znanych jest kilka skarbów monet. Na obszarze miasta lokacyjnego, przy ul. Grodzkiej, znaleziono nieliczny zespół denarów brandenburskich i parwusów księstwa głogowskiego, zdeponowany po 1320 r., odkryty w klepisku chaty średniowiecznej poprzedzającej budowę kaliskiego zamku.

Kolejnym skarbem, młodszym od wymienionego, jest zespół groszy praskich. Są to monety Wacława II i Jana Luksemburskiego, łącznie 107 egzemplarzy. Skarb został ujawniony przy ul. Podwale, w ziemi nawiezionej z budowy przy ul. Targowej 1-3.

Zbliżonym do poprzedniego zarówno poprzez zawartość jak i czas ukrycia jest zespół monet odkryty w 1956 roku przy skrzyżowaniu ulic Parczewskiego i Narutowicza. W zespole tym są grosze praskie Wacława II, Karola Luksemburskiego oraz Karola I, a także grosze miśnieńskie – razem 54 sztuki.

Niewątpliwie jednak najciekawszym pod względem składu był zespół monet odkryty przed 1865 r. w domu Rosena (ul. Stawiszyńska?). Oprócz często znajdowanych groszy praskich Karola Luksemburskiego, Karola I i Wacława IV było tam ponad 5 sztuk szerokich groszy Kazimierza Wielkiego – jednej z najrzadszych polskich monet.

ZNALEZISKA MONET ANTYCZNYCH I ŚREDNIOWIECZNYCH Z TERENU KALISZA

Lp.	Rodzaj monety	Chronologia	Lokalizacja
1.	Moneta celtycka typu Janków 1/8 statera	schyłek I w p.n.e. do początków I w n.e.	Kalisz – Tyniec
2.	Denary	II w. n.e.	Kalisz, po wylewie rzeki Prosny (po 1877 r.)
3.	Denar Antonin Pius	II w. n.e.	ul. Hoża
4.	Denary	k. III w. n.e.	Kalisz
5.	Denary Kommodusa, Agryppy		Kalisz
6.	Sesterc Tyberiusza	I w. n.e.	Kalisz
7.	Denar Republiki Rzymskiej	I w. p. n. e.	Kalisz – Ogrody, ul. Wydarte, grodzisko, stan.
8.	Denary Republiki Rzymskiej i Cesarstwa	I w. p. n. e – II w. n.e.	Kalisz – Piwonice, ul. Nad Prosną, osada, stan. 1
9.	Denary i Antoninian Cesarstwa Rzymskiego	II – III w. n. e.	Kalisz – Piwonice, ul. Wykopaliskowa, osada stan. 3
10.	Dirhemy arabskie	pocz. X w.	Kalisz, ul. Pokrzywnicka
11.	Dirhemy arabskie, miliaresiony bizantyjskie, denary: czeskie, duńskie, francuskie, niemieckie oraz drachmy perskie	X w.	Kalisz – Rajsków
12.	Denary angielskie, niemieckie (w tym starsze typy denarów krzyżowych), polskie (denar Chrobrego „Princes Poloniae”), a także monety węgierskie i czeskie	1. poł. XI w.	Kalisz – Majków
13.	Dirhemy arabskie, krzyżówki, denary niemieckie, czeskie, polskie. Brakteat	IX – pocz. XII i XIII w.	Kalisz-Stare Miasto
14.	Denary brandenburskie i parwusy księstwa głogowskiego	1. poł. XIV w.	Kalisz – Śródmieście, ul. Grodzka, zamek
15.	Grosze praskie	1. poł. XIV w.	ul. Targowa 1-3

16.	Grosze praskie i miśnieńskie	2. poł. XIV w.	ul. Parczewskiego i Narutowicza
17.	Grosze praskie i krakowskie	2. poł. XIV w.	ul. Stawiszyńska
18.	Skarb placków srebrnych	2. poł. XI w.	Kalisz – Dobrzec

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE INDYWIDUALNIE WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

KALISZ – MIASTO

Wpis do rejestru zabytków obejmuje obszar miasta Kalisza określony w decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 29 listopada 2013 r. znak DOZ-AOiK-6700-310-2/12-13[KD] zmieniającej decyzję Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu nr Kl-IV-83/2/57 z 18 lutego 1957 r. obejmującej wpisem do rejestru warstwy osadniczo-kulturowe stanowiące pozostałość historycznego osadnictwa na terenie obecnego miasta Kalisza.

KALISZ – WYDARTE

Stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków pod nr 1376/A, decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 5 grudnia 1972 r. (położone po zachodniej stronie ul. Wydarte) – cmentarzysko należące do kultury łużyckiej i osady z VII-VIII w i z połowy XII w. Osada kultury łużyckiej z epoki brązu i okresu halsztackiego CD, chronologicznie mieszcząca się w przedziale od około VIII do VI wieku p.n.e. Osada wczesnosłowiańska datowana na VII-VIII w. gdzie odkryto ślady zabudowań mieszkalnych/kilka chat o pow. od 4 do 10 m² i jamy o charakterze gospodarczym. Osada z XII w., relikty obiektów gospodarczych i mieszkalnych datowane denarami Władysława Wygnańca i Bolesława Kędzierzawego. Na tym stanowisku wielokulturowym odsłonięto łącznie 108 obiektów archeologicznych. Odkryto ślady zabudowań mieszkalnych i zabudowań gospodarczych (np. ślady warsztatu odlewniczego). Badania prowadzili min. T. Baranowski, K. Dąbrowski w 1973 r., T. Baranowski, E. Pudełko, D. Kowalczyk w 1975 r. i T. Baranowski w 1987 r. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej. Obecnie w części zabudowane obiektem szpitala im. Perzyny w Kaliszu.

KALISZ – ZAWODZIE

Stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kaliszu z dnia 12 października 1995 r. – grodzisko wczesnośredniowieczne o pow. 19766 m². Obecnie zabytek figuruje w księdze rejestrowej województwa wielkopolskiego zabytków archeologicznych – C pod numerem rejestru 449/Wlkp/C. Teren grodziska stanowi obecnie rezerwat archeologiczny. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej. Początki grodu na Zawodziu sięgają czasów plemiennych (IX w.). W latach 70. XX w. wzniesiono gród plemienny (?), zniszczony w 1. poł. X w. Wskutek gwałtownego podniesienia się poziomu wód. Zniszczony gród przejęli Piastowie w 2. poł. X w. powiększając jego rozmiary i wznosząc

wały o konstrukcji przekładkowej. W okresie panowania Mieszka I lub Bolesława Chrobrego na terenie grodu wzniesiono najstarszy kaliski drewniany kościół (odkryty wewnątrz późniejszej kolegiaty, spalony zapewne podczas zdobywania grodu przez Bolesława Krzywoustego w 1106 r.), a wokół świątyni założono cmentarz. Za Kazimierza Odnowiciela stał się centralnym ośrodkiem administracyjnym lokalnej władzy. Tutaj krzyżowały się szlaki komunikacyjne z południa na północ ze Śląska na Kujawy, i zachodu na wschód z Małopolski i z Mazowsza do Poznania. W 1. poł. XII stulecia na miejscu drewnianego kościoła powstała romańska kolegiata pw. św. Pawła. Gród osiągnął największy rozwój za panowania Mieszka III Starego. Wzmocniono konstrukcje obronne, wtedy najprawdopodobniej powstało również książęce palatium (do tej pory, pomimo prowadzonych badań nie zostało zlokalizowane), rozbudowano kolegiatę, od strony zachodniej, w linii wałów wzniesiono wieżę na planie prostokąta, na kamiennym fundamencie. W wyniku walk dynastycznych pomiędzy Piastami gród na Zawodziu w Kaliszu został zdobyty i zniszczony w 1233 przez wojska Henryka Brodatego. Pierwsze prace wykopaliskowe rozpoczęto w 1903 r. (W. Demetrykiewicz), ale na dużą skalę prowadzono je w latach 1958-1965 (badania Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie pod kierunkiem Iwony i Krzysztofa Dąbrowskich) oraz 1983-1993, 1996/97 i 1998 (badania Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie pod kierunkiem T. Baranowskiego). W latach 2007-2008 prowadzono prace rewaloryzacyjne (rekonstrukcyjne) związane z zagospodarowaniem rezerwatu archeologicznego przez właściciela zabytku: Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej w Kaliszu oraz związane z tą inwestycją badania archeologiczne (IAiE PAN pod kierunkiem T. Baranowskiego).

KALISZ – OGRODY, UL. WYDARTE

Stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków pod nr 12/Wlkp/C, decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 4 kwietnia 2003 r. AZP 38-66/120 (nr stanowiska na obszarze 4) – grodzisko wczesnośredniowieczne o pow. 0,8360 ha. Grodzisko odkryte zostało w 2002 r. (T. Baranowski, A. Kędzierski, L. Ziąbka), a badania archeologiczne przeprowadzono w 2003 r. Położone jest na terasie dennej rzeki Prosny, pierwotnie w pewnym oddaleniu od rzeki ,,jednakże w wyniku jej regulacji w 2. poł. XIX w. częściowemu zniszczeniu uległy wały od strony północnej, a Prosna przepływa przy grodzisku. Średnica wałów wynosi ok. 60 m, a wysokość dochodzi do 120 cm ponad otaczający teren. Wał wybudowany został w konstrukcji przekładkowej, obłożony od wewnątrz płaszczem kamiennym. Poza pożarem, po którym grodu nie odbudowano obecnie jest poważnie zniszczone przez długoletnią, głęboką orkę. To pierścieniowate grodzisko powstało w fazie plemiennej wczesnego średniowiecza (IX w.) i funkcjonowało najprawdopodobniej do pierwszej połowy XI stulecia. Obecnie teren, poza stosunkowo niewielką częścią, nie jest uprawiany. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej.

KALISZ – PIWONICE

Stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków pod nr 16/Wlkp/C, decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 15 kwietnia 2004 r. – osada pradziejowa, wielokulturowa (kultura łużycka, przeworska i wczesne średniowiecze – stanowisko archeologiczne nr 3) AZP 67-39/69. Prace wykopaliskowe były prowadzone w latach 50-tych i 60-tych XX w. przez Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie pod kierunkiem Krzysztofa Dąbrowskiego. Odkryte w trakcie badań archeologicznych obiekty to budynki mieszkalne, paleniska, jamy gospodarcze, ślady pieców hutniczych. Piwonice to stanowisko, które zapewne należało do zespołu osad tworzących Kalisię ptolemeuszową. Pozostało jako jedne z nielicznych śladów osadnictwa z V w. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej.

KALISZ – RELIKTY ZAMKU

Zabytek archeologiczny wpisany do rejestru zabytków pod nr 445/Wlkp/C, decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 3 stycznia 2004 r. jako relikty średniowiecznego i nowożytnego zamku usytuowanego na terenie miasta lokacyjnego Kalisza w obrębie działek ewidencyjnych nr 73/1, 73/2, 73/3, 74/1, 74/2 i 74/3 – obręb 025 Śródmieście przy zbiegu ulic: Grodzkiej, Zamkowej Alfonsa Parczewskiego i w obrębie placu Jana Kilińskiego. Zamek królewski w Kaliszu został wybudowany po 1253 roku na półwyspie położonym pomiędzy odnogami Prosny. Było to rezydencjonalne murowane założenie obronne wzniesione w pobliżu Bramy Toruńskiej na rzucie zbliżonym do kwadratu złożone z dużego domu mieszkalnego i kilku budynków – skrzydeł bocznych, które zamykały wewnętrzny dziedziniec. Od strony zachodniej zlokalizowane było podzamcze. Zamek funkcjonował jako siedziba starosty generalnego wielkopolskiego, wojewody, burgrabiego do 1792 roku kiedy to podupadły budynek został zniszczony w wyniku pożaru i ostatecznie rozebrany na w pierwszej i drugiej dekadzie XIX wieku. Ostatecznie w 1819 roku na miejscu zamku wybudowano szkołę wojewódzką, obecnie mieszczącą I liceum ogólnokształcące im. Adama Asnyka. Obecnie odsłonięty jest niewielki fragment murów budowli o powierzchni około 20 arów. Stan zachowania reliktów jest dobry. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej.

KALISZ – RELIKTY RZĄPI, CZYLI ZBIORNIKA WODOCIĄGOWEGO

Zabytek archeologiczny wpisany do rejestru zabytków pod nr 458/Wlkp/C, decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 11 czerwca 2018 r. jako relikty rząpi – zbiornika wodociągowego usytuowanego w centralnej części Głównego Rynku miasta lokacyjnego Kalisza w obrębie działki ewidencyjnej nr 143 – obręb 025 Śródmieście. Obiekt odkryto w trakcie prowadzonych w latach 2016-2017 badań archeologicznych na obszarze Głównego Rynku pod kierunkiem Andrzeja Bartczaka, Anny Nierychleskiej i Izabeli Wyszogrodzkiej. W obrębie obiektu stwierdzono fragmenty drewnianych elementów XVI-wiecznych instalacji wodociągowych oraz murowane z cegły pełnej ceramicznej fragmenty

okrągłej cembrowiny zbiornika wodnego datowane na XVIII stulecie. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

LICZBOWE ZESTAWIENIE STANOWISK ZEWIDENCJONOWANYCH NA TERENIE MIASTA KALISZA

Dotychczas podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on istniejący zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w zbiorach archiwalnych, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są wszelkie informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe zebrane dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP może być źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i zabytkach archeologicznych. Należy zauważyć, że podstawowa prospekcja terenowa obszaru Kalisza była wykonana stosunkowo dawno: obszary AZP 66-38, 67-38 w 1983 roku i obszary AZP 67-39, 66-39 w 1995 roku, których baza źródłowa została ostatnio powiększona o kolejne odkrycia archeologiczne. W związku z tym zaistniała potrzeba wykonania chociażby w wybranych fragmentach miasta weryfikacji terenowej. W wyniki podjętych badań określono stan zachowania znanych już stanowisk archeologicznych oraz odkryto nowe.

Obecnie Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na miasto Kalisz obowiązek sporządzenia ewidencji zabytków archeologicznych znajdujących się na terenie miasta.

Na ich podstawie wykonano w 2013 r. ewidencję zabytków archeologicznych dla miasta Kalisza w formie kart ewidencji zabytków nieruchomych, którą należy na bieżąco uzupełniać o nowe dane o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości, niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP Na podstawie opracowanej dokumentacji sporządzono archeologiczną mapę dziedzictwa kulturowego Kalisza z naniesioną lokalizacją obiektów i obszarów chronionych oraz stref ochrony stanowisk archeologicznych. Mapa ta winna być systematycznie uaktualniana.

Ze względu na to, że na terenie miasta Kalisza tak bogatym w zabytki archeologiczne znajduje się tylko kilka stanowisk wpisanych do rejestru zabytków, konieczne jest przystąpienie

do sporządzenia elektronicznej, systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych do wpisania do rejestru zabytków; prace te winny być prowadzone w ścisłej współpracy z WKZ.

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE NA TERENIE MIASTA KALISZA – ZESTAWIENIE
(stan na 2021 r.)

Rodzaj stanowiska	Ilość	W tym wpisanych do rejestru:
Grodziska	2	2
Osady	223	2
Cmentarzyska	13	1
Zamek	1	1
Inne	1	1
RAZEM	240	6

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu

Wyżej wymienione stanowiska położone są w dzielnicach miasta: Dobrzec, Korczak, Lis, Majków, Ogrody, Piwonice Rajsków, Tyniec, Sulisławice, Zagorzynek, Zawodzie, a także w Śródmieściu, na terenie miasta lokacyjnego. Stanowiska te reprezentują m. in. kultury: trzciniecką, pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, łużycką, pomorską, przeworską, z wczesnego i późnego średniowiecza.

CMENTARZYSKA PRADZIEJOWE I WCZESNOŚREDNIOWIECZNE MIASTA KALISZA

1.	Stare Miasto	Cmentarzysko szkieletowe	Wczesne średniowiecze
2.	Tyniec, ul. Hoża	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura łużycka
3.	Zawodzie	Cmentarzysko ciałopalne	Wczesne średniowiecze
4.	Zawodzie	Cmentarzysko przykościelne	Wczesne średniowiecze
5.	Sulisławice	Cmentarzysko szkieletowe	Wczesne średniowiecze
6.	Piwonice	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura łużycka
7.	Piwonice	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura przeworska
8.	Majków	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura przeworska
9.	Lis	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura łużycka
10.	Winiary	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura łużycka
11.	Dobrzec	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura przeworska
12.	Wydarte	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura łużycka
13.	Chmielnik	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura nieokreślona

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu

Główną oś hydrograficzną Kalisza stanowi rzeka Prosna i jej prawobrzeżny dopływ Swędrnia. Terasy rzek stanowiły niezwykle przydatne rejony dla osadnictwa pradziejowego i wczesnośredniowiecznego. Na obszarach wysoczyzn występuje mniej pradziejowych stanowisk archeologicznych, przy czym zawsze w pobliskim sąsiedztwie cieków lub ich dolin. Osadnictwem pradziejowym objęta była głównie krawędź doliny Prosny oraz małe doliny, przy czym uwzględniając chronologię trwało ono nieprzerwanie na tym obszarze od paleolitu, poprzez neolit i epokę brązu aż do średniowiecza włącznie. W Kaliszu zarejestrowano kilka głównych skupisk stanowisk archeologicznych o dużej wartości poznawczej (Stare Miasto, Zawodzie, Śródmieście, Piwonice, Tyniec, Rajsków). Pozostałe fragmenty miasta charakteryzują się mniejszą ich liczbą. Uwagę zwracają ślady najstarszego osadnictwa paleolitycznego, występujące na stanowiskach wielokulturowych głównie z materiałem należącym do kultury pomorskiej i z okresu wpływów rzymskich na południowych terasach rzek. Osadnictwo kultury łużyckiej i pomorskiej występujące w połączeniu z materiałami kultury przeworskiej i wczesnośredniowiecznymi, koncentruje się głównie na piaszczystych łachach. W okresie wczesnego średniowiecza zajmowane są nie tylko rejony dolin rzecznych, ale i tereny wysoczyzny. W tym czasie kształtuje się obecny układ przestrzenny miasta.

Tylko niewielka liczba stanowisk archeologicznych została objęta pracami wykopaliskowymi. Stanowiska archeologiczne nie wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe. Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Aktualnie zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są inwestycje budowlane i przemysłowe, nielegalna eksploatacja kruszywa. Istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali, których rozmiarów szkód w substancji zabytkowej nie sposób jeszcze ocenić. Działalność ta szczególnie zagraża cmentarzyskom i obiektom militarnym (bunkry, pola bitew) zlokalizowanych na terenie Kalisza. Wiele zagrożeń wynika z rozwoju gospodarczego, wiążącego się z użyciem ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwojem budownictwa na obrzeżach miasta, budową dróg. A zatem podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych. Wysoki stopień zurbanizowania Kalisza wraz z jego historycznym układem urbanistycznym i reliktami archeologicznymi (wpisane do rejestru zabytków), nakazuje szczególną ochronę pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w jego obrębie.

Aby zapobiec zniszczeniu stanowisk archeologicznych, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycji jak budowa obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, miejsc pobierania kruszywa, gdyż inwestycje te z uwagi na szeroko płaszczyznowy charakter prac ziemnych, w bezpowrotny sposób niszczą obiekty archeologiczne.

Przebudowa układów urbanistycznych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Rozwój przemysłu, turystyki, budownictwa może stanowić istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych, dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Prace budowlane, które wiążą się z pracami ziemnymi, przez co niosą zagrożenia dla zabytków archeologicznych, takie jak: kanalizacja, wodociągi, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych i budowa zbiorników retencyjnych na bieżąco będą na wykonywane zgodnie z zaleceniami WWKZ oraz zgodnie z wydawanymi pozwoleniami.

W poniższej tabeli zamieszczono obiekty archeologiczne, na których trwały prace eksploracyjne tylko przez jeden sezon badawczy, jak i wieloletnie.

KALISZ – BADANIA ARCHEOLOGICZNE (WYKOPALISKOWE)

Dzielnica	Rodzaj stanowiska	Kultura
Dobrzec	Cmentarzysko	Przeworska
Lis	Cmentarzysko	Łużycka
Ogrody, ul. Wydarte	Osada	Łużycka, wczesne średniowiecze
Ogrody, ul. Wydarte	Grodzisko	Wczesne średniowiecze
Ogrody, ul. Stanczukowskiego	Osada	Przeworska, wczesne średniowiecze
Piwonice, stan. 1	Osada	Kultura łużycka, przeworska, wczesne średniowiecze
Piwonice, stan. 3	Osada	Kultura łużycka, przeworska, wczesne średniowiecze

Stare Miasto	Osada	Wczesne średniowiecze
Sulisławice	Cmentarzysko	Wczesne średniowiecze
Śródmieście, ul. Złota	Miasto lokacyjne	Średniowiecze
Śródmieście Główny Rynek	Miasto lokacyjne	Średniowiecze
Śródmieście, ul. Grodzka	Miasto lokacyjne	Średniowiecze
Śródmieście, ul. Browarna	Miasto lokacyjne	Średniowiecze
Śródmieście, ul. Franciszkańska	Miasto lokacyjne	Średniowiecze
Śródmieście, ul. Grodzka	Zamek	Średniowiecze
Śródmieście, ul. Targowa	Miasto lokacyjne	Średniowiecze
Tyniec, ul. Hoża	Cmentarzysko, osada	Łużycka
Tyniec, ul. Łódzka	Osada	Przeworska, wczesne średniowiecze
Zawodzie	Grodzisko	Wczesne średniowiecze
Zawodzie	Cmentarzysko ciałopalne	Wczesne średniowiecze
Tyniec, ul. Łódzka	Osada	Łużycka i wczesne średniowiecze
ul. Poznańska	Osada	Przeworska
Śródmieście, ul. Zamkowa	zamek	Średniowiecze
Zawodzie	Cmentarzysko szkieletowe	Wczesne średniowiecze

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu

WAŻNIEJSZE BADANIA ARCHEOLOGICZNE (WYKOPALISKOWE) PROWADZONE W OSTATNICH 10. LATACH, W CZĘŚCI PRZY WSPARCIU FINANSOWYM MIASTA KALISZA

1. W 2013 w trakcie prowadzenia prac remontowo-konserwatorskich prowadzonych w kościele filialnym św. Wojciecha na Zawodziu natrafiono na zewnętrzną podziemną kryptę, zlokalizowaną w południowo-wschodniej części kościoła Wspomniana płyta zamocowana została na osi komory grobowej, a wszelkie elementy datujące pochówek skłaniają do uznania go za pochodzący z 1 ćw. XIX wieku. Można założyć, iż prawdopodobnie wykorzystano wcześniej wybudowaną w końcu XVIII w. kryptą. Pochowana w kościele św. Wojciecha Franciszka Służewska zmarła nagle w wieku 40 lat. Z zachowanych akt nie wynika, dlaczego została pochowana na Zawodziu, mimo iż na stale mieszkała w Warszawie
2. Badania archeologiczne prowadzone w 2014 r. na placu Rozmarek. W wyniku badań stwierdzono istnienie fundamentów pierwotnie istniejącej synagogi oraz zinwentaryzowano relikty drewnianej zabudowy otaczającej synagogę.
3. Badania archeologiczne prowadzone w latach 2014-2015 we wnętrzu kaplicy Męki Pańskiej przy kościele franciszkańskim pw. św. Stanisława BM. W wyniku badań ustalono pierwotny poziom posadzki w kaplicy oraz wydobyto fragmenty kamiennej chrzcielnicy lub kropielnicy.
4. Badania archeologiczne prowadzone w 2015 r. wokół kościoła kolegiackiego pw. Wniebowzięcia NMP przy pl. św. Józefa 7. W wyniku badań odkryto fragmenty najstarszych

murowanych umocnień przy pd.-zach. narożniku obecnego kościoła sprzed 1285 r. tj. z czasów panowania Przemysława II. Ponadto w miejscu pomiędzy zakrystią i północną nawą boczną ujawniono relikty pierwotnej gotyckiej wieży z dzwonnicą kolegiaty.

5. Badania archeologiczne prowadzone w latach 2015-2016 wokół i we wnętrzu kościoła filialnego pw. św. Wojciecha na Zawodziu. W wyniku badań ujawniono cmentarzysko oraz monety z XVII i XVIII w. Podczas badań w 2018 prowadzonych po północno-zachodniej części świątyni zainwentaryzowano 23 pochówki.
6. Badania archeologiczne prowadzone w latach 2016-2017 w obrębie Głównego Rynku. W trakcie prac archeologicznych wydobyto szereg historycznych monet, ozdób oraz przedmiotów codziennego użytku datowanych od XIII do XIX w. Ponadto ustalono poszczególne poziomy bruku w obrębie rynku w okresie średniowiecza i nowożytności. Odsłonięty został XVIII-wieczny zbiornik na wodę- wpisany do rejestru zabytków w 2018 roku, relikty drewnianej zabudowy oraz relikty drewnianych urządzeń wodnych.
7. W latach 2017-2018 prowadzono prace archeologiczne czasie prac związanych z rewitalizacją i remontem kościoła oo. Franciszkanów pw. św. Stanisława BM. W wyniku badań zarejestrowano ceglane sklepienia krypt w kaplicy Nieustającej Adoracji Męki Pańskiej, relikty sklepienia krypty w północno-wschodnim korpus nawowym kościoła, a także kryptę pod północno-wschodnią częścią prezbiterium nakryta ceglanym sklepieniem kolebkowym. W ich wyniku pozyskany interesujący zbiór monet późnośredniowiecznych i nowożytnych. Zabytki ostały odkryte w warstwie piasków spod wymienianej posadzki świątyni. Zdecydowanie najbardziej wyjątkowym z tych prac znaleziskiem, z końca XIII stulecia, jest unikatowe naśladownictwo weneckiego matapana W kościele franciszkańskim w czasie prac remontowych zarejestrowano również trzy denary Kazimierza Wielkiego. Dwa z nich przedstawiają głowę w koronie na wprost po jednej i ukoronowanego orła po drugiej stronie, z czego jeden wykonany jest w odmiennym stylu i beznapisowy, co może skłaniać do uznania go za naśladownictwo denarów króla. Trzeci denar króla Kazimierza należy zapewne do jego kujawskich emisji. Zespół monet uzupełniały XV i XVI wieczne monety jagiellońskie, a także polskie i węgierskie emisje, datowane od XVI po XVIII wiek.
8. Badania archeologiczne z lat 2018-2019 prowadzone przez L. Ziąbkę, A. Kędzierskiego w trakcie remontu, konserwacji w restauracji wnętrza kościoła oo. Jezuitów, później ewangelickiego, obecnie Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego pw. św. Wojciecha i św. Stanisława ujawniły 17 krypt zachowanych w obrębie wnętrza świątyni. Cztery z nich umieszczone w zachodniej nawie bocznej odkryte zostały w 1983 roku podczas zakładania centralnego ogrzewania przez K. Dobak-Splitt, J. A. Splitt E. Pudełko i G. Teske. W 2018 roku odkryto 11 kolejnych krypt w nawie głównej i wschodniej nawie bocznej, natomiast w 2019 r. ujawniono kolejne dwie obszerne krypty pod prezbiterium. Podczas prac w 2018 zarejestrowano 4 poziomy posadzek datowane na: koniec XVI w, połowę XVII stulecia, XIX wiek i XX wiek.

9. Podczas prac archeologicznych prowadzonych w 2019 roku w ramach „Adaptacji pomieszczeń zabytkowego ratusza miejskiego na ekspozycję poświęconą dziedzictwu historyczno-kulturowemu Kalisza i regionu" odkryto w części południowo-wschodniej budynek relikty kamiennych fundamentów związanych z kaliskim gotyckim ratuszem (ikonografia w postaci ryciny z 1797 r. zamieszczonej w „Przyjacielu Ludów" z 1835 r., a także rzut oznaczony nr 34 na planie A. Politańskiego z 1785 r.). Do czasu badań z 2019 r. przypuszczano, że mury gotyckiego ratusza uległy całkowitej rozbiórce i nie pozostało po nich żadnych śladów. Należy przypuszczać, że mogą zachować się i winnych miejscach pod murami obecnego ratusza.

5.2.6. ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH I INNYCH

Miasto Kalisz nie posiada zorganizowanej jednostki posiadającej statut muzeum w rozumieniu ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 poz. 902 ze zm.), ale dysponuje kilkunastoma zabytkami ruchomymi mogącymi pełnić funkcje eksponatów muzealnych, które prezentowane są na dziedzińcu, w pomieszczeniach piwnicznych oraz we wnętrzu wieży kaliskiego ratusza przede wszystkim w ramach zorganizowanej w latach 2018-2019 ekspozycji poświęconej dziedzictwu historyczno-kulturowemu Kalisza i regionu.

Na terenie miasta funkcjonuje Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej z siedzibą przy ul. Tadeusza Kościuszki 12, lecz stanowi ono instytucję kultury województwa wielkopolskiego i podobnie jak wszystkie zbiory będące w posiadaniu muzeum zarządzane jest przez samorząd województwa wielkopolskiego. Poza stałą ekspozycją Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej posiada także na terenie miasta dwa oddziały: Rezerwat Archeologiczny – Zawodzie przy ul. Bolesława Pobożnego 101 oraz Centrum Rysunku i Grafiki im. Tadeusza Kulisiewicza przy ul. Kolegialnej 4. Wszelkie inne kolekcje zabytków istniejące na terenie miasta stanowią własność osób prywatnych, stowarzyszeń, instytucji lub związków wyznaniowych.

Z istniejących na terenie miasta ekspozycji o charakterze muzealnym należy wymienić:

- ✓ Ekspozycję poświęconą dziedzictwu historyczno-kulturowemu Kalisza i regionu umieszczoną we wnętrzu ratusza na Głównym Rynku 20
- ✓ Skarbiec Sanktuarium św. Józefa prowadzony przez Sanktuarium św. Józefa we wnętrzu bazyliki kolegiackiej pw. Wniebowzięcia NMP przy pl. św. Józefa 7
- ✓ Centrum Baśni i Legend Kaliskich oraz Lokacji Miasta w baszcie „Dorotce" przy pl. Jana Pawła II nr 3
- ✓ Filia nr 6 Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu, wraz z Izbą Pamięci Szczypiorna. Placówka znajduje się w zmodernizowanym i rozbudowanym obiekcie dawnej łaźni miejskiej przy ul. Wrocławskiej 189 a,

- ✓ Muzeum Historii Szczypiorna prowadzone przez Stowarzyszenie Szczypiorniak zlokalizowane w jednym z budynków wschodzących w skład dawnych koszar wojskowych w Szczypiornie przy ul. Wrocławskiej 189.
- ✓ Muzeum im. G .J. Osiakowskich prowadzone przez Fundację Króla Salomona zlokalizowane w kamienicy przy ul. Garbarskiej 2
- ✓ Izbę Muzealną linii obronnej Przedmoście Kalisz prowadzoną przez Fundację „Walkiria" zlokalizowana w schronie bojowym nr 4 na ternie parku pałacowego w Szczypiornie przy ul. Gościnnej

Polityka miasta względem zabytków umieszczonych w zbiorach muzealnych i innych ogranicza się głównie do wspierania działań dysponentów tychże zabytków w zakresie ich promocji, propagowania wiedzy oraz ułatwiania dostępu osobom zainteresowanym zwiedzaniem ww. obiektów muzealnych.

5.3. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

5.3.1. REJESTR ZABYTKÓW

REJESTR ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH				
LP.	OBIEKT	ADRES	NUMER W REJESTRZE ZABYTKÓW	DATA WPISU
1.	Układ urbanistyczny miasta Kalisza	–	Kl.IV-73/14/56	28.02.1956 (Decyzja zmieniona przez MKiDN dnia 29.11.2013)
2.	Założenie urbanistyczne alei Wolności	–	335/A	20.01.1981
3.	Fabryka sukna, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Babina 1	903/Wlkp/A	18.07.1968
4.	Fabryka sukna, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Babina 2	133/A	10.07.1968
5.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Babina 9	132/A	10.07.1968
6.	Budynek mieszkalny, tzw. „koszary Godebskiego", ob. usługowo-handlowy	Babina 16	73/A	24.02.1965
7.	Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego	pl. Bogusławskiego 1	424/A	15.11.1979
8.	Zespół bankowy NBP, ob. Akademia Kaliska	pl. Bogusławskiego 2	624/A	16.07.1991
9.	Kościół filialny pw. św. Wojciecha	Bolesława Pobożnego 103	915/Wlkp/A	22.09.1930

10.	Zespół fabryki fortepianów: budynek fabryczny, ob. biurowo-usługowy i willa fabrykanta, ob. usługowy	Chopina 9-9a	617/A	18.02.1991
11.	Zespół kościoła pw. św. Gotarda: kościół, ogrodzenie z murem oporowym i kapliczkami drogi krzyżowej, schody z tarasem i tralkową balustradą, cmentarz przykościelny	Częstochowska 51	916/Wlkp/A	09.12.2003
12.	Budynek mieszkalny (chałupa drewniana)	Częstochowska 125	323/A	20.10.1980
13.	Kościół pw. św. Michała Archanioła	Dobrzecka 186	441/A	17.10.1983
14.	Plebania parafii pw. św. Michała Archanioła	Dobrzecka 193	956/Wlkp/A	30.03.2015
15.	Willa (tzw. pałacyk), ob. budynek usługowy	Fabryczna 1b	920/Wlkp/A	27.12.2013
16.	Hotel Wiedeński, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Garbarska 1	535/A	18.10.1990
17.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Główny Rynek 3	731/A	20.09.1996
18.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Główny Rynek 4	628/A	16.10.1991
19.	Ratusz	Główny Rynek 20	661/A	26.03.1993
20.	Park dworski w dawnej miejscowości w Szczypiorno	Gościnna 6-12	750/A	30.06.1998
21.	Dwa schrony obserwacyjno-bojowe (nr 10 i 11 w zespole Polskie umocnienia z 1939 Przedmościa Kalisz)	Gościnna 6-12	1040/Wlkp/A	26.01.2018
22.	Cmentarz rzymskokatolicki tzw. „Miejski”	Górnośląska	498/A	16.08.1994
23.	Cmentarz prawosławny	Górnośląska 8	729/A	22.04.1996
24.	Wodociągowa wieża ciśnień	Górnośląska 66a	902/Wlkp/A	14.10.2013
25.	Szkoła Wojewódzka, ob. I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka	Grodzka 1	31/A	12.12.1964
26.	Budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	Grodzka 11	739/A	29.09.1997
27.	Cmentarz ewangelicki	Harcerska	751/A	02.12.1998
28.	Dom kolegiacki, ob. Centrum Kultu św. Józefa wraz z domem pielgrzyma	Jana Pawła II 3	461/A	01.02.1969
29.	Dom parafialny, ob. plebania parafii pw. Wniebowzięcia NMP	Jana Pawła II 3	461/A	01.02.1969
30.	Fragment obronnego muru miejskiego z basztą tzw. Dorotką	pl. św. Józefa/Park Miejski	42/A	18.01.1965
31.	Fragment obronnego muru miejskiego	Jana Pawła II 3	42/A	18.01.1965
32.	Budynek oficerski Korpusu Kadetów, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Kadecka 1	900/1-2/Wlkp/A	03.02.1969

33.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Kanonicka 1	533/A	16.07.1990
34.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Kanonicka 4	527/A	03.11.1990
35.	Kościół katedralny pw. św. Mikołaja	Kanonicka 5	57/A	22.09.1930
36.	Klasztor kanoników lateraneńskich, ob. plebania katedralna	Kanonicka 5	38/A	18.01.1965
37.	Hotel Wiedeński, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Kanonicka 6	535/A	18.10.1990
38.	Fragment obronnego muru miejskiego	Kazimierzowska/ Sukiennicza	42/A	18.01.1965
39.	Fragment obronnego muru miejskiego	Kazimierzowska/ Narutowicza	42/A	18.01.1965
40.	Budynek mieszkalny (kamienica)	pl. Kilińskiego 2	696/A	16.02.1994
41.	Kamienica Puchalskiego, tzw. "pałac Pułaskich"	pl. Kilińskiego 4	72/A	24.02.1965
42.	Zabudowania dawnej fabryki sukna braci Repphanów, ob. Szkoła Muzyczna I Stopnia	pl. Kilińskiego 13	462/A	01.02.1969
43.	Kościół klasztorny oo. Jezuitów pw. śś. Wojciecha i Stanisława, ob. garnizonowy	Kolegialna 2	256/62 (wypis z księgi orzeczeń)	22.09.1930
44.	Klasztor i zabudowania oo. Jezuitów, późn. Korpusu Kadetów, ob. Urząd Wojewódzki, Starostwo Powiatowe oraz Centrum Grafiki i Rysunku im. T. Kulisiewicza (oddział MOZK)	Kolegialna 4	70/A	22.02.1965
45.	Willa Ludwika Mullera wraz z ogrodzeniem od strony pn.-wsch.	Kościuszki 8	986/Wlkp/A	12.04.2015
46.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Kościuszki 9	336/A	30.04.1981
47.	Szkoła Realna, ob. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1	Kościuszki 10	685/A	02.07.1993
48.	Kasa gubernialna, ob. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej	Kościuszki 12	682/A	06.07.1993
49.	Willa miejska, ob. Biblioteka Główna Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu	Legionów 66	917/Wlkp/A	09.12.2013
50.	Fragment obronnego muru miejskiego z basztą tzw. Artyleryjską	Łazienna 6	42/A	18.01.1965
51.	Budynek administracyjny Korpusu Kadetów, ob. administracja Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu	Łazienna 6	70/A 730/A	22.02.1965 14.06.1996
52.	Budynek Korpusu Kadetów z salą musztry, ob. Centrum Kultury i Sztuki	Łazienna 6	70/A 1225/A	22.02.1965 03.09.1970
53.	Budynek oficerski Korpusu Kadetów, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Łazienna 13	900/1-2/Wlkp/A	14.07.1969
54.	Więzienie, ob. Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości	Łódzka 2	188/A	21.08.1968
55.	Willa miejska, tzw. "Dom pod Aniołami"	Mostowa 4	129/A	10.07.1968
56.	Cerkiew prawosławna pw. śś. App. Piotra i Pawła	Niecała 1	691/A	13.02.1994

57.	Willa otoczona ogrodem	Niecała 5	44/Wlkp/A	08.01.2001
58.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Niecała 8	711/A	26.10.1995
59.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Nowy Rynek 5	638/A	21.12.1991
60.	Szpital św. Trójcy, późn. koszary wojskowe, ob. Akcelerator Kultury	Nowy Świat 2a	468/A	03.02.1969
61.	Przytułek dla starców, ob. hotel "Calisia"	Nowy Świat 3	186/A	21.08.1968
62.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Nowy Świat 8	1222/A	03.09.1970
63.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Nowy Świat 10	1223/A	03.09.1970
64.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Nowy Świat 12	473/A	03.02.1969
65.	Fragment obronnego muru miejskiego	Parczewskiego/ Piskorzewska/ Kanonicka	42/A	18.01.1965
66.	Fragment obronnego muru miejskiego	Parczewskiego/ Kanonicka	42/A	18.01.1965
67.	Fragment obronnego muru miejskiego	Parczewskiego/ Szklarska/ Grodzka	42/A	18.01.1965
68.	Park Miejski	Park Miejski	34/A	14.12.1964
69.	Kaliski Zakład Przyrodoleczniczy tzw. Hydropatia, ob. przedszkole	Park Miejski 1	983/Wlkp/A	30.03.2016
70.	Kawiarnia Förstera, późn. przystań zimowa KTW, ob. siedziba KTW i restauracja	Park Miejski 2	976/Wlkp/A	30.12.2015
71.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Podgórze 8	659/A	28.12.1992
72.	Cmentarz żydowski	Podmiejska 23	80/Wlkp/A	20.02.2002
73.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Pułaskiego 16	679/A	17.06.1993
74.	Budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	Pułaskiego 18	684/A	16.06.1993
75.	Budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	Pułaskiego 24	742/A	15.12.1997
76.	Dwór i park dworski w dawnej wsi Sulisławice	Romańska 146	1015/Wlkp/A	02.12.2016
77.	Kościół bernardyński pw. Nawiedzenia NMP i klasztor oo. Bernardynów, ob. oo. Jezuitów	Stawiszyńska 2	59/A	22.09.1930
78.	Dzwonnica i ogrodzenie z bramą w zespole klasztornym oo. Bernardynów, ob. oo. Jezuitów	Stawiszyńska 2	130/A	10.07.1968
79.	Dworek podmiejski, ob. budynek mieszkalny	Stawiszyńska 16	463/A	01.02.1969
80.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Stawiszyńska 33	471/A	03.02.1969
81.	Kościół franciszkański pw. św. Stanisława BM i klasztor oo. Franciszkanów	Sukiennicza 7	60/A	22.09.1930

82.	Kaplica grobowa Ordęgów, ob. pw. św. Barbary	Szczypiornicka 70	758/Wlkp/A	26.08.2009
83.	Most Aleksandryjski, tzw. kamienny	Śródmiejska	32/A	14.12.1964
84.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Śródmiejska 4	484/A	05.10.1990
85.	Budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	Śródmiejska 13	663/A	31.03.1993
86.	Budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	Śródmiejska 14	629/A	16.10.1991
87.	Budynek Banku Handlowego wraz z podwórzem i ogrodzeniem, ob. budynek usługowy	Śródmiejska 29	755/Wlkp/A	24.06.2009
88.	Budynek mieszkalny (kamienica z oficyną i z dawną salą kinową)	Śródmiejska 33	655/A	21.07.1992
89.	Szpital św. Trójcy, późn. komenda garnizonu, ob. przychodnie lekarskie	Śródmiejska 34	467/A	03.02.1969
90.	Szpital św. Trójcy, późn. koszary wojskowe, ob. przychodnie lekarskie	Śródmiejska 34	468/A	03.02.1969
91.	Rogatka wrocławska, ob. Centrum Informacji Turystycznej	Śródmiejska 36	30/A	12.12.1964
92.	Kościół reformacki pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary, ob. parafialny i klasztor oo. Reformatów, ob. ss. Nazaretanek	Śródmiejska 43	61/A	22.09.1930
93.	Kaplica pw. św. Jana Nepomucena przy kościele reformackim, ob. kaplica przedpogrzebowa	Śródmiejska 43	40/A	18.01.1965
94.	Budynek mieszkalny (kamienica)	pl. św. Józefa 1	681/A	05.07.1993
95.	Pałac arcybiskupi, późn. kolegium jezuickie, późn. Komisja Wojewódzka ob. Starostwo Powiatowe w Kaliszu i Prokuratura Rejonowa w Kaliszu	pl. św. Józefa 5	28/A	12.12.1964
96.	Bazylika kolegiacka pw. Wniebowzięcia NMP wraz z dzwonnicą	pl. św. Józefa 7	41/A	18.01.1965
97.	Budynek mieszkalny (kamienica)	pl. św. Józefa 10	999/Wlkp/A	11.08.2016
98.	Budynek mieszkalny (kamienica)	św. Stanisława 1	743/A	19.12.1997
99.	Budynek mieszkalny (kamienica)	św. Stanisława 3	744/A	21.12.1997
100.	Budynek mieszkalny (kamienica)	św. Stanisława 6	131/A	10.07.1968
101.	Hotel "Polonia", ob. budynek mieszkalny (kamienica)	św. Stanisława 9	686/A	09.08.1993
102.	Dwór w dawnej wsi Majków, ob. Delegatura Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu i filia Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka	Tuwima 10	191/A	22.08.1968

103.	Dworski park krajobrazowy w dawnej wsi Majków, ob. Park im. Rodziny Wiłkomirskich	Tuwima 10	43/Wlkp/A	05.01.2001
104.	Cmentarz Żołnierzy Ukraińskich	Ukraińska	852/Wlkp/A	08.12.2011
105.	Zabudowania dawnej fabryki sukna braci Repphanów, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Warszawska 1-9	462/A	01.02.1969
106.	Willa miejska wraz z otoczeniem, ob. Publiczne Przedszkole Nr 3	Warszawska 8	231/Wlkp/A	24.05.2005
107.	Willa miejska w otoczeniu ogrodu, ob. Kuria Diecezjalna w Kaliszu	Widok 80	687/A	09.08.1993
108.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Wodna 1 (Babina 19)	1219/A	03.09.1970
109.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Wodna 3 (Ciasna 18)	1220/A	03.09.1970
110.	Willa miejska (bryła i elewacje budynku), ob. „Villa Calisia”	Wolności 4	853/Wlkp/A	08.12.2011
111.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Wolności 9a	1221/A	03.09.1970
112.	Budynek Kaliskiego Towarzystwa Wzajemnego Kredytu, ob. Sąd Rejonowy w Kaliszu	Wolności 11	334/A	19.11.1980
113.	Trybunał, ob. Sąd Rejonowy w Kaliszu	Wolności 13	29/A	12.12.1964
114.	Budynek mieszkalny (kamienica wraz z oficyną i podwórzem)	Wolności 16	256/Wlkp/A	09.11.2005
115.	Budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	Wolności 19	526/A	26.11.1990
116.	Budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	Wolności 21	641/A	15.01.1992
117.	Komora celna, poń. koszary wojskowe, ob. Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości	Wrocławska 193-195	240/A	16.09.1968
118.	Budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	Zamkowa 9	627/A	23.09.1991
119.	Budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	Zamkowa 13	472/A	03.02.1969
120.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Zamkowa 14	680/A	22.06.1993
121.	Budynek mieszkalny (kamienica)	Zamkowa 21	1218/A	03.09.1970

REJESTR ZABYTKÓW RUCHOMYCH				
LP.	OBIEKT	ILOŚĆ POZYCJI	NUMER W REJESTRZE ZABYTKÓW	DATA WPISU
1.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza kościoła katedralnego pw. św. Mikołaja	38	52/B	17.12.1970

2.	Poliptyk z bazyliki kolegiackiej pw. Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa)	1	Kl.IV-885/31/59 141/B	01.03.1959 27.01.1994
3.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza pw. Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa)	134	51/B	17.12.1970
4.	Księga – Graduał z bazyliki kolegiackiej pw. Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa)	1	116/Wlkp/B	21.04.2008
5.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza kościoła par. oo. Franciszkanów pw. św. Stanisława BM	41	98/B	19.05.1987
6.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza kościoła par. oo. Franciszkanów pw. św. Stanisława BM	87	450/Wlkp/B	13.09.2016
7.	Malowidła ścienne w prezbiterium franciszkańskiego kościoła par. oo. Franciszkanów pw. św. Stanisława BM	1	508/Wlkp/B	08.06.2018
8.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza kościoła pojezuickiego pw. śś. Wojciecha i Stanisława, ob. kościół garnizonowy	22	53/B	17.12.1970
9.	Grupa rzeźbiarska "Pieta" z kościoła pobernardyńskiego pw. Nawiedzenia NMP, ob. kościół par. oo. Jezuitów	1	100/B	28.06.1989
10.	Polichromia prezbiterium i nawy kościoła pobernardyńskiego pw. Nawiedzenia NMP, ob. kościół par. oo. Jezuitów	1	103/B	18.05.1992
11.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza kościoła pobernardyńskiego pw. Nawiedzenia NMP, ob. kościół par. oo. Jezuitów	58	51/Wlkp/B	11.09.2003
12.	Monstrancja z kościoła poreformackiego pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary	1	15.610/I 109/B	11.11.1921 20.12.1993
13.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza kościoła poreformackiego pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary	97	196/B	29.12.1998
14.	Zespół tablic epitafijnych i pamiątkowych w kościele poreformackim pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary	20	197/B	29.12.1998
15.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza Kaplicy Żołnierskiej przy kościele poreformackim pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary	19	198/B	29.12.1998
16.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza kościoła par. pw. św. Michała Archanioła	30	10/Wlkp/B	20.12.1999
17.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza kościoła filialnego pw. św. Wojciecha	22	164/B	16.10.1995

18.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza cerkwi prawosławnej pw. śś. App. Piotra i Pawła	144	102/Wlkp/B	27.08.2007
19.	Kapliczka przydrożna na osiedlu Ogrody	1	501/Wlkp/B	09.02.2018

REJESTR ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH				
LP.	OBIEKT	AZP/ NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NUMER W REJESTRZE ZABYTKÓW	DATA WPISU
1.	Obszar miasta Kalisza	–	Kl.IV-83/2/57	18.02.1957 (Decyzja zmieniona przez MKiDN dnia 29.11.2013)
2.	Cmentarzysko i osada Kalisz-Wydarte, stan. 1	66-38/65	1376/A	05.12.1972
3.	Grodzisko wczesnośredniowieczne Kalisz-Zawodzie, stan. 1	67-39/38	449/Wlkp/C	12.10.1995
4.	Grodzisko wczesnośredniowieczne Kalisz-Ogrody, stan. 14	66-38/120	12/Wlkp/C	04.04.2003
5.	Osada pradziejowa wielokulturowa Kalisz-Piwonice, stan. 3	67-39/69	16/Wlkp/C	15.04.2004
6.	Relikty średniowiecznego i nowożytnego zamku, stan. 2	66-39/117	445/Wlkp/C	03.01.2013
7.	Rząpia-zbiornik wodociągowy	67-39/118	458/Wlkp/C	11.06.2018

5.3.2. POMNIKI HISTORII

Na terenie miasta Kalisza brak obiektów uznanych za pomnik historii.

5.3.3. LISTA SKARBÓW DZIEDZICTWA

Na terenie miasta Kalisza brak obiektów wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa.

5.3.4. PARKI KULTUROWE

Na terenie miasta Kalisza nie ustanowiono żadnego parku kulturowego.

5.4. ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

Patrz: Aneks nr 1

5.5. ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

Patrz: Aneks nr 2

5.6. ZABYTKI WPISANE DO REJESTRU STANOWIĄCE WŁASNOŚĆ MIASTA KALISZA

1) CMENTARZ ŻOŁNIERZY UKRAIŃSKICH, UL. UKRAIŃSKA

Sposób użytkowania
Nieczynna nekropolia/pomnik pamięci.
Stan zachowania
Cmentarz uległ częściowemu zniszczeniu w 2. poł. XX w., obecny kształt uzyskał w 1999 roku w wyniku przeprowadzonych gruntowych prac konserwatorsko-restauratorskich z elementami rekonstrukcji. W obrębie cmentarza na bieżąco prowadzone są prace pielęgnacyjne przy zieleni urządzonej. Większość istniejących lub zrekonstruowanych nagrobków w dobrym stanie zachowania, podobnie jak elementy małej architektury.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Bieżąca konserwacja, prace porządkowe i pielęgnacyjne

2) PARK MIEJSKI

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Park pomimo niewątpliwie posiadanych, wysokich walorów ekologicznych w obrębie śródmieścia Kalisza został w 2. poł. XX w. istotnie przekształcony i w części zdegradowany w porównaniu z pierwotnym charakterem obiektu. Park kaliski do lat. 40. XX w. był obiektem o bardzo wysokich walorach rekreacyjnych (miejsce spacerów, enklawa służąca odpoczynkowi i wyciszeniu od zgiełku panującego w centrum miasta) z licznymi obiektami o charakterze restauracyjnym (kawiarnia Förstera, później restauracja KTW, domek szwajcarski) i zakładem przyrodoleczniczym tzw. Hydropatią). Park posiadał także wiele elementów o charakterze romantycznym (sztuczne ruiny, wodospad, altany, rzeźby parkowe) oraz wysokiej jakości architektoniczne elementy infrastruktury (mostki, ogrodzenia, domek ogrodnika, oranżeria). Późniejsze liczne zmiany w układzie komunikacyjnym (zmiana układu alejek), kompozycyjnym (rozbiórki i przebudowy, wtórne nasadzenia, lokalizacja sceny formie chińskiej altany) i użytkowym (przedszkole zamiast Hydropatii, pub w domku parkowego, cmentarz żołnierski, miasteczko ruchu drogowego) spowodowały utratę wielu z ww. elementów charakteryzujących zabytkowy park miejski. W ostatnich czterech latach z inicjatywy miasta powstała szczegółowa dokumentacja historyczna i oparty na niej projektu rewaloryzacji Parku Miejskiego, który będzie systematycznie i etapowo realizowany w kolejnych latach. W pierwszym etapie prac zakończonych w 2020 r. oddano do użytku całkowicie wyremontowane alejki na obrzeżu parku (wzdłuż Kanału Bernardyńskiego i rzeki Prosny) oraz wyposażono je w nowoczesne oświetlenie dostosowane do zabytkowego charakteru parku. Ponadto na bieżąco prowadzone są podstawowe prace porządkowe i pielęgnacyjne oraz nasadzenia rekompensujące ubytki w pierwotnej substancji parku.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Prowadzenie dalszych prac rewaloryzacyjnych terenu parku w ramach zadania pw. Odnowa Parku Miejskiego oraz budowa schodów widokowych na brzegach rzeki Prosny w okolicy Teatru im. Wojciecha Bogusławskiego i siedziby Kaliskiego Towarzystwa Wioślarskiego. Bieżąca konserwacja, prace porządkowe i pielęgnacyjne.

3) PARK DWORSKI NA TERENIE DAWNEJ WSI SZCZYPIORNO, UL. GOŚCINNA 6-12

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Park z znacznym stopniu przekształcony (wtórne podziały własnościowe, rozbiórka dworu i budowa w centralnej części budynku mieszkalnego wielorodzinnego, wytyczenie drogi przejazdowej przez środek parku, lokalizacja na terenie parku ogrodów działkowych i zespołu domów jednorodzinnych) W ciągu wielu lat 2. poł. XX w. pozbawiony systematycznych prac porządkowo-pielęgnacyjnych. Po opracowaniu szczegółowej inwentaryzacji i projektu rewaloryzacji obiekt od kilkunastu lat poddawany jest pracom o charakterze rewaloryzacyjnym. Dotychczasowe prace objęły likwidację samosiewów, usunięcie obumarłych drzew, przeprowadzenia zabiegów korekcyjnych drzew oraz dokonanie nowych nasadzeń rekompensujących. Obecnie obszar parku jest właściwie utrzymywany z regularnie prowadzonymi pracami porządkowymi i pielęgnacyjnymi. Dodatkowo na terenie parku zlokalizowane są dwa zabytkowe schrony bojowe z 1939 r. (nr 10 i 11), które w 2018 r. zostały wpisane do rejestru zabytków.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Prowadzenie dalszych prac rewaloryzacyjnych. Bieżąca konserwacja, prace porządkowe i pielęgnacyjne

4) FRAGMENTY MURU OBRONNEGO MIASTA LOKACYJNEGO WRAZ Z BASZTĄ „DOROTKĄ", UL. KADECKA, ŁAZIENNA, ALFONSA PARCZEWSKIEGO, PISKORZEWSKA, PARK MIEJSKI, PL. ŚW. JÓZEFA

Sposób użytkowania
Nieużytkowane, relikty murów obronnych miasta z XIII-XIV w oraz obiekt użyteczności publicznej – Baszta „Dorotka".
Stan zachowania
Większość poszczególnych fragmentów muru obronnego zachowana jest w dobrym stanie zachowania (od strony posesji stanowiących własność komunalną) Odcinki muru usytuowane przy ul. Łaziennej 13, Kadeckiej 1, Alfonsa Parczewskiego 2-3, 4, 5-6, Piskorzewskiej 17 oraz w Parku Miejskim i na pl. św. Józefa poddawane były licznym pracom konserwatorskim począwszy od lat 80. XX w. Konserwacji wymagają obecnie fragmenty zlokalizowane na terenie prywatnych nieruchomości np. Grodzka 3, 5, 7, 9, Kanonicka 5, 6, Łazienna 15, Sukiennicza 7. W ostatnich 4 latach pracom konserwatorsko-restauratorskim poddany był fragment muru przy baszcie „Dorotce" wraz z samą basztą, której wnętrze adaptowano na „Centrum Kaliskich Baśni i Legend". Obiekt wzbogacił się o ekspozycję oraz

szczegółową informację turystyczną, a także w jego pobliżu ustawiono odlewane z brązu symbole kaliskich legend tj. postać szewczyka Marcinka i postać milczącej żaby.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Przystąpienie do realizacji projektu pn. Mury średniowiecznego Kalisza, w ramach którego dokonana zostanie rewaloryzacja zachowanych elementów obwarowań oraz częściowe odtworzenie pierścienia piastowskich fortyfikacji obronnych miasta lokacyjnego.

5) DWA SCHRONY BOJOWE (NR 10 I 11) STANOWIĄCE ELEMENTY SYSTEMU UMOCNIEŃ MILITARNYCH MIASTA Z 1939 ROKU „PRZEDMOŚCIE KALISZ", UL. GOŚCINNA 6-12

Sposób użytkowania
Nieużytkowane, relikty konstrukcji militarnych z 2. ćw. XX w.
Stan zachowania
Schrony bojowe oparte na betonowych konstrukcjach wkopanych częściowo w ziemię oraz pierwotnie z ziemnymi nasypami zachowane w stanie dobrym. Spośród pierwotnych 37 schronów drewnianych i betonowych rozlokowanych po południowej i zachodniej stronie Kalisza zachowało się do czasów obecnych 18 obiektów betonowych, z których dwa zlokalizowane na terenie Miasta Kalisza przy ul. Gościnnej zostały w 2018 r. wpisane do rejestru zabytków. W pracach i opiece nad tymi zabytkami bardzo ważną rolę pełni fundacja „Walkiria", która od wielu lat jest silnie zaangażowana w promocję i szereg działań mających ochronę rozmaitych fortyfikacji z czasów II wojny światowej. Po wpisaniu schronów do rejestru zostały one w odpowiedni sposób oznakowane wraz z umieszczeniem informacji dotyczących ich pierwotnej funkcji i historii powstania.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Bieżąca konserwacja i systematyczne prace porządkowe.

6) RATUSZ, OB. URZĄD MIASTA KALISZA Z SIEDZIBĄ PREZYDENTA MIASTA KALISZA, GŁÓWNY RYNEK 20

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Gmach Ratusza w pełni użytkowany z cyklicznie prowadzonymi pracami remontowo-konserwatorskimi. Zachowany w stanie bardzo dobrym. W latach 2014-2017 przeprowadzone zostały prace konserwatorsko-restauratorskie elewacji budynku, remont dachu z wymianą pokrycia dachowego oraz dobudowa szybu windowego w obrębie wewnętrznego patio i remont schodów przy wejściu północnym w celu dostosowania budynku dla osób niepełnosprawnych. W minionych czterech latach wyremontowane zostały pomieszczenia piwniczne ratusza oraz wnętrze wieży ratuszowej. We wszystkich tych pomieszczeniach rozmieszczono ekspozycję poświęconą dziedzictwu historyczno-kulturowemu Kalisza i regionu. Ponadto pracom konserwatorsko-remontowym poddano najważniejsze i najbardziej reprezentacyjne budynku tzw. „Salę recepcyjną".
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024

Bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania budynku.

7) SZKOŁA WOJEWÓDZKA, OB. I LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE IM. ADAMA ASNYKA, UL. GRODZKA 1

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Budynek zachowany w stanie dobrym z nieznacznymi przekształceniami wnętrza w związku ze zmianą funkcji części pomieszczeń. Budynek w pełni użytkowany z cyklicznie prowadzonymi pracami remontowo-konserwatorskimi. W latach 2016-2017 przeprowadzono roboty budowlane związane z remontem dachu i wymianą pokrycia dachowego. Ponadto dokonano adaptacji dawnych pomieszczeń mieszkalnych na cele dydaktyczne oraz opracowano projekt zagospodarowania ternu wokół budynku obejmujące dziedziniec od strony ul. Grodzkiej i boiska sportowe od strony ul. Alfonsa Parczewskiego.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Przebudowa nawierzchni na terenie I LO im. A. Asnyka oraz nowe zagospodarowanie terenu od strony ul. Parczewskiego (przebudowa nawierzchni, montaż małej architektury wraz z nasadzeniem zieleni, montaż oświetlenia oraz monitoringu). Bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania budynku.

8) SZKOŁA REALNA, OB. III LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE IM. MIKOŁAJA KOPERNIKA, UL. TADEUSZA KOŚCIUSZKI 10

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Gmach liceum ogólnokształcącego w dobrym stanie zachowania po gruntownym remoncie przeprowadzonym pod koniec 1. dekady XXI wieku. W ostatnich latach prowadzone były prace związane z osuszaniem murów piwnic.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Wykonanie ekspertyzy stanu technicznego murów i pomieszczeń piwnicznych oraz opracowanie projektu prac zabezpieczających budynek przed napływem wód gruntowych i opadowych.

9) MOST ALEKSANDRYJSKI TZW. KAMIENNY NA RZECE PROŚNIE, UL. ŚRÓDMIEJSKA

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania

Most w dobrym stanie zachowania po pracach remontowo-konserwatorskich przeprowadzonych w 2014 r. obejmujących likwidację części infrastruktury umieszczonej na zewnątrz postu, wzmocnienie i ustabilizowanie konstrukcji balustrad, izolację oraz remont nawierzchni wraz pracami konserwatorskimi balustrad i większości kamiennych ciosów w obrębie konstrukcji mostu.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania obiektu.

10) WODOCIĄGOWA WIEŻA CIŚNIEŃ (MIEJSKA), OB. OŚRODEK KULTURY PLASTYCZNEJ „WIEŻA CIŚNIEŃ IM. BOGDANA JARECKIEGO", UL. GÓRNOŚLĄSKA 66A

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Budynek w dobrym stanie zachowania po remoncie i adaptacji na początku XXI wieku. ostatnimi pracami prowadzonymi przy budynku był remont elewacji oraz wymiana stolarki okiennej i drzwiowej. Aktualnie wskazany jest remont pokrycia dachowego budynku.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Remont dachu obejmujący wymianę pokrycia dachowego wraz z naprawą uszkodzonych elementów konstrukcji dachowej, remont latarni wraz z wymiana stolarki okiennej oraz wymiana opierzeni blacharskich, rynien i rur spustowych. Bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania budynku.

11) SZPITAL ŚWIĘTEJ TRÓJCY, PÓŹNIEJ KOMENDA GARNIZONU I KOSZARY, OB. ZESPÓŁ PRZYCHODNI LEKARSKICH, UL. ŚRÓDMIEJSKA 34

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Budynek w dobrym stanie technicznym. Obiekt w znacznej mierze przekształcony w 2. poł. XX w. (nadbudowa o jedną kondygnację oraz zmiana układu wnętrz wraz komunikacją) w związku ze zmianą sposobu użytkowania na ośrodek zdrowia z zespołem przychodni lekarskich. W latach 2009-2015 podejmowano szereg prac związanych z kompleksowym remontem obiektu (wymiana pokrycia dachowego, stolarki okiennej, renowacja elewacji).
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania budynku.

12) PAWILON SZPITALA ŚWIĘTEJ TRÓJCY, PÓŹNIEJ MAGAZYN KOSZAR WOJSKOWYCH, HALA TARGOWA TZW. „HALA ROGATKA", OB. AKCELERATOR KULTURY, UL. NOWY ŚWIAT 2A

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Budynek w bardzo dobrym stanie zachowania. W 2011-1014 r., a także w 2020 r. prowadzone były prace remontowe związane z wymianą pokrycia dachowego z blachy oraz odnowieniem elewacji i wymianą stolarki okiennej. Dodatkowo w trakcie ostatniego remontu adaptacji poddano wnętrze obiektu przystosowując je na cele działalności kulturalnej.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania budynku.

13) BUDYNEK ADMINISTRACYJNY KORPUSU KADETÓW, OB. ADMINISTRACJA MIEJSKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ IM. ADAMA ASNYKA W KALISZU, UL. ŁAZIENNA 6

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
W l. 70. XX w. budynek rozbudowany od strony północnej z zachowaniem stylistyki oryginalnej architektury budynku, poza tym bez większych przekształceń. Stan techniczny budynku można określić jako dostateczny, wymagający podjęcia działań o charakterze remontowo-konserwatorskim w partii dachu, elewacji oraz w części pomieszczeń wnętrza ze względu na długi okres nie prowadzenia remontów o szerszym zakresie niż drobne naprawy związane z użytkowaniem. W ostatnich latach dokonano wymiany stolarki okiennej.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Podjęcie działań o charakterze modernizacyjno-remontowym obejmującym wymianę pokrycia dachowego wraz z naprawą elementów więźby dachowej oraz remont elewacji.

14) ZAKŁAD PRZYRODOLECZNICZY TZW. „HYDROPATIA", OB. PRZEDSZKOLE PUBLICZNE NR 2 „TĘCZOWA KRAINA", PARK MIEJSKI 1

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Budynek w dobrym stanie technicznym. Obiekt w znacznym stopniu przekształcony we wnętrzu w 2. poł. XX w. z uwagi na jego przebudowę wraz z adaptacją na placówkę oświatową o funkcji przedszkolnej. Budynek systematycznie remontowany.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania budynku.

15) ROGATKA WROCŁAWSKA, OB. SIEDZIBA TELEWIZJI KALISZ, UL. ŚRÓDMIEJSKA 36

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Obiekt dwukrotnie remontowany, konserwowany i adaptowany, na pocz. XXI wieku na cukiernię oraz w 2020 r. na budynek administracyjno-biurowy. Budynek w bardzo dobrym stanie zachowania.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania budynku.

16) WILLA MIEJSKA, OB. BIBLIOTEKA GŁÓWNA MIEJSKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ IM. ADAMA ASNYKA W KALISZU, UL. LEGIONÓW 66

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Stan techniczny budynku można określić jako dostateczny ze wskazaniem na potrzebę prac konserwatorskich przy zachowanej stolarce okiennej i drzwiowej. Pierwotny budynek mieszkalny przekształcony w 2. poł. XX w. w związku z adaptacją na bibliotekę publiczną. Głównie zachowana oryginalna bryła oraz wystrój architektoniczny elewacji.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Podjęcie działań o charakterze modernizacyjno-remontowym związanych z renowacją elewacji oraz konserwacją i wymianą stolarki okiennej i drzwiowej. Renowacja i modernizacja części pomieszczeń wnętrza budynku.

17) WILLA MIEJSKA, OB. „VILLA CALISIA" – SIEDZIBA URZĘDU MIASTA KALISZA, AL. WOLNOŚCI 4

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Pierwotny budynek mieszkalny całkowicie przekształcony we wnętrzu w 2. poł. XX w. w związku z adaptacją na potrzeby Urzędu Miejskiego w Kaliszu, tzw. „Pałac Ślubów". Zachowana oryginalna bryła oraz wystrój architektoniczny elewacji. Stan techniczny budynku po kapitalnym remoncie w l. 2010-2014 można określić jako dobry.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Wykonanie remontu elewacji oraz bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania budynku.

18) WILLA MIEJSKA, OB. NIEPUBLICZNE PRZEDSZKOLE „NIEZAPOMINAJKA", UL. WARSZAWSKA 8

Sposób użytkowania
Obiekt użyteczności publicznej.
Stan zachowania
Budynek w umiarkowanym stopniu przekształcony we wnętrzu w 2. poł. XX w. z uwagi na jego adaptację na placówkę oświatową o funkcji przedszkolnej. Budynek systematycznie remontowany, obecnie w dobrym stanie technicznym.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania budynku.

19) WILLA MIEJSKA, WRAZ Z MUREM OGRODZENIOWYM, OB. BUDYNEK MIESZKALNY WIELORODZINNY, UL. TADEUSZA KOŚCIUSZKI 8

Sposób użytkowania
Budynek mieszkalny wielorodzinny.
Stan zachowania
Budynek użytkowany zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem jako obiekt o charakterze mieszkalnym, jednak z uwagi na podział na odrębne lokale uległ częściowemu przekształceniu we wnętrzu. Obiekt w dobrym stanie technicznym bez potrzeby pilnych prac remontowych.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
W projekcie Wieloletniego programu gospodarowania zasobem mieszkaniowym Miasta Kalisza na lata 2022-2026, ujęto budynek przy ul. T. Kościuszki 8 do wykonania elewacji, dachu, częściowej wymiany stolarki oraz remontu klatek schodowych. Z uwagi na fakt, iż przedmiotowa nieruchomość wpisana jest do rejestru zabytków. Miasto (WRM) podejmie starania o uzyskanie dofinansowania z programów dotyczących ochrony zabytków.

20) FABRYKA SUKNA DOMINIKA PRZECHADZKIEGO, PÓŹNIEJ KAMIENICA CZYNSZOWA, OB. BUDYNEK MIESZKALNY WIELORODZINNY W RAMACH WSPÓLNOTY MIESZKANIOWEJ Z POMIESZCZENIAMI HANDLOWO-USŁUGOWYMI I CENTRUM ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH, UL. BABINA 1

Sposób użytkowania
Budynek mieszkalny wielorodzinny z lokalami handlowo-usługowymi zlokalizowanymi w części parteru oraz Centrum Organizacji Pozarządowych.
Stan zachowania
Budynek w pełni użytkowany, przekształcony z budynku fabrycznego na kamienicę czynszową około połowy XIX w. Systematycznie trwa W większym zakresie budynek remontowany w 1997 r. (elewacja frontowa) oraz w 2019-2020 (remont dachu wraz z wymianą pokrycia), systematycznie prowadzona jest wymiana stolarki okiennej i drzwiowej. W 2020 r. dawną część wykorzystywaną od 2. poł. XX w. na cele gastronomiczne wyremontowano i zaadaptowano na siedzibę Centrum Organizacji Pozarządowych.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Remont elewacji, remont części wspólnych wnętrza oraz poszczególnych lokali mieszkalnych i użytkowych należących do miasta, wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej w lokalach należących do miasta wg rocznych planów remontowych MZBM

21) HOTEL WIEDEŃSKI, PÓŹNIEJ KAMIENICA CZYNSZOWA, OB. BUDYNEK MIESZKALNY WIELORODZINNY W RAMACH WSPÓLNOTY MIESZKANIOWEJ Z POMIESZCZENIAMI HANDLOWYMI, UL. KANONICKA 6

Sposób użytkowania
Budynek mieszkalny wielorodzinny z lokalami handlowymi zlokalizowanymi w parterze.
Stan zachowania
Budynek w całości użytkowany, w okresie międzywojennym przekształcony z hotelu na kamienicę czynszową. W l. 90. XX w. wyremontowana elewacja frontowa, w ostatnich latach głównie prowadzono remonty związane z wyminą stolarki okiennej. Widoczny dysonans kolorystyczny na elewacji frontowej pomiędzy partia parteru i pozostałymi kondygnacjami, wskazany remont klatki schodowej oraz korytarzy.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Remont lokali mieszkalnych, wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej w lokalach gminy wg rocznych planów remontowych MZBM.

22) BUDYNEK OFICERSKI KORPUSU KADETÓW, PÓŹNIEJ KAMIENICA CZYNSZOWA, OB. BUDYNEK MIESZKALNY WIELORODZINNY W RAMACH WSPÓLNOTY MIESZKANIOWEJ, UL. KADECKA 1

Sposób użytkowania
Budynek mieszkalny wielorodzinny.
Stan zachowania
Budynek użytkowany zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem jako budynek mieszkalny, wnętrze częściowo przekształcone w związku z podziałem na mniejsze lokale mieszkalne. Ogólnie budynek pierwotnie w złym stanie technicznym. Pilnych prac remontowo-

konserwatorskich wymaga konstrukcja dachowa wraz z wymianą pokrycia dachu oraz elewacje z widocznymi śladami zawilgocenia i ubytkami tynków. W obiekcie prowadzone jedynie doraźne remonty i konieczne naprawy, w większości stolarka okienna wymieniona na nową. W ostatnich latach od strony podwórza dokonano remontu drewnianej galerii wraz z wykonaniem nowej konstrukcji schodów zewnętrznych dostosowanych do obowiązujących warunków technicznych. Na podwórzu nieruchomości zachowany najstarszy fragment średniowiecznego muru obronnego miasta lokacyjnego.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Remont lokali mieszkalnych, wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej w lokalach gminy wg rocznych planów remontowych MZBM.

23) KAMIENICA CZYNSZOWA, OB. BUDYNEK MIESZKALNY WIELORODZINNY W RAMACH WSPÓLNOTY MIESZKANIOWEJ, UL. ŚW. STANISŁAWA 6

Sposób użytkowania
Budynek mieszkalny wielorodzinny.
Stan zachowania
Budynek użytkowany zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem, w dobrym stanie technicznym. Obiekt systematycznie remontowany od l. 90. XX w., w ramach dotychczasowo zrealizowanych prac wykonano remont elewacji, remont więźby dachowej wraz z wymianą pokrycia dachowego oraz remont zachowanej drewnianej klatki schodowej. Obiekt zachowany w stanie dobrym.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej.

24) ŁAŹNIA PUBLICZNA, PÓŹNIEJ KAMIENICA CZYNSZOWA, OB. BUDYNEK MIESZKALNO-BIUROWO-USŁUGOWY, AL. WOLNOŚCI 9A

Sposób użytkowania
Budynek mieszkalny wielorodzinny z pomieszczeniami biurowo-usługowymi.
Stan zachowania
Budynek przekształcony z przeznaczeniem na lokale mieszkalne i usługowe, w dobrym stanie technicznym. W wyniku pożaru poddasza w 2014 r. budynek poddany generalnemu remontowi w 2016 r. z izolacją murów fundamentowych, remontem dachu, elewacji oraz pomieszczeń wnętrza i wymianą stolarki okiennej i drzwiowej.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania budynku.

25) FABRYKA SUKNA BRACI REPPHAN, PÓŹNIEJ KAMIENICA CZYNSZOWA, OB. BUDYNEK MIESZKALNY WIELORODZINNY W RAMACH WSPÓLNOTY MIESZKANIOWEJ, UL. WARSZAWSKA 1-9

Sposób użytkowania
Budynek mieszkalny wielorodzinny.
Stan zachowania
Budynek w całości użytkowany, przekształcony z budynku fabrycznego na budynek mieszkalny wielorodzinny z licznymi przekształceniami w stosunku do oryginalnej formy architektonicznej obiektu. Budynek odnowiony w 2. poł. l. 90. XX w. poprzez remont elewacji. Obecnie widoczna w wielu miejscach degradacja tynków zewnętrznych oraz w większości wtórna stolarka okienna.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Bieżące naprawy i drobne remonty w miarę potrzeb wynikających z użytkowania.

26) RELIKTY ZAMKU KALISKIEGO, UL. GRODZKA 1/PL. JANA PAWŁA II

Sposób użytkowania
Nieużytkowane, relikty zamku starościańskiego z XIII-XIV w.
Stan zachowania
Obiekt w dobrym stanie zachowania z zabezpieczonymi i wyeksponowanymi fragmentami murów zamkowych w formie reliktów uwidocznionych w wykopach powstałych w wyniku prowadzonych w l. 80. XX w. badań archeologicznych pod kierunkiem Tadeusza Poklewskiego.
Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Zabezpieczenie reliktów archeologicznych zamku kaliskiego, likwidacja istniejącego ogrodzenia (na odcinku od strony placu Jana Pawła II oraz od strony ul. Grodzkiej), wykonywanie iluminacji obiektu oraz nowej aranżacji otoczenia zabytku poprzez wykonanie nowych nasadzeń zielni, wprowadzenie elementów małej architektury, oraz umieszczeniu makiety zamku kazimierzowskiego wraz z tablicami informacyjnymi.

27) RZĄPIA – ZBIORNIK WODOCIĄGOWY, GŁÓWNY RYNEK

Sposób użytkowania
Nieużytkowane, relikty wodociągowego zbiornika na wodę, tzw. rząpi XVI-XVIII w.
Stan zachowania
Zabytek archeologiczny ujawniony w trakcie odkrywkowych badań prowadzonych w obrębie Głównego Rynku w Kaliszu w latach 2017-2018. Pierwotnie w dostatecznym stanie zachowania. Wkrótce po wpisaniu do rejestru poddany pracom konserwatorskim w 2019 roku. Jednak z uwagi na jego położenie (niemal 3 metry pod poziomem obecnej nawierzchni Głównego Rynku) oraz trudności z należytym zabezpieczeniem i wyeksponowaniem obiekt ulega stopniowej degradacji.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2021-2024
Opracowanie dokumentacji technicznej dotyczącej stanu zachowania i sposobu zabezpieczenia zabytku archeologicznego oraz po opracowaniu ww. dokumentacji podjęcie dalszych działań o charakterze konserwatorskim mających na celu trwałe zabezpieczenie reliktów dawnej rząpi.

6. OCENA STANU ZACHOWANIA OBIEKTÓW RUCHOMYCH, NIERUCHOMYCH I ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW

ZABYTKI RUCHOME		
LP.	OBIEKT	STAN ZACHOWANIA
1.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza kościoła katedralnego pw. św. Mikołaja, ul. Kanonicka 5	DOBRY Obiekty po pracach konserwatorskich w latach 90. XX wieku. Portal dawnego klasztoru Kanoników Regularnych po konserwacji w roku 2016.
2.	Poliptyk z bazyliki kolegiackiej pw. Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa), pl. św. Józefa 7	DOBRY Obiekt po konserwacji na przełomie XX/XXI wieku.
3.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza bazyliki kolegiackiej pw. Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa), pl. św. Józefa 7	BARDZO DOBRY/DOBRY Większość obiektów objęta systematycznie prowadzonymi pracami konserwatorsko-restauratorskimi od początku XXI wieku (polichromie ścienne, ołtarze wraz z wystrojem malarskim i rzeźbiarskim, stalle, ambona, chrzcielnica, prospekt organowy, rzeźba krucyfiks, rzeźby katafalkowe w postaci lwów, szaty liturgiczne po zabiegach dezynfekcji).
4.	Księga – Graduał z bazyliki kolegiackiej pw. Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa), pl. św. Józefa 7	BARDZO DOBRY Księga po konserwacji w roku 2010.
5.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza kościoła par. oo. Franciszkanów pw. św. Stanisława BM, ul. Sukiennicza 7	BARDZO DOBRY/DOSTETECZNY Za wyjątkiem murowanych ołtarzy bocznych większość obiektów poddana pracom konserwatorskim i restauratorskim w latach 2012-2020.
6.	Malowidła ścienne w prezbiterium franciszkańskiego kościoła par. oo. Franciszkanów pw. św. Stanisława BM ul. Sukiennicza 7	BARDZO DOBRY/DOSTATECZNY Większość polichromii ściennych po konserwacji w latach 2019-2021

7.	Elementy wystroju i wyposażenia wnętrza kościoła oo. Jezuitów pw. śś. Wojciecha i Stanisława, ob. kościół garnizonowy, ul. Kolegialna 2	BARDZO DOBRY Większość obiektów poddana pracom konserwatorskim i restauratorskim w latach 2012-2020.
8.	Grupa rzeźbiarska "Pieta" z kościoła oo. Bernardynów, ob. oo. Jezuitów pw. Nawiedzenia NMP, ul. Stawiszyńska 2	DOBRY Obiekt po konserwacji w roku 2005.
9.	Polichromia prezbiterium i nawy kościoła oo. Bernardynów, ob. oo. Jezuitów pw. Nawiedzenia NMP, ul. Stawiszyńska 2	DOBRY Dekoracja malarska po pracach konserwatorsko-restauratorskich na przełomie XX/XXI wieku.
10.	Elementy wystroju i wyposażenia kościoła oo. Bernardynów, ob. oo. Jezuitów pw. Nawiedzenia NMP, ul. Stawiszyńska 2	DOBRY Większość elementów wyposażenia jak ołtarze wraz z wystrojem malarskim i rzeźbiarskim oraz dwie rzeźby kamienne na ogrodzeniu kościoła po sukcesywnie prowadzonych pracach konserwatorsko-restauratorskich po roku 2000. W roku 2015 poddano konserwacji barokową monstrancję.
11.	Monstrancja z kościoła oo. Reformatów, ob. parafialnego pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary, ul. Śródmiejska 43	DOBRY Obiekt nie wymaga szczególnych zabiegów konserwatorskich
12.	Elementy wystroju i wyposażenia kościoła oo. Reformatów, ob. parafialnego pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary, ul. Śródmiejska 43	DOSTATECZNY Ołtarz boczny pw. św. Antoniego po konserwacji pod koniec lat 90-tych XX wieku. Po konserwacji w roku 2016 obraz ołtarzowy św. Dydaka oraz św. Piotra, w 2017 r. obraz ołtarzowy św. Marii Magdaleny, w 2020 r, rzeźba: krucyfiks.
13.	Wyposażenie Kaplicy Żołnierskiej przy kościele oo. Reformatów, ob. parafialnym pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary, ul. Śródmiejska 43	DOSTATECZNY Częściowa konserwacja wystroju malarskiego i sztukatorskiego kaplicy w 2005 roku. Rzeźby ze zwieńczenia elewacji kaplicy po konserwacji w roku 2008. Figura Matki Boskiej z dziedzińca kościelnego po konserwacji w roku 2003.
14.	Zespół tablic epitafijnych i pamiątkowych w kościele oo. Reformatów, ob. parafialnym pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary, ul. Śródmiejska 43	DOSTATECZNY Obiekty zachowane na miejscu z uwagi na trwałość wykonania nie wymagają pilnych zabiegów konserwatorskich.

15.	Wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła, ul. Dobrzecka 193	DOBRY Wystrój malarski ścian oraz elementy wyposażenia po konserwacji w latach 90. XX wieku.
16.	Wyposażenie kościoła filialnego pw. św. Wojciecha, ul. Bolesława Pobożnego 103	DOBRY Od końca lat 90. XX wieku do 2010 roku prowadzone były sukcesywnie prace konserwatorsko-restauratorskie przy elementach wyposażenia świątyni, tj. przy kamiennej kropielnicy, ołtarz główny, polichromowany strop, ambona i stalle.
17.	Wyposażenie cerkwi prawosławnej pw. śś. Piotra i Pawła, ul. Niecała 1	DOBRY/DOSTATECZNY Zespół polichromii jak i wiele innych zabytków ruchomych wymagają interwencji konserwatorskiej. Po konserwacji ikonostas w roku 2006 oraz obraz „Modlitwa w Ogrójcu" w roku 2013, polichromie stropu i ścian nawy w l. 2019-2021.
18.	Kapliczka przydrożna na osiedlu Ogrody, ul. Szewska 1	DOBRY W trakcie prac konserwatorsko-restauratorskich.

ZABYTKI NIERUCHOME		
LP.	OBIEKT	STAN ZACHOWANIA
1.	Układ urbanistyczny miasta Kalisza	DOBRY Systematycznie prowadzone prace remontowe na obszarze miasta obejmujące poszczególne elementy infrastruktury i zagospodarowania. Zdecydowana większość prac poddawana ocenie konserwatorskiej w ramach procedur administracyjnych związanych z prowadzeniem robót budowlanych.
2.	Założenie urbanistyczne alei Wolności	DOBRY Systematycznie prowadzone prace remontowe na obszarze założenia urbanistycznego alei Wolności obejmujące poszczególne elementy infrastruktury i zagospodarowania. Zdecydowana większość prac poddawana ocenie konserwatorskiej w ramach procedur administracyjnych związanych z prowadzeniem robót budowlanych.

3.	Cmentarz rzymskokatolicki tzw. „Miejski”, ul. Górnośląska	DOSTATECZNY/NIEDOSTATECZNY Obiekt użytkowany i poddawany pracom porządkowym oraz remontowym z ramach istniejących nagrobków. Niepokojący jest stale zmniejszająca się liczb drzew na cmentarzu, wtórna forma nawierzchni oraz pogarszający się stan zachowania licznych starych grobowców i nagrobków. Od dwóch lat prowadzone są prace remontowo-konserwatorskie przy najbardziej zniszczonych zabytkowych grobowcach i kaplicach grobowych.
4.	Cmentarz prawosławny, ul. Górnośląska	NIEDOSTATECZNY/ZŁY Obiekt w praktyce nieużytkowany, nieregularnie poddawany pracom porządkowym i pielęgnacyjnym. Zdecydowana większość grobowców i nagrobków wymagająca prac konserwatorskich.
5.	Cmentarz ewangelicki, ul. Harcerska	NIEDOSTATECZNY/ZŁY Obiekt niemal nieużytkowany, z rzadka poddawany pracom porządkowym i pielęgnacyjnym. Pogarszający się stan zachowania większości grobowców i nagrobków. W ostatniej dekadzie wyremontowane ogrodzenie cmentarza od strony zewnętrznej.
6.	Cmentarz żydowski, ul. Podmiejska 23	DOSTATECZNY Cmentarz nieużytkowany, poddawany w miarę regularnym pracom porządkowym i pielęgnacyjnym.
7.	Cmentarz Żołnierzy Ukraińskich, ul. Ukraińska	DOBRY patrz: punkt 5.6.
8.	Park Miejski	DOBRY/DOSTATECZNY patrz: punkt 5.6.
9.	Dworski park krajobrazowy w Szczypiornie, ul. Gościnna 6-12	DOBRY/DOSTATECZNY patrz: punkt 5.6.
10.	Dworski park krajobrazowy w Majkowie, ul. Tuwima 10	DOBRY/DOSTATECZNY Do 2021 r. obiekt poddawany regularnym pracom pielęgnacyjnym i porządkowym. Uprzednio na przełomie XX i XXI park poddany został rewaloryzacji, systematycznie prowadzono nowe nasadzenia rekompensujące oraz oczyszczano staw parkowy i wytyczono układ alejek parkowych.

11.	Kościół katedralny pw. św. Mikołaja, ul. Kanonicka 5	DOBRY Obiekt od dwóch dekad systematycznie poddawany pracom remontowym i konserwatorskim (remont dachów z wymianą pokrycia dachowego, konserwacja elewacji i wieży, odnowienie ścian i sklepień wnętrza nawy).
12.	Klasztor kanoników laterańskich, ob. plebania katedralna, ul. Kanonicka 5	BARDZO DOBRY Obiekt po gruntownych pracach remontowo-konserwatorskich prowadzonych od 2014 r. (dach, stolarka okienna, elewacje, portal wejściowy).
13.	Kościół pw. św. Stanisława BM i klasztor oo. Franciszkanów, ul. Sukiennicza 7	DOBRY Obiekt od 2010 r. systematycznie poddawany pracom remontowym i konserwatorskim (remont dachów z wymianą pokrycia dachowego, remont sygnaturki, wymiana okien, konserwacja ścian i sklepień wnętrza wraz z dekoracją sztukatorską i malarską, remont wnętrz klasztoru w poziomie 2. piętra wraz z wymiana stolarki okiennej).
14.	Kościół kolegiacki pw. Wniebowzięcia NMP wraz z dzwonnicą, pl. św. Józefa 7	BARDZO DOBRY Kościół po gruntownych pracach konserwatorskich prowadzonych systematycznie od l. 90. XX w. (remonty dachów, remont i konserwacja wieży i elewacji – częściowa regotyzacja, wymiana stolarki okiennej). W ostatnich latach pracom konserwatorskim poddano całość wnętrza kaplicy św. Józefa. Dzwonnica po gruntownym remoncie pod koniec pierwszej dekady XXI w.
15.	Dom parafialny i kolegiacki, ob. plebania i Centrum Kultu św. Józefa wraz z domem pielgrzyma, pl. Jana Pawła II 2, pl. Jana Kilińskiego 3	BARDZO DOBRY Obiekty po gruntownych pracach remontowo-konserwatorskich pod koniec pierwszego dziesięciolecia XXI w.
16.	Kościół pw. śś. Wojciecha i Stanisława, ob. garnizonowy, ul. Kolegialna 2	BARDZO DOBRY Od 2011 r. obiekt systematycznie poddawany pracom remontowym i konserwatorskim (remont dachów z wymianą pokrycia dachowego, wymiana okien, remont i konserwacja elewacji, konserwacja posadzek, ścian i sklepień wnętrza wraz z dekoracją malarską, remont i udostepnienie części krypt).
17.	Klasztor i zabudowania jezuickie, późn. Korpusu Kadetów, ob. budynki użyteczności publicznej ul. Kolegialna 4	BARDZO DOBRY Obiekt wyremontowany 2. dekadzie XXI wieku (remont dachów, remont elewacji, wymiana stolarki okienne, częściowy remont wnętrz – skrzydło wschodnie).

18.	Kościół pw. Nawiedzenia NMP i klasztor bernardyński, ob. jezuicki, ul. Stawiszyńska 2	DOBRY Obiekty po pracach remontowych prowadzonych od l. 90. XX w.
19.	Dzwonnica i ogrodzenie z bramą w bernardyńskim zespole klasztornym, ob. jezuickim, ul. Stawiszyńska 2	DOSTATECZNY/NIEDOSTATECZNY Obiekty po remoncie pod koniec l. 90. XX w. Obecnie wskazane prace związane z wyminą części uszkodzonych tynków.
20.	Kościół reformacki pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary, ob. parafialny i klasztor reformacki, ob. ss. Nazaretanek, ul. Śródmiejska 43	DOBRY Obiekty systematycznie remontowane od l. 90. XX w. (remont elewacji, remont dachów) Ostatnimi laty prowadzono prace związane z wymianą stolarki okiennej oraz pracami we wnętrzach krużganków klasztornych).
21.	Kaplica pw. św. Jana Nepomucena przy kościele pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary, ul. Śródmiejska 43	DOBRY Obiekt po gruntownych pracach remontowo-konserwatorskich z 2009 r.
22.	Kościół filialny pw. św. Wojciecha, ul. Bolesława Pobożnego 103	BARDZO DOBRY Kościół od kilkunastu lat systematycznie poddawany pracom remontowo-konserwatorskim obejmującym bryłę i wnętrze kościoła.
23.	Cerkiew prawosławna pw. śś. Piotra i Pawła, ul. Niecała 1	DOBRY Budynek po gruntownych pracach remontowych prowadzonych na początku XXI w. Obecnie prowadzone są prace przy dekoracji wnętrza cerkwi.
24.	Kościół pw. św. Michała Archanioła, ul. Dobrzecka 186	DOBRY Kościół remontowany w l. 90. XX w.
25.	Plebania przy kościele pw. św. Michała Archanioła, ul. Dobrzecka 193	DOBRY W ubiegłym roku przeprowadzono remont tynkowanej części elewacji frontowej budynku.
26.	Zespół kościoła pw. św. Gotarda: kościół, ogrodzenie z murem oporowym i kapliczkami drogi krzyżowej, schody z tarasem i tralkową balustradą, cmentarz przykościelny, ul. Częstochowska 51	DOBRY Obiekty na bieżąco utrzymywane w dobrym stanie. Nie stwierdzono pilnych potrzeb w zakresie prac o charakterze remontowym.
27.	Kaplica grobowa Ordęgów, ob. pw. św. Barbary, ul. Szczypiornicka 70	BARDZO DOBRY Obiekt po kapitalnym remoncie prowadzonym w latach 2013-2017.
28.	Mury miejskie (8 fragmentów), ul. Kadecka, Łazienna, Kazimierzowska, Sukiennicza, Parczewskiego, Narutowicza, Śródmiejska, Piskorzewska, Kanonicka, Szklarska, Grodzka, pl. św. Józefa, Park Miejski	BARDZO DOBRY/DOBRY/DOSTATECZNY Patrz: punkt 5.6
29.	Dwa schrony bojowe (nr 10 i 11), ul. Gościnna	DOBRY

30.	Pałac arcybiskupi, późn. kolegium pojezuickie, późn. Komisja Wojewódzka, ob. Starostwo Powiatowe w Kaliszu, pl. św. Józefa 5	BARDZO DOBRY Obiekt po systematycznie prowadzonych pracach konserwatorsko-remontowych prowadzonych od l. 90. XX w. (remont elewacji, remont dachów, wymiana stolarki okiennej) W ostatnich latach wyremontowano największą salę reprezentacyjną oraz poddano rewaloryzacji otoczenie obiektu.
31.	Trybunał, ob. Sąd Rejonowy, al. Wolności 13	BARDZO DOBRY Obiekt po gruntowych pracach remontowo-konserwatorskich na początku XXI w.
32.	Szkoła Wojewódzka, ob. I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka, ul. Grodzka 1	BARDZO DOBRY Patrz: punkt 5.6.
33.	Most Aleksandryjski tzw. Kamienny, ul. Śródmiejska	DOBRY Patrz: punkt 5.6.
34.	Więzienie, ul. Łódzka 2	NIEDOSTATECZNY Obiekt w trakcie pierwszych prac remontowych związanych z wejściem od strony ul. Łódzkiej. Obecnie na etapie opracowywania dokumentacji projektowej dla generalnego remontu budynku wraz z przystosowaniem do celów dydaktycznych dla Wyższej Szkoły Wymiaru Sprawiedliwości.
35.	Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego, pl. Wojciecha Bogusławskiego 1	BARDZO DOBRY Obiekt po całościowych pracach konserwatorsko-remontowych przeprowadzonych w ostatnich 10. latach.
36.	Przytułek dla starców, ob. hotel "Calisia", ul. Nowy Świat 3	DOBRY Obiekt po gruntownej przebudowie, rozbudowie wraz adaptacją na cele hotelowe w pierwszej dekadzie XXI wieku.
37.	Budynek Korpusu Kadetów z salą musztry, ob. Centrum Kultury i Sztuki, ul. Łazienna 6	DOBRY Obiekt systematycznie utrzymywany w dobrym stanie technicznym od czasu jego adaptacji na cele kulturalne w 2. poł. XX w. Ostatnio przeprowadzona wymiana stolarki okiennej i remont części pomieszczeń wnętrza.
38.	Szpital św. Trójcy, późn. komenda garnizonu i koszary wojskowe, ob. przychodnie lekarskie, ul. Śródmiejska 34	BARDZO DOBRY Patrz punkt: 5.6.
39.	Szpital św. Trójcy, późn. barak wojskowy, ob. pasaż handlowy, ul. Nowy Świat 2a	BARDZO DOBRY Patrz punkt: 5.6.
40.	Budynek admin. Korpusu Kadetów, ob. Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka, ul. Łazienna 6	NIEDOSTATECZNY Patrz punkt: 5.6.

41.	Rogatka wrocławska, ul. Śródmiejska 36	BARDZO DOBRY Patrz: punkt 5.6.
42.	Ratusz, Główny Rynek 20	BARDZO DOBRY Patrz: punkt 5.6.
43.	Kaliski Zakład Przyrodoleczniczy tzw. Hydropatia, ob. przedszkole, Park Miejski 1	DOBRY Patrz: punkt 5.6.
44.	Koszary wojskowe, ob. Centrum Szkolenia Służby Więziennej, ul. Wrocławska 193-195	BARDZO DOBRY Budynek po gruntownych pracach remontowo-konserwatorskich w 1. dekadzie XXI w., systematycznie poddawany pracom remontowym.
45.	Kasa Gubernialna, ob. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej, ul. Tadeusza Kościuszki 12	BARDZO DOBRY Obiekt systematycznie utrzymywany w dobrym stanie od czasu remontu i adaptacji na cele muzeum w. 2. poł. XX w. Obecnie w trakcie kolejnego remontu związanego z przearanżowaniem ekspozycji muzeum.
46.	Szkoła Realna, ob. III Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika, ul. Tadeusza Kościuszki 10	BARDZO DOBRY Patrz: punkt 5.6.
47.	Kawiarnia Förstera, późn. przystań zimowa KTW, ob. siedziba KTW i restauracja, Park Miejski 2	DOBRY Obiekt użytkowany zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem, przekształcony w 2. poł. XX w. poprzez wtórną rozbudowę w części frontowej. Obiekt poddawany okresowym pracom remontowym, w ostatnich latach przeprowadzono remont większości pomieszczeń wnętrza ze względu na dostosowanie obiektu na cele gastronomiczne.
48.	Zespół bankowy NBP, pl. Wojciecha Bogusławskiego 2	DOSTATECZNY Obiekt w trakcie prac projektowych i częściowo rozpoczętych prac remontowo-konserwatorskich mających na celu adaptację poszczególnych obiektów zespołu na potrzeby Akademii Kaliskiej.
49.	Budynek Kaliskiego Towarzystwa Wzajemnego Kredytu, ob. Sąd Rejonowy, al. Wolności 11	BARDZO DOBRY Budynek systematycznie remontowany od końca XX wieku. W ostatnich latach gruntownie remontowane wnętrza ze względu na ich dostosowanie na potrzeby Sadu Rejonowego w Kaliszu.
50.	Budynek Banku Handlowego wraz z podwórzem i ogrodzeniem, ob. w części Bank PEKAO SA, ul. Śródmiejska 29	DOBRY/ZŁY Część budynku stanowiąca własność osób prywatnych nieużytkowana, wymagająca prac konserwatorsko-restauratorskich elewacji i części pomieszczeń wnętrza.

51.	Willa, ob. Biblioteka Główna Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu, ul. Legionów 66	DOBRY/DOSTATECZNY Patrz: punkt 5.6.
52.	Willa, ob. „Villa Calisia”, al. Wolności 4	BARDZO DOBRY Patrz: punkt 5.6.
53.	Zabudowania dawnej fabryki sukna braci Repphanów, ob. siedziba Szkoły Muzycznej i mieszkania, pl. Jana Kilińskiego 13, ul. Warszawska 1-9	DOSTATECZNY/NIEDOSTATECZNY W przypadku obydwu budynków wskazany remont dachu i renowacja elewacji. Patrz: punkt 5.6.
54.	Zespół fabryki fortepianów: budynki fabryczne i willa fabrykanta, ul. Fryderyka Chopina 9	BARDZO DOBRY Willa wyremontowana i adaptowana na hotel i restaurację na pocz. XXI wieku. Budynek fabryczny po generalnym remoncie wraz z adaptacją na cele biurowo-usługowe
55.	Wodociągowa wieża ciśnień, ul. Górnośląska 66a	DOBRY Patrz: punkt 5.6.
56.	Dwór w dawnej miejscowości Majków, ob. Delegatura Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu i filia nr 7 Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka, ul. Juliana Tuwima 10	DOBRY Budynek po generalnym remoncie wraz z adaptacją na cele użyteczności publicznej około 2000 roku.
57.	Dwór i park dworski w dawnej miejscowości Sulisławice, ul. Romańska 146	NIEDOSTATECZNY Budynek dworu nieużytkowany, wymaga przeprowadzenia kompleksowych prac o charakterze konserwatorsko-remontowym. W ostatnich latach prowadzono prace przy osuszeniu murów piwnic budynku. Park z zachowanym starodrzewem bez wyeksponowanego pierwotnego układu kompozycyjnego.
58.	Fabryka sukna, ob. budynek mieszkalny (kamienica), ul. Babina 1	DOBRY Patrz: punkt 5.6.
59.	Fabryka sukna, ob. budynek mieszkalny (kamienica), ul. Babina 2	DOBRY
60.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Babina 9	DOSTATECZNY
61.	Budynek mieszkalny (tzw. "koszary Godebskiego"), ob. budynek usługowo-handlowy, ul. Babina 16	BARDZO DOBRY
62.	Budynek mieszkalny (chałupa drewniana), ul. Częstochowska 125	ZŁY
63.	Hotel Wiedeński, ob. budynek mieszkalny (kamienica), ul. Garbarska 3, Kanonicka 6	DOSTATECZNY/ZŁY Ad. Kanonicka 6 patrz: punkt 5.6.

64.	Budynek mieszkalny (kamienica), Główny Rynek 3	DOSTATECZNY
65.	Budynek mieszkalny (kamienica), Główny Rynek 4	DOBRY
66.	Budynek mieszkalny (kamienica z oficynami), ul. Grodzka 11	NIEDOSTATECZNY
67.	Budynek oficerski Korpusu Kadetów, ob. budynek mieszkalny (kamienica), ul. Kadecka 1	NIEDOSTATECZNY Patrz: punkt 5.6.
68.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Kanonicka 1	DOSTATECZNY
69.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Kanonicka 4	DOSTATECZNY
70.	Budynek mieszkalny (kamienica), pl. Kilińskiego 2	NIEDOSTATECZNY
71.	Budynek mieszkalny (kamienica Puchalskiego, tzw. "pałac Pułaskich"), pl. Kilińskiego 4	ZŁY
72.	Budynek mieszkalny (willa), ul. Tadeusza Kościuszki 8	DOSTATECZNY Patrz: punkt 5.6.
73.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Tadeusza Kościuszki 9	NIEDOSTATECZNY
74.	Budynek oficerski Korpusu Kadetów, ob. budynek mieszkalny (kamienica), ul. Łazienna 13	NIEDOSTATECZNY Patrz: punkt 5.6.
75.	Budynek mieszkalny (willa miejska, tzw. "Dom pod Aniołami"), ul. Mostowa 4	ZŁY
76.	Budynek mieszkalny (willa), ul. Niecała 5	DOBRY
77.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Niecała 8	DOSTATECZNY
78.	Budynek mieszkalny (kamienica), pl. Nowy Rynek 5	NIEDOSTATECZNY
79.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Nowy Świat 8	DOSTATECZNY
80.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Nowy Świat 10	DOBRY
81.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Nowy Świat 12	ZŁY
82.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Podgórze 8	NIEDOSTATECZNY/ZŁY
83.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Kazimierza Pułaskiego 16	DOBRY
84.	Budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną, ul. Kazimierza Pułaskiego 18	DOBRY

85.	Budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną, ul. Kazimierza Pułaskiego 24	NIEDOSTATECZNY/ZŁY
86.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Stawiszyńska 33	NIEDOSTATECZNY/ZŁY
87.	Dworek podmiejski, ob. budynek mieszkalny, ul. Stawiszyńska 16	NIEDOSTATECZNY
88.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Śródmiejska 4	DOSTATECZNY
89.	Budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami, ul. Śródmiejska 13	DOBRY
90.	Budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną, ul. Śródmiejska 14	DOBRY
91.	Budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną i z dawną salą kinową, ul. Śródmiejska 33	DOSTATECZNY
92.	Budynek mieszkalny (kamienica), pl. Świętego Józefa 1	DOSTATECZNY
93.	Budynek mieszkalny (kamienica), pl. Świętego Józefa 10	DOSTATECZNY
94.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Świętego Stanisława 1	DOSTATECZNY
95.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Świętego Stanisława 3	DOSTATECZNY
96.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Świętego Stanisława 6	DOBRY Patrz: punkt 5.6.
97.	Hotel "Polonia", ob. budynek mieszkalny (kamienica), ul. Świętego Stanisława 9	DOSTATECZNY
98.	Willa miejska, ob. przedszkole, ul. Warszawska 8	DOBRY Patrz: punkt 5.6.
99.	Willa miejska, ob. Kuria Diecezjalna, ul. Widok 80	BARDZO DOBRY
100.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Wodna 1	DOSTATECZNY
101.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Wodna 3	ZŁY
102.	Budynek mieszkalny (kamienica), al. Wolności 9a	BARDZO DOBRY Patrz: punkt 5.6.
103.	Budynek mieszkalny (kamienica) wraz z oficyną i podwórzem, al. Wolności 16	DOBRY
104.	Budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną, al. Wolności 19	BARDZO DOBRY
105.	Budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną, al. Wolności 21	DOSTATECZNY

106.	Budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami, ul. Zamkowa 9	DOBRY
107.	Budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami, ul. Zamkowa 13	DOSTATECZNY
108.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Zamkowa 14	DOSTATECZNY
109.	Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Zamkowa 21	DOSTATECZNY

ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE		
LP.	OBIEKT	STAN ZACHOWANIA
1.	Obszar miasta Kalisza	DOBRY
2.	Cmentarzysko i osada na osiedlu Wydarte	DOSTATECZNY
3.	Grodzisko wczesnośredniowieczne na osiedlu Zawodzie	DOBRY
4.	Grodzisko Kalisz na osiedlu Ogrody	DOBRY
5.	Osada pradziejowa wielokulturowa na osiedlu Piwonice	DOBRY
6.	Relikty średniowiecznego i nowożytnego zamku przy ul. Grodzkiej i na pl. Jana Kilińskiego	DOSTATECZNY Patrz punkt: 5.6.
7.	Rząpia-zbiornik wodociągowy na Głównym Rynku	NIEDOSTATECZNY Patrz punkt: 5.6.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. PRIORYTETY GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Sprawowanie opieki nad zabytkami przez władze samorządowe ma odmienny charakter od działań podejmowanych przez indywidualnych właścicieli zabytków lub społecznych opiekunów zabytków. Przede wszystkim istniejące uwarunkowania prawne dają możliwość kreowania polityki miejskiej w stosunku do obiektów zabytkowych i uprawniają organy samorządowe do podejmowania działań o odmiennym charakterze niż typowa dla właścicieli troska o utrzymanie obiektów zabytkowych w jak najlepszym stanie.

Miasto ze względu na ustawowy obowiązek ochrony wartości społecznie istotnych posiada instrumenty prawne umożliwiające budowanie i ugruntowanie świadomości społecznej względem ochrony i opieki nad lokalnym dziedzictwem kulturowym.

Ponadto poprzez prowadzone działania samorząd ma możliwość wskazywania kierunków rozwoju w stosunku podmiotów prywatnych posiadających obiekty zabytkowe i kreowania polityki promocyjnej budującej wizerunek i prestiż Kalisza jako miejsca atrakcyjnego turystycznie nasyconego bogactwem zachowanych elementów kulturowych, o indywidualnym i unikatowym charakterze. Wobec powyższego objęcie – ze strony Miasta Kalisza – należytą opieką zabytków stanowi jeden z istotnych aspektów działalności lokalnego samorządu.

Powyższą politykę miasta określa kolejny*, Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2021-2024*, dla realizacji którego priorytetowe jest osiągnięcie celów określonych w art. 87. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami.

Na potrzeby aktualnego Programu potwierdzone zostały trzy podstawowe priorytety, określone w dwóch poprzednio obowiązujących gminnych programach opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza obowiązujących w latach 2013-2020, które poprzez wytyczone w ich ramach kierunki działań oraz wskazane do realizacji zadania, w całości wypełniają ustawowe cele dla opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami.

Priorytet I.

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Kalisza

Priorytet II.

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet III.

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości

W ramach Priorytetu I. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Kalisza ustalono pięć kierunków działań:

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu zachowania.
2. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.
4. Podejmowanie współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych położonych na terenie miasta w celu zapewnienia poprawy stanu zachowania zabytków.
5. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W ramach Priorytetu II. **Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego** ustalono trzy kierunki działań:

1. Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju Kalisza.
2. Budowanie zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.
3. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta.

W ramach Priorytetu III. **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości** ustalono cztery kierunki działań :

1. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych dla celów przygotowywania lub realizowania procesów inwestycyjnych.
2. Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym Kalisza.
3. Rozwój edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym Kalisza.
4. Promocja dziedzictwa kulturowego Kalisza służącego budowaniu tożsamości i kreowaniu produktów turystki kulturowej.

7.2. KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

PRIORYTET I. REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ELEMENT ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO MIASTA KALISZA	
Kierunek 1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu zachowania.	
Zadania	Wydziały i jednostki organizacyjne realizujące zadanie
1. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytkowych budynków stanowiących własność Miasta Kalisza.	WRM, MZBM

1.1. Realizacja Wieloletniego programu gospodarowania zasobem mieszkaniowym Miasta Kalisza na lata 2022-2026 (remonty elewacji, części wspólnych, dachów, a w uzasadnionych przypadkach termomodernizacja remontowanych obiektów oraz podłączenie do sieci ciepłowniczej). a. Budynki położne na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji; 1) ul. Piskorzewska 1, 2) ul. Śródmiejska 19, 3) ul. Śródmiejska 23, 4) ul. Zamkowa 7, 5) ul. Zamkowa 11, 6) ul. Sukiennicza 5, 7) ul. Śródmiejskiej 39, 8) ul. Garbarskiej 7, 9) ul. Babina 1a-1b, 10) ul. Babina 13, 11) ul. Babina 18, 12) ul. Kopernika 21. Obiekty od nr 1-9 i 11-12 ujęte są w gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza. W Wieloletnim programie gospodarowania zasobem mieszkaniowym Miasta Kalisza na lata 2022-2026 ujęto budynek przy ul. T. Kościuszki 8 do wykonania elewacji, dachu, częściowej wymiany stolarki oraz remontu klatek schodowych. Z uwagi na fakt, iż przedmiotowa nieruchomość wpisana jest do rejestru zabytków, Miasto (WRM) podejmie starania o uzyskanie dofinansowania z programów dotyczących ochrony zabytków. b. Budynki położne poza obszarem Specjalnej Strefy Rewitalizacji (ujęte w gminnej ewidencji zabytków) 1) ul. Majkowskiej 7, 2) ul. Złotej 22. c. Budynki planowane do podłączenia do miejskiej sieci ciepłowniczej: 1) ul Kopernika 21, 2) ul. Ciasna 10,12 d. Budynki planowane do remontu klatek schodowych 1) ul. Stawiszyńska 13; 2) ul. Grodzka 5, 10, 3) ul. Chodyńskiego 5, 4) ul. Łazienna 7, 5) ul. Piekarska 6,7, 6) ul. Pułaskiego 33.	MZBM
1.2. Inwestycje w budynkach mieszkalnych będących w zasobach miasta Kalisza w rejonie ulic Jabłkowskiego-Podgórze.	WGM, WRM, MZBM

1.2.1. Budowa/przebudowa wraz z termomodernizacją następujących budynków mieszkalnych, planowanych do wywłaszczenia na rzecz miasta Kalisz na cel publiczny służący rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego: - ul. Wojciecha Jabłkowskiego 12, działka 93, obr. 036, - ul. Wojciecha Jabłkowskiego 14 i 14a, działki 119 i 92, obr. 036 - ul. Wojciecha Jabłkowskiego 22, działka 88, obr. 036. - ul. Gołębia 3, działka 116, obr. 036, - ul. Wronia 1, działka 114, obr. 043 - ul. Podgórze 16, działka 110, obr. 043 - ul. Podgórze 19, działka 108, obr. 036.	WRM, MZBM
1.2.2. Budowa/przebudowa/termomodernizacja/remont w zależności od potrzeb następujących budynków komunalnych: - ul. Podgórze 2-4, działka 127/2, obr. 043, - ul. Mikołaja Kopernika 21, działka 131/2, obr. 043, - ul. Wojciecha Jabłkowskiego 11, działka 65/1, obr. 036, - ul. Podgórze 3, działka 101, obr. 036, - ul. Podgórze 5, działka 115, obr. 036, - ul. Podgórze 14, działka 111, obr. 043, - ul. Podgórze 24, działka 104, obr. 043, - ul. Gołębia 1, działka 115, obr. 036. Podłączenie w/w budynków do miejskiej sieci ciepłowniczej, zastosowanie nowoczesnych technologii energooszczędnych w remontowanych obiektach, zastosowanie energii ze źródeł odnawialnych, zagospodarowanie terenów podwórek.	
1.3. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytkowych budynków stanowiących własność Miasta Kalisza, w których siedziby mają placówki edukacyjne.	WRM
1.3.1. Przebudowa nawierzchni na terenie I LO im. A. Asnyka- nowe zagospodarowanie terenu przy I LO im. A. Asnyka od strony ul. Parczewskiego (przebudowa nawierzchni, montaż małej architektury wraz z nasadzeniem zieleni, montaż oświetlenia oraz monitoringu).	
1.3.2. Wykonanie ekspertyzy stanu technicznego murów i pomieszczeń piwnicznych oraz opracowanie projektu prac zabezpieczających budynek przed napływem wód gruntowych i opadowych.	WE WRM
1.4. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich budynków zabytkowych stanowiących własność Miasta Kalisza, w których siedziby mają samorządowe instytucje kultury.	WRM, MBP im. A. Asnyka

1.4.1. Modernizacja elewacji budynku Biblioteki Głównej, ul. Legionów 66.	WRM, MBP im. A. Asnyka
1.4.2. Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej w budynku Biblioteki Głównej, ul. Legionów 66.	
1.4.3. Wymiana wykładziny w pomieszczeniach magazynowych Biblioteki Głównej, ul. Legionów 66.	
1.4.4. Wymiana oświetlenia żarowego energochłonnego na energooszczędne w pomieszczeniach na parterze oraz I piętrze Biblioteki Głównej, ul. Legionów 66.	
1.4.5. Modernizacja elewacji budynku administracji Miejskiej Biblioteki Publicznej im. A. Asnyka przy ul. Łaziennej 6.	
1.4.6. Remont dachu budynku administracji Miejskiej Biblioteki Publicznej im. A. Asnyka przy ul. Łaziennej 6 (wymiana pokrycia i części deskowania).	
1.4.7. Pozyskanie przestrzeni wystawienniczej w ramach drugiej siedziby Galerii Sztuki im. Jana Tarasina – remont sali i dostosowanie do działań statutowych: wystawienniczych i edukacyjnych (2022-2023).	WRM, Galeria Sztuki im. J. Tarasina
1.4.8. Remont zabytkowej wieży ciśnień – siedziby OKP „Wieża Ciśnień” im. B. Jareckiego przy ul. Górnośląskiej 66a, polegający na wymianie istniejącego pokrycia dachowego z obróbkami blacharskimi, remoncie wieńczącej kopułę latarni i jej stolarki okiennej oraz wymianie systemu odprowadzania wód opadowych.	WRM, OKP „Wieża Ciśnień” im. B. Jareckiego
1.5. Prace remontowo-konserwatorskie oraz bieżące utrzymanie budynków objętych wpisem do rejestru zabytków Ratusza oraz Villi Calisia, stanowiących siedziby Urzędu Miasta Kalisza.	WRM, WAG
2. Rewitalizacja centrum miasta Kalisza – Poprawa stanu układu komunikacyjnego w zakresie przebudowy Głównego Rynku, Nowego Rynku oraz ulicy Kanonickiej (nawierzchnie wraz z infrastrukturą towarzyszącą, małą architekturą, zielenią miejską i miejscami postojowymi).	WRM-BR
2.1. Realizacja projektu przebudowy Głównego Rynku i ul. Kanonickiej.	WRM-BR
2.2. Opracowanie projektu przebudowy Nowego Rynku.	
2.3. Realizacja projektu przebudowy Nowego Rynku.	

3. Program dotacji z budżetu Kalisza dla uprawnionych podmiotów, które prowadzą prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta, na zasadach określonych w uchwale Rady Miasta Kalisza.	WKST
4. System dotacji dla właścicieli nieruchomości – Program dotacji dla właścicieli nieruchomości, którzy prowadzą remonty i modernizacje budynków położonych na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji na zasadach określonych w uchwale Rady Miasta Kalisza w sprawie ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji.	WRM-BR
5. Stała pielęgnacja zespołów zabytkowej zieleni, będących własnością miasta Kalisza: a. Park Miejski b. Park podworski w Szczypiornie c. Planty	WGOŚ
6. Rewaloryzacja Plant Miejskich w ramach programu „Kurs na rewitalizację" – Poprawa stanu infrastruktury".	WRM
7. Rewaloryzacja Parku Miejskiego – Odnowienie Parku Miejskiego.	WRM
8. Zapewnienie właściwego utrzymania grobownictwa wojennego i miejsc pamięci narodowej, w szczególności prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy historycznych nagrobkach i miejscach pamięci narodowej na kaliskich cmentarzach.	WGOŚ
8.1. Wykonanie alejki żwirowo – gruntowej na cmentarzu wojennym przy ulicy Żołnierskiej w Kaliszu na odcinku – 45 metrów. Zakres zadania może ulec zmianie – złożony został wniosek do MKiDN na 2022 r. na wykonanie alejki żwirowo-gruntowej z betonowymi obrzeżami od wejścia na cmentarz do pomnika PRO-Patria i wokół niego na cmentarzu przy ulicy Żołnierskiej w Kaliszu;	WGOŚ
8.2. Prace remontowo – konserwatorskie przy historycznych nagrobkach na terenie cmentarza wojennego przy ulicy Żołnierskiej w Kaliszu. Złożony został wniosek do Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu na 2022r. na renowację kaplicy Stefana Waltera na cmentarzu przy ulicy Żołnierskiej w Kaliszu, w tym renowację stolarki, wykonanie hydroizolacji fundamentów, uzupełnienie ubytków w warstwie tynku i odmalowanie całej kaplicy.	

8.3. Wymiana nagrobka - Mogiła Kaliszan na cmentarzu tynieckim.	
9. Współdziałanie z zarządcami zabytkowych kaliskich cmentarzy wyznaniowych, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, organizacjami pozarządowymi mające na celu powstrzymanie procesu niszczenia zabytkowych nekropolii.	WKST
10. Podjęcie działań zmierzających do zmiany sposobu użytkowania lub adaptacji nieużytkowanych obiektów zabytkowych będących własnością Miasta.	WRM
Kierunek 2. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.	
1. Stosowanie zwolnień od podatku od nieruchomości budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej – zgodnie z art. 7 ust 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).	WF
2. Stosowanie zwolnień od podatku od nieruchomości budynków wielorodzinnych stanowiących zabytkową substancję Miasta, w których dokonano remontu co najmniej jednej ściany zewnętrznej lub dachu pokrytego dachówką (w ramach uchwały nr XXXII/469/2020 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie zwolnień od podatku od nieruchomości).	WF
3. Aplikowanie o środki zewnętrzne służące realizacji projektów umożliwiających zachowanie zabytków stanowiących własność Miasta.	WRM-BPF
4. Współpraca z organizatorami zbiórek publicznych przeznaczonych na ratowanie zabytkowych kaliskich cmentarzy.	WKST
Kierunek 3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.	
1. Przebudowa ulicy Piskorzewskiej w ramach projektu pn. „Kalisz – kurs na rewitalizację" – Przebudowa układu komunikacyjnego.	WRM

2. Utworzenie woonerfu:– przebudowa ul. Śródmiejskiej od ul. Gabriela Narutowicza do ul. Złotej – przebudowa ul. Zamkowej od Głównego Rynku do ul. Grodzkiej w ramach projektu pn. „Kalisz – kurs na rewitalizację" – Przebudowa układu komunikacyjnego.	WRM
3. Przystąpienie do realizacji projektu pn. Mury średniowiecznego Kalisza – rewaloryzacja zachowanych elementów obwarowań oraz częściowe odtworzenie pierścienia piastowskich fortyfikacji obronnych miasta lokacyjnego.	WRM-BPF
3.1. Zabezpieczenie reliktów archeologicznych zamku kazimierzowskiego, likwidacja istniejącego ogrodzenia I L.O. im. A. Asnyka (na odcinku od strony placu Jana Pawła II oraz od strony ul. Grodzkiej), wykonywanie iluminacji obiektu oraz nowej aranżacji otoczenia zabytku (nowe nasadzenia zielni, wprowadzenie elementów małej architektury: makieta zamku kazimierzowskiego, tablice informacyjne), która dostosowana zostanie do potrzeb i oczekiwań współczesnych odbiorców i turystów;	WRM-BPF
4. Zagospodarowanie Złotego Rogu i Bulwaru nad rzeką Prosną. Kompleksowa przebudowa bulwarów rzeki Prosny na odcinku od Mostu Aleksandryjskiego do Mostu Trybunalskiego wraz z przebudową Złotego Rogu.	WRM
5. Budowa schodów widokowych nad rzeką Prośnie w sąsiedztwie Mostu Teatralnego od strony Teatru im. Wojciecha Bogusławskiego oraz od strony KTW Park w kierunku ul. Kazimierzowskiej.	WRM
6 Zlecenie opracowania projektu przebudowy schodów prowadzących na zabytkowy cmentarz rzymskokatolicki przy ul. Górnośląskiej oraz wykonanie przebudowy schodów.	WRM
7. Zlecenie opracowania projektu przebudowy schodów prowadzących na zabytkowy cmentarz prawosławny przy ul. Górnośląskiej oraz wykonanie przebudowy schodów.	WRM
8. Modernizacja Targowiska Miejskiego na placu 3 Maja.	WRM/ najemcy boksów handlowych
9. Przebudowa ul. Śródmiejskiej – Rozbudowa układu komunikacyjnego.	ZDM
10. Remont Mostu Trybunalskiego w ciągu ul. Sukienniczej.	ZDM

11. Budowa placu publicznego na obszarze objętym Miejscowym planem rewitalizacji Jabłkowskiego-Podgórze.	ZDM
12. Przebudowa ulic na obszarze objętym Miejscowym planem rewitalizacji Jabłkowskiego-Podgórze. (ul. Jabłkowskiego, Ogrodowej (na odcinku od ul. Poznańskiej do ul. Aleja Wojska Polskiego, Podgórze, Wroniej, Gołębiej oraz uzupełnienie układu o wyznaczenie ciągu pieszo-jezdnego równoległego do ul. Jabłkowskiego.)	ZDM
13. Rozwój mieszkalnictwa społecznego poprzez przebudowę budynków mieszkalnych zlokalizowanych przy ul. Podgórze 6 i 8.	KTBS
14. Rozbudowa ulicy Łaziennej na odcinku od ul. Kolegialnej do Parku Miejskiego oraz przebudowa ul. Mariańskiej i ul. Łaziennej na odcinku od ul. Mariańskiej do ul. Kolegialnej.	ZDM
15. Przebudowa ul. Czaszkowskiej na odcinku od ul. Fabrycznej do ul. Nowy Świat.	ZDM
16. Przebudowa placów: Jana Kilińskiego, Jana Pawła II, św. Józefa.	ZDM
17. Kompleksowa przebudowa ulicy Piekarskiej od ul. Sukienniczej do Głównego Rynku.	ZDM
18. Kompleksowa przebudowa ulicy Adama Chodyńskiego.	ZDM
19. Przebudowa ulic na obszarze rewitalizacji, Zadanie obejmuje niżej wymienione ulice: 1) ul. Tadeusza Kościuszki (długość ulicy: ok. 580m), 2) ul. Rzeźnicza (długość ulicy: ok. 85m), 3) ul. Św. Stanisława (długość ulicy: ok. 200m), 4) ul. Garbarska (długość ulicy: ok. 125m), 5) ul. Garncarska (długość ulicy: ok. 315m), 6) ul. Targowa (długość ulicy: ok. 175m), 7) ul. 3 Maja (długość ulicy: ok. 530m), 8) ul. Babina (na odcinku od ul. Złotej do ul. Wodnej, długość ulicy: ok. 200m), 9) ul. Wodna (długość ulicy: ok. 315m), 10) ul. Piskorzewie (na odcinku od Alei Wojska Polskiego do ul. Chopina, długość ulicy: ok. 250m), 11) ul. Stawiszyńska (na odcinku od Alei Wojska Polskiego do ul. Warszawskiej, długość ulicy: ok. 650m) 12) ul. Grodzka (długość ulicy: ok. 235m),	ZDM

13) Aleja Wojska Polskiego od ul. Poznańskiej do ul. Kościuszki (długość ulicy: ok. 300m)	
20. Przebudowa placu przy ul. Św. Stanisława. Zadanie obejmuje przygotowanie dokumentacji projektowej oraz realizację na jej podstawie inwestycji w zakresie wymiany nawierzchni, wymiany oświetlenia ulicznego, wprowadzenia zieleni miejskiej i małej architektury.	WRM, ZDM
Kierunek 4. Podejmowanie współpracy z właścicielami zabytków położonych na terenie miasta w celu zapewnienia poprawy stanu zachowania zabytków.	
1. Zamieszczanie na stronie internetowej www.kalisz.pl informacji o ogłoszeniu przez Prezydenta Miasta Kalisza otwartego naboru wniosków o udzielenie dotacji z budżetu Miasta Kalisza na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza.	WKST
2. Zamieszczanie na stronie internetowej www.kalisz.pl informacji o ogłoszeniu przez Prezydenta Miasta Kalisza otwartego naboru wniosków o udzielenie w danym roku dotacji z budżetu Miasta Kalisza na wykonanie robót budowlanych polegających na remoncie lub przebudowie, lub prac konserwatorskich i prac restauratorskich w odniesieniu do nieruchomości położonych na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji.	WRM-BR
3. Zamieszczanie na stronie internetowej www.kalisz.pl bieżących informacji dotyczących terminów i zasad naboru wniosków o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków przez inne uprawnione do tego organy- MKiDN, WWKZ, Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (Fundusz Kościelny).	WKST, KPM
Kierunek 5. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.	
1. Kontynuacja współpracy z Liceum Sztuk Plastycznych i Technikum Budowlano-Elektrycznym wchodzących w skład Zespołu Szkół Ponadpodstawowych w Kaliszu w zakresie zatwierdzania kierunków kształcenia związanych z opieką nad zabytkami. Dotyczy specjalności renowacja elementów architektury w LSP i zawodu technik architektury krajobrazu w TBE.	WE

2. Wspieranie rozwoju muzeów, izb pamięci, ekspozycji, etc. istniejących na terenie miasta.	WKST
3. W przypadku wystąpienia zapotrzebowania na pracowników związanych z tradycyjną sztuką budowlaną – podjęcie przez PUP, w ramach posiadanych możliwości merytorycznych i finansowych przeznaczonych na aktywne formy zwalczania bezrobocia, działań zmierzających do organizacji szkoleń jak i ewentualnego tworzenia miejsc pracy.	PUP
PRIORYTET II. OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	
Kierunek 1. Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.	
Zadania	Wydziały i jednostki organizacyjne realizujące zadanie
1. Monitorowanie procesu realizacji *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2021 -2024* oraz sporządzenie co dwa lata sprawozdań z realizacji Programu (za okresy 2020-2021 i 2022-2024) przedkładanych przez Prezydenta Miasta Kalisza Radzie Miasta Kalisza.	Wszystkie Wydziały oraz Jednostki Organizacyjne Miasta koordynacja WKST
2. Coroczne wydzielanie w budżecie Kalisza środków finansowych umożliwiających realizację zadań przez poszczególne Wydziały i komórki Organizacyjne Miasta ujętych w *Gminnym programie opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza lata 2021-2024.*	Wszystkie Wydziały oraz Jednostki Organizacyjne Miasta
3. Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomych miasta Kalisza.	WKST
4. Wydawanie zaświadczeń z gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza.	WKST
5. Prowadzenie stałej współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.	WBUA,WGM, WGOŚ, WKST, WRM, MZBM
6. Zawieranie w umowach sprzedaży, dzierżawy zabytków nieruchomych warunków nakładających na właściciela obowiązek przeprowadzenia niezbędnych prac remontowych i konserwatorskich.	WGM

7. Okresowa kontrola oznakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków znakiem informacyjnym przekazanym przez samorząd (znak Konwencji Haskiej).	WKST
8. Coroczna aktualizacja *Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Miasta Kalisza* sporządzonego na podstawie otrzymanych aktualizacji od właścicieli lub zarządców obiektów zabytkowych	WZKO WKST
Kierunek 2. Budowanie zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.	
1. Uwzględnianie ochrony zabytków nieruchomych (obiektów architektury i budownictwa, cmentarzy, parków, kapliczek, grobowców, itp.) ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w opracowywanych dokumentach dotyczących prowadzonej przez miasto polityki przestrzennej czyli *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* oraz we wszelkich dokumentach mających charakter prawa miejscowego tj. miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach lokalizacji inwestycji celu publicznego.	WBUA
2. Uwzględnianie ochrony stref występowania stanowisk archeologicznych (pojedyncze obiekty, osady, cmentarzyska, grodziska, obszary nawarstwień kulturowych) ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w opracowywanych dokumentach studialnych dotyczących polityki przestrzennej tj. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* oraz we wszelkich dokumentach mających charakter prawa miejscowego tj. miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach lokalizacji inwestycji celu publicznego. Wprowadzenie ww. dokumentach zapisów następującej treści: **Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych wymagają uzgodnienia z WUOZ, który określi warunki realizacji inwestycji.**	WBUA

3. Uwzględnianie ochrony widokowo-krajobrazowej oraz panoram i przedpoli widokowych zabytkowych obszarów i obiektów w opracowywanych dokumentach dotyczących przez miasto polityki przestrzennej czyli *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* oraz we wszelkich dokumentach mających charakter prawa miejscowego tj. miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach lokalizacji inwestycji celu publicznego.	WBUA
4. Egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie obowiązującej linii zabudowy, wysokości zabudowy jej charakteru i funkcji).	WBUA
5. Procedowanie projektu uchwały o zasadach i warunkach sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń mającej na celu ochronę krajobrazu w mieście, w tym głównie na terenach objętych ochroną konserwatorską.	WBUA
6. Opracowanie i uchwalenie Miejscowego Planu Rewitalizacji Podgórze-Jabłkowskiego.	WRM-BR/ WBUA
Kierunek 3. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta.	
1. Uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków o obiekty przewidziane do ochrony na podstawie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a także aktualizowanie ich o dane uzyskane w wyniku przeprowadzonych prac naukowo-badawczych.	WKST
2. Składanie wniosków do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów, układów urbanistycznych, ruralistycznych i obiektów zabytkowych stanowiących własność Miasta Kalisza w celu zapewnienia tym obszarom i obiektom ochrony prawnej.	WKST
3. Współpraca z instytucjami, stowarzyszeniami i organizacjami w celu utworzenia wykazu niematerialnego dziedzictwa miasta Kalisza.	WKST

4. Współdziałanie z instytucjami naukowo-badawczymi i uczelniami wyższymi w celu ochrony, zachowania i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie archeologicznym Kalisza i regionu.	WKST
PRIORYTET III BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA, SŁUŻĄCE BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI	
Kierunek 1. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych, związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym.	
Zadania	Wydziały i jednostki organizacyjne realizujące zadanie
1. Prowadzenie pod nadzorem archeologicznym zadań inwestycyjnych Miasta Kalisza.	WRM
2. Prowadzenie pod nadzorem archeologicznym zadań inwestycyjnych Miasta Kalisza w drogownictwie.	ZDM
3. Opracowywanie opinii, ekspertyz, kwerend i innych opracowań historycznych oraz architektoniczno-urbanistycznych na potrzeby procesu rewitalizacji.	WRM-BR
4. Opracowanie dokumentacji technicznej dotyczącej stanu zachowania i sposobu zabezpieczenia nowożytnego ujęcia wody – rząpi.	WRM, WKST
5. Poddanie pracom konserwatorskim warstw ziemnych wraz z fundamentem i murem ceglanym nowożytnego ujęcia wody – rząpi.	WRM
Kierunek 2. Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym Kalisza.	
1. Zamieszczenie na stronie internetowej www.kalisz.pl *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza lata 2021-2024.*	WKST
2. Udostępnianie i bieżąca aktualizacja wykazu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza na stronie ww.bip.kalisz.pl w zakładce Ewidencja zabytków oraz w zakładce Zawiadomienia Prezydenta Miasta Kalisza dot. zmian w ewidencji zabytków.	WKST

3. Udostępnianie i aktualizacja systemu RZIIP AKO (Regionalna Zintegrowana Infrastruktura Informacji Przestrzennej Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej) w obszarze tematycznym „Dziedzictwo Kulturowe" obejmującym m.in obiekty i obszary chronione, strefy ochrony stanowisk archeologicznych oraz karty gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza. https://www.akoportal.pl, (https://www.akoportal.pl/Kategorie_Tematyczne-Kultura_sztuka_sport_turystyka?p=2) https://mapa.akoportal.pl, (profil: Kultura/sport/turystyka – kompozycje: Kultura;)	WGK-GIS, WKST
4. Zamieszczanie na stronie www.kalisz.pl, www.it.kalisz.pl, na profilach facebookowych *Kalisz. Dopisz swoją historię*, informacji dot. historii i dziedzictwa kulturowego Kalisza, informacji o aktualnych wydarzeniach kulturalnych związanych z popularyzacją dziedzictwa historyczno-kulturowego miasta.	WKST-IT, KPM
5. Współpraca z lokalnymi mediami w celu prezentacji dziedzictwa kulturowego miasta oraz informowanie o podejmowanych działaniach remontowo-konserwatorskich i rewitalizacyjnych.	KPM
6. Przekazywanie do mediów ogólnopolskich materiałów prezentujących dziedzictwo kulturowe miasta oraz działania remontowo-konserwatorskie i rewitalizacyjne.	KPM
7. Publikacja na stronach miasta Kalisza www.kalisz.pl oraz www.rewitalizacjakalisz.pl opinii, ekspertyz, kwerend i innych opracowań historycznych oraz architektoniczno-urbanistycznych opracowywanych na potrzeby procesu rewitalizacji.	WRM-BR
8. Zamieszczanie na stronie internetowej www.kalisz.pl informacji dotyczących kolejnych edycji Europejskich Dni Dziedzictwa (ogłaszanych corocznie przez Narodowy Instytut Dziedzictwa) oraz miejskiego programu EDD.	WKST
Kierunek 3. Rozwój edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym Kalisza.	
1. Współpraca z instytucjami, placówkami oświatowymi, organizacjami i stowarzyszeniami przygotowującymi wydarzenia w ramach miejskiego programu kolejnych edycji Europejskich Dni Dziedzictwa.	WKST, WE
2. Wspieranie publikacji wydawnictw naukowych, popularno-naukowych i popularnych poświęconych materialnemu i niematerialnemu dziedzictwu Kalisza.	WKST

3. Ogłaszanie otwartych konkursów prezydenta Miasta Kalisza na realizację zadań publicznych związanych z popularyzacją i upowszechnianiem wiedzy o dziedzictwie historyczno-kulturowym Kalisza.	WKST
4. Nagradzanie oraz wyróżnianie Nagrodą Prezydenta Miasta Kalisza osób i podmiotów zaangażowanych w działania na rzecz zachowania i popularyzacji dziedzictwa historyczno-kulturowego Kalisza.	WKST
5. Realizacja zadań w dziedzinie edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego przez Miejską Bibliotekę Publiczną im. A. Asnyka – samorządową instytucję kultury.	MBP im. A. Asnyka
6. Realizacja zadań w dziedzinie edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego przez Galerię Sztuki im. J. Tarasina – samorządową instytucji kultury.	Galeria Sztuki im. J. Tarasina
7. Realizacja zadań w dziedzinie edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego przez Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień" im. B. Jareckiego – samorządową instytucji kultury.	OKP „Wieża Ciśnień" im. B. Jareckiego
8. Prowadzenie w szkołach i placówkach oświatowych edukacji regionalnej w zakresie wiedzy o dziedzictwie historyczno-kulturowym Kalisza i regionu.	WE
9. Prowadzenie w szkołach i placówkach oświatowych zajęć edukacyjnych poświęconych ochronie i zachowaniu, ważnych dla budowania tożsamości lokalnej, zabytkowych kaliskich cmentarzy.	WE
10. Udostępnianie ekspozycji w Centrum Kaliskich Baśni i Legend i Lokacji Miasta „Baszta „Dorotka" oraz prowadzenie na jego bazie działań edukacyjnych w zakresie popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym miasta.	WKST-IT
11. Udostępnianie przygotowanej w kaliskim ratuszu ekspozycji multimedialnej poświęconej dziedzictwu historyczno-kulturowemu Kalisza i regionu oraz prowadzenie na jej bazie warsztatów i działań edukacyjnych w zakresie popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym miasta i regionu.	WKST-IT

12. Popularyzacja za pośrednictwem strony www.kalisz.pl oraz innych mediów, dobrych praktyk w zakresie realizacji prac konserwatorskich i robót remontowo-budowlanych zrealizowanych przy obiektach zabytkowych oraz zagospodarowania obszarów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo.	WKST, WRM-BR WGOŚ, KPM
Kierunek 4. Promocja dziedzictwa kulturowego Kalisza służąca budowaniu tożsamości i kreacji produktów turystyki kulturowej.	
1. Obchody Święta Miasta Kalisza jako elementu budowania tożsamości lokalnej i promocji dziedzictwa kulturowego miasta.	WKST, KPM
2. Współpraca z inicjatorami i organizatorami przedsięwzięć służących budowaniu tożsamości lokalnej poprzez upamiętnienie zasłużonych dla miasta osób oraz ważnych wydarzeń i rocznic z historii Kalisza.	WKST
3. Zamieszczanie informacji dot. historii i dziedzictwa kulturowego Kalisza, informacji o wydarzeniach związanych z promocją dziedzictwa na portalach: www.wot.org.pl, www.szlakpiastowski.pl oraz www.Wielkopolska.pl, www.travel.pl i na fb.	WKST, KPM
4. Ożywienie Plant Miejskich poprzez działania rewitalizacyjne: Targi Kwiatowe, Planszówki na plantach, Międzynarodowy Dzień Szachów na plantach, spacery inwestycyjne.	KPM
5. Organizacja cyklu spotkań i konsultacji nt. walorów kulturowych miejsc objętych nadzorem konserwatorskim: Park Miejski, Główny Rynek, Park Przyjaźni, Rozmarek.	KPM
6. Organizacja spotkań prezentujących zabytki Kalisza dla obcokrajowców mieszkających w Kaliszu, w szczególności dla mniejszości ukraińskiej.	KPM
7. Rozwój produktu turystyki kulturowej „Kalisz – Miasto na Szlaku Piastowskim”, poprzez działania Klastra Turystycznego Szlak Piastowski i inne organizacje turystyczne w tym PTTK.	WKST
8. Rozwój produktu turystyki kulturowej „Kalisz-początki Państwa Polskiego” poprzez współdziałanie z organizatorami jarmarków archeologicznych, biesiad piastowskich i innych wydarzeń.	WKST

9. Rozwój produktu turystyki kulturowej „Kalisz Wielokulturowy" m.in. poprzez współpracę z organizatorami przedsięwzięć służących upowszechnianiu tradycji wielokulturowości.	WKST
10. „Wielkopolska Piastów wraz z Kaliszem, najstarszym z polskich miast" – realizacja wspólnie z Urzędem Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego produktu wizerunkowego ujętego w głównych dokumentach strategicznych Wielkopolski: WRPO 2014+, w Strategii Rozwoju Turystyki w Województwie Wielkopolskim oraz Programie operacyjnym rozwoju produktów turystycznych Wielkopolski Wielkopolskiej Organizacji Turystycznej. Zadanie na etapie promocji obiektów projektu poprze aplikację „Rzeczywistości Rozszerzonej –AR"	WKST
11. Promowanie nowych, tematycznych szlaków: Architektury sakralnej jako oferty turystycznej oraz terenów zielonych Zielony Kalisz (Park Miejski, Bulwary Nadprośniańskie), a także architektury poprzemysłowej (d. fabryka Calisia-hotel i Centrum Kultury Muzycznej) jako atrakcji turystycznej.	WKST
12. Współpraca z Wielkopolską Organizacją Turystyczną i zainteresowanymi podmiotami w zakresie produktów turystyka kulturowa, aktywna, poprzemysłowa i biznesowa oraz promocja miasta jako ważnego punktu turystyki weekendowej w kampanii w mediach społecznościowych w kampanii wizerunkowej.	WKST
13. Podjęcie działań zmierzających do utworzenia na bazie lokalu komunalnego w ścisłym Śródmieściu Kalisza Manufaktury Andrutów Kaliskich i włączenie jej w Wielkopolski Szlak Kulinarny.	WKST, WRM

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

1. instrumentów prawnych, dzięki którym realizacja zadań przez Prezydenta Miasta Kalisza z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie w oparciu o przepisy:

   28) ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.);
   29) ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska

(tekst jednolity: Dz. U. z 2020 poz. 1219 ze zmianami);

30) ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
(tekst jednolity: Dz. U. z 2021 poz. 741 ze zmianami);
31) ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody
(tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1098 ze zmianami);
32) ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami
(tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 1990 ze zmianami);
33) ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
(tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1333 ze zm.);

2. instrumentów finansowych, dzięki którym realizacja zadań przez Prezydenta Miasta Kalisza z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie poprzez:

- ✓ korzystanie z przepisów ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. nr 9, poz. 31, ze zmianami) zwalniającej z opodatkowania obiekty mieszkalne wpisane do rejestru zabytków pod warunkiem ich właściwego użytkowania w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.).
- ✓ wprowadzenie ulg podatkowych dla właścicieli obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do zabezpieczenia lub rewitalizacji tych obiektów
- ✓ finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy
- ✓ korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich
- ✓ uchwalanie dotacji dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych na realizację prac remontowo-konserwatorskich

3. instrumentów koordynacji, dzięki którym realizacja zadań przez Prezydenta Miasta Kalisza z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie poprzez:

- ✓ realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.,
- ✓ współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);

- ✓ współpracę z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, Delegatura w Kaliszu w odniesieniu do wszelkich działań podejmowanych przez samorząd miasta Kalisza dotyczących zagadnień z zakresu szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego istniejącego na obszarze miasta

4. instrumentów społecznych, dzięki którym realizacja zadań przez Prezydenta Miasta Kalisza z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie poprzez:

   - ✓ działania edukacyjne promocyjne
   - ✓ współdziałanie z organizacjami społecznymi
   - ✓ działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

5. instrumentów kontrolnych, dzięki którym realizacja zadań przez Prezydenta Miasta Kalisza z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie poprzez:

   - ✓ aktualizację gminnej ewidencji zabytków
   - ✓ monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

9. ZASADY OCENY GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W ramach Priorytetu I: **Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy**

- ✓ poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
- ✓ wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów
- ✓ wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom
- ✓ zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi

W ramach Priorytetu II: **Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego**

- ✓ poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
- ✓ liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych
- ✓ zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi

W ramach Priorytetu III: **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości**

- ✓ Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe itp.)
- ✓ liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy
- ✓ liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych
- ✓ liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników)
- ✓ liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
- ✓ liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego

Wzmiankowana analiza dokonywana będzie każdorazowo przez Prezydenta Miasta Kalisza po upływie 2 lat funkcjonowania *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2021-2024* i zakończona zostanie raportem przedkładanym przez prezydenta radzie miejskiej. W miarę rozwoju systemu monitorowania przewiduje się weryfikację sposobu tejże oceny.

10. ZEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie związany m.in. z zapewnieniem właściwego użytkowania obiektów z możliwością wyeksponowania ich wartości, a także z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.) w art. 71-83. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru

zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674) zmienione Rozporządzeniem Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. (Dz. U. z 2021 r. poz. 731)

Program operacyjny Dziedzictwo Kulturowe realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów.

Witryna internetowa: http://www.mkidn.gov.pl/

2. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: http://www.poznan.wuoz.gov.pl/

3. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu. Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: http://www.bip.umww.pl/

4. Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

W ramach działania ,,Odnowa i rozwój wsi" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027.

Witryna internetowa: http://www.minrol.gov.pl/

5. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwacje obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: http://www.mswia.gov.pl/

6. Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: http://www.nfosigw.gov.pl/

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą być na finansowanie z Funduszy Unii Europejskiej, m in.

Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), którego działalność koncentruje się na różnych dziedzinach m.in. rozwój turystyki oraz inwestycje w dziedzinie kultury.

Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2021-2027, który stanowi jeden z programów operacyjnych przy wykorzystaniu środków Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach programu realizowanych będzie 17 osi priorytetowych m.in. 12 – kultura i dziedzictwo kulturowe.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ MIASTO KALISZ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z regulacją ustawową, cała sfera poświęcona zachowaniu zabytków podzielona została na dwa podstawowe zakresy: opiekę nad zabytkami i ochronę zabytków. Obie dziedziny należą do zadań własnych gminy. Do ochrony zabytków odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej – m.in. przez gminę.

Opieka nad zabytkami polegająca na utrzymaniu ich we właściwym stanie technicznym sprawowana jest przez właścicieli i użytkowników zabytków. Właściciel ma obowiązek właściwego zabezpieczenia i utrzymania obiektu zabytkowego oraz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku. Gmina będąc właścicielem zabytków komunalnych posiada również takie obowiązki. Szczegółowy wykaz tych obiektów przedstawiony został w rozdziale 5.6. Zabytki stanowiące własność gminy.

Po zrealizowaniu w okresie obowiązywania poprzedniego gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza dwóch najważniejszych projektów, celem których było zachowanie zabytków rejestrowych oraz upowszechnianie wiedzy o kaliskim dziedzictwie historyczno-kulturowym (finansowanych z udziałem środków zewnętrznych)tj. „Centrum Kaliskich Baśni i Legend i Lokacji Miasta „Baszta „Dorotka” oraz „Ekspozycji multimedialnej poświęconej dziedzictwu historyczno-kulturowemu Kalisza i regionu” są one dostępne dla zwiedzających. Na bazie stworzonych ekspozycji organizowane będą również wydarzenia, warsztaty i działania edukacyjne w zakresie popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym miasta i regionu oraz jego promocji w kraju i zagranicą.

Niewątpliwie najważniejszą inwestycją miejską prowadzoną w ramach rewitalizacji centrum Kalisza będzie przebudowa Głównego Rynku i ulicy Kanonickiej. Obejmie ona także

wykonanie, w sposób określony w dokumentacji uzgodnionej z WUOZ Delegatura w Kaliszu, konserwację i zabezpieczenie reliktu archeologicznego zbiornika wodnego – rząpia na rynku.

W Wieloletniej Prognozie Finansowej dla Miasta Kalisza na lata 2021-2043, zaplanowano środki finansowe na już prowadzone i planowane inwestycje. Wśród zadań ujętych w WPF są między innymi:

1. Rewaloryzacja Plant Miejskich w ramach projektu pn. „Kalisz – kurs na rewitalizację" – Poprawa stanu infrastruktury. Okres realizacji zaplanowano na lata 2019-2021, a łączne nakłady finansowe wyniosą 8 182 414,18 zł.
2. Przebudowa ulic w centrum miasta (ul. Śródmiejska, ul. Zamkowa, ul. Piskorzewska) w ramach projektu pn. „Kalisz – kurs na rewitalizację" – Przebudowa układu komunikacyjnego. Okres realizacji zaplanowano na lata 2019-2021, a łączne nakłady finansowe wyniosą 5 652 408,38 zł.
3. Utworzenie Centrum Organizacji Pozarządowych, Akceleratora Kultury, Domu Sąsiedzkiego w ramach projektu pn. „Kalisz – kurs na rewitalizację" – Modernizacja obiektów. Okres realizacji zaplanowano na lata 2019-2021, a łączne nakłady finansowe wyniosą 4 546 525,75 zł.
4. Rewaloryzacja Parku Miejskiego. Okres realizacji zaplanowano na lata 2022-2023, a łączne nakłady finansowe wyniosą 5.000.000,00 zł.
5. Rewitalizacja centrum miasta Kalisza – Poprawa stanu układu komunikacyjnego. Okres realizacji zaplanowano na lata 2016-2022, a łączne nakłady finansowe wyniosą 21.027. 950,17 zł.
6. Przebudowę nawierzchni wraz z montażem małej architektury przy I Liceum Ogólnokształcącym – Budowa infrastruktury sportowej. Okres realizacji zaplanowano na lata 2020-2021, a łączne nakłady finansowe wyniosą 421.800,00 zł.
7. Przebudowa ul. Śródmiejskiej – Rozbudowa układu komunikacyjnego miasta. Okres realizacji zaplanowano na lata 2020-2021, a łączne nakłady finansowe wyniosą 5.629.845,09 zł.
8. Przebudowa schodów prowadzących na Cmentarz Miejski od ul. Górnośląskiej – Poprawa stanu infrastruktury. Okres realizacji zaplanowano na lata 2020-2021, a łączne nakłady finansowe wyniosą 253 680,00 zł.
9. Bulwary nad Prosną – Poprawa stanu infrastruktury technicznej i środowiska naturalnego. Okres realizacji zaplanowano na lata 2020-2021, a łączne nakłady finansowe wyniosą 135.300,00 zł.
10. Opracowanie projektu na przebudowę pl. Jana Kilińskiego, pl. Jana Pawła II, pl. św. Józefa – Rozbudowa układu komunikacyjnego miasta. Okres realizacji zaplanowano na lata 2019-2021, a łączne nakłady finansowe wyniosą 141.450,00 zł.

11. Przebudowa pl. Jana Kilińskiego, pl. Jana Pawła II, pl. św. Józefa – Rozbudowa układu komunikacyjnego miasta. Okres realizacji zaplanowano na lata 2021-2022, a łączne nakłady finansowe wyniosą 3 879 860,00 zł.

Planowane jest również, w zależności od posiadanych środków budżetowych, wykonanie prac remontowych i konserwatorskich zabytkowych budynków stanowiących własność Miasta Kalisza, w których siedziby mają samorządowe instytucje kultury oraz placówki edukacyjne.

Od możliwości uzyskania dofinansowania ze środków zewnętrznych uzależnione jest rozpoczęcie realizacji projektu pn. Mury średniowiecznego Kalisza – rewaloryzacja piastowskich fortyfikacji obronnych miasta lokacyjnego – Poprawa stanu obiektu.

Dokonana w 2019 r. nowelizacja ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282) poszerzyła krąg podmiotów uprawnionych do ubiegania się o dotacje z budżetu gminy – obok właścicieli zabytków indywidualnie wpisanych do rejestru zabytków, o dotacje mogą aplikować także właściciele obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Uwzględniając ww. nowelizację, Rada Miasta Kalisza dnia 25 czerwca 2020 roku podjęła uchwałę Nr XXV/395/2020 w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków położonych na terenie miasta Kalisza, niestanowiących jego wyłącznej własności (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2020 r. poz.5614). Zastąpiła ona dotychczas obowiązującą uchwałę Nr XLVII/641/2014 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 22 maja 2014 r.

W 2020 r. z budżetu Kalisza udzielone zostały dotacje na prace i roboty przy ośmiu zabytkach rejestrowych, na łączną kwotę 500.000,00 zł. Na 2021 r. Rada Miasta zaplanowała w budżecie 500.000,00 zł, które przeznaczyła na dotacje prac remontowo-konserwatorskich przy 11 obiektach zabytkowych. Miasto Kalisz, tak jak dotychczas, będzie w kolejnych latach wspierać finansowo prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane prowadzone przez właścicieli zabytków rejestrowych lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta. Wysokość wsparcia zależeć będzie od możliwości budżetu miasta.

Zabytkowe cmentarze wyznaniowe stanowią istotny i niezwykle cenny element dziedzictwa historycznego Kalisza. Są one materialnym świadectwem wielokulturowości miasta, galerią sztuki sepulkralnej z XIX w. i XX w. oraz ocalałym z obu wojen światowych, „kamiennym albumem" opowiadającym historię życia i dokonań minionych pokoleń. Miasto będzie kontynuować dotychczasową współpracę z ich gospodarzami oraz Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, która owocuje kolejnymi remontami i konserwacją nagrobków wykonaną dzięki dotacji, jakie zarządcy cmentarzy pozyskają z budżetu.

Jednym z najistotniejszych problemów na obszarze historycznej zabudowy Kalisza jest występowanie obszarów kryzysowych i potrzeba ich rewitalizacji. Rada Miejska Kalisza uchwaliła w dniu 27 lipca 2017 roku, Gminny Program Rewitalizacji Miasta Kalisza, w którym zapisane zostały przedsięwzięcia rewitalizacyjne.

Uchwałą nr VII/91/2019 z dnia 28 marca 2019 roku Rady Miasta zmieniona została dotychczasowa uchwała o ustanowieniu Specjalnej Strefy Rewitalizacji. Strefa została utworzona w celu sprawnej realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, określonych w Gminnym Programie Rewitalizacji i obowiązywać będzie przez 10 lat. W przedmiotowej uchwale określone zostały szczegółowe zasady udzielania dotacji dla właścicieli lub użytkowników wieczystych nieruchomości położonych na obszarze Strefy.

W latach 2019-2020 Miasto Kalisz na tych zasadach udzieliło dotacji 22 beneficjentom, a łączna kwota dotacji wyniosła 1,18 mln zł. W budżecie na 2021 rok zaplanowano 1.000.000,00 zł. na dotacje do remontów i prac konserwatorskich prywatnych budynków położonych w Specjalnej Strefie Rewitalizacji. Kwota ta podzielona została na czternaście nieruchomości.

Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych zarządzający budynkami komunalnymi, w okresie objętym Programem realizować będzie prace remontowe na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji, głównie w obiektach ujętych gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza. Zaplanowane remonty obejmą 14 budynków na łączną kwotę 8.620.000,00 zł. W 2021 r. na remont budynków przy Śródmiejskiej 23 i Piskorzewskiej 1 przewidziano 1.070.000 zł, w 2022 r. na remont budynków przy Śródmiejskiej 19, Zamkowej 7, Zamkowej 11, Sukienniczej 5 zaplanowano 2.500,000,00 zł, w 2023 r. na remont budynków przy Śródmiejskiej 39, Garbarskiej 7, Babina 1a-1b, Babina 13, zaplanowano 2.250.000,00 zł, a w 2024 r. na remont budynków przy Babina 18, Majkowska 7, Złota 22, Kopernika 21 2.500.000,00 zł.

Inną formą wsparcia ze strony kaliskiego samorządu na jaką mogą liczyć właściciele obiektów zabytkowych, jest system ulg podatkowych. Poprzez stosowanie zwolnień od podatku od nieruchomości w odniesieniu do budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z obowiązującymi przepisami, z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (zgodnie z art. 7 ust 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 ze zm.), a także zwolnień od podatku od nieruchomości budynków wielorodzinnych stanowiących zabytkową substancję Miasta, w których dokonano remontu co najmniej jednej ściany zewnętrznej lub dachu pokrytego dachówką (w ramach uchwały nr XXXII/469/2020 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie zwolnień od podatku od nieruchomości). właściciele zyskują środki finansowe służące zachowaniu obiektów zabytkowych na obszarze Kalisza.

Zadania w zakresie ochrony zabytków i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie historyczno-kulturowym miasta mogą być także realizowane z inicjatywy mieszkańców, w ramach Budżetu Obywatelskiego.

Omówione działania przyczynią się do poprawy stanu zachowania materialnego dziedzictwa, podniesienia walorów przestrzeni publicznej miasta, a także jego turystycznej atrakcyjności.

Ważnym zadaniem gminy jest rozpoznanie, badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego Kalisza. Prowadzenie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomych Miasta Kalisza jest ustawowym obowiązkiem samorządu. Założona w 2013 r. Gminna ewidencja zabytków Miasta jest systematycznie aktualizowana na podstawie pozytywnych opinii Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków dotyczących wyłączenia obiektów z GEZ lub włączenia ich do GEZ.

Na dziedzictwo historyczno-kulturowe składa się nie tylko materialna spuścizna, ale także dziedzictwo niematerialne. Tworzą je zwyczaje, wyobrażenia, przekazy, wiedza i umiejętności uznawane przez wspólnotę, grupę za część własnego dziedzictwa kulturowego. To wspólnoty, czyli depozytariusze odgrywają kluczową rolę decydując o tym, czym dla nich jest ich własne niematerialne dziedzictwo, które ma niezaprzeczalny wpływ na życie kultywujących je grup. Wszelkie działania dotyczące tego dziedzictwa inicjowane odgórnie muszą być realizowane za uprzednią zgodą i przy współpracy depozytariuszy tego dziedzictwa. Konieczne jest zatem podjęcie przez kaliski samorząd inicjatywy umożliwiającej zbudowanie szerokiej płaszczyzny współdziałania społecznego, służącej zaangażowaniu mieszkańców w rozpoznanie i określenie elementów niematerialnego dziedzictwa Kalisza, co umożliwi następnie stworzenie wykazu niematerialnego dziedzictwa miasta.

Od wielu lat miasto angażuje się w przygotowanie programu wydarzeń organizowanych w ramach kolejnych edycji Europejskich Dni Dziedzictwa Kulturowego. To doskonałe narzędzie do wzmocnienia społecznej współodpowiedzialności za stan zabytków. Kluczem do skutecznego zachowania dziedzictwa jest zaangażowanie w opiekę nad nim społeczności lokalnych. Celem tego największego przedsięwzięcia społeczno-kulturalnego w Europie jest edukacja historyczna i kulturalna, promowanie różnorodności regionalnego dziedzictwa kulturowego, podkreślenie wspólnych korzeni kultury europejskiej oraz propagowanie dialogu międzykulturowego. Dzięki aktywności instytucji, szkół, organizacji i stowarzyszeń , Kalisz stał się znaczącym ośrodkiem na wielkopolskiej mapie wydarzeń EDD. Miasto nadal będzie współpracować z organizatorami wrześniowych wydarzeń, wspierać finansowo ich działania oraz koordynować przygotowanie programów cyklicznych edycji oraz promować je za pośrednictwem mediów i portali społecznościowych.

Ujęte w Programie zadania będą też realizować samorządowe instytucje kultury podległe Miastu – Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka, Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża

Ciśnień", Galeria Sztuki im. Jana Tarasina. Na podkreślenie zasługuje fakt, że instytucje kultury pełnią funkcję centrum kształtowania społeczeństwa obywatelskiego, ośrodka tworzenia i integrowania społeczności lokalnej, a przede wszystkim zachowania lokalnego bogactwa kultury. Ich zadaniem jest przekazywanie wiedzy na temat kultury i dziedzictwa kulturowego regionu.

Kontynuowana będzie również współpraca z instytucjami naukowo-badawczymi i uczelniami wyższymi służąca ochronie, zachowaniu i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie archeologicznym Kalisza i regionu.

Ponadto Miasto będzie nadal finansowo wspierać działalność organizacji pozarządowych związaną z upowszechnianiem wiedzy o historii, zabytkach, tradycjach, między innymi poprzez ogłaszanie przez Prezydenta Miasta otwartych konkursów na realizację zadań publicznych związanych z popularyzacją i upowszechnianiem wiedzy o dziedzictwie historyczno-kulturowym Kalisza. Wśród szczególnie aktywnych w tej dziedzinie są takie podmioty jak Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Polskie Towarzystwo Historyczne, Oddział w Kaliszu, Bractwo Rycerskie Ziemi Kaliskiej, Stowarzyszenie im. Haliny Sutarzewicz, Stowarzyszenie Promocji Sztuki „Łyżka mleka", Fundacja im. Bolesława Pobożnego.

Organizowane przez PTTK Oddział im. S. Graevego w Kaliszu doroczne kwesty na ratowanie zabytkowych cmentarzy przy Rogatce, nadal mogą liczyć na merytoryczną i logistyczną pomoc ze strony Miasta. Zbiórki, poza pozyskaniem środków finansowych na zachowanie nekropolii, budzą społeczne zainteresowanie historią cmentarzy oraz świadomość ich znaczenia dla budowania tożsamości lokalnej. Ważne są nowe inicjatywy społeczne służące zachowaniu zabytków sepulkralnych. Konieczne jest stałe obywatelskie zaangażowanie w przedsięwzięcia ratujące nekropolie, które uzupełnia prowadzone dotychczas działania.

12. ANEKS NR 1.
GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA KALISZA – ZABYTKI NIERUCHOME
(aktualizacja z dnia 8 października 2021 r.)

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA KALISZA				
Część A – wykaz kart adresowych zabytków nieruchomych				
Lp.	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	NUMER REJESTRU ZABYTKÓW, DATA WPISU
(1)	miasto Kalisz	układ urbanistyczny miasta Kalisza	XIII w.- poł. XX w.	Kl.IV-73/14/56 28.02.1956 DOZ-OAiK-6700-310-1/12-13 29.11.2013 (skreślenie z rejestru zabytków części obszaru)
(2)		obszar miasta Kalisza	X w. p.n.e.- XX w.	Kl.IV-83/2/57 18.02.1957 DOZ-OAiK-6700-310-2/12-13 29.11.2013 (skreślenie z rejestru zabytków części obszaru)
(3)	aleja Wolności	założenie urbanistyczne alei Wolności	l. 1793-1806, 1817 r.	335/A 20.01.1981
(4)	osiedle Dobrzec	układ ruralistyczny dawnej wsi Dobrzec	XIII w.- poł. XX w.	
(5)	osiedle Majków	układ ruralistyczny dawnej wsi Majków	XIII w.- poł. XX w.	
(6)	osiedle Nosków	układ ruralistyczny dawnej wsi Nosków	XIV w.- poł. XX w.	
(7)	osiedle Piwonice	układ ruralistyczny dawnej wsi Piwonice	XIII w.- poł. XX w.	
(8)	osiedle Rajsków	układ ruralistyczny dawnej wsi Rajsków	XIII w.- poł. XX w.	
(9)	osiedle Sulisławice	układ ruralistyczny dawnej wsi Sulisławice	XV w.- poł. XX w.	
(10)	osiedle Szczypiorno	układ ruralistyczny dawnej wsi Szczypiorno	XV w.- poł. XX w.	
(11)	ul. Kolegialna, Łazienna, św. Józefa	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy klasztoru oo. Jezuitów, późn. Korpusu Kadetów	XVI-XIX w.	
(12)	ul. Stawiszyńska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy klasztoru pobernardyńskiego, ob. oo. Jezuitów	XVI-1. ćw. XX w.	

(13)	ul. Śródmiejska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy klasztoru poreformackiego, ob. ss. Nazaretanek	XVII-XVIII w.	
(14)	osiedle Majków	założenie dworsko-parkowo-folwarczne w d. wsi Majków	XVIII-XX w.	
(15)	osiedle Sulisławice	założenie dworsko-parkowo-folwarczne w d. wsi Sulisławice	XVIII-XX w.	
(16)	osiedle Szczypiorno	założenie dworsko-parkowo-folwarczne w dawnej wsi Szczypiorno	XVIII-XX w.	
(17)	ul. 3 Maja	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy szkolnej	l. 20./30. XX w.	
(18)	ul. Dworcowa, Obozowa	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy stacji kolejowej	1./2. dekada XX w.	
(19)	ul. Kaszubska, gen. Władysława Sikorskiego, Skarszewska, Toruńska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy obiektów związanych ze służbą zdrowia (szpital, szkoła pielęgniarstwa, stacja krwiodawstwa)	l. 30. i 50. XX w.	
(20)	ul. Wrocławska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy stacji kolejowej w dawnym Szczypiornie	po 1906 r.	
(21)	ul. Wrocławska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy dawnych koszar wojskowych w dawnym Szczypiornie	1. poł. XIX w.-1.ćw. XX w.	
(22)	ul. Ludwika Idzikowskiego, Łódzka, Przesmyk, Bolesława Skarżyńskiego, Winiarska, Żwirki i Wigury	zespół budowlany: modernistyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej - wille z ogrodami	l. 20./30. XX w. z późniejszymi uzupełnieniami	
(23)	ul. Józefa Bema, Graniczna, Kielecka, Jana Kochanowskiego, Adama Mickiewicza, Polna, Mikołaja Reja, Juliusza Słowackiego, Widok, Wojska Polskiego	zespół budowlany: modernistyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej - wille z ogrodami	l. 20./30. XX w. z późniejszymi uzupełnieniami	
(24)	ul. Mała	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej	1. i 2. dekada XX w.	

(25)	ul. Żelazna	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej w zabudowie szeregowej z ogrodami	l. 20./30. XX w.	
(26)	ul. Ludowa, Obywatelska, Robotnicza, Stanisława Staszica, Urzędnicza	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej wielorodzinnej	l. 20./30. XX w. uzupełnione obiektami socrealistycznymi budynkami z lat 50. XX w.	
(27)	ul. Hoża, Bolesława Prusa, Żwirki i Wigury	zespół zabudowy: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej wielorodzinnej	l. 40. i 50. XX w.	
(28)	ul. Bogumiła i Barbary, Młynarska, Polna	zespół budowlany: socrealistyczny zespół zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej	l. 50. XX w.	
(29)	ul. Leśna, Lisia, Mazowiecka, Sandomierska, Sarnia, Zajęcza	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej	1. ćw. XX w.	
(30)	ul. Nowy Świat, Handlowa	zespół budowlany: socrealistyczny zespół zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej	l. 50. XX w.	
(31)	ul. Majkowska	zespół budowlany: Kaliskie Zakłady Garbarskie "Kalskór" SA	po 1907 r.	
(32)	ul. 3 Maja nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(33)	3 Maja nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
(34)	3 Maja nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(35)	3 Maja nr 13	Dom Katolicki parafii św. Mikołaja, ob. budynek handlowo-usługowy	ok. 1935 r.	
(36)	3 Maja nr 14	budynek mieszkalny w zespole szkoły	ok. 1930 r.	
(37)	3 Maja nr 16	budynek szkolny, ob. SP nr 1	ok. 1930 r.	
(38)	3 Maja nr 17	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(39)	3 Maja nr 18	budynek szkolny, ob. ZS Samochodowych	ok. 1930 r.	
(40)	3 Maja nr 20	budynek mieszkalny w zespole szkoły	ok. 1930 r.	
(41)	ul. 25 Dywizji nr 8	budynek mieszkalny	pocz. XX w., przebud.	
(42)	25 Dywizji nr 12	budynek mieszkalny	po 1910 r., przebud.	

(43)	25 Dywizji nr 18-20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(44)	ul. 29 Pułku Piechoty nr 2–4	budynek mieszkalny (oficyna)	po 1910 r.	
(45)	29 Pułku Piechoty nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(46)	29 Pułki Piechoty nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w., przebud.	
(47)	29 Pułki Piechoty nr 15	zespół budowlany: zagroda	XIX/XX w.	
(48)	29 Pułki Piechoty nr 15	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	
(49)	29 Pułku Piechoty nr 21	budynek mieszkalny	l. 30. XX w	
(50)	ul. Asnyka Adama nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(51)	Asnyka nr 6	budynek mieszkalny	po 1920 r., przebud.	
(52)	Asnyka nr 8-10	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w. przebud.	
(53)	Asnyka nr 10a	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(54)	Asnyka nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1930	
(55)	Asnyka nr 15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(56)	Asnyka nr 24	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., przebud.	
(57)	Asnyka nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(58)	Asnyka nr 28	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(59)	Asnyka nr 31	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(60)	Asnyka nr 32	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(61)	Asnyka nr 33	budynek mieszkalny, ob. kaplica kościoła Adwentystów Dnia Siódmego	l. 20. XX w.	
(62)	Asnyka nr 34	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(63)	Asnyka nr 38	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(64)	Asnyka nr 40	budynek d. kaplicy ewangelickiej, ob. Zgromadzenie Zakonne Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi	1. ćw. XX w.	
(65)	Asnyka nr 40	ogrodzenie	1. ćw. XX w.	
(66)	Asnyka nr 41	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(67)	Asnyka nr 43	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	

(68)	Asnyka nr 47	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(69)	Asnyka nr 48	budynek mieszkalny	l. 30./40. XX w.	
(70)	ul. Babina nr 1	d. budynek fabryki sukna, przebud. na budynek mieszkalny (tzw. dom Przechadzkiego)	po 1820 r., arch. F. Reinstein	903/Wlkp/A 18.07.1968
(71)	Babina nr 1a	budynek mieszkalny w zespole fabryki sukna	pocz. XX w.	
(72)	Babina nr 1b	budynek mieszkalny w zespole fabryki sukna	pocz. XX w.	
(73)	Babina nr 2	budynek fabryki sukna, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	l. 1820-30 arch. S. Szpilowski	133/A 10.07.1968
(74)	Babina nr 2	Pensja H. Semadeniowej, budynek mieszkalny (oficyna)	3. ćw. XIX w.	133/A 10.07.1968
(75)	Babina nr 3	budynek mieszkalny (willa miejska), ob. przychodnia	pocz. XX w.,	
(76)	Babina nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 90. XIX w.	
(77)	Babina nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	3. ćw. XIX w.	
(78)	Babina nr 8	budynek mieszkalny (oficyna)	XIX/XX w.	
(79)	Babina nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1820 r. arch. S. Szpilowski	132/A 10.07.1968
(80)	Babina nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925	
(81)	Babina nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1912	
(82)	Babina nr 12/ Nowy Rynek nr 1	budynek mieszkalny(kamienica)	4. ćw. XIX w./XX w.	
(83)	Babina nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./XX w.	
(84)	Babina nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./XX w.	
(85)	Babina nr 16	budynek mieszkalny, tzw. "koszary Godebskiego", ob. budynek handlowo-usługowy	l. 30. XIX w.	73/A 24.02.1965
(86)	Babina nr 17	budynek mieszkalny z murem ogrodzeniowym	4. ćw. XIX w.	
(87)	Babina nr 18	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(88)	Babina nr 19	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(89)	ul. Bankowa nr 2	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(90)	Bankowa nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

(91)	Bankowa nr 4	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(92)	Bankowa nr 5	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(93)	Bankowa nr 7	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(94)	Bankowa nr 9	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(95)	ul. Bema Józefa nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(96)	ul. Biskupicka nr 21	budynek Ochotniczej Straży Pożarnej	1. poł. XX w.	
(97)	ul. Bogumiła i Barbary nr 2	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(98)	Bogumiła i Barbary nr 4	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(99)	Bogumiła i Barbary nr 6	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(100)	pl. Bogusławskiego Wojciecha nr 1	budynek teatru	l. 1920-1936, arch. Cz. Przybylski	424/A 15.11.1979
(101)	Bogusławskiego nr 2	budynek Narodowego Banku Polskiego, BGK, ob. PWSZ	l. 1920-1924, ukończony 1930, arch. M. Lalewicz	624/A 16.07.1991
(102)	Bogusławskiego nr 2	ogrodzenie zespołu bankowego	l. 20. XX w arch. M. Lalewicz.	624/A 16.07.1991
(103)	ul. Bolesława Chrobrego nr 1	budynek piekarni	po 1900 r.	
(104)	Bolesława Chrobrego nr 4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(105)	ul. Bolesława Pobożnego nr 1	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(106)	Bolesława Pobożnego nr 7	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(107)	Bolesława Pobożnego nr 13	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(108)	Bolesława Pobożnego nr 15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(109)	Bolesława Pobożnego nr 17	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(110)	Bolesława Pobożnego nr 19	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(111)	Bolesława Pobożnego nr 27	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(112)	Bolesława Pobożnego nr 32	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(113)	Bolesława Pobożnego nr 33	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(114)	Bolesława Pobożnego nr 35	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	

(115)	Bolesława Pobożnego nr 37	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(116)	Bolesława Pobożnego nr 39	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(117)	Bolesława Pobożnego nr 41	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(118)	Bolesława Pobożnego nr 43	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(119)	Bolesława Pobożnego nr 45	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(120)	Bolesława Pobożnego nr 53	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(121)	Bolesława Pobożnego nr 62	budynek stodoły	1. ćw. XX w.	
(122)	Bolesława Pobożnego nr 62a	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(123)	Bolesława Pobożnego nr 70	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(124)	Bolesława Pobożnego nr 70	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(125)	Bolesława Pobożnego nr 70	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(126)	Bolesława Pobożnego nr 103	kościół filialny Parafii św. Gotarda pw. św. Wojciecha (drewniany)	1798 r., odrest. 1870 r.	915/Wlkp/A 22.09.1930
(127)	Bolesława Pobożnego nr 103	dzwonnica	1997 r.	
(128)	Bolesława Pobożnego nr 105	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(129)	ul. Borkowska nr 9	budynek mieszkalny	l. 20-30 XX w.	
(130)	Borkowska nr 13-15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(131)	ul. Braci Niemojowskich nr 30-32	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(132)	Braci Niemojowskich nr 34	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(133)	Braci Niemojowskich nr 62	budynek cegielni	1. ćw. XX w.	
(134)	ul. Browarna nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w., przebud.	
(135)	Browarna nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1913 r.	
(136)	Browarna nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	1924 r.	
(137)	Browarna nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	1915 r.	
(138)	Browarna nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930 r., nadbud.	
(139)	Browarna nr 10/ Piekarska nr 13	budynek d. Domu Rzemiosł, ob. usługowo-mieszkalny	pocz. XX w. przebud. l. 50. XX w.	
(140)	ul. Brzozowa nr 1	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	

(141)	Brzozowa nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(142)	Brzozowa nr 1	stodoła w zespole zagrody	1. ćw. XX w.	
(143)	Brzozowa nr 1	obora w zespole zagrody	1. ćw. XX w.	
(144)	Brzozowa nr 1	budynek inwentarski w zespole zagrody, ob. mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(145)	Brzozowa nr 19-21	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(146)	ul. Bursztynowa nr 33	budynek mieszkalny	1930 r.	
(147)	ul. Cegielniana nr 7	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(148)	Cegielniana nr 9	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(149)	ul. Celtycka nr 18	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(150)	Celtycka nr 18	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(151)	Celtycka nr 18	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(152)	Celtycka nr 64-78	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(153)	Celtycka nr 64-78	budynek mieszkalny, ob. gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(154)	Celtycka nr 134-136	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(155)	Celtycka nr 134-136	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(156)	Celtycka nr 134-136	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(157)	Celtycka nr 142-146	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(158)	Celtycka nr 142-146	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(159)	Celtycka nr 142-146	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(160)	ul. Chełmska nr 13	budynek leśniczówki, ob. klub myśliwski i mieszkanie	1. ćw. XX w.	
(161)	ul. Chmielna nr 2-4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(162)	Chmielna nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(163)	ul. Chodyńskiego Adama nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	1927 r.	
(164)	Chodyńskiego nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925 r.	
(165)	ul. Chopina Fryderyka nr 1	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	

(166)	Chopina nr 2	budynki oficyn, ob. budynki handlowe-usługowe	XIX/XX w.	
(167)	Chopina nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	1898 r.	
(168)	Chopina nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910 r.	
(169)	Chopina nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	1903 r.	
(170)	Chopina nr 7	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w./XX w.	
(171)	Chopina nr 9	budynek Fabryki Fortepianów i Pianin A. Fibigier, poźn. „Calisia", ob. usługowy Calisia One	1898 r.	617/A 18.02.1991
(172)	Chopina nr 9a	budynek mieszkalny (willa), ob. restauracja	1898 r. (?)	617/A 18.02.1991
(173)	Chopina nr 11	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(174)	Chopina nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1912 r.	
(175)	Chopina nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(176)	Chopina nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(177)	Chopina nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(178)	Chopina nr 17	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(179)	Chopina nr 18	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(180)	Chopina nr 19	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(181)	Chopina nr 23	Bielarnia, budynek produkcyjny FWR "Runotex" i usługowy	1913 r., ok. 1930	
(182)	Chopina nr 25	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(183)	ul. Ciasna nr 1	budynek mieszkalny	l. 80. XIX w.	
(184)	Ciasna nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(185)	Ciasna nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	3. ćw. XIX w.	
(186)	Ciasna nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	3. ćw. XIX w.	
(187)	Ciasna nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w., przebud.	
(188)	Ciasna nr 6	budynek mieszkalny.(kamienica)	ok. 1900r. / pocz. XX w.	
(189)	Ciasna nr 7	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	

(190)	Ciasna nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(191)	Ciasna nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(192)	Ciasna nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(193)	Ciasna nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(194)	Ciasna nr 15	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(195)	Ciasna nr 18	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(196)	Ciasna nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./XX w.	
(197)	Ciasna nr 21	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./XX w.	
(198)	Ciasna nr 23	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./XX w.	
(199)	Ciasna nr 23	budynek sali kinowej, ob. biura i magazyny	ok. 1925 r.	
(200)	ul Ciesielska nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(201)	Ciesielska nr 12	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(202)	Ciesielska nr 18	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(203)	ul. Cmentarna nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(204)	Cmentarna nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./ ok. 1900 r.	
(205)	Cmentarna nr 14	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(206)	Cmentarna nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./ ok.1900 r.	
(207)	ul. Czarna Droga nr 15	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(208)	ul. Czaszkowska nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(209)	Czaszkowska nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1920 r.	
(210)	Czaszkowska nr 8 a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(211)	Czaszkowska nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1910 r.	
(212)	ul. Częstochowska	cmentarz żołnierzy radzieckich	l. 1946-1947 arch. A. Karolak, M. Tocz	
(213)	Częstochowska	most Rypinkowski	l. 30. XX w.	
(214)	Częstochowska	kapliczka przydrożna (przy skrzyżowaniu z ul. Księżnej Jolanty)	1946 r.	
(215)	Częstochowska nr 1	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	

(216)	Częstochowska nr 3	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(217)	Częstochowska nr 5	budynek mieszkalny	l. 20/30. XX w.	
(218)	Częstochowska nr 6	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(219)	Częstochowska nr 7-11	budynek mieszkalny	l. 50/60. XX w.	
(220)	Częstochowska nr 8	budynek mieszkalny	l. 20/30. XX w.	
(221)	Częstochowska nr 15	budynek mieszkalny	l. 1925-30	
(222)	Częstochowska nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(223)	Częstochowska nr 17	budynek Ewangelickiego Towarzystwa Śpiewaczego, późn. Młodzieżowy Dom Kultury	l. 30. XX w.	
(224)	Częstochowska nr 18	budynek poprzemysłowy	l. 20. XX w.	
(225)	Częstochowska nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(226)	Częstochowska nr 23	budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w.	
(227)	Częstochowska nr 30	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(228)	Częstochowska nr 32	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(229)	Częstochowska nr 34-36	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(230)	Częstochowska nr 38	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., przebud. l. 20. XX w.	
(231)	Częstochowska nr 39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(232)	Częstochowska nr 40	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(233)	Częstochowska nr 45	budynek mieszkalny z oficyną	4. ćw. XIX w., przebud.	
(234)	Częstochowska nr 46	budynek mieszkalny z piekarnią	1. ćw. XX w.	
(235)	Częstochowska nr 46	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(236)	Częstochowska nr 47a	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(237)	Częstochowska nr 48	budynek mieszkalny z oficyną	l. 20. XX w.	
(238)	Częstochowska nr 49	budynek mieszkalny z oficynami	4. ćw. XIX w.	
(239)	Częstochowska nr 51	kościół parafialny pw. św. Gotarda	l. 1909-1933	916/Wlkp/A 09.12.2013

(240)	Częstochowska nr 51	ogrodzenie ze stacjami drogi krzyżowej oraz schody przy kościele par. pw. św. Gotarda	1. poł. XX w.	916/Wlkp/A 09.12.2013
(241)	Częstochowska nr 52	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., przebud.	
(242)	Częstochowska nr 54	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(243)	Częstochowska nr 61	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(244)	Częstochowska nr 65 (w pobliżu)	krzyż przydrożny	XIX/XX w.	
(245)	Częstochowska nr 67	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(246)	Częstochowska nr 67	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(247)	Częstochowska nr 67-71	budynki cegielni	l. 20./30. XX w.	
(248)	Częstochowska nr 68	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(249)	Częstochowska nr 70	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(250)	Częstochowska nr 79	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(251)	Częstochowska nr 80-82	kapliczka przydrożna	1. ćw. XX w.	
(252)	Częstochowska nr 83a	budynek młyna	1. ćw. XX w.	
(253)	Częstochowska nr 85-87	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(254)	Częstochowska nr 89	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(255)	Częstochowska nr 100b	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(256)	Częstochowska nr 100c	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(257)	Częstochowska nr 102a	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., przebud.	
(258)	Częstochowska nr 104	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(259)	Częstochowska nr 107	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(260)	Częstochowska nr 109	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(261)	Częstochowska nr 116-116a	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(262)	Częstochowska nr 121	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(263)	Częstochowska nr 125	budynek mieszkalny (drewniana chałupa)	4. ćw. XIX w.	323/A 20.10.1980
(264)	Częstochowska nr 137	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	

(265)	Częstochowska nr 138	cmentarz rzymskokatolicki parafii św. Gotarda	1913 r.	
(266)	Częstochowska nr 138	grobowiec Antoniego Banaszkiewicza	ok. 1909 r.	
(267)	Częstochowska nr 138	grobowiec Piotra Barczaka	ok. 1913 r.	
(268)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Drządżewskich	1933 r.	
(269)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Kaczorowskich i Hansów	1924 r.	
(270)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Kościelaków	ok. 1934 r.	
(271)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Piaseckich i in.	ok. 1917 r.	
(272)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Spychalskich	l. 30. XX w.	
(273)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Wolniewiczów	ok. 1937 r.	
(274)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Woźniaków	l. 20. XX w.	
(275)	Częstochowska nr 177	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(276)	Częstochowska nr 191	budynek młyna	l. 20. XX w.	
(277)	Częstochowska nr 195	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(278)	Częstochowska nr 223	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(279)	Częstochowska nr 225	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(280)	Częstochowska nr 227	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(281)	ul. Dąbrowskiego Jarosława nr 1	budynek mieszkalny strażnika cmentarza, ob. kaplica i biura	3. ćw. XIX w.	
(282)	Dąbrowskiego nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(283)	ul. Dębowa nr 14	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(284)	ul. Długa nr 13	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(285)	ul. Długosza Jana nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910 r., l. 30. XX w.	
(286)	Długosza nr 5	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1900 r., przebud.	
(287)	Długosza nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./ 1. ćw. XX w.	
(288)	Długosza nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	1902 r.	
(289)	Długosza nr 7	budynek młyna „Gwiazdka”, ob. gospodarczy	1902 r.	
(290)	Długosza nr 8	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w.	

(291)	Długosza nr 8	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w.	
(292)	Długosza nr 11	hale szedowe fabryki "Runotex"	l. 60. XX w.	
(293)	Długosza nr 14	budynek szkolny, ob. SP nr 12	l. 50. XX w.	
(294)	Długosza nr 15	magazyn i warsztaty. ob. budynek usługowo-handlowy	ok. 1910 r., przebud.	
(295)	Długosza nr 17	budynek mieszkalny	ok. 1910 r., przebud.	
(296)	ul. Dobrzecka nr 2	budynek pofabryczny, ob. biurowo-administracyjny	po poł. XIX w., przebud.	
(297)	Dobrzecka nr 3	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., rem. 1988 r.	
(298)	Dobrzecka nr 4	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(299)	Dobrzecka nr 5	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(300)	Dobrzecka nr 7	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	po 1900 r.	
(301)	Dobrzecka nr 8	budynek mieszkalny	przed 1900 r.	
(302)	Dobrzecka nr 9	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(303)	Dobrzecka nr 10	budynek mieszkalny	3-4. ćw. XIX w.	
(304)	Dobrzecka nr 11	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(305)	Dobrzecka nr 12	budynek mieszkalny	3-4. ćw. XIX w.	
(306)	Dobrzecka nr 12	budynek mieszkalny (w podwórzu)	1. ćw. XX w.	
(307)	Dobrzecka nr 13	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(308)	Dobrzecka nr 14	budynek mieszkalny	przed 1900 r.	
(309)	Dobrzecka nr 17	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(310)	Dobrzecka nr 19	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(311)	Dobrzecka nr 20	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(312)	Dobrzecka nr 21	budynek mieszkalny	1909 r.	
(313)	Dobrzecka nr 22	budynek mieszkalny	ok. 1937 r.	
(314)	Dobrzecka nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(315)	Dobrzecka nr 30	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(316)	Dobrzecka nr 32	budynek mieszkalny	po 1900 r.	

(317)	Dobrzecka nr 34	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(318)	Dobrzecka nr 36	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(319)	Dobrzecka nr 45	budynek mieszkalny	pocz. XX w. lub l. 30. XX w.	
(320)	Dobrzecka nr 47	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(321)	Dobrzecka nr 48	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(322)	Dobrzecka nr 49	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(323)	Dobrzecka nr 50	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(324)	Dobrzecka nr 51	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
(325)	Dobrzecka nr 52	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(326)	Dobrzecka nr 53	budynek mieszkalny	po 1930 r., przebud.	
(327)	Dobrzecka nr 56	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
(328)	Dobrzecka nr 58	budynek mieszkalny	po 1930	
(329)	Dobrzecka nr 59	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(330)	Dobrzecka nr 61	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(331)	Dobrzecka nr 62a	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(332)	Dobrzecka nr 62b	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(333)	Dobrzecka nr 67	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(334)	Dobrzecka nr 101	figura przydrożna	pocz. XX w.?, 1947 r.	
(335)	Dobrzecka nr 103	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(336)	Dobrzecka nr 115	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(337)	Dobrzecka nr 114-116	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(338)	Dobrzecka nr 114-116	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(339)	Dobrzecka nr 118-120	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(340)	Dobrzecka nr 118-120	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(341)	Dobrzecka nr 125	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(342)	Dobrzecka nr 134	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(343)	Dobrzecka nr 135	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

(344)	Dobrzecka nr 137	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(345)	Dobrzecka nr 142	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(346)	Dobrzecka nr 144	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(347)	Dobrzecka nr 144	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(348)	Dobrzecka nr 145	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(349)	Dobrzecka nr 153	budynek mieszkalny	l. 1925-1930	
(350)	Dobrzecka nr 162	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(351)	Dobrzecka nr 162	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(352)	Dobrzecka nr 169	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(353)	Dobrzecka nr 169	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(354)	Dobrzecka nr 184	organistówka	1. ćw. XX w.	
(355)	Dobrzecka nr 186	kościół par. pw. św. Michała Archanioła	l. 1881-1886 arch. J. Chrzanowski	441/A 17.10.1983
(356)	Dobrzecka nr 186	brama-dzwonnica przy kościele	k. XIX w.	
(357)	Dobrzecka nr 186	ogrodzenie kościoła	k. XIX w.	
(358)	Dobrzecka nr 186	cmentarz parafialny parafii pw. św. Michała Archanioła	2. poł. XIX w.	
(359)	Dobrzecka nr 186	ogrodzenie cmentarza	k. XIX w.	
(360)	Dobrzecka nr 186	grobowiec rodziny Madońskich	ok. 1929 r.	
(361)	Dobrzecka nr 186	grobowiec Paszynów i Balcerzaków	1. ćw. XX w.	
(362)	Dobrzecka nr 186	grobowiec Płócienników	ok. 1910 r.	
(363)	Dobrzecka nr 186	kaplica grobowa Przybyłów i Zalewskich	pocz. XX w.	
(364)	Dobrzecka nr 186	grobowiec rodziny Sowińskich	ok. 1920 r.	
(365)	Dobrzecka nr 193	plebania	3. ćw. XIX w./ po 1900	956/Wlkp/A 30.03.2015
(366)	Dobrzecka nr 193	budynek inwentarsko-gospodarczy	l. 1915-1920	
(367)	ul. Dworcowa	dworzec kolejowy	l. 1920-1930, przebud. w l. 1958-60	
(368)	Dworcowa	wieża ciśnień	ok. 1933 r.	

(369)	Dworcowa	budynek magazynowy zespole dworca	ok. 1910 r.	
(370)	Dworcowa	budynek dróżnicy przy przejeździe kolejowym	ok. 1900 r.	
(371)	Dworcowa nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(372)	Dworcowa nr 14	budynek mieszkalny (pracowników kolei)	ok. 1910 r.	
(373)	Dworcowa nr 16	budynek mieszkalny (pracowników kolei)	ok. 1910 r.	
(374)	Dworcowa nr 16	budynek gospodarczy	ok. 1910 r.	
(375)	Dworcowa nr 18-20	budynek magazynowo-gospodarczy	ok. 1910 r.	
(376)	Dworcowa nr 18	budynek gospodarczy	ok. 1910 r.	
(377)	Dworcowa nr 20	budynek mieszkalny (pracowników kolei)	ok. 1910 r.	
(378)	ul. Fabryczna nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930 r., przebud.	
(379)	Fabryczna nr 1b	budynek mieszkalny (willa) ob. m.in. kasyno	k. XIX w.	920/Wlkp/A 27.12.2013
(380)	Fabryczna nr 4	budynek mieszkalny ?, potem FWA „Haft”, ob. magazyn	1. ćw. XX w.	
(381)	Fabryczna nr 6	budynek fabryki koronek Samuela Flakiewicza, późn. FWA „Haft”	ok. 1910 r.	
(382)	Fabryczna nr 7	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
(383)	Fabryczna nr 12	budynek mieszkalny w zespole fabrycznym.	ok. 1920 r., przebud.	
(384)	Fabryczna nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(385)	Fabryczna nr 16	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(386)	ul. Franciszkańska nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(387)	Franciszkańska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925 r.	
(388)	Franciszkańska nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	1930 r.	
(389)	ul. Galla Anonima nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(390)	Galla Anonima nr 5	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	
(391)	Galla Anonima nr 8-10	budynek gospodarczy, ob. mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(392)	Galla Anonima nr 20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(393)	Galla Anonima nr 23	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

(394)	ul. Garbarska nr 1	hotel „Wiedeński”, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	l. 1920-1925	535/A 18.10.1990
(395)	Garbarska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(396)	Garbarska nr 2a	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(397)	Garbarska nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w., przebud. 1925 arch.F. Brzeziński	
(398)	Garbarska nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(399)	Garbarska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(400)	Garbarska nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(401)	ul. Garncarska nr 1	budynek młyna, ob. magazyn	l. 20. XX w.	
(402)	Garncarska nr 2	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(403)	Garncarska nr 4	budynek mieszkalny (oficyna)	2. poł. XIX w./l.20.XX w.	
(404)	Garncarska nr 5	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(405)	Garncarska nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(406)	Garncarska nr 8	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w.	
(407)	Garncarska nr 9	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(408)	Garncarska nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(409)	Garncarska nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910 r.	
(410)	Garncarska nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(411)	Garncarska nr 18	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1930 r.	
(412)	ul. Gdyńska nr 2	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(413)	Gdyńska nr 4	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./ pocz. XX w.	
(414)	Gdyńska nr 6	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./ pocz. XX w.	
(415)	ul. Główny Rynek nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1920	
(416)	Główny Rynek nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1920	
(417)	Główny Rynek nr 3	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	2. poł. XIX w. odbud. 1925 r.	731/A 20.09.1996
(418)	Główny Rynek nr 4	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1824 r., odbud. 1927 r.	628/A 16.10.1991

(419)	Główny Rynek nr 5	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	poł. XIX w., ok. 1925 r.	
(420)	Główny Rynek nr 6	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	ok. 1926 r.	
(421)	Główny Rynek nr 7	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	ok. 1925 r.	
(422)	Główny Rynek nr 8	Budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	poł. XIX w., l. 20. XX w.	
(423)	Główny Rynek nr 9	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	ok. 1927 r.	
(424)	Główny Rynek nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920 r.	
(425)	Główny Rynek nr 11	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1923 r.	
(426)	Główny Rynek nr 12	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1922 r.	
(427)	Główny Rynek nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	1919 r.	
(428)	Główny Rynek nr 14	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1921 r.	
(429)	Główny Rynek nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	1924-1933 r.	
(430)	Główny Rynek nr 16	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1922 r.	
(431)	Główny Rynek nr 17	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	po 1933 r.	
(432)	Główny Rynek nr 18	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	ok. 1924 r.	
(433)	Główny Rynek nr 19	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	ok. 1922 r.	
(434)	Główny Rynek nr 20	ratusz	l. 1920-1927 arch. S. Pajzderski	661/A 26.03.1993
(435)	ul. Godebskiego Cypriana nr 13	budynek mieszkalny	l. 1924-1926	
(436)	ul. Gołębia nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(437)	Gołębia nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(438)	ul. Gościnna (rejon)	dworski park krajobrazowy w Szczypiornie	poł. XIX w.	750/A 30.06.1998
(439)	Gościnna (w ciągu ulicy)	wiadukt kolejowy	1906 r.	
(440)	Gościnna nr 6-12	schron bojowy (nr 10) w zespole: Polskie umocnienia z 1939 r. Przedmoście Kalisz	1939 r.	1040/Wlkp/A 26.01.2018
(441)	Gościnna nr 6-12	schron bojowy (nr 11) w zespole: Polskie umocnienia z 1939 r. Przedmoście Kalisz	1939 r.	1040/Wlkp/A 26.01.2018

(442)	Gościnna nr 5-15	budynek kuźni folwarcznej	2. ćw. XIX w.	
(443)	Gościnna nr 24	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(444)	ul. Górna nr 1	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
(445)	Górna nr 1a	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
(446)	Górna nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(447)	Górna nr 3	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(448)	Górna nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
(449)	Górna nr 5	budynek mieszkalny	po 1920 r., przebud.	
(450)	Górna nr 7	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(451)	Górna nr 9	budynek mieszkalny(oficyna)	l. 30. XX w., przebud.	
(452)	Górna nr 15	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(453)	ul. Górnośląska	cmentarz rzymskokatolicki tzw. miejski	zał. 1807 r., powiększony 1839 r.	498/A 16.08.1994
(454)	Górnośląska	mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą	1840 r.	498/A 16.08.1994
(455)	Górnośląska	grobowiec Anasiewiczów	ok. 1920 r.	
(456)	Górnośląska	nagrobek Arnoldowej Józefy i in.	pocz. XX w.	
(457)	Górnośląska	grobowiec Bakowiczów i in.	l. 80. XIX w.	
(458)	Górnośląska	nagrobek Balukiewicza Józefa i in.	4. ćw. XIX w.	
(459)	Górnośląska	grobowiec Beckich i in.	4. ćw. XIX w.	
(460)	Górnośląska	grobowiec Bentkowskich	l. 20. XX w.	
(461)	Górnośląska	grobowiec Bernadzikowskich i in.	l. 30. XX w.	
(462)	Górnośląska	grobowiec Betticherów i in.	l. 80. XIX w.	
(463)	Górnośląska	grobowiec Bębnowskich i in.	1 ćw. XX w.	
(464)	Górnośląska	grobowiec Bierzyńskich i in.	ok. 1884 r.	
(465)	Górnośląska	kaplica grobowa Blizińskiego i in.	l. 20-30. XX w.	
(466)	Górnośląska	nagrobek Błońskiego Józefa i in.	1 ćw. XX w.	
(467)	Górnośląska	grobowiec Bogacińskich i in.	ok. 1920-1925 r.	

(468)	Górnośląska	nagrobek Bohowicza Kazimierza i in.	k. XIX w.	
(469)	Górnośląska	grobowiec Borzysławskich i in.	l. 20. XX w.	
(470)	Górnośląska	pomnik nagrobny Broszkowskiego Stanisława	1827 r.	
(471)	Górnośląska	grobowiec Bukowińskich i in.	ok. 1927-1928 r.	
(472)	Górnośląska	grobowiec Cierpiatków i in.	pocz. XX w.	
(473)	Górnośląska	grobowiec Ciszewskich i in.	4. ćw. XIX w.	
(474)	Górnośląska	grobowiec Ciupków i in.	1. ćw. XX w.	
(475)	Górnośląska	grobowiec Chabielskich i in.	ok. 1890 r., l. 30. XX w., rem. l. 90. XX w.	
(476)	Górnośląska	kaplica grobowa Chrystowskich i in.	l. 80. XIX w.	
(477)	Górnośląska	grobowiec Chrzanowskich	ok. 1890 r.	
(478)	Górnośląska	grobowiec Czapińskich	l. 30. XX w.	
(479)	Górnośląska	grobowiec Czaplickich	1. ćw. XX w.	
(480)	Górnośląska	nagrobek Czarnieckiej ze Świtalskich Marii	ok. 1913 r.	
(481)	Górnośląska	grobowiec Czarneckich i in.	4. ćw. XIX w.	
(482)	Górnośląska	grobowiec Dobrowolskich i in.	l. 20-30. XX w.	
(483)	Górnośląska	grobowiec Domaniewskich	l. 20-30. XX w.	
(484)	Górnośląska	grobowiec Doruchowskich	1901 r.	
(485)	Górnośląska	grobowiec Dreckich	1886 r.	
(486)	Górnośląska	grobowiec Drygasów i in.	pocz. XX w.	
(487)	Górnośląska	grobowiec Dzierżawskich i Skąpskich	ok. 1905-1910 r.	
(488)	Górnośląska	grobowiec Gałczyńskich i in.	l. 20. XX w.	
(489)	Górnośląska	grobowiec Gnaczyńskich	pocz. XX w.	
(490)	Górnośląska	grobowiec Golanowskich	1. ćw. XX w.	
(491)	Górnośląska	grobowiec Gościmskich	l. 70. XIX w., rem.	
(492)	Górnośląska	grobowiec Goworzewskiego i in.	l. 70. XIX w.	
(493)	Górnośląska	grobowiec Grąbczewskich i in.	k. XIX w.	

(494)	Górnośląska	grobowiec Grzeszkiewiczów	k. XIX w.	
(495)	Górnośląska	grobowiec Gulczyńskich	l. 30. XX w.	
(496)	Górnośląska	grobowiec Habierskich i in.	l. 20. XX w. (?)	
(497)	Górnośląska	grobowiec Hałaczkiewiczów	1872 r., rem.	
(498)	Górnośląska	kaplica grobowa Heinsów i in.	l. 80. XIX w.	
(499)	Górnośląska	grobowiec Herbichów i in.	1. ćw. XX w.	
(500)	Górnośląska	grobowiec Hilchenów	1. ćw. XX w.	
(501)	Górnośląska	grobowiec Ibiszów	l. 30. XX w.	
(502)	Górnośląska	grobowiec Izydorczyków	1. ćw. XX w., rem.	
(503)	Górnośląska	nagrobek Jabłkowskiego Wojciecha	1926 r.	
(504)	Górnośląska	grobowiec ks. Jakubowskiego i in.	ok. 1933 r.	
(505)	Górnośląska	grobowiec Jankowskich	4. ćw. XIX w., rozbud. ok. 1905 r.	
(506)	Górnośląska	grobowiec Janowskich i in.	k. XIX w.	
(507)	Górnośląska	grobowiec Jaśniewiczów	l. 30. XX w.	
(508)	Górnośląska	grobowiec Jędrusiaków	ok. 1918 r.	
(509)	Górnośląska	grobowiec ks. Jurgiłasa i in.	l. 30. XX w. (?)	
(510)	Górnośląska	grobowiec Kaczkowskich i in.	4. ćw. XIX w., przebud. 1. ćw. XX w.	
(511)	Górnośląska	grobowiec Kaczorowskich i in.	l. 30. XX w.	
(512)	Górnośląska	grobowiec Kamińskich i in.	ok. 1910 r.	
(513)	Górnośląska	grobowiec Kamińskich i in.	l. 70. XIX w., rozbud. 1. ćw. XX w.	
(514)	Górnośląska	grobowiec Kapalińskich i in.	pocz. XX w.	
(515)	Górnośląska	grobowiec Kapuścińskich i in.	pocz. XX w.	
(516)	Górnośląska	grobowiec Karskich i in.	l. 60. XIX w., przebud. kon. XIX w.	
(517)	Górnośląska	grobowiec Karśnickich	k. XIX w.	
(518)	Górnośląska	grobowiec Kiernożyckich	l. 20. XX w.	

(519)	Górnośląska	grobowiec Kindlerów i in.	l. 20-30. XX w.	
(520)	Górnośląska	grobowiec Kindlerów	pocz. XX w.	
(521)	Górnośląska	grobowiec Kinickiej i in.	l. 70. XIX w.	
(522)	Górnośląska	grobowiec Klinke i in.	1830 r., rozbud. 1. ćw. XX w.	
(523)	Górnośląska	kaplica grobowa Koczorowskich	k. l. 80. XIX w., rem. l. 90. XX w.	
(524)	Górnośląska	grobowiec Kokczyńskich i in.	l. 60. XIX w., przebud. 1. ćw. XX w.	
(525)	Górnośląska	grobowiec Koperskich i in.	1. ćw. XX w.	
(526)	Górnośląska	grobowiec Krawców i in.	1. ćw. XX w.	
(527)	Górnośląska	grobowiec Krzewskich i in.	l. 20. XX w.	
(528)	Górnośląska	grobowiec Kuryłowiczów	1931 r.	
(529)	Górnośląska	grobowiec Lehmannów	pocz. XX w.	
(530)	Górnośląska	grobowiec Lipińskich i in.	1. ćw. XX w.	
(531)	Górnośląska	grobowiec Lipskich i in.	3. ćw. XIX w., przebud. l. 30. XX w.	
(532)	Górnośląska	grobowiec Machowskich	p. XX w.	
(533)	Górnośląska	grobowiec Maciejewskich	1. ćw. XX w.	
(534)	Górnośląska	grobowiec Marciniaków i in.	1. ćw. XX w.	
(535)	Górnośląska	grobowiec Matuszczaków	l. 20./30. XX w.	
(536)	Górnośląska	grobowiec Mazurowskich i in.	ok. 1902 r.	
(537)	Górnośląska	grobowiec Milewskich, Unisławskich i in.	ok. 1832 r., przebud. k. XIX w.	
(538)	Górnośląska	grobowiec Milewskich i in.	3. ćw. XIX w.	
(539)	Górnośląska	grobowiec Milerów i in.	koń. XIX w., l. 20. XX w., rem. 2015 r.	
(540)	Górnośląska	grobowiec Młodeckich i in.	1. ćw. XX w.	
(541)	Górnośląska	grobowiec Młynarskich i in.	ok. 1919-1920 r.	
(542)	Górnośląska	grobowiec Mrowińskich	ok. 1913 r.	
(543)	Górnośląska	grobowiec Mrozowskich i in	l. 80./90. XIX w.	
(544)	Górnośląska	grobowiec Nagadalskich i in.	1901 r.	

(545)	Górnośląska	grobowiec Nieniewskich i in.	l. 70/80. XIX w.	
(546)	Górnośląska	grobowiec Niewęgłowskich	1. ćw. XX w.	
(547)	Górnośląska	Grobowiec nn. z Aniołem przy murze	pocz. XX w., wyk. firma Ginter	
(548)	Górnośląska	grobowiec Nowackich i in.	l. 20./30. XX w.	
(549)	Górnośląska	grobowiec Nowakiewiczów	l. 20. XX w.	
(550)	Górnośląska	grobowiec Olejniczaków i in.	k. XIX w.	
(551)	Górnośląska	grobowiec Opielińskich i in.	k. XIX w., wyk. firma Ginter	
(552)	Górnośląska	grobowiec Orłów i in.	4. ćw. XIX w., rozbud. ok. 1920 r.	
(553)	Górnośląska	grobowiec Parczewskich i in.	l. 30. XIX w., przebud.	
(554)	Górnośląska	grobowiec Paszkowskich	ok. 1906 r.	
(555)	Górnośląska	grobowiec Piaseckich i in.	ok. 1915 r.	
(556)	Górnośląska	grobowiec Piestrzyńskich i in.	l. 30. XX w.	
(557)	Górnośląska	grobowiec Pietrusiaków i in.	1. ćw. XX w.	
(558)	Górnośląska	grobowiec Pileckich	l. 30. XX w.	
(559)	Górnośląska	grobowiec Plewickich	pocz. XX w.	
(560)	Górnośląska	grobowiec Pliszkiewiczów	2. ćw. XX w.	
(561)	Górnośląska	grobowiec Polańskich i in.	1. ćw. XX w.	
(562)	Górnośląska	grobowiec Polkowskich i in.	po 1888 r.	
(563)	Górnośląska	kaplica grobowa Prusinowskich	ok. 1915 r.	
(564)	Górnośląska	grobowiec Prylińskich i in.	ok. 1910 r.	
(565)	Górnośląska	grobowiec Przybylskich i in.	k. XIX w.	
(566)	Górnośląska	grobowiec Przybylskich	ok. 1913 r.	
(567)	Górnośląska	grobowiec Przybylskich i in.	pocz. XX w.	
(568)	Górnośląska	grobowiec Puchalskich	l. 30. XX w. (?)	
(569)	Górnośląska	grobowiec Pyzalskich	ok. 1900 r.	
(570)	Górnośląska	grobowiec Radlickich	l. 30. XX w.	
(571)	Górnośląska	grobowiec Radomskich	l. 20.-30. XX w.	

(572)	Górnośląska	pomnik nagrobny Ignacego F. Reinsteina	ok. 1825 r.	
(573)	Górnośląska	grobowiec Rolińskich i in.	1 ćw. XX w.	
(574)	Górnośląska	grobowiec Rosiaków i in.	1 ćw. XX w., rem.	
(575)	Górnośląska	grobowiec Rozdrażewskich i in.	ok. 1873 r.	
(576)	Górnośląska	grobowiec Rożnowskich i in.	ok. 1923 r.	
(577)	Górnośląska	grobowiec Rudnickich i in.	3. ćw. XIX w., rozbud. 1 ćw. XX w.	
(578)	Górnośląska	grobowiec Rybarskich	1 ćw. XX w.	
(579)	Górnośląska	grobowiec Rychlewiczów i in.	ok. 1911 r.	
(580)	Górnośląska	kaplica grobowa Rymarkiewiczów	3 ćw. XIX w., rem. l. 90. XX w.	
(581)	Górnośląska	grobowiec Sadowskich i in.	ok. 1840 r., przebud.	
(582)	Górnośląska	grobowiec Samborskiego i in.	ok. 1898 r.	
(583)	Górnośląska	grobowiec Sikorskich	ok. 1904 r.	
(584)	Górnośląska	grobowiec Sióstr Miłosierdzia	4. ćw. XIX w.	
(585)	Górnośląska	grobowiec Sióstr Trzeciego Zakonu Świętego Franciszka	1. ćw. XX w.	
(586)	Górnośląska	grobowiec Skowrońskich i in.	1871 r.	
(587)	Górnośląska	grobowiec Sobczyków	l. 20./30. XX w.	
(588)	Górnośląska	grobowiec Sobczyńskich	ok. 1920-1930 r.	
(589)	Górnośląska	grobowiec Stempinów	1. ćw. XX w.	
(590)	Górnośląska	grobowiec Sulecińskich i in.	pocz. XX w.	
(591)	Górnośląska	grobowiec Sulimierskich i in.	XIX/XX w.	
(592)	Górnośląska	grobowiec Szczepankiewiczów i in.	4. ćw. XIX w.	
(593)	Górnośląska	grobowiec Szyszczyńskich i in.	k. 60. XIX w., przebud. kon. XIX w.	
(594)	Górnośląska	grobowiec Tomeckich i in.	1. ćw. XX w.	
(595)	Górnośląska	grobowiec Trzebuchowskich i in.	4. ćw. XIX w.	
(596)	Górnośląska	grobowiec Tymienieckich i in.	pocz. XX w.	

(597)	Górnośląska	grobowiec Urowskich i in.	l. 20. XX w.	
(598)	Górnośląska	grobowiec Walczaków i in.	l. 20./30. XX w.	
(599)	Górnośląska	grobowiec Wasilewskiego i in.	ok. 1908-1909 r.	
(600)	Górnośląska	grobowiec Wawrzonowskich	l. 20. XX w. wyk. Firma Ginterów	
(601)	Górnośląska	grobowiec Wełniców i in., Borkowskich i Jarnuszkiewiczów	l. 20. XX w.	
(602)	Górnośląska	grobowiec Winiarskich i in.	l. 20./30. XX w.	
(603)	Górnośląska	grobowiec Witowskich i in.	ok. 1900 r.	
(604)	Górnośląska	grobowiec Wittichów	l. 30. XX w.	
(605)	Górnośląska	grobowiec Woldańskich i in.	pocz. XX. w.	
(606)	Górnośląska	grobowiec Wydrzyńskich i in.	l. 70. XIX w., przebud. 1 ćw. XX w.	
(607)	Górnośląska	grobowiec Wyganowskich	l. 50. XIX w., przebud. pocz. XX w.	
(608)	Górnośląska	grobowiec Wyganowskich	ok. 1900 r.	
(609)	Górnośląska	grobowiec Zajączkowskich i Kozanowskich	1907 r.	
(610)	Górnośląska	kaplica grobowa Zakrzewskich	1859 r., restaur. l. 90. XX w.	
(611)	Górnośląska	kaplica grobowa Załuskowskich	l. 70. XIX w.	
(612)	Górnośląska	grobowiec Zdrojewskich i in.	ok. 1912 r.	
(613)	Górnośląska	grobowiec Zengtelerów	k. XIX w., l. 20. XX w.	
(614)	Górnośląska	grobowiec Zgromadzenia Sióstr MBM	k. XIX w.	
(615)	Górnośląska	kaplica grobowa Żarneckich	ok. 1920-1930 r.	
(616)	Górnośląska	grobowiec Żarskich i in.	ok. 1926-1929 r.	
(617)	Górnośląska	kaplica grobowa Żuczkowskich i in.	l. 90. XIX w.	
(618)	Górnośląska	grobowiec Żywanowskich i in.	k. XIX w.	
(619)	Górnośląska nr 1	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(620)	Górnośląska nr 2	budynek mieszkalny	poł. XIX w.	
(621)	Górnośląska nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1924 r.	

(622)	Górnośląska nr 5	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(623)	Górnośląska nr 6	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(624)	Górnośląska nr 6	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(625)	Górnośląska nr 7	budynek mieszkalny	ok. 1930	
(626)	Górnośląska nr 8	cmentarz prawosławny	zał. 1786 r.	729/A 22.04.1996
(627)	Górnośląska nr 8	mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą	1830 r., brama l. 40. XIX w.	729/A 22.04.1996
(628)	Górnośląska nr 8	pomnik nagrobny Bornsowiczewów	ok. 1836-1837 r.	
(629)	Górnośląska nr 8	kaplica grobowa Katasanowów i Myszkiewiczów	ok. 1828 , rem. 2012	
(630)	Górnośląska nr 8	kaplica grobowa Kononowa	l. 90. XIX w.	
(631)	Górnośląska nr 8	pomnik nagrobny Łukowkina	ok. 1838 r.	
(632)	Górnośląska nr 8	kaplica grobowa D. Szymanowskiego	1892 r.	
(633)	Górnośląska nr 9	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(634)	Górnośląska nr 10 c	budynek mieszkalny (rozkwaterowany)	1. ćw. XX w.	
(635)	Górnośląska nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
(636)	Górnośląska nr 12	budynek mieszkalny	1914 r.	
(637)	Górnośląska nr 12	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(638)	Górnośląska nr 13	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(639)	Górnośląska nr 14	budynek mieszkalny	3. ćw. XX w.	
(640)	Górnośląska nr 14a	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(641)	Górnośląska nr 15	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(642)	Górnośląska nr 16	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(643)	Górnośląska nr 16	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(644)	Górnośląska nr 17	budynek mieszkalny	ok. 1937 r.	
(645)	Górnośląska nr 18	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(646)	Górnośląska nr 18	budynek mieszkalny (oficyna)	pocz. XX w.	

(647)	Górnośląska nr 20	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(648)	Górnośląska nr 22	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(649)	Górnośląska nr 23	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(650)	Górnośląska nr 24	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(651)	Górnośląska nr 25	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(652)	Górnośląska nr 26	budynek mieszkalny	ok. 1914 r.	
(653)	Górnośląska nr 27	budynek mieszkalny	ok. 1906 r.	
(654)	Górnośląska nr 28	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(655)	Górnośląska nr 30	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(656)	Górnośląska nr 32	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(657)	Górnośląska nr 34	budynek mieszkalny	k XIX w.	
(658)	Górnośląska nr 35	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(659)	Górnośląska nr 36	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(660)	Górnośląska nr 36a	budynek mieszkalny	3. ćw. XX w.	
(661)	Górnośląska nr 38	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(662)	Górnośląska nr 39	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(663)	Górnośląska nr 40	budynek mieszkalny	3. ćw. XX w.	
(664)	Górnośląska nr 41	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(665)	Górnośląska nr 42	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(666)	Górnośląska nr 47	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(667)	Górnośląska nr 50	budynek mieszkalny, ob. usługowo-biurowy	1. ćw. XX w.	
(668)	Górnośląska nr 52	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(669)	Górnośląska nr 65	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(670)	Górnośląska nr 66a	wieża ciśnień, ob. Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień”	l. 20. XX w.	902/Wlkp/A 14.10.2013
(671)	Górnośląska nr 71	budynek mieszkalny, ob. biurowo-usługowy	po 1914 r.	
(672)	Górnośląska nr 71b	budynek mieszkalny, do 2011 r. Miejski Ośrodek Kultury	po 1914 r., 2017-2019	

(673)	Górnośląska nr 76	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(674)	ul. Graniczna nr 1	budynek fabryki fortepianów Bettinga, ob. administracyjno-biurowy i mieszkalny	ok. 1916-1920 r.	
(675)	Graniczna nr 1	budynek portierni w zespole fabryki Bettinga	ok. 1916-1920 r.	
(676)	Graniczna nr 1	ogrodzenie w zespole fabryki Bettinga	ok. 1916-1920 r.	
(677)	Graniczna nr 4	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
(678)	Graniczna nr 5	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
(679)	Graniczna nr 6	budynek mieszkalny(willa)	l. 30. XX w.	
(680)	Graniczna nr 8	budynek mieszkalny(willa)	l. 30. XX w.	
(681)	Graniczna nr 10	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(682)	Graniczna nr 11	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
(683)	Graniczna nr 12	budynek mieszkalny	po 1935 r., przebud.	
(684)	Graniczna nr 13	budynek mieszkalny	po 1935 r.	
(685)	Graniczna nr 15	budynek mieszkalny(willa)	ok. 1923 r.	
(686)	Graniczna nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(687)	Graniczna nr 17	budynek mieszkalny(willa)	ok. 1937 r.	
(688)	Graniczna nr 18	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(689)	Graniczna nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(690)	Graniczna nr 21	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(691)	Graniczna nr 22	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(692)	Graniczna nr 23	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(693)	Graniczna nr 26	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(694)	Graniczna nr 28	budynek mieszkalny	1933 r.	
(695)	Graniczna nr 31	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(696)	Graniczna nr 32	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
(697)	Graniczna nr 33	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(698)	Graniczna nr 36	budynek mieszkalny (willa)	po 1931 r.	

(699)	Graniczna nr 38	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(700)	Graniczna nr 40	budynek mieszkalny (willa)	1. ćw. XX w. lub po 1931 r.	
(701)	ul. Grodzka nr 1	budynek szkolny, ob. I LO im. Adama Asnyka	1820 r., arch. S. Szpilowski	31/A 12.12.1964
(702)	Grodzka nr 3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(703)	Grodzka nr 5	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(704)	Grodzka nr 7	hotel "Grodzki", ob. bank PEKAO SA	l. 20.XX w.	
(705)	Grodzka nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(706)	Grodzka nr 9	budynek mieszkalny (kamienica), ob. Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi	l. 20. XX w.	
(707)	Grodzka nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	1923 r.	
(708)	Grodzka nr 11	budynek mieszkalny z oficynami (kamienica z oficynami)	2 poł. XIX w.	739/A 29.09.1997
(709)	Grodzka nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(710)	ul. Grunwaldzka nr 29	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(711)	Grunwaldzka nr 31	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(712)	Grunwaldzka nr 34a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(713)	ul. Handlowa nr 1	budynek mieszkalny częściowo rozebrany	4. ćw. XIX w., przebud.	
(714)	Handlowa nr 3	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w. przebud.	
(715)	Handlowa nr 4	budynek przedszkola	2. ćw. XX w.	
(716)	Handlowa nr 5	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	k. XIX w.	
(717)	Handlowa nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(718)	Handlowa nr 10	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(719)	Handlowa nr 11	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(720)	Handlowa nr 12	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(721)	Handlowa nr 13	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(722)	Handlowa nr 15	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	

(723)	Handlowa nr 17	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(724)	Handlowa nr 21	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(725)	Handlowa nr 26	budynek mieszkalny	l. 60. XX w.	
(726)	Handlowa nr 28	budynek mieszkalny	l. 60. XX w.	
(727)	ul. Harcerska	budynek z zegarem miejskim	1933 r. arch. A. Nestrypke/ zegarmistrz R. Stilter	
(728)	Harcerska nr 1	budynek szkolny	XIX/XX w.	
(729)	Harcerska nr 1	dom parafialny, ob. budynek przedszkola ss. Nazaretanek	XIX/XX w.	
(730)	Harcerska nr 2	cmentarz ewangelicki	„Górka Luterska”- XVII w., zał. 1790 przebud. i rozbud. l. 30 i 40-te XIX w., ok.1912	751/A 02.12.1998
(731)	Harcerska nr 2	mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą	1. dekada XIX w., brama- 3. ćw. XIX w.	751/A 02.12.1998
(732)	Harcerska nr 2	grobowiec Bidermannów	1863 r.	
(733)	Harcerska nr 2	grobowiec Dreszerów	pocz. XX w.	
(734)	Harcerska nr 2	grobowiec rodziny Arnolda Fibigera	ok. 1915 r.	
(735)	Harcerska nr 2	grobowiec Fibigerów	ok. 1920 r.	
(736)	Harcerska nr 2	grobowiec Franke i in.	k. XIX w.	
(737)	Harcerska nr 2	grobowiec Fuldów	k. XIX w.	
(738)	Harcerska nr 2	grobowiec G. Fulde i in.	4 ćw. XIX w.	
(739)	Harcerska nr 2	grobowiec Habermannów	4 ćw. XIX w.	
(740)	Harcerska nr 2	grobowiec Heidenreichów	1902 r.	
(741)	Harcerska nr 2	grobowiec Hempel	1902 r.	
(742)	Harcerska nr 2	grobowiec Hindemitha	k. XIX w.	
(743)	Harcerska nr 2	grobowiec W. Von Der Launitz i in.	ok. 1910 r.	
(744)	Harcerska nr 2	grobowiec Linke	k. XIX w.	
(745)	Harcerska nr 2	grobowiec Milke	pocz. XX w.	

(746)	Harcerska nr 2	grobowiec L. Műllera	pocz. XX w.	
(747)	Harcerska nr 2	grobowiec Műller	k. XIX w.	
(748)	Harcerska nr 2	grobowiec NN	l. 20. XX w.	
(749)	Harcerska nr 2	grobowiec Rederów	pocz. XX w.	
(750)	Harcerska nr 2	grobowiec Repphanów i in.	l. 20./30. XX w.	
(751)	Harcerska nr 2	kaplica grobowa Repphanów	l. 30. XIX w.	
(752)	Harcerska nr 2	grobowiec Rosendahlów	4. ćw. XIX w., rem. l. 90. XX w.	
(753)	Harcerska nr 2	grobowiec Schnerrów	1881 r.	
(754)	Harcerska nr 2	grobowiec Schultzów	1901 r.	
(755)	Harcerska nr 2	grobowiec Spechtów	1. ćw. XX w.	
(756)	Harcerska nr 2	grobowiec Tahnów i in.	3. ćw. XIX w.	
(757)	Harcerska nr 2	grobowiec Wyganowskich	3. ćw. XIX w., przebud.	
(758)	Harcerska nr 2	grobowiec Cecylii z Żychlińskich Wyganowskiej	ok. 1888 r.	
(759)	Harcerska nr 2	grobowiec Zalewskich	1. ćw. XX w.	
(760)	Harcerska nr 3	budynek mieszkalny z oficyną	k. XIX w./XX w.	
(761)	Harcerska nr 4	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(762)	Harcerska nr 5	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(763)	Harcerska nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(764)	Harcerska nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./XX w.	
(765)	Harcerska nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920-1930 r.	
(766)	Harcerska nr 10b	budynek poprzemysłowy, ob. budynek mieszkalny	1. ćw. XIX w.	
(767)	Harcerska nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920 r., przebud. ob. nieużytkowany	
(768)	Harcerska nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900 r.	
(769)	Harcerska nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1900 r.	
(770)	ul. Helska nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(771)	Helska nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

(772)	ul. Hoża nr 1	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(773)	Hoża nr 2-4	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(774)	Hoża nr 3	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(775)	Hoża nr 5	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(776)	Hoża nr 10-12	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(777)	Hoża nr 17	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(778)	ul. Idzikowskiego Ludwika nr 1	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(779)	Idzikowskiego nr 2	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(780)	Idzikowskiego nr 3-5	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
(781)	Idzikowskiego nr 4	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(782)	ul. Jabłkowskiego Wojciecha nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1900 r.	
(783)	Jabłkowskiego nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w., nadbud.	
(784)	Jabłkowskiego nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(785)	Jabłkowskiego nr 6	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(786)	Jabłkowskiego nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900 r.	
(787)	Jabłkowskiego nr 8	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(788)	Jabłkowskiego nr 10	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(789)	Jabłkowskiego nr 10	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1920 r.	
(790)	Jabłkowskiego nr 10	budynek piekarni	l. 20. XX w.	
(791)	Jabłkowskiego nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	4 ćw. XIX w.	
(792)	Jabłkowskiego nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(793)	Jabłkowskiego nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	1906 r.	
(794)	Jabłkowskiego nr 14	budynek mieszkalny (nieużytkowany)	k. XIX w.	
(795)	Jabłkowskiego nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(796)	Jabłkowskiego nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(797)	Jabłkowskiego nr 16	budynek mieszkalny (oficyna)	1 ćw. XX w.	

(798)	Jabłkowskiego nr 18	budynek mieszkalny (oficyna)	1 ćw. XX w.	
(799)	Jabłkowskiego nr 18	budynek gospodarczy (pralnia)	1 ćw. XX w.	
(800)	Jabłkowskiego nr 18	budynek mieszkalny (kamienica)	4 ćw. XIX w.	
(801)	Jabłkowskiego nr 20	d. zakład hafciarski, ob. mieszkalny (w podwórzu)	ok. 1915 r.	
(802)	Jabłkowskiego nr 20	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910 r.	
(803)	Jabłkowskiego nr 22	budynek mieszkalny (kamienica)	4 ćw. XIX w./pocz. XX w.	
(804)	pl. Jana Pawła II nr 3	d. dom kolegiacki, ob. Centrum Kultu św. Józefa wraz z domem pielgrzyma	l. 1818-1820, arch. S. Szpilowski	461/A 01.02.1969
(805)	Jana Pawła II nr 3	dom parafialny, ob. plebania	1800 r., przebud. 1873 r., 1925 r., l. 1939-1945, ok. 2000 r.	461/A 01.02.1969
(806)	Jana Pawła II nr 3	baszta obronna tzw. "Dorotka",ob. Centrum Baśni i Legend Kaliskich	XIV w., 2 poł. XVII w.	42/A 18.01.1965
(807)	Jana Pawła II nr 3	mury miejskie- fragment (przy baszcie "Dorotka")	l. 1333-1370 częściowo zrekonstruowany	42/A 18.01.1965
(808)	Jana Pawła II nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XIX w.	
(809)	Jana Pawła II nr 6-7-9	budynek Kaliskiego Towarzystwa Muzycznego, ob. Państwowa Szkoła Muzyczna	l. 1901-1902, rozbud. 1963	
(810)	ul. Jasna nr 1	budynek mieszkalny, Komenda Policji	1. ćw. XX w.	
(811)	Jasna nr 3	budynek mieszkalny, Komenda Policji	1. ćw. XX w.	
(812)	ul. Joselewicza Berka nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(813)	ul. Kadecka nr 1	d. budynek oficerski Korpusu Kadetów, ob. mieszkalny	ok. 1830, rem., po 1840, 4 ćw. XIX w.	900/1-2/Wlkp/A 03.02.1969
(814)	Kadecka nr 1	mury miejskie- fragment	XIII w., konserwacja 2011	42/A 18.01.1965
(815)	ul. Kanonicka nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	1924 r.	533/A 16.07.1990
(816)	Kanonicka nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w..	
(817)	Kanonicka nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930 r.	

(818)	Kanonicka nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	527/A 03.11.1990
(819)	Kanonicka nr 5	kościół pw. św. Mikołaja, od 1992 katedra	ok. poł. XIII w., XIV w., 1612 r., 1869 r.	57/A 22.09.1930
(820)	Kanonicka nr 5	d. klasztor Kanoników Regularnych, ob. plebania	1448, 1538-39, 1875	38/A 18.01.1965
(821)	Kanonicka nr 6	d. hotel "Wiedeński", ob. budynek mieszkalny (kamienica)	l. 1920-1925 wg arch. F. Brzeziński	535/A 18.10.1990
(822)	Kanonicka nr 7	budynek mieszkalny	1900, nadbud.1925	
(823)	Kanonicka nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1905	
(824)	ul. Kaszubska nr 1	budynek mieszkalny	1 ćw. XX w.	
(825)	Kaszubska nr 9	budynek Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa	l. 50. XX w.	
(826)	ul. Kazimierzowska	mury miejskie- fragment (przy kościele OO. Franciszkanów)	między 1333 r. a 1370 r.	42/A 18.01.1965
(827)	Kazimierzowska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX/XX w.	
(828)	Kazimierzowska nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(829)	Kazimierzowska nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	1934 r.	
(830)	Kazimierzowska nr 10 a	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(831)	Kazimierzowska nr 10 b	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(832)	ul. Kąpie nr 6-6a	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(833)	Kąpie nr 6a	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(834)	Kąpie nr 8	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(835)	Kąpie nr 8	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(836)	Kąpie nr 8	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(837)	Kąpie nr 10	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(838)	Kąpie nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(839)	Kąpie nr 20	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(840)	Kąpie nr 20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(841)	Kąpie nr 20	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	

(842)	ul. Kątna nr 17	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(843)	ul. Kielecka nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(844)	pl. Kilińskiego Jana nr 2	budynek mieszkalny	XIX w.	
(845)	Kilińskiego nr 2	budynek pofabryczny, ob. w części mieszkalny	1. ćw. XX w.	696/A 16.02.1994
(846)	Kilińskiego nr 4	tzw. pałac Pułaskich lub Puchalskich, ob. budynek mieszkalny	l. 1828-1831, proj. F. Reinstein	72/A 24.02.1965
(847)	Kilińskiego nr 11	budynek d. fabryki B. i J. Repphanów, ob. mieszkalny	ok.1816-1817 r., przebud.	462/A 01.02.1969
(848)	Kilińskiego nr 13	budynek d. fabryki sukna braci B. i J. Repphanów, ob. Szkoła Muzyczna I Stopnia	ok. 1824-1827 r.	462/A 01.02.1969
(849)	ul. Kmieca nr 46	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(850)	ul. Kochanowskiego Jana nr 3	budynek mieszkalny	1938 r.	
(851)	Kochanowskiego nr 4-6	budynek mieszkalny	l. 20/30. XX w.	
(852)	ul. Kolegialna nr 2	kościół pojezuicki pw. św. Stanisława i Wojciecha, ob. garnizonowy	1586-1592	256/62 22.09.1930
(853)	Kolegialna nr 3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(854)	Kolegialna nr 4	budynek d. kolegium jezuickiego, skrzydło zachodnie, ob. Urząd Wojewódzki w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu	XVII w., przebud. W l. 1795-97	70/A 22.05.1965
(855)	Kolegialna nr 4	budynek d. kolegium jezuickiego, skrzydło południowe, ob. Galeria im. T. Kulisiewicza oraz biura urzędów administracji publicznej	l. 1644-1677 r.	70/A 22.05.1965
(856)	Kolegialna nr 4	budynek d. kolegium jezuickiego, skrzydło wschodnie, ob. Starostwo Powiatowe	1644 r.	70/A 22.05.1965
(857)	Kolegialna nr 5	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
(858)	ul. Kolejowa nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(859)	ul. Kopernika Mikołaja	skwer im. E. Kor-Walczaka	pocz. XX w.	

(860)	Kopernika nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1930 r., przebud.	
(861)	Kopernika nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910, przebud.	
(862)	Kopernika nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1910 r.	
(863)	Kopernika nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(864)	Kopernika nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(865)	Kopernika nr 11	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(866)	Kopernika nr 13	budynek łaźni miejskiej, ob. usługowy	ok.1915 r.	
(867)	Kopernika nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(868)	Kopernika nr 17	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(869)	Kopernika nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(870)	Kopernika nr 21	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(871)	ul. Korczak nr 23-27	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(872)	Korczak nr 37-39	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(873)	Korczak nr 37-39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(874)	Korczak nr 37-39	budynek obory	1. ćw. XX w.	
(875)	Korczak nr 45	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(876)	Korczak nr 45	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(877)	Korczak nr 45	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(878)	Korczak nr 47-49	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(879)	Korczak nr 59-61	budynek stodoły (drewn.)	XIX/XX w.	
(880)	Korczak nr 68-70	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	
(881)	Korczak nr 76	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(882)	Korczak nr 90	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(883)	Korczak nr 90	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(884)	Korczak nr 90	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(885)	Korczak nr 108	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(886)	Korczak nr 108	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

(887)	ul. Kordeckiego Augustyna nr 1	budynek domu parafialnego parafii św. Gotadra	1. ćw .XX w.	
(888)	Kordeckiego nr 3	budynek plebani parafii św. Gotadra	l. 20.XX w.	
(889)	Kordeckiego nr 4	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(890)	Kordeckiego nr 8	budynek mieszkalny	l. 30.XX w.	
(891)	Kordeckiego nr 10	budynek mieszkalny	l. 30.XX w.	
(892)	Kordeckiego nr 12	budynek mieszkalny	l. 20.XX w.	
(893)	Kordeckiego nr 14	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(894)	Kordeckiego nr 17	budynek mieszkalny (willa)	l. 20. XX w.	
(895)	Kordeckiego nr 18	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(896)	Kordeckiego nr 26	budynek mieszkalny	l. 20.XX w.	
(897)	Kordeckiego nr 33	budynek mieszkalny(socjalny)	1. ćw. XX w.	
(898)	Kordeckiego nr 34	budynek szkolny SP nr 13	l. 30. XX w.	
(899)	Kordeckiego nr 34	budynek mieszkalny w zespole szkolnym	1. ćw. XX w.	
(900)	ul. Kościuszki Tadeusza nr 1	budynek mieszkalny (willa)	l. 20-te XX w. , rozbud.1983	
(901)	Kościuszki nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1937	
(902)	Kościuszki nr 3	budynek mieszkalny (willa)	k. XIX w.	
(903)	Kościuszki nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1914 r.	
(904)	Kościuszki nr 5	budynek mieszkalny (willa)	k. XIX w.	
(905)	Kościuszki nr 6	dom mieszkalny,(kamienica) ob. SANEPID	ok. 1925 r.	
(906)	Kościuszki nr 7	budynek mieszkalny (willa), ob. nieużytkowany	pocz. XX w.	
(907)	Kościuszki nr 8	budynek mieszkalny, willa Mullera wraz ogrodzeniem od płn.- wsch.	ok. 1912 r.	986/Wlkp/A 12.04.2016
(908)	Kościuszki nr 9	budynek mieszkalny (kamienica) Szrajera	l. 1904-1905	336/A 30.04.1981
(909)	Kościuszki nr 10	budynek szkolny Wyższej Szkoły Realnej, ob. III LO im. Mikołaja Kopernika	l. 1900-1902 arch J. Chrzanowski	685/A 02.07.1993
(910)	Kościuszki nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	

(911)	Kościuszki nr 12	budynek Kaliskiej Kasy Gubernialnej, ob. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej	ok.1909, przebud. 1976	682/A 06.07.1993
(912)	Kościuszki nr 14	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1920 r.	
(913)	Kościuszki nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(914)	Kościuszki nr 17	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1910 r.	
(915)	Kościuszki nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1910	
(916)	Kościuszki nr 20	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(917)	Kościuszki nr 22	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(918)	ul. Kredytowa nr 1	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
(919)	Kredytowa nr 2	budynek mieszkalny (fabryka koszul)	1925 r.	
(920)	ul. Kresowa nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(921)	Kresowa nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1930 r., rozbud.	
(922)	Kresowa nr 11	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(923)	Kresowa nr 13	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(924)	ul. Krótka nr 3	budynek mieszkalny	1925 r.	
(925)	ul. Krucza nr 6	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(926)	ul. Kruczkowskiego Leona nr 21	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(927)	Kruczkowskiego nr 21	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(928)	Kruczkowskiego nr 21	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(929)	Kruczkowskiego nr 36	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(930)	ul. Księżnej Jolanty nr 4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(931)	Księżnej Jolanty nr 35-41	budynek cegielni	ok. 1910 r.	
(932)	Księżnej Jolanty nr 42	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(933)	Księżnej Jolanty nr 42a	budynek mieszkalny	l. 30 XX w .	
(934)	ul. Kwiatowa nr 1	budynek poprzemysłowy	1. ćw. XX w.	
(935)	ul. Legionów nr 2a	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(936)	Legionów nr 4	budynek mieszkalny(willa)	l. 30. XX w.	

(937)	Legionów nr 6	budynek szkolny, ob. Zespół Szkół Ekonomicznych	l. 1937-1939	
(938)	Legionów nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w .	
(939)	Legionów nr 11	budynek mieszkalny	przed 1920	
(940)	Legionów nr 12	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(941)	Legionów nr 18	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(942)	Legionów nr 19	budynek mieszkalny (oficyna)	XIX/XX w.	
(943)	Legionów nr 23	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(944)	Legionów nr 28	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(945)	Legionów nr 29	budynek przedszkola	2. poł. XX w.	
(946)	Legionów nr 29	budynek oficyny, ob. budynek usługowy	1. ćw. XX w.	
(947)	Legionów nr 34	budynek mieszkalny	l. 20. XX w., przebud.	
(948)	Legionów nr 35	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
(949)	Legionów nr 39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(950)	Legionów nr 40	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(951)	Legionów nr 46	budynek mieszkalny	ok. 1937 r.	
(952)	Legionów nr 48	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(953)	Legionów nr 52	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w., przedbud,	
(954)	Legionów nr 54	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1937 r.	
(955)	Legionów nr 58	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
(956)	Legionów nr 60	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(957)	Legionów nr 62	budynek mieszkalny, ob. ZETO	ok. 1937 r.	
(958)	Legionów nr 66	budynek mieszkalny (willa miejska Mullerów), o b. Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka	1925 r.	917/Wlkp/A 09.12.2013 bryła i elewacja
(959)	ul. Lipowa nr 2	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(960)	Lipowa nr 2a	mur ogrodzeniowy	1. ćw. XX w.	
(961)	Lipowa nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

(962)	Lipowa nr 4	budynek mieszkalny	1936 r.	
(963)	Lipowa nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w	
(964)	Lipowa nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(965)	Lipowa nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(966)	Lipowa nr 11	budynek mieszkalny	l. 20. XX w	
(967)	Lipowa nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910 r.	
(968)	Lipowa nr 24	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
(969)	Lipowa nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(970)	Lipowa nr 31	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(971)	Lipowa nr 35	budynek mieszkalny (oficyna)	l. 20./30. XX w.	
(972)	Lipowa nr 40	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(973)	Lipowa nr 40a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(974)	Lipowa nr 44	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(975)	Lipowa nr 46	budynek mieszkalny	koń. XIX w./XX w.	
(976)	Lipowa nr 48	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(977)	Lipowa nr 50	budynek mieszkalny	3. ćw. XIX w.	
(978)	ul. Lotnicza nr 2	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(979)	Lotnicza nr 4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(980)	ul. Lubelska nr 8	d. budynek browaru, gorzelni z mieszkaniami, ob. nieużytkowany	ok. 1820 r., rem. l. 70. XIX w., l. 20./30. XX w.	
(981)	Lubelska nr 29–33	d. budynek mieszkalny robotników folwarcznych, ob. mieszkalny	k. XIX w.	
(982)	ul. Ludowa nr 2	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(983)	Ludowa nr 4	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(984)	Ludowa nr 6	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(985)	ul. Łazienna nr 1	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	ok. 1920 r.	
(986)	Łazienna nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1923 r.	

(987)	Łazienna nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1928	
(988)	Łazienna nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(989)	Łazienna nr 6	budynek administracji wojskowej Korpusu Kadetów, ob. administracyjno-biurowy MBP im. A. Asnyka	l. 1795-98	730/A 14.06.1996
(990)	Łazienna nr 6	budynek Korpusu Kadetów z salą musztry, cerkwią, kasynem oficerskim, ob. Centrum Kultury i Sztuki	1825 r., arch. F. Reinstein, przebud.	1225/A 03.09.1970
(991)	Łazienna nr 6	baszta artyleryjska, późn., browar, ob. restauracja	2. ćw. XVI w., przebud. l. 60. XX w. i 2000 r.	42/A 18.01.1965
(992)	Łazienna nr 6	mury miejskie- fragment (od bastei artyleryjskiej do CKiS)	między 1333r. a 1370 r., rekonstruowany	42/A 18.01.1965
(993)	Łazienna nr 7	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(994)	Łazienna nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(995)	Łazienna nr 13	budynek oficerski Korpusu Kadetów, ob. budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w.	900/1-2/Wlkp/A 14.07.1969
(996)	Łazienna nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(997)	Łazienna nr 17	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(998)	ul. Łączna nr 1-3	budynek mieszkalny (kamienica)	3./4. ćw. XIX w.	
(999)	ul. Łęgowa nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1000)	Łęgowa nr 11	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1001)	Łęgowa nr 12	założenie ogrodowe	1. ćw. XX w.	
(1002)	Łęgowa nr 12a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1003)	Łęgowa nr 12b	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1004)	Łęgowa nr 15	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1005)	Łęgowa nr 17	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1006)	ul. Łowiecka nr 45	budynek mieszkalny	1. poł. XX w.	
(1007)	Łowiecka nr 45	budynek gospodarczy	1. poł. XX w.	
(1008)	Łowiecka nr 54	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1009)	Łowiecka nr 56	kapliczka przydrożna	XIX/XX w.	

(1010)	ul. Łódzka nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1011)	Łódzka nr 1	budynek gospodarczy	4. ćw. XIX w.	
(1012)	Łódzka nr 2	budynki więzienia, ob. Wyższa Szkoła Wymiaru Sprawiedliwości	1844 r., arch. H. Marconi	188/A 21.08.1968
(1013)	Łódzka nr 2	mur ogrodzeniowy więzienia, ob. Wyższej Szkoły Wymiaru Sprawiedliwości	XIX/XX w.	188/A 21.08.1968
(1014)	Łódzka nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1925-30 r.	
(1015)	Łódzka nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(1016)	Łódzka nr 8	budynek mieszkalny	poł. XIX w.	
(1017)	Łódzka nr 9	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1018)	Łódzka nr 10	budynek mieszkalny, ob. V LO im. Jana Bosko	ok. 1910 r.	
(1019)	Łódzka nr 10a	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1020)	Łódzka nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(1021)	Łódzka nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
(1022)	Łódzka nr 13	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
(1023)	Łódzka nr 14	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1024)	Łódzka nr 14	budynek mieszkalny	3. ćw. XIX w.	
(1025)	Łódzka nr 14	budynek mieszkalny	3. ćw. XIX w.	
(1026)	Łódzka nr 18a	budynek mieszkalny	po poł. XIX w.	
(1027)	Łódzka nr 20	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1028)	Łódzka nr 22	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1029)	Łódzka nr 24	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1030)	Łódzka nr 29a	budynek pofabryczny, ob. siedziba PTTK Oddział Kalisz	pocz. XX w.	
(1031)	Łódzka nr 29a	budynek fabryczny, ob. hotel "Bursztyn"	pocz. XX w.	
(1032)	Łódzka nr 29a	budynek fabryczny, ob. siedziba KS "Prosna"	pocz. XX w.	
(1033)	Łódzka nr 29a	mur ogrodzeniowy	pocz. XX w.	
(1034)	Łódzka nr 30	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	

(1035)	Łódzka nr 31	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1036)	Łódzka nr 32	budynek mieszkalny	3. ćw. XX w.	
(1037)	Łódzka nr 33	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(1038)	Łódzka nr 37a-37b	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1039)	Łódzka nr 43	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
(1040)	Łódzka nr 45	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(1041)	Łódzka nr 48	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
(1042)	Łódzka nr 52	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1043)	Łódzka nr 53	budynek mieszkalny	ok. 1920-30 r.	
(1044)	Łódzka nr 59	budynek mieszkalny	ok. 1920-31 r.	
(1045)	Łódzka nr 61	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(1046)	Łódzka nr 63	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1047)	Łódzka nr 65	budynek mieszkalny (oficyna)	pocz. XX w.	
(1048)	Łódzka nr 73	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1049)	Łódzka nr 76	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1050)	Łódzka nr 88	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
(1051)	Łódzka nr 89	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1052)	Łódzka nr 90	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
(1053)	Łódzka nr 92	budynek mieszkalny	ok. 1935 r., przebud.	
(1054)	Łódzka nr 106	cmentarz rzymskokatolicki Parafii Wniebowzięcia NMP na Tyńcu	choleryczny – 1831 r. zał. w l. 1882-1884, pochówki od 1885 r.	
(1055)	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Grzymała-Raszewskich	1886 r.	
(1056)	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Łęgowskich	1919 r.	
(1057)	Łódzka nr 106	grobowiec oo. Jezuitów zmarłych XVI-XVIII w.	XIX w.	
(1058)	Łódzka nr 106	kaplica grobowa oo. Jezuitów	ok. 1934 r.	
(1059)	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Rycharskich	pocz. XX w.	

(1060)	Łódzka nr 106	nagrobek Michała Sarnowicza - powstańca 1863 r.	1917 r.	
(1061)	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Trąbczyńskich	pocz. XX w.	
(1062)	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Woźniaków	pocz. XX w.	
(1063)	Łódzka nr 131	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1064)	Łódzka nr 223	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1065)	Łódzka nr 255	zespół budowlany: zagroda	l. 30. XX w.	
(1066)	Łódzka nr 255	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
(1067)	Łódzka nr 255	budynek gospodarczy	ok. 1930 r.	
(1068)	ul. Majkowska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1914 r.	
(1069)	Majkowska nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1910 r.	
(1070)	Majkowska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920 r.	
(1071)	Majkowska nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./ 1. ćw. XX w.	
(1072)	Majkowska nr 7	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1073)	Majkowska nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1900 r., przebud.	
(1074)	Majkowska nr 10	budynek mieszkalny	1929 r., przebud.	
(1075)	Majkowska nr 13	zespół fabryki włókienniczej Braci Muller – budynek admin. ob. dom	ok. 1912 r.	
(1076)	Majkowska nr 13-13a	park w zespole fabryki włókienniczej, ob. pozostałości	pocz. XX w.	
(1077)	Majkowska nr 13a	budynek mieszkalny, willa w zespole fabryki włókienniczej braci Muller, ob. ośrodek zdrowia "Medix"	pocz. XX w. , przebud.	
(1078)	Majkowska nr 16	budynek mieszkalny (d. oficyna)	XIX/XX w.	
(1079)	Majkowska nr 18-18 a	budynek mieszkalny	pocz. XX w., przebud.	
(1080)	Majkowska nr 20	budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud.	
(1081)	Majkowska nr 22	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./ 1. ćw. XX w.	
(1082)	Majkowska nr 28	zespół rzeźni, ob. warsztaty KLA	4. ćw. XIX w./ 1. ćw. XX w.	
(1083)	ul. Malinowa nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

(1084)	ul. Mała nr 1	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1085)	Mała nr 3	budynek mieszkalny	1913 r.	
(1086)	Mała nr 4	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1087)	Mała nr 5	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1088)	Mała nr 6	budynek mieszkalny	pocz. XX w., przebud.	
(1089)	Mała nr 8	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1090)	ul. Mariańska nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
(1091)	Mariańska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1921 r.	
(1092)	Mariańska nr 3	budynek mieszkalny	l. 1927-1930	
(1093)	Mariańska nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1923 r.	
(1094)	Mariańska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925 r.	
(1095)	ul. Mazurska nr 1	magazyn, ob. budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud. w l. 30. XX w.	
(1096)	Mazurska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1900 r., l. 30. XX w.	
(1097)	Mazurska nr 7	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1925 r.	
(1098)	ul. Melcera Henryka nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1099)	Melcera nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1100)	ul. Mickiewicza Adama nr 7	budynek mieszkalny (willa)	1. ćw. XX w.	
(1101)	Mickiewicza nr 10	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(1102)	Mickiewicza nr 12	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(1103)	ul. Mieczysława Starego nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(1104)	Mieczysława Starego nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1937 r.	
(1105)	Mieczysława Starego nr 11	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1106)	Mieczysława Starego nr 12	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1107)	ul. Miedziana nr 10	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1108)	Miedziana nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1109)	Miedziana nr 10	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1110)	Miedziana nr 10	budynek stodoły	1. ćw. XX w.	

(1111)	Miedziana nr 17	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(1112)	ul. Młynarska nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1900 r.	
(1113)	Młynarska nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1910 r.	
(1114)	Młynarska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1910 r.	
(1115)	Młynarska nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(1116)	Młynarska nr 9	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1117)	Młynarska nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910 r.	
(1118)	Młynarska nr 13	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1119)	Młynarska nr 14	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1120)	Młynarska nr 15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1121)	Młynarska nr 17	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1122)	Młynarska nr 19	budynek mieszkalny	po 1935 r.	
(1123)	Młynarska nr 21	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1124)	Młynarska nr 23	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1125)	Młynarska nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1126)	Młynarska nr 27	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(1127)	ul. Moniuszki Stanisława nr 1/ ul. Warszawska nr 47	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1128)	Moniuszki nr 5	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1129)	Moniuszki nr 8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1130)	Moniuszki nr 10	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1131)	Moniuszki nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1132)	Moniuszki nr 14	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1133)	Moniuszki nr 24	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1134)	Moniuszki nr 26	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1135)	Moniuszki nr 28	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1136)	Moniuszki nr 30	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

(1137)	Moniuszki nr 32	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1138)	Moniuszki nr 38	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1139)	ul. Morelowa nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1140)	Morelowa nr 15	budynek mieszkalny	l. 70. XX w.	
(1141)	ul. Mostowa nr 2-2a	piwnice i pozostałości browaru Weigta	4. ćw. XIX w./ 1. ćw. XX w.	
(1142)	Mostowa nr 4	budynek mieszkalny (willa miejska tzw. dom pod aniołami), ob. nieużytkowany	ok.1833-1836 r.	129/A 10.07.1968
(1143)	ul. Narutowicza Gabriela nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930 r.	
(1144)	Narutowicza nr 4	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1145)	Narutowicza nr 5	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1146)	Narutowicza nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
(1147)	ul. Niecała nr 1	cerkiew prawosławna pw. śś. App. Piotra i Pawła	1928-1930 arch. M. Zenowicz	691/A 13.02.1994
(1148)	Niecała nr 1	dom parafialny w zespole sakralnym cerkwi prawosławnej, ob. budynek usługowy i mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(1149)	Niecała nr 2	budynek fabryki B. J. Repphanów, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	l. 1824-1825, przebud. 1924 r.	
(1150)	Niecała nr 3	budynek mieszkalny w zespole sakralnym cerkwi prawosławnej pw. śś. App. Piotra i Pawła	4. ćw. XIX w.	
(1151)	Niecała nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1152)	Niecała nr 5	budynek mieszkalny, (willa miejska)	l. 1933-1936 arch. A. Nestrypke	44/Wlkp/A 08.01.2001
(1153)	Niecała nr 6	fabryka lalek i zabawek Szrajera, ob. budynek usługowy	XIX/XX w.	
(1154)	Niecała nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1921 r.	711/A 26.10.1995
(1155)	Niecała nr 10	dom parafialny parafii ewangelickiej, "pod aniołami", budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	

(1156)	Niecała nr 14	budynek mieszkalny	1920 r.	
(1157)	ul. Noskowska nr 46	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1158)	Noskowska 54	brama wjazdowa	2. poł. XIX w.	
(1159)	pl. Nowy Rynek nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1160)	Nowy Rynek nr 3	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1161)	Nowy Rynek nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(1162)	Nowy Rynek nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1860 r., przebud.	638/A 21.12.1991
(1163)	Nowy Rynek nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 1900-1910	
(1164)	Nowy Rynek nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 1900-1910	
(1165)	Nowy Rynek nr 10	budynek handlowy tzw. sukiennice	ok. 1912 r., rekonstrukcja z końca l. 90. XX w.	
(1166)	ul. Nowy Świat nr 2	koszary wojskowe, ob. budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1167)	Nowy Świat nr 2a	budynek koszar wojskowych, hala targowa, ob. ośrodek kultury „Akcelerator Kultury”	1. poł. XIX w.	468/A 03.02.1969
(1168)	Nowy Świat nr 3	budynek przytułku dla starców, ob. hotel „Calisia”	1855 r., przebud.	186/A 21.08.1968
(1169)	Nowy Świat nr 4	budynek koszar wojskowych, późn. drukarnia, ob. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa	1. poł. XIX w.	
(1170)	Nowy Świat nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	1909 r.	
(1171)	Nowy Świat nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1172)	Nowy Świat nr 8	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w.	1222/A 03.09.1970
(1173)	Nowy Świat nr 10	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w.	1223/A 03.09.1970
(1174)	Nowy Świat nr 12	budynek mieszkalny	poł. XIX w.	473/A 03.02.1969
(1175)	Nowy Świat nr 13	budynek przemysłowy, Książnica Pedagogiczna	pocz. XX w.	
(1176)	Nowy Świat nr 13	budynek poprzemysłowy, Zakład Edukacji Plastycznej	pocz. XX w.	

		UAM, ob. Liceum Plastyczne im. T. Kulisiewicza		
(1177)	Nowy Świat nr 18	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1178)	Nowy Świat nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1179)	Nowy Świat nr 23	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(1180)	Nowy Świat nr 25	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1181)	Nowy Świat nr 27	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1182)	Nowy Świat nr 29	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1183)	Nowy Świat nr 31	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1184)	Nowy Świat nr 33	budynek mieszkalny	l. 60. XX w.	
(1185)	Nowy Świat nr 35	budynki Stacji Pogotowia Ratunkowego ,	l. 50. XX w.	
(1186)	Nowy Świat nr 35a	budynek mieszkalny	l. 60. XX w.	
(1187)	Nowy Świat nr 38	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1188)	Nowy Świat nr 39	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1189)	Nowy Świat nr 40-42	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1190)	Nowy Świat nr 41	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1191)	Nowy Świat nr 43	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1192)	Nowy Świat nr 44	budynek mieszkalny	k. XIX w./ XX w.	
(1193)	Nowy Świat nr 45	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1194)	Nowy Świat nr 51	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1195)	ul. Obozowa nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1910 r., przebud.	
(1196)	Obozowa nr 5	budynek mieszkalny pracowników kolei w zespole Dworca Kolejowego	ok. 1910 r.	
(1197)	Obozowa nr 7	budynek mieszkalny pracowników kolei w zespole Dworca Kolejowego	ok. 1910 r.	
(1198)	Obozowa nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1199)	Obozowa nr 9	budynek mieszkalny pracowników kolei w zespole Dworca Kolejowego	ok. 1910 r.	

(1200)	Obozowa nr 11	budynek mieszkalny pracowników kolei w zespole Dworca Kolejowego	ok. 1910 r.	
(1201)	Obozowa nr 13	budynek mieszkalny pracowników kolei w zespole Dworca Kolejowego	ok. 1910 r.	
(1202)	ul. Obywatelska nr 2	budynek szkolny, ob. przedszkole	l. 1925-1930	
(1203)	Obywatelska nr 4	dom mieszkalny, ob. warsztaty szkolne	l. 1925-1930	
(1204)	ul. Ogrodowa nr 1	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w.	
(1205)	Ogrodowa nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1920 r.	
(1206)	Ogrodowa nr 3	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1207)	Ogrodowa nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1920 r., przebud.	
(1208)	Ogrodowa nr 15	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(1209)	Ogrodowa n 16	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(1210)	Ogrodowa nr 17	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(1211)	Ogrodowa nr 19	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1212)	Ogrodowa nr 21	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1213)	Ogrodowa nr 28	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(1214)	Ogrodowa nr 30	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(1215)	Ogrodowa nr 32	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1216)	Ogrodowa nr 37	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w.	
(1217)	Ogrodowa nr 42	budynek mieszkalny	l. 30. XX w./ po 1935 r.	
(1218)	Ogrodowa nr 43	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	k. XIX w.	
(1219)	Ogrodowa nr 45	budynek mieszkalny	k. XIX w./ pocz. XX w.	
(1220)	Ogrodowa nr 47	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1221)	Ogrodowa nr 51	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(1222)	Ogrodowa nr 59	budynek mieszkalny	2. poł. XIX , rozbud. po 1900 r.	
(1223)	ul. Olszynowa nr 32	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1224)	Olszynowa nr 32	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

(1225)	Olszynowa nr 34-36	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1226)	Olszynowa nr 38-40	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1227)	Olszynowa nr 38-40	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1228)	Olszynowa nr 38-40	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1229)	Olszynowa nr 42	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1230)	Olszynowa nr 44	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1231)	Olszynowa nr 44	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1232)	Olszynowa nr 44	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1233)	ul. Osadnicza nr 1-5	budynek mieszkalny	1. poł. XX w.	
(1234)	ul. Ostrowska nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	1890 r.	
(1235)	Ostrowska nr 4	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
(1236)	Ostrowska nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1237)	Ostrowska nr 7	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1238)	Ostrowska nr 9	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
(1239)	Ostrowska nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1910 r.	
(1240)	Ostrowska nr 14	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1241)	Ostrowska nr 15	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1242)	Ostrowska nr 19	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1243)	Ostrowska nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1244)	Ostrowska nr 21	budynek mieszkalny, ob. piekarnia	l. 30. XX w.	
(1245)	Ostrowska nr 24a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1246)	Ostrowska nr 36	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1247)	Ostrowska nr 44	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., przebud.	
(1248)	Ostrowska nr 47	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(1249)	Ostrowska nr 50	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(1250)	ul. Paderewskiego Ignacego	kapliczka przydrożna	1895 r., rem.	
(1251)	ul. Pałacowa nr 12	schron bojowy	1939 r.	

(1252)	ul. Paprotna nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1253)	ul. Parczewskiego Alfonsa	mury miejskie - fragment (przy kościele św. Mikołaja)	między 1333 r. a 1370 r., przebud., rekonstruowany	42/A 18.01.1965
(1254)	Parczewskiego nr 2-3	zespół budynków mieszkalnych	l. 20. XX w.	
(1255)	Parczewskiego nr 2-3	mury miejskie - fragment (w podwórzu)	między 1333 r. a 1370 r., uzup. i konserw.	42/A 18.01.1965
(1256)	Parczewskiego nr 4	zespół budynków mieszkalnych	1929 r.	
(1257)	Parczewskiego nr 5-6	budynek mieszkalny z oficyną	l. 20. XX w.	
(1258)	Parczewskiego nr 5-6/ Piskorzewska 17	mury miejskie- fragment	między 1333 r. a 1370 r. uzup. i konserw.	42/A 18.01.1965
(1259)	Parczewskiego nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./ 1 ćw. XX w.	
(1260)	Parczewskiego nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1261)	Parczewskiego nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1927 r.	
(1262)	Parczewskiego nr 9a	budynek PZPR, ob. bank	l. 50. XX w., przebud l. 90. XX w.	
(1263)	Park Miejski	park	założony w 1798 r., ponownie rozplanowany 1881 r. wg projektu E. Jankowskiego i F. Szaniora	34/A 14.12.1964
(1264)	Park Miejski/ Niecała 7	budynek domku parkowego,	po 1900 r.	
(1265)	Park Miejski	zegar słoneczny	po 1900 r.	
(1266)	Park Miejski nr 1	budynek d. hydropatii, ob. przedszkole	1904 r.	983/Wlkp/A 30.03.2016
(1267)	Park Miejski nr 2	budynek KTW, tzw. przystań zimowa	po 1831 r., przebud.	967/Wlkp/A 30.12.2015
(1268)	Parkowa nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1269)	Parkowa nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(1270)	Parkowa nr 4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1271)	Parkowa nr 5	budynek mieszkalny	1913 r.	
(1272)	Parkowa nr 8	budynek mieszkalny	przed 1900 r./ l. 20. XX w.	

(1273)	ul. Piechurów nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1274)	Piechurów nr 9	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1275)	Piechurów nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1935 r., przebud.	
(1276)	Piechurów nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1277)	ul. Piekarska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1923 r. przebud.	
(1278)	Piekarska nr 2a	budynek mieszkalny	ok.1935 r.	
(1279)	Piekarska nr 2b	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1280)	Piekarska nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
(1281)	Piekarska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1930 r.	
(1282)	Piekarska nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1283)	Piekarska nr 7	budynek mieszkalny	1919 r., arch. W. Wardęski, K. Zieliński	
(1284)	Piekarska nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1285)	Piekarska nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1927 r.	
(1286)	Piekarska nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
(1287)	Piekarska nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(1288)	ul. Piekart nr 18	budynek mieszkalny	ok. 1920-1930 r.	
(1289)	ul. Pionierska nr 3a	kapliczka przydrożna	1. poł. XX w.	
(1290)	ul. Piskorzewie nr 9	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1291)	Piskorzewie nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1292)	Piskorzewie nr 13	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1293)	Piskorzewie nr 15	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1294)	Piskorzewie nr 17	budynek mieszkalny w zespole fabryki H. Górnego	ok. 1920 r.	
(1295)	Piskorzewie nr 17a	budynek d. fabryki H. Górnego, ob. magazyny i sklepy	1. ćw. XX w.	
(1296)	Piskorzewie nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(1297)	Piskorzewie nr 21	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	

(1298)	ul. Piskorzewska nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920 r.	
(1299)	Piskorzewska nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1300)	Piskorzewska nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1927	
(1301)	Piskorzewska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. poł. XIX w./ pocz. XX w.	
(1302)	Piskorzewska nr 6	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1303)	Piskorzewska nr 8	budynek mieszkalny	k. XIX w./ l. 20. XX w.	
(1304)	Piskorzewska nr 10	budynek mieszkalny	k. XIX w./ l. 20. XX w.	
(1305)	Piskorzewska nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./ pocz. XX w.	
(1306)	Piskorzewska nr 15	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./ l. 30. XX w.	
(1307)	Piskorzewska nr 17	budynek mieszkalny. ochronka dla dzieci żydowskich, ob. nieużytkowany	pocz. XX w.	
(1308)	ul. Podgórze nr 1	kościół Chrześcijan Baptystów	l. 20. XX w.	
(1309)	Podgórze nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1310)	Podgórze nr 5	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1311)	Podgórze nr 6	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1312)	Podgórze nr 7	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1313)	Podgórze nr 8	budynek mieszkalny	1901 r.	659/A 28.12.1992
(1314)	Podgórze nr 9	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(1315)	Podgórze nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900 r.	
(1316)	Podgórze nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920 r.	
(1317)	Podgórze nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900 r.	
(1318)	Podgórze nr 14	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(1319)	Podgórze nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(1320)	Podgórze nr 16	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1321)	Podgórze nr 17	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(1322)	Podgórze nr 18	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	

(1323)	Podgórze nr 19	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1324)	Podgórze nr 20	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1325)	Podgórze nr 24	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(1326)	ul. Podmiejska nr 12	budynek mieszkalny	1899 r.	
(1327)	Podmiejska nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(1328)	Podmiejska nr 23	cmentarz żydowski (kirkut) tzw. nowy	1896 r., (1904 r.), rew. od 1986 r.	80/Wlkp/A 20.02.2002
(1329)	Podmiejska nr 23	budynek domu przedpogrzebowego na cmentarzu żydowskim, ob. Dom Pamięci	przed 1939 r., remont pocz. XXI w.	80/Wlkp/A 20.02.2002
(1330)	Podmiejska nr 23	ohel rabina E. Lipszyca	ok. 1932 r.	80/Wlkp/A 20.02.2002
(1331)	ul. Pogodna	figura przydrożna (przy skrzyżowaniu z ul. Gościnną)	1. ćw. XX w.	
(1332)	Pogodna nr 1 i 3	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1333)	Pogodna nr 2	schron bojowy	1939 r.	
(1334)	Pogodna nr 2	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1335)	Pogodna nr 2	budynek gospodarczy	k. XIX w.	
(1336)	Pogodna nr 2	budynek gospodarczy	k. XIX w.	
(1337)	Pogodna nr 4	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1338)	ul. Polna nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1339)	Polna nr 2	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1340)	Polna nr 2a-2b	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1341)	Polna nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1342)	Polna 10	kościół par. pw. Opatrzności Bożej	l. 70. XX w.	
(1343)	Polna nr 11	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1344)	Polna nr 13	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1345)	Polna nr 14	budynki d. fabryki "La Cottoniere", ob. centrum handlowe	1. ćw. XX w.	

(1346)	Polna nr 15	dom nauczyciela w zespole szkoły miejskiej E. Repphana, budynek mieszkalny	1919 r.	
(1347)	Polna nr 17	budynek szkoły miejskiej E. Repphana, ob. SP nr 4	1919 r.	
(1348)	Polna nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1349)	Polna nr 30	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1350)	ul. Pontonowa nr 1a	budynek mieszkalny	1. poł. XX w.	
(1351)	Pontonowa nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1352)	ul. Poranna nr 25-27 (ogród działkowy IKAR)	schron bojowy	1939 r.	
(1353)	ul. Powstańców Wielkopolskich nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1354)	Powstańców Wielkopolskich nr 18 i 18a	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1355)	ul. Poznańska nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1356)	Poznańska nr 2	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1357)	Poznańska nr 3	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1358)	Poznańska nr 4	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1359)	Poznańska nr 5	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1360)	Poznańska nr 6	budynek mieszkalny	1911 r.	
(1361)	Poznańska nr 11	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(1362)	Poznańska nr 12a	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1363)	Poznańska nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1900 r.	
(1364)	Poznańska nr 18	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1365)	Poznańska nr 26	budynek mieszkalny, ob. Ośrodek Wychowawczy	1903 r., przebud.	
(1366)	Poznańska nr 26	Ośrodek Wychowawczy	ok. 1935 r.	
(1367)	Poznańska nr 28	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1368)	Poznańska nr 30	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1369)	Poznańska nr 37	budynek mieszkalny	po 1900 r., rozbud.	
(1370)	Poznańska nr 39	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./ XX w.	

(1371)	Poznańska nr 44	budynek mieszkalny (willa), ob. Inspektorat Sanitarny	po 1935 r., przebud.	
(1372)	Poznańska nr 51	budynek mieszkalny	po 1920 r., przebud.	
(1373)	Poznańska nr 66	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1374)	Poznańska nr 183-185	schron bojowy	1939 r.	
(1375)	ul. Prosta nr 3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1376)	ul. Próżna nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1377)	Próżna nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1378)	Próżna nr 5	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1379)	Próżna nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1380)	Próżna nr 10	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1381)	Próżna nr 12	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1382)	Próżna nr 41	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1383)	ul. Prusa Bolesława nr 1-3	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1384)	Prusa nr 2-4	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1385)	Prusa nr 5-7	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1386)	Prusa nr 6-8	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1387)	Prusa nr 9-11	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1388)	Prusa nr 10-12	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1389)	Prusa nr 13-15	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1390)	Prusa nr 14-17	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1391)	Prusa nr 16	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1392)	Prusa nr 18	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1393)	Prusa nr 19	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1394)	Prusa nr 21	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1395)	Prusa nr 23	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1396)	ul. Przechodnia nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1924 r.	
(1397)	Przechodnia nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	

(1398)	ul. Przemysłowa nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1399)	ul. Przesmyk nr 2	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1400)	ul. Ptasia nr 9	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1401)	ul. Ptolemeusza nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1402)	Ptolemeusza nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1403)	Ptolemeusza nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1404)	Ptolemeusza nr 19-21	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1405)	ul. Pułaskiego Kazimierza nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920 r.	
(1406)	Pułaskiego nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1915 r.	
(1407)	Pułaskiego nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900 r.	
(1408)	Pułaskiego nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1912 r.	
(1409)	Pułaskiego nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1912 r.	
(1410)	Pułaskiego nr 6	budynek mieszkalny (kamienica), ob. nieużytkowany	ok. 1908 r.	
(1411)	Pułaskiego nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1412)	Pułaskiego nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1906	
(1413)	Pułaskiego nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w. 1. ćw. XX w. przebud.	
(1414)	Pułaskiego nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1914 r.	
(1415)	Pułaskiego nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925 r.	
(1416)	Pułaskiego nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	1912 r. nadbud. l. 30. XX w.	
(1417)	Pułaskiego nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1914 r.	
(1418)	Pułaskiego nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930-1931 r.	679/A 17.06.1993
(1419)	Pułaskiego nr 17	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1914 r.	
(1420)	Pułaskiego nr 17	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1421)	Pułaskiego nr 18	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	przed 1925 r.	684/A 16.06.1993
(1422)	Pułaskiego nr 19	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	

(1423)	Pułaskiego nr 22	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1910 r., przebud.	
(1424)	Pułaskiego nr 23	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1914 r.	
(1425)	Pułaskiego nr 24	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1911 r.	742/A 15.12.1997
(1426)	Pułaskiego nr 25	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1912 r.	
(1427)	Pułaskiego nr 27	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1900 r.	
(1428)	Pułaskiego nr 28	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1927 r.	
(1429)	Pułaskiego nr 29	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(1430)	Pułaskiego nr 30	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1900 r., rozbud. l. 30. XX w.	
(1431)	Pułaskiego nr 30	budynek mieszkalny (oficyna)	l. 20. XX w.	
(1432)	Pułaskiego nr 32-40	zespół budynków mieszkalnych	l. 50./60. XX w.	
(1433)	Pułaskiego nr 33	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1434)	Pułaskiego nr 39	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(1435)	Pułaskiego nr 41	budynek ujeżdżalni, późn. drukarnia akcydensowa, ob. usługowo-handlowy	k. XIX w., przebud.	
(1436)	Pułaskiego nr 42	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1935 r.	
(1437)	Pułaskiego nr 43	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1438)	Pułaskiego nr 44	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1935 r.	
(1439)	Pułaskiego nr 45	budynek mieszkalny z oficyną	l. 20. XX w., przebud.	
(1440)	Pułaskiego nr 47	budynek mieszkalny (willa)	4. ćw. XIX w.	
(1441)	Pułaskiego nr 52-54	budynek mieszkalny (willa), ob. przedszkole	ok. 1935 r.	
(1442)	Pułaskiego nr 56	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1443)	ul. Rajskowska nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1444)	Rajskowska nr 24	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(1445)	Rajskowska nr 26	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(1446)	Rajskowska nr 28	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1447)	Rajskowska nr 28	budynek mieszkalny w zespole zagrody	l. 30. XX w.	

(1448)	Rajskowska nr 28	budynek gospodarczy w zespole zagrody	1. ćw. XX w.	
(1449)	Rajskowska nr 28	budynek stodoły w zespole zagrody	1. ćw. XX w.	
(1450)	Rajskowska nr 32	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1451)	Rajskowska nr 43	kapliczka przydrożna z figurą Serce Jezusa	l. 50. XX w.	
(1452)	Rajskowska nr 44	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1453)	Rajskowska nr 57	budynek mieszkalny z częścią gospodarczą w zespole zagrody	l. 30. XX w.	
(1454)	Rajskowska nr 57	budynek stodoły w zespole zagrody	l. 30. XX w.	
(1455)	Rajskowska nr 60-66	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1456)	Rajskowska nr 81	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1457)	Rajskowska nr 89	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(1458)	Rajskowska nr 99	kapliczka przydrożna	l. 50. XX w.	
(1459)	ul. Reja Mikołaja nr 2	budynek mieszkalny (willa)	1935 r.	
(1460)	Reja nr 3	budynek mieszkalny (willa)	l. 20. XX w.	
(1461)	Reja nr 4-6	budynek mieszkalny	1932 r.	
(1462)	ul. Robotnicza nr 1	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1463)	Robotnicza nr 1a	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1464)	Robotnicza nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
(1465)	Robotnicza nr 28	budynek mieszkalny (willa miejska)	l. 30. XX w.	
(1466)	ul. Rogozińskiego Stefana nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1467)	ul. Rolna (przy skrzyżowaniu z ul. Braci Niemojowskich)	figura przydrożna	1. ćw. XX w.	
(1468)	Rolna nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1469)	Rolna nr 5	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1470)	Rolna nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1471)	Rolna nr 5	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1472)	Rolna nr 5	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1473)	ul. Romańska nr 38	schron bojowy	1939 r.	

(1474)	Romańska nr 50	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1475)	Romańska nr 69	zespół budowlany: zagroda	XIX/XX w.	
(1476)	Romańska nr 69	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1477)	Romańska nr 69	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1478)	Romańska nr 83-85	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1479)	Romańska nr 88	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1480)	Romańska nr 132	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1481)	Romańska nr 137-141	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1482)	Romańska nr 146	dwór	2 .poł. XVIII w., przebud. 1. ćw. XIX w. i 1. ćw. XX w.	1015/Wlkp/A 02.12.2016
(1483)	Romańska nr 146 (Pałacowa)	park dworski	ok. 1801–1805 r.	1015/Wlkp/A 02.12.2016
(1484)	Romańska nr 149	budynek gospodarczy	2. poł. XIX w.	
(1485)	ul. Rycerska nr 2	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1486)	Rycerska nr 7	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1487)	Rycerska nr 12	budynek mieszkalny	k. XIX w./ l. 20. XX w.	
(1488)	Rycerska nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
(1489)	ul. Rzeczna nr 6	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1490)	Rzeczna nr 8 a	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1491)	ul. Rzemieślnicza nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(1492)	Rzemieślnicza nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1493)	Rzemieślnicza nr 5	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1900 r.	
(1494)	Rzemieślnicza nr 6	budynek szkoły Rolniczo-Przemysłowej,	l. 1928–1937	
(1495)	Rzemieślnicza nr 7	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1900 r.	
(1496)	Rzemieślnicza nr 9	budynek mieszkalny (oficyna)	przed 1914 r.	
(1497)	ul. Rzymska nr 11	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1498)	Rzymska nr 63-65	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	

(1499)	Rzymska nr 63-65	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1500)	Rzymska nr 63-65	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1501)	Rzymska nr 75-77	zespół budowlany: zagroda	XIX/XX w.	
(1502)	Rzymska nr 75-77	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1503)	Rzymska nr 75-77	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	
(1504)	Rzymska nr 89-91	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1505)	Rzymska nr 89-91	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1506)	Rzymska nr 142	schron bojowy	1939 r.	
(1507)	Rzymska nr 147	schron bojowy	1939 r.	
(1508)	Rzymska nr 148	schron bojowy	1939 r.	
(1509)	ul. Sadowa nr 12	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1510)	ul. Saperska nr 8	budynek mieszkalny	1. poł. XX w.	
(1511)	Saperska nr 16	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(1512)	Saperska nr 19	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1513)	Saperska nr 20	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(1514)	Saperska nr 21	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(1515)	Saperska nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1516)	ul. Sąsiedzka nr 6-8	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(1517)	Sąsiedzka nr 16	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1518)	Sąsiedzka nr 18	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1519)	Sąsiedzka nr 26	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1520)	Sąsiedzka nr 27-31	krzyż przydrożny	XIX/XX w.	
(1521)	Sąsiedzka nr 34-38	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1522)	Sąsiedzka nr 40-44	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1523)	Sąsiedzka nr 48-50	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1524)	Sąsiedzka nr 52-56	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1525)	Sąsiedzka nr 52-56	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	

(1526)	ul. Skalmierzycka nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1527)	Skalmierzycka nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1528)	Skalmierzycka nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1529)	Skalmierzycka nr 14	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1530)	Skalmierzycka nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1531)	Skalmierzycka nr 18	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1532)	Skalmierzycka nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1533)	Skalmierzycka nr 21	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1534)	ul. Skarszewska nr 3	budynek socjalny, ob. Dom Dziecka	ok. 1930 r.	
(1535)	Skarszewska nr 3	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1536)	Skarszewska nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(1537)	Skarszewska nr 9	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(1538)	Skarszewska nr 11-15	budynek szkolny Państwowej szkoły Pielęgniarskiej ob. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa	l. 60. XX w.	
(1539)	Skarszewska nr 12	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1540)	Skarszewska nr 14	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1541)	Skarszewska nr 16	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(1542)	Skarszewska nr 17	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
(1543)	Skarszewska nr 18	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(1544)	Skarszewska nr 22-24	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., rozbud. l. 20. XX w.	
(1545)	Skarszewska nr 26	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1546)	Skarszewska nr 28	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
(1547)	Skarszewska nr 30	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1548)	Skarszewska nr 31	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(1549)	Skarszewska nr 40	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
(1550)	Skarszewska nr 44	budynek mieszkalny	po 1900 r.	

(1551)	Skarszewska nr 48	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1552)	Skarszewska nr 50	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1553)	Skarszewska nr 52	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1554)	Skarszewska nr 54	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
(1555)	Skarszewska nr 57	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1556)	Skarszewska nr 58	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1557)	Skarszewska nr 59	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
(1558)	Skarszewska nr 68	budynek mieszkalny	3-4. ćw. XIX w.	
(1559)	ul. Skarżyńskiego Bolesława nr 4	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1560)	ul. Słowackiego Juliusza nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1561)	Słowackiego nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1562)	Słowackiego nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1563)	Słowackiego nr 8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1564)	Słowackiego nr 11a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1565)	Słowackiego nr 13	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1566)	Słowackiego nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1567)	ul. Słowiańska nr 13	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1568)	Słowiańska nr 31	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1569)	Słowiańska nr 62	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1570)	Słowiańska nr 72	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1571)	Słowiańska nr 72	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1572)	Słowiańska nr 77	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(1573)	ul. Smolna nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1574)	Smolna nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1575)	ul. Stare Miasto nr 7	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1576)	Stare Miasto nr 8	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1577)	Stare Miasto nr 9	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

(1578)	Stare Miasto nr 10	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1579)	Stare Miasto nr 12	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1580)	Stare Miasto nr 14	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1581)	Stare Miasto nr 15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1582)	Stare Miasto nr 16	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1583)	Stare Miasto nr 22	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1584)	Stare Miasto nr 28	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1585)	ul. Starożytna (przy skrzyżowaniu z ul. Łowiecką)	kapliczka przydrożna	XIX/XX w.	
(1586)	Starożytna nr 33	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1587)	Starożytna nr 35-39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1588)	Starożytna nr 36	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1589)	Starożytna nr 114	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1590)	Starożytna nr 117	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1591)	Starożytna nr 119	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1592)	ul. Staszica Stanisława nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
(1593)	Staszica nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
(1594)	Staszica nr 4	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1595)	Staszica nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
(1596)	Staszica nr 13	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	ok. 1935 r.	
(1597)	Staszica nr 15	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
(1598)	Staszica nr 17	budynek mieszkalny, willa rejenta St. Bzowskiego, ob. nieużytkowany	ok. 1880 r.	
(1599)	Staszica nr 17	wozownia, budynek gospodarczy	ok. 1880 r.	
(1600)	Staszica nr 19	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1890 r.	
(1601)	Staszica nr 20	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(1602)	Staszica nr 21	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
(1603)	Staszica nr 22	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

(1604)	Staszica nr 24	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1605)	Staszica nr 26	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1606)	Staszica nr 27	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
(1607)	Staszica nr 28	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w., przebud.	
(1608)	Staszica nr 29	budynek mieszkalny, ob. usługowy	l. 30. XX w., przebud.	
(1609)	Staszica nr 31	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1610)	Staszica nr 32	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1611)	Staszica nr 33	budynek mieszkalny (kamienica)	1913 r.	
(1612)	Staszica nr 34	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1613)	Staszica nr 35	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1614)	Staszica nr 39	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1615)	Staszica nr 48	budynek mieszkalny z bramą wjazdową	pocz. XX w.	
(1616)	Staszica nr 57	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(1617)	ul. Stawiszyńska	przyczółki d. mostu tzw. Żelaznego na Kanale Bernardyńskim	3. ćw. XIX w.	
(1618)	Stawiszyńska nr 2	kościół oo.Bernardynów pw. Nawiedzenia NMP, ob. oo.Jezuitów	k. XVI-XVII (l. 1594-1607)	59/A 22.09.1930
(1619)	Stawiszyńska nr 2	klasztor oo. Bernardynów, ob. oo. Jezuitów	k. XVI-XVII (l. 1600-1622)	59/A 22.09.1930
(1620)	Stawiszyńska nr 2	dom rekolekcyjny	2. poł. XVIII w.	59/A 22.09.1930
(1621)	Stawiszyńska nr 2	dzwonnica w zespole bernardyńskim	2. poł. XVIII w. (1765 r.)	130/A 10.07.1968
(1622)	Stawiszyńska nr 2	kolumna Napoleońska przy zespole oo. Bernardynów, ob. oo. Jezuitów	po 1813 r.	130/A 10.07.1968
(1623)	Stawiszyńska nr 2	budynek gospodarczy	3. ćw. XIX w.	
(1624)	Stawiszyńska nr 2	budynek gospodarczy	3. ćw. XIX w.	
(1625)	Stawiszyńska nr 3	budynek mieszkalny	l. 80. XIX w.	

(1626)	Stawiszyńska nr 6	budynek mieszkalny (oficyna)	l. 70. XIX w.	
(1627)	Stawiszyńska nr 7	budynek mieszkalny	l. 70. XIX w.	
(1628)	Stawiszyńska nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(1629)	Stawiszyńska nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(1630)	Stawiszyńska nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	po poł. XIX w./ pocz. XX w.	
(1631)	Stawiszyńska nr 14	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
(1632)	Stawiszyńska nr 14	budynek piekarni	l.20 XX w.	
(1633)	Stawiszyńska nr 16	budynek mieszkalny (dwór), ob. mieszkalny i usługowy	poł. XIX w.	463/A 01.02.1969
(1634)	Stawiszyńska nr 17	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	4. ćw. XIX w.	
(1635)	Stawiszyńska nr 19	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(1636)	Stawiszyńska nr 21	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1637)	Stawiszyńska nr 22	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1638)	Stawiszyńska nr 24	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w./ k. XIX w.	
(1639)	Stawiszyńska nr 25	budynek mieszkalny	k. XIX w./ 1. ćw. XX w.	
(1640)	Stawiszyńska nr 25	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1641)	Stawiszyńska nr 27	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(1642)	Stawiszyńska nr 29	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(1643)	Stawiszyńska nr 31	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(1644)	Stawiszyńska nr 32	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1645)	Stawiszyńska nr 33	budynek mieszkalny	k. XIX w.	471/A 03.02.1969
(1646)	Stawiszyńska nr 34	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1647)	Stawiszyńska nr 36	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	1. ćw. XX w.	
(1648)	Stawiszyńska nr 37	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1649)	Stawiszyńska nr 37a	ogrodzenie	XIX/XX w.	
(1650)	Stawiszyńska nr 39	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1651)	Stawiszyńska nr 48-50	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	

(1652)	Stawiszyńska nr 49	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(1653)	Stawiszyńska nr 51	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1654)	Stawiszyńska nr 53	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(1655)	Stawiszyńska nr 53a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1656)	Stawiszyńska nr 55	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1657)	Stawiszyńska nr 56	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1658)	Stawiszyńska nr 59	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(1659)	Stawiszyńska nr 60	budynek mieszkalny	l. 1936-1937	
(1660)	Stawiszyńska nr 74	budynek mieszkalny	1938 r., przebud.	
(1661)	Stawiszyńska nr 76	budynek mieszkalny	po 1930 r. , przebud.	
(1662)	Stawiszyńska nr 78	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1663)	Stawiszyńska nr 84	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1664)	Stawiszyńska nr 90	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1665)	Stawiszyńska nr 102	budynek mieszkalny	1. 20. XX w.	
(1666)	Stawiszyńska nr 104	budynek stacji kolejki wąskotorowej, ob. budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(1667)	Stawiszyńska nr 108	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1668)	Stawiszyńska nr 112	budynek młyna	1. ćw. XX w.	
(1669)	Stawiszyńska nr 123	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1670)	ul. Strzelecka nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1671)	Strzelecka nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(1672)	Strzelecka nr 4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1673)	Strzelecka nr 6	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1674)	Strzelecka nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1930 r., przebud.	
(1675)	ul. Sukiennicza	most tzw. Trybunalski na rzece Prośnie	1909 r., rem. 1981 r.	
(1676)	Sukiennicza nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1677)	Sukiennicza nr 3	budynek mieszkalny	po. 1930 r.	
(1678)	Sukiennicza nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1933 r.	

(1679)	Sukiennicza nr 5	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
(1680)	Sukiennicza nr 6	budynek mieszkalny	ok.1925 r.	
(1681)	Sukiennicza nr 7	kościół oo. Franciszkanów pw. św. Stanisława BM	poł. XIII w., poł. XIV w., XVII w.	60/A 22.09.1930
(1682)	Sukiennicza nr 7	klasztor oo. Franciszkanów	poł. XIV w., l. 1640-80, 1730 r.	60/A 22.09.1930
(1683)	Sukiennicza nr 7	ogrodzenie zespołu klasztornego 00. Franciszkanów	k. XVIII w./ 2. poł. XIX w.	60/A 22.09.1930
(1684)	Sukiennicza nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
(1685)	ul. Sulisławicka nr 41	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1686)	Sulisławicka nr 108-110	figura przydrożna MB	1938 r.	
(1687)	ul. Sulisławskiego Piotra nr 27-31	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1688)	Sulisławskiego nr 27-31	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1689)	Sulisławskiego nr 33	schron ziemny	1939 r.	
(1690)	Sulisławskiego nr 33-35	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1691)	Sulisławskiego nr 37	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1692)	Sulisławskiego nr 37	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1693)	ul. Sylwiusza nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1694)	Sylwiusza nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1695)	ul. Szczypiornicka nr 1-39	wiadukt kolejowy	1906 r.	
(1696)	Szczypiornicka nr 1-39 (przy ul. Sąsiedzkiej)	budynek dróżnicy przy przejeździe kolejowym	1906 r.	
(1697)	Szczypiornicka nr 1-39 (przy ul. Sąsiedzkiej)1,2	budynek mieszkalny dróżnika (ob. mieszkalny)	1906 r.	
(1698)	Szczypiornicka nr 1-39 (przy ul. Wrocławskiej)	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(1699)	Szczypiornicka nr 1-39 (przy ul. Wrocławskiej)	schron ziemny	1939 r.	
(1700)	Szczypiornicka nr 70	kaplica Ordęgów, ob. pw. św. Barbary	poł. XIX w., rozbud. 1906 r.	758/Wlkp/A 26.08.2009
(1701)	Szczypiornicka nr 70	założenie zielni wokół kaplicy	2. poł. XIX w.	758/Wlkp/A 26.08.2009
(1702)	Szczypiornicka nr 88	budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud.	

(1703)	Szczypiornicka nr 90–92	budynek mieszkalny	pocz. XX w., przebud.	
(1704)	Szczypiornicka nr 94	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1705)	Szczypiornicka nr 96	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(1706)	Szczypiornicka nr 96a	budynek mieszkalny	ok. 1910 r., przebud.	
(1707)	Szczypiornicka nr 100	budynek mieszkalny	ok. 1920–1930 r.	
(1708)	Szczypiornicka nr 100	budynek mieszkalno-inwentarski	pocz. XX w.	
(1709)	Szczypiornicka nr 106-108	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(1710)	Szczypiornicka nr 110	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(1711)	Szczypiornicka nr 112-114	budynek rządcówki	k. XIX w.	
(1712)	ul. Szeroka nr 29	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	1. ćw. XX w.	
(1713)	ul. Szewska nr 1	kapliczka przydrożna z figurą MB	2 poł. XIX w.	501/Wlkp/B 09.02.2018
(1714)	Szewska nr 4	budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud.	
(1715)	Szewska nr 30	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1716)	ul. Szkolna nr 5	budynek szkolny, ob. II LO im. T. Kościuszki	1913 r.	
(1717)	Szkolna nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920 r., przebud.	
(1718)	ul. Szwedzka nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1719)	Szwedzka nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1720)	Szwedzka nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1721)	ul. Szymanowskiego Karola nr 8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1722)	ul. Śródmiejska	most Aleksandryjski tzw. Kamienny na Prośnie	l. 1824-1825	32/A 14.12.1964
(1723)	Śródmiejska	most Reformacki na Kanale Rypinkowskim	pocz. XX w. , remont. l. 90-te XX w.	
(1724)	Śródmiejska nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1725)	Śródmiejska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930 r.	
(1726)	Śródmiejska nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1727)	Śródmiejska nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1927 r.	484/A 05.10.1990

(1728)	Śródmiejska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(1729)	Śródmiejska nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1935 r.	
(1730)	Śródmiejska nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925 r.	
(1731)	Śródmiejska nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
(1732)	Śródmiejska nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 1925-1930 r.	
(1733)	Śródmiejska nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1734)	Śródmiejska nr 13	budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami	1926 r.	663/A 31.03.1993
(1735)	Śródmiejska nr 14	budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną	ok. 1925	629/A 16.10.1991
(1736)	Śródmiejska nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1935 r.	
(1737)	Śródmiejska nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	2. ćw. XX w.	
(1738)	Śródmiejska nr 17	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930 r.	
(1739)	Śródmiejska nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930 r.	
(1740)	Śródmiejska nr 20	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1926 r.	
(1741)	Śródmiejska nr 21	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1927 r.	
(1742)	Śródmiejska nr 22	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925 r.	
(1743)	Śródmiejska nr 23	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1925 r.	
(1744)	Śródmiejska nr 24	budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną	1. i 3. ćw. XX w.	
(1745)	Śródmiejska nr 25	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1746)	Śródmiejska nr 26	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 1925-1930	
(1747)	Śródmiejska nr 27	budynek mieszkalny (kamienica), ob. mieszkalny i usługowy	4. ćw. XIX w., ok. 1925 r.	
(1748)	Śródmiejska nr 27	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1925 r.	
(1749)	Śródmiejska nr 28	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925-1930 r.	
(1750)	Śródmiejska nr 29	budynek Banku Handlowego Warszawskiego, ob. w części Bank wraz z podwórzem i ogrodzeniem	1914 r. arch. H. Kuder	755/Wlkp/A 24.06.2009

(1751)	Śródmiejska nr 30	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930 r.	
(1752)	Śródmiejska nr 31	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930 r.	
(1753)	Śródmiejska nr 32	budynek mieszkalny (kamienica)	po. 1930 r.	
(1754)	Śródmiejska nr 33	budynek mieszkalny (kamienica salą kinową) z oficyną	poł. XIX w. i ok. 1920	655/A 21.07.1992
(1755)	Śródmiejska nr 34	budynek szpitala św. Trójcy, późn. komenda garnizonu wojskowego, ob. przychodnie lekarskie	l. 1840-1842, rozbud. ok. 1855 r., l. 1960-1962	467/A 03.02.1969
(1756)	Śródmiejska nr 35	budynek mieszkalny (kamienica) tzw. dom Kowalskiego	ok. 1933 r.	
(1757)	Śródmiejska nr 36	budynek rogatki wrocławskiej, cukiernia,	1827-1928 r. arch. F. Reinstein	30/A 12.12.1964
(1758)	Śródmiejska nr 37	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925-30 r.	
(1759)	Śródmiejska nr 39	budynek mieszkalny (kamienica)	1912 r.	
(1760)	Śródmiejska nr 41	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930 r.	
(1761)	Śródmiejska nr 43	kościół klasztorny oo. Reformatów pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary, ob. parafialny pw. św. Rodziny	l. 1665-1673, 1723 r., odbud. l. 1919-1921	61/A 22.09.1930
(1762)	Śródmiejska nr 43/ Harcerska nr 1	klasztor oo. Reformatów, ob. ss. Nazaretanek	l. 1665-1675	61/A 22.09.1930
(1763)	Śródmiejska nr 43	kaplica grobowa pw. św. Jana Nepomucena przy kościele oo. Reformatów, ob. ss. Nazaretanek	l. 1717-1736	40/A 18.01.1965
(1764)	Śródmiejska nr 43	figura Matki Boskiej Bolesnej	1715	196/B 29.12.1998
(1765)	Śródmiejska nr 43/ Harcerska nr 1	mur ogrodzeniowy kościoła i klasztoru oo. Reformatów, ob. ss. Nazaretanek	l. 1683-1706	40/A 18.01.1965
(1766)	ul. Świetlana nr 20	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1767)	Świetlana nr 20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1768)	Świetlana nr 24	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1769)	Świetlana nr 24	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1770)	Świetlana nr 26-28	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1771)	Świetlana nr 34	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

(1772)	Świetlana nr 68	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1773)	pl. św. Józefa nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	681/A 05.07.1993
(1774)	św. Józefa nr 5	budynek pałacu arcybiskupiego, późn. Kolegium Jezuickiego, Komisji Województwa Kaliskiego, ob. Starostwo Powiatowe	XIV w., XVI/XVII oraz l. 1824-1825, 1925 r.	28/A 12.12.1964
(1775)	św. Józefa nr 7	kościół kolegiacki, bazylika mniejsza, ob. par. pw. Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa)	1353 r., odbud. 1790 r., 1948 r. (hełm wieży)	41/A 18.01.1965
(1776)	św. Józefa nr 7	dzwonnica	l. 1818-1820, arch. S. Szpilowski	41/A 18.01.1965
(1777)	św. Józefa nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1933 r.	
(1778)	św. Józefa nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	999/Wlkp/A 11.08.2016
(1779)	św. Józefa nr 12	dom towarowy "Jantar", ob. budynek handlowo-usługowy,	l. 50. XX w.	
(1780)	ul. św. Michała Archanioła nr 1	budynek szkolny	1. ćw. XX w.	
(1781)	św. Michała Archanioła nr 48	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1782)	św. Michała Archanioła nr 48	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1783)	św. Michała Archanioła nr 48	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1784)	św. Michała Archanioła nr 50	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1785)	św. Michała Archanioła nr 50	figura przydrożna	ok. 1945-1950 r.	
(1786)	św. Michała Archanioła nr 50	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1787)	św. Michała Archanioła nr 52	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1788)	św. Michała Archanioła nr 52	budynek mieszkalny	ok. 1920-1930 r.	
(1789)	św. Michała Archanioła nr 54	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1790)	św. Michała Archanioła nr 54	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1791)	św. Michała Archanioła nr 93	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1792)	św. Michała Archanioła nr 95	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

(1793)	św. Michała Archanioła nr 95	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1794)	św. Michała Archanioła nr 103	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1795)	św. Michała Archanioła nr 105	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1796)	św. Michała Archanioła nr 110	budynek mieszkalny (ruina)	ok. 1920	
(1797)	św. Michała Archanioła nr 112	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1798)	św. Michała Archanioła nr 114	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1799)	św. Michała Archanioła nr 116	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1800)	św. Michała Archanioła nr 117a	wiatrak, ob. budynek gospodarczy	4. ćw. XIX w., przebud.	
(1801)	św. Michała Archanioła nr 121	schron bojowy	1939 r.	
(1802)	św. Michała Archanioła nr 121	schron bojowy	1939 r.	
(1803)	św. Michała Archanioła nr 121	schron bojowy	1939 r.	
(1804)	ul. św. Stanisława nr 1-3	budynek mieszkalny z oficyną	1918 r.	nr 1 - 743/A 19.12.1997 nr 3 - 744/A 21.12.1997
(1805)	św. Stanisława nr 2	budynek jatek, ob. usługowy	k. XIX w.	
(1806)	św. Stanisława nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	1926 r.	
(1807)	św. Stanisława nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	1824 r. arch. F. Bergman	131/A 10.07.1968
(1808)	św. Stanisława nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	1926 r., przebud.	
(1809)	św. Stanisława nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930 r.	
(1810)	św. Stanisława nr 9	hotel "Polonia", ob. budynek mieszkalny	1937 r., arch. A. Nestrypke	686/A 09.08.1993
(1811)	św. Stanisława nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	1920 r., przebud.	
(1812)	ul. Targowa nr 1	budynek szkoły żydowskiej (Talmd Tora), Urzędy Skarbowy	pocz. XX w.	
(1813)	Targowa nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(1814)	Targowa nr 14	budynek mieszkalny (kamienica), ob. nieużytkowany	l. 30. XX w.	
(1815)	Targowa nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

(1816)	Targowa nr 24	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1817)	ul. Teatralna nr 3	budynek Fabryki Wyrobów Dzianych braci Boraks, szkoła, MDK	po. 1918 r.	
(1818)	ul. Torowa (nad rzeką Prosną)	most kolejowy	1902 r.	
(1819)	Torowa (przy ul. Starożytnej i księżnej Jolanty)	budynek posterunku przejazdowego Piwonice	l. 50. XX w.	
(1820)	Torowa nr 2	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1821)	Torowa nr 47a	budynek kolejowy, ob. mieszkalny	po 1900 r.	
(1822)	Torowa nr 105	budynek przemysłowy	XIX/XX w.	
(1823)	Torowa nr 111 (ul. Krzywa przy Rodowej)	budynek kolejowy, ob. mieszkalny	po 1900 r.	
(1824)	Torowa nr 113	budynki elektrociepłowni	l. 30. XX w.	
(1825)	Torowa nr 115b	budynek mieszalny	l. 30. XX w.	
(1826)	ul. Toruńska nr 5	budynek mieszalny	XIX/XX w.	
(1827)	Toruńska nr 7	budynek szpitalny	l. 30. XX w.	
(1828)	Toruńska nr 7	mur ogrodzeniowy	l. 30. XX w.	
(1829)	Toruńska nr 7	budynek szpitalny	l. 50. XX w.	
(1830)	Toruńska nr 8	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1831)	Toruńska nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1832)	ul. Towarowa nr 1	budynek fabryki "Modelana", ob. Zbór Kościoła Bożego w Chrystusie	k. XIX w.	
(1833)	Towarowa nr 1	hala fabryczna, ob. budynek usługowy	k. XIX w. , przebud.	
(1834)	Towarowa nr 1a	budynek pofabryczny, ob. Feniks	l. 20./30. XX w.	
(1835)	ul. Tuwima Juliana nr 6	spichlerz w zespole folwarcznym, ob. magazyn	l. 20./30. XX w.	
(1836)	Tuwima nr 6	stajnie w zespole folwarcznym, ob. magazyn	4. ćw. XIX w.	
(1837)	Tuwima nr 10	dwór, ob. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków i filia Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka	4. ćw. XVIII w., poł. XIX w., l. 20. XX w., przebud. XX/XXI w.	191/A 22.08.1968

(1838)	Tuwima nr 10	dworski park krajobrazowy, ob. im. Rodziny Wiłkomirskich	1. ćw. XIX w., 4 ćw. XIX w.	43/Wlkp/A 05.01.2001
(1839)	Tuwima nr 12	budynek kuchni dworskiej, ob. mieszkalny	XIX/XX w.	
(1840)	Tuwima nr 51	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1841)	ul. Ukraińska	cmentarz ukraiński	od 1914 r. niemiecki, od 1922 r. ukraiński, rewaloryzacja 1999 r.	852/Wlkp/A 08.12.2011
(1842)	ul. Ułańska nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
(1843)	ul. Urzędnicza nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
(1844)	Urzędnicza nr 1a	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1845)	Urzędnicza nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1925–1930 r.	
(1846)	al. Walecznych 8-8a	element infrastruktury technicznej budynków d. więzienia	XIX/XX w.	
(1847)	ul. Wał Bernardyński nr 51	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1848)	Wał Bernardyński nr 51	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1849)	Wał Bernardyński nr 51	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1850)	ul. Wał Piastowski nr 1	budynek KTW, tzw. przystań letnia	2. poł. XIX w., przebud. l. 30. XX w.	
(1851)	Wał Piastowski nr 3	budynek przystani wioślarskiej, ob schronisko młodzieżowe	l. 20. XX w., przebud. l. 60. XX w.	
(1852)	Wał Piastowski nr 5	budynek przystani wioślarskiej	l. 30. XX w.	
(1853)	Wał Piastowski nr 7	budynek przystani wioślarskiej z hangarem	l. 30. XX w., przebud.	
(1854)	Wał Piastowski nr 9	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1855)	Wał Piastowski nr 25	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1856)	Wał Piastowski nr 64	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1857)	Wał Piastowski nr 128	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1858)	ul. Wał Staromiejski nr 8a	budynek administracyjno-biurowy	2. ćw. XIX w.	
(1859)	Wał Staromiejski nr 9	kaplica ewangelicko-augsburska	l. 30. XX w.	
(1860)	Wał Staromiejski nr 12	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	

(1861)	Wał Staromiejski nr 14	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(1862)	Wał Staromiejski nr 16	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(1863)	Wał Staromiejski nr 18	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(1864)	Wał Staromiejski nr 23	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1865)	ul. Warszawska nr 1-9	Zabudowania fabryki sukna braci B. i J. Repphanów, ob. domy mieszkalne	1824-25 r., 1827 r., przebud. l. 30. XX w.	462/A 01.02.1969
(1866)	Warszawska nr 8	budynek mieszkalny (willa miejska), ob. Przedszkole	l. 20./30. XX w.	231/Wlkp/A 24.05.2005
(1867)	Warszawska nr 8	założenia ogrodowe	l. 20./30. XX w.	231/Wlkp/A 24.05.2005
(1868)	Warszawska nr 8	mur ogrodzeniowy w zespole willi	l. 20./30. XX w.	231/Wlkp/A 24.05.2005
(1869)	Warszawska nr 10	budynki fabryczne, ob. biura	l. 20. XX w.	
(1870)	Warszawska nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1871)	Warszawska nr 16	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
(1872)	Warszawska nr 19	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./ pocz. XX w.	
(1873)	Warszawska nr 21	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1874)	Warszawska nr 22	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920 r.	
(1875)	Warszawska nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1876)	Warszawska nr 25	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(1877)	Warszawska nr 26	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1878)	Warszawska nr 27	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1879)	Warszawska nr 28	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./ pocz. XX w.	
(1880)	Warszawska nr 29	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1881)	Warszawska nr 33	budynek mieszkalny	ok. 1910 r./ 1. ćw. XX w.	
(1882)	Warszawska nr 34	budynek mieszkalny	1 poł. XIX w. , przebud.	
(1883)	Warszawska nr 43	budynek mieszkalny	1 poł. XIX w., przebud.	
(1884)	Warszawska nr 44	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(1885)	Warszawska nr 45	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w./XX w.	

(1886)	Warszawska nr 49	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w., przebud.	
(1887)	Warszawska nr 50	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(1888)	Warszawska nr 51	budynek mieszkalny (willa miejska)	l. 20.XX w.	
(1889)	Warszawska nr 53	budynek mieszkalny (willa miejska)	4. ćw. XIX w.	
(1890)	Warszawska nr 54	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1891)	Warszawska nr 55	budynek mieszkalny (willa miejska)	ok. 1910 r./ 1. ćw. XX w.	
(1892)	Warszawska nr 56	budynek mieszkalny	k. XIX w./ 1. ćw. XX w.	
(1893)	Warszawska nr 64	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1894)	Warszawska nr 66	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1895)	Warszawska nr 67	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1896)	Warszawska nr 76	budynek mieszkalny (willa)	l. 20. XX w.	
(1897)	Warszawska nr 93	budynek mieszkalny	l. 20.XX w.	
(1898)	Warszawska nr 99	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1899)	ul. Wąska nr 1	budynek mieszkalny	ok.1920 r., przebud.	
(1900)	Wąska nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(1901)	Wąska nr 13	budynek fabryczny, ob. budynek szkolny	l. 20. XX w.	
(1902)	Wąska nr 15	budynek mieszkalny (kamienica), ob. nieużytkowany	ok. 1925 r.	
(1903)	Wąska nr 17	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1904)	Wąska nr 19	budynek mieszkalny	ok. 1920 r., przebud.	
(1905)	Wąska nr 21	budynek mieszkalny	po 1935 r., przebud.	
(1906)	Wąska nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1907)	Wąska nr 29	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1908)	Wąska nr 31	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(1909)	Wąska nr 33	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1910)	Wąska nr 43	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1911)	ul. Wiatraki nr 7	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	

(1912)	ul. Widok nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./XX w.	
(1913)	Widok nr 2 (druga elewacja od ul. Harcerskiej)	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1914)	Widok nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(1915)	Widok nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1916)	Widok nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1935 r., przebud.	
(1917)	Widok nr 11	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1918)	Widok nr 12	budynek mieszkalny	3./4. ćw. XIX w.	
(1919)	Widok nr 13	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1920)	Widok nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1921)	Widok nr 16	budynek mieszkalny	po 1910 r., przebud.	
(1922)	Widok nr 17	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1923)	Widok nr 18	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	k. XIX w.	
(1924)	Widok nr 21	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1925)	Widok nr 24	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1926)	Widok nr 27	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1927)	Widok nr 28	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900 r.	
(1928)	Widok nr 29	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900 r.	
(1929)	Widok nr 30	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1930)	Widok nr 32	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1931)	Widok nr 34	budynek mieszkalny	po 1910 r., przebud.	
(1932)	Widok nr 36	budynek mieszkalny	ok. 1935 r., przebud.	
(1933)	Widok nr 37	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1910 r.	
(1934)	Widok nr 39	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1935)	Widok nr 40	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
(1936)	Widok nr 41	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
(1937)	Widok nr 43	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

(1938)	Widok nr 44	budynek mieszkalny	1931 r.	
(1939)	Widok nr 45	budynek mieszkalny	1938 r.	
(1940)	Widok nr 46	budynek mieszkalny	ok. 1930 r., przebud.	
(1941)	Widok nr 48	budynek mieszkalny	1926 r.	
(1942)	Widok nr 55-57	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1943)	Widok nr 59-61	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1944)	Widok nr 60	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(1945)	Widok nr 63	budynek mieszkalny	po 1935 r.	
(1946)	Widok nr 66	budynek mieszkalny	po 1931 r., przekszt.	
(1947)	Widok nr 68	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910 r.	
(1948)	Widok nr 69	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1949)	Widok nr 70	budynek mieszkalny	ok. 1912 r.	
(1950)	Widok nr 71	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1951)	Widok nr 75	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
(1952)	Widok nr 80-82	budynek mieszkalny, (willa miejska), ob. Kuria Diecezjalna Kaliska	ok. 1918 r.	687/A 09.08.1993
(1953)	Widok nr 88	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1954)	Widok nr 90	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1955)	Widok nr 92	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., całkowita przebudowa	
(1956)	Widok nr 94	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1957)	ul. Winiarska nr 2	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1925 r.	
(1958)	Winiarska nr 2	budynek mieszkalny (oficyna)	l. 20. XX w.	
(1959)	Winiarska nr 2	ogrodzenie	l. 20. XX w.	
(1960)	Winiarska nr 8	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(1961)	Winiarska nr 19	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1962)	Winiarska nr 20	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1910 r.	
(1963)	Winiarska nr 21	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	

(1964)	Winiarska nr 23	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(1965)	ul. Wioślarska nr 11	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1966)	Wioślarska nr 18	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1967)	Wioślarska nr 19	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., przebud.	
(1968)	ul. Wodna nr 1	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	1219/A 03.09.1970
(1969)	Wodna nr 2	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1970)	Wodna nr 3	budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w.	1220/A 03.09.1970
(1971)	ul. Wojciecha z Brudzewa nr 1	budynek kolejowy, ob. mieszkalny	po 1900 r.	
(1972)	al. Wojska Polskiego nr 67	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1973)	Wojska Polskiego nr 75	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1974)	Wojska Polskiego nr 77	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1975)	Wojska Polskiego nr 81	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1976)	Wojska Polskiego nr 85	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1977)	Wojska Polskiego nr 86	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1978)	Wojska Polskiego nr 88	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1979)	Wojska Polskiego nr 92	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1980)	Wojska Polskiego nr 94	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1981)	Wojska Polskiego nr 96	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1982)	Wojska Polskiego nr 98-100	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1983)	Wojska Polskiego nr 110	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1984)	Wojska Polskiego nr 122	pergola kolumnowa	1. ćw. XX w.	
(1985)	Wojska Polskiego nr 124	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1986)	Wojska Polskiego nr 128	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1987)	Wojska Polskiego nr 130	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
(1988)	Wojska Polskiego nr 175	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1989)	Wojska Polskiego nr 179	budynek mieszkalny	po 1900 r.	

(1990)	Wojska Polskiego nr 181	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(1991)	al. Wolności nr 2	folusz wodny, elektrownia , łaźnia, ob. biura i mieszkania Filharmonii Kaliskiej	ok. 1820 r., odbud. l. 80. XX w.	
(1992)	Wolności nr 3	budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną	po 1910 r.	
(1993)	Wolności nr 4	budynek mieszkalny, willa mecenasa Jaźwińskiego, ob. „Villa Calisia"	1905 r., arch. J. Chrzanowski	853/Wlkp/A 08.12.2011
(1994)	Wolności nr 5	budynek mieszkalny (kamienica z oficynami), ob. hotel "Europa"	po 1900 r.	
(1995)	Wolności nr 7	budynek mieszkalny, ob. biurowo-usługowy	po 1900 r.	
(1996)	Wolności nr 9	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1875 r.	
(1997)	Wolności nr 9a	budynek mieszkalny	ok. 1850 r.	1221/A 03.09.1970
(1998)	Wolności nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1915 r.	
(1999)	Wolności nr 11	budynek Kaliskiego Towarzystwa Wzajemnego Kredytu i Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Kaliskich, Bank PKO SA, ob. Sąd Rejonowy	l. 1909-1914, arch. R. Sławski	334/A 19.11.1980
(2000)	Wolności nr 12	budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną	1928 r.	
(2001)	Wolności nr 13	budynek Trybunału, ob. Sąd Rejonowy i Okręgowy	l. 1820-1824, arch. S. Szpilowski	29/A 12.12.1964
(2002)	Wolności nr 15	budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	ok. 1912	
(2003)	Wolności nr 16	budynek mieszkalny (kamienica z podwórzem i oficynami)	l. 20. XX w.	256/Wlkp/A 09.11.2005
(2004)	Wolności nr 17	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(2005)	Wolności nr 18	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(2006)	Wolności nr 18	budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	4. ćw. XIX w. i 1. ćw. XX w.	
(2007)	Wolności nr 19	budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną	1905 r.	526/A 26.11.1990
(2008)	Wolności nr 21	budynek mieszkalny	przed 1902 r.	641/A 15.01.1992

(2009)	Wolności nr 21	budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną	4. ćw. XIX w.	641/A 15.01.1992
(2010)	Wolności nr 23	budynek mieszkalny	l.20-te XX w.	
(2011)	Wolności nr 23	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(2012)	Wolności nr 25	budynek mieszkalny, ob. szkolny	ok. 1930 r.	
(2013)	Wolności nr 27	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(2014)	ul. Wrocławska nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2015)	Wrocławska nr 4-6	ogrodzenie	pocz. XX w.	
(2016)	Wrocławska nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2017)	Wrocławska nr 9	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(2018)	Wrocławska nr 11	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(2019)	Wrocławska nr 18	budynek mieszkalny, ob. biurowy	l. 20. XX w., przebud.	
(2020)	Wrocławska nr 19	budynek mieszkalny	l. 80. XIX w.	
(2021)	Wrocławska nr 20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2022)	Wrocławska nr 21	budynek mieszkalny	l. 80. XIX w.	
(2023)	Wrocławska nr 25	budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud. l. 70. XX w.	
(2024)	Wrocławska nr 28	budynek magazynowy	l. 20./30. XX w.	
(2025)	Wrocławska nr 31	budynek administracyjny	l. 50./60. XX w.	
(2026)	Wrocławska nr 31	budynek spichlerza zbożowego	l. 50./60. XX w.	
(2027)	Wrocławska nr 33	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(2028)	Wrocławska nr 73	budynek mieszkalny	1930 r.	
(2029)	Wrocławska nr 74	budynek stodoły, ob. mieszkalno-inwentarski	ok. 1910 r.	
(2030)	Wrocławska nr 77	budynek mieszkalny	po 1900 r., przebud.	
(2031)	Wrocławska nr 90	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
(2032)	Wrocławska nr 114	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(2033)	Wrocławska nr 116	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(2034)	Wrocławska nr 118	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	

(2035)	Wrocławska nr 120	budynek mieszkalny	ok. 1935 r., przebud.	
(2036)	Wrocławska nr 125	figura przydrożna	1948 r.	
(2037)	Wrocławska nr 127	budynek mieszkalny	1930 r.	
(2038)	Wrocławska nr 134	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2039)	Wrocławska nr 140	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(2040)	Wrocławska nr 142-144	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(2041)	Wrocławska nr 145	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(2042)	Wrocławska nr 146-148	budynek mieszkalny	1912-1914 r.	
(2043)	Wrocławska nr 146-148	schron bojowy	1939 r.	
(2044)	Wrocławska nr 152-168	budynki magazynowe carskiej stacji przeładunkowej, później magazyny wojskowe, „Agroma”	po 1906 r.	
(2045)	Wrocławska nr 155	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(2046)	Wrocławska nr 157	budynek mieszkalny	ok. 1900 r., przebud.	
(2047)	Wrocławska nr 163	budynek mieszkalny, ob. rozkwaterowany	ok. 1900 r.	
(2048)	Wrocławska nr 165	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(2049)	Wrocławska nr 173-175	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(2050)	Wrocławska nr 177-179	budynek dla oficerów koszar wojskowych, ob. mieszkalny	po 1900 r.	
(2051)	Wrocławska nr 185	budynek mieszkalny	ok. 1930 r., przebud.	
(2052)	Wrocławska nr 187	budynek d. zajazdu, ob. mieszkalny	po 1914 r.	
(2053)	Wrocławska nr 188	budynek mieszkalny dla pracowników kolejowych, ob. mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2054)	Wrocławska nr 189	budynek dla oficerów koszar wojskowych, ob. mieszkalny	ok. 1904 r.	
(2055)	Wrocławska nr 189a	łaźnie, ob. handlowo-usługowy	ok. 1910 r.	
(2056)	Wrocławska nr 191	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2057)	Wrocławska nr 192-200	pozostałości cokołu pomnika Legionistów	1927 r.	

(2058)	Wrocławska nr 193-195	budynek komory celnej, późn. koszary wojskowe, ob. Wyższa Szkoła Wymiaru Sprawiedliwości	po 1815 r., remont l. 40. XIX w.	240/A 16.09.1968
(2059)	Wrocławska nr 193-195	budynek komory celnej, późn. koszary wojskowe, ob. Wyższa Szkoła Wymiaru Sprawiedliwości	2. poł. XIX w.	240/A 16.09.1968
(2060)	Wrocławska nr 193-195	budynek koszar wojskowych, ob. Wyższa Szkoła Wymiaru Sprawiedliwości	1904 r.	
(2061)	Wrocławska nr 193-195	budynek koszar wojskowych, ob. Wyższa Szkoła Wymiaru Sprawiedliwości	1904 r.	
(2062)	Wrocławska nr 197	budynek mieszkalny	przed 1920 r.	
(2063)	Wrocławska nr 201	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
(2064)	Wrocławska nr 215	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(2065)	Wrocławska nr 218a (przy ulicy Wrocławskiej)	budynek carskiej stacji przeładunkowej, ob. budynek mieszkalny	po 1906 r.	
(2066)	Wrocławska nr 218a (przy ulicy Szczypiornickiej)	budynek mieszkalny dla pracowników kolei, ob. budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(2067)	Wrocławska nr 218a (przy ulicy Szczypiornickiej)	budynek carskiej stacji przeładunkowej, ob. budynek mieszkalny	po 1906 r.	
(2068)	Wrocławska nr 218a (przy ulicy Szczypiornickiej)	budynek mieszkalny	po. 1906 r.	
(2069)	Wrocławska nr 219	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(2070)	Wrocławska nr 231	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
(2071)	Wrocławska nr 233	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
(2072)	Wrocławska nr 235	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2073)	Wrocławska nr 292-298	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(2074)	Wrocławska nr 301	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(2075)	Wrocławska (na granicy z Nowymi Skalmierzycami)	wiadukt kolejowy	1906 r.	
(2076)	ul. Wronia nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(2077)	Wronia nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910 r.	

(2078)	ul. Wspólna nr 4	budynek mieszkalny	3./4. ćw. XIX w.	
(2079)	Wspólna nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910 r.	
(2080)	Wspólna nr 8	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(2081)	ul. Wydarte nr 8	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2082)	ul. Wykopaliskowa nr 6	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(2083)	Wykopaliskowa nr 45	budynek przedszkola	XIX/XX w.	
(2084)	Wykopaliskowa nr 45	budynek szkolny	1. poł. XX w.	
(2085)	ul. Wypoczynkowa	budynek stacji kolejowej-Winiary	ok. 1910 r.	
(2086)	ul. Wysoka nr 17 a	budynek mieszkalny (drewniany)	XIX/XX w.	
(2087)	Wysoka nr 19	budynek mieszkalny	ok. 1935 r., przebud.	
(2088)	Wysoka nr 22	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
(2089)	Wysoka nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
(2090)	Wysoka nr 27	budynek mieszkalny	ok. 1910 r., przebud.	
(2091)	ul. Wyspiańskiego Stanisława nr 47-49	budynek mieszkalny pracowników folwarcznych w zespole folwarcznym, ob. nieużytkowany	XIX/XX w.	
(2092)	Wyspiańskiego nr 47-49	budynek mieszkalny pracowników folwarcznych w zespole folwarcznym, ob. nieużytkowany	XIX/XX w.	
(2093)	Wyspiańskiego nr 47-49	budynek gospodarczy w zespole folwarcznym, ob. nieużytkowany	XIX/XX w.	
(2094)	ul. Zachodnia	wiadukt kolejowy	1906 r.	
(2095)	Zachodnia nr 4	budynek administracyjny	1. ćw. XX w.	
(2096)	Zachodnia nr 33	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2097)	Zachodnia nr 34-38	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2098)	Zachodnia nr 62-64	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2099)	Zachodnia nr 62-64	budynek stodoły	1. ćw. XX w.	
(2100)	ul. Zagorzynek nr 32	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2101)	ul. Zamkowa nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(2102)	Zamkowa nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	1931 r.	

(2103)	Zamkowa nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	1921 r.	
(2104)	Zamkowa nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(2105)	Zamkowa nr 5-7	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925 r.	
(2106)	Zamkowa nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(2107)	Zamkowa nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(2108)	Zamkowa nr 9	budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami	l. 20. XX w. arch. W. Wardęski	627/A 23.09.1991
(2109)	Zamkowa nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(2110)	Zamkowa nr 11	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2111)	Zamkowa nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925 r.	
(2112)	Zamkowa nr 13	budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami	ok. 1860 r.	472/A 03.02.1969
(2113)	Zamkowa nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925 r.	680/A 22.06.1993
(2114)	Zamkowa nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	l.20. XX w.	
(2115)	Zamkowa nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(2116)	Zamkowa nr 18	budynek poczty usługowo-biurowy	ok. 1937 r., przebud. l. 1998-1999	
(2117)	Zamkowa nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w	
(2118)	Zamkowa nr 20	budynek poczty usługowo-biurowy	po 1920 r., przebud.	
(2119)	Zamkowa nr 21	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w., l. 20. XX w.	1218/A 03.09.1970
(2120)	ul. Zawodzie nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(2121)	Zawodzie nr 8-8 a	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(2122)	ul. Zgodna nr 3	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2123)	Zgodna nr 10-12	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2124)	Zgodna nr 14	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2125)	ul. Zielona nr 26	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2126)	Zielona nr 30	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

(2127)	ul. Zjazd nr 6	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2128)	Zjazd nr 15-17	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2129)	Zjazd nr 19-21	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2130)	ul. Złota nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(2131)	Złota nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(2132)	Złota nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(2133)	Złota nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	1924 r.	
(2134)	Złota nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w .	
(2135)	Złota nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1926 r.	
(2136)	Złota nr 7	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(2137)	Złota nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	2. poł. XIX w.	
(2138)	Złota nr 10 a	budynek mieszkalny (oficyna)	pocz. XX w.	
(2139)	Złota nr 10 b	budynek mieszkalny (oficyna)	pocz. XX w.	
(2140)	Złota nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w. , przebud. l. 50. XX w.	
(2141)	Złota nr 15	budynek mieszkalny	l. 20. XX w. , przebud. l. 50. XX w.	
(2142)	Złota nr 18	budynek mieszkalny	l. 20. XX w	
(2143)	Złota nr 19	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2144)	Złota nr 20	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w., l. 30. XX w.	
(2145)	Złota nr 22	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2146)	Złota nr 23	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(2147)	Złota nr 24	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./ 1. ćw. XX w.	
(2148)	Złota nr 27	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(2149)	Złota nr 29	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./ 1. ćw. XX w.	
(2150)	Złota nr 30	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(2151)	Złota nr 33	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(2152)	Złota nr 35	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	

(2153)	Złota nr 35	magazyn, ob. budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2154)	Złota nr 35	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2155)	Złota nr 37	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(2156)	Złota nr 39	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./ 1. ćw. XX w.	
(2157)	Złota nr 41	budynek mieszkalny (oficyna)	XIX/XX w.	
(2158)	Złota nr 41a-43	budynek mieszkalny, ob. mieszkania i siedziba Miejskiego Zarządu Dróg i Komunikacji	XIX/XX w.	
(2159)	ul. Żabia nr 8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2160)	ul. Żelazna nr 4	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2161)	Żelazna nr 6	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2162)	Żelazna nr 8	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2163)	Żelazna nr 10	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2164)	Żelazna nr 12	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2165)	Żelazna nr 13	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2166)	Żelazna nr 14	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2167)	Żelazna nr 16	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2168)	Żelazna nr 18	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2169)	Żelazna nr 18 a	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2170)	Żelazna nr 20	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2171)	Żelazna nr 25	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(2172)	ul. Żołnierska nr 24	cmentarz wojskowy-żołnierski i prawosławny	cmentarz prawosławny zał. w 1876 r., powiększony w 1912 r., część wojskowa zał. w l. 1914-1918	
(2173)	Żołnierska nr 24	ogrodzenie cmentarza od strony ul. Juliana Tuwima	2. poł. XIX w.	
(2174)	Żołnierska nr 24	budynek mieszkalny grabarza i opiekuna cmentarza	1. ćw. XX w.	
(2175)	Żołnierska nr 24	kaplica prawosławna, ob. grobowa gen. Waltera	1936 r.	

(2176)	ul. Żwirki i Wigury nr 1	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2177)	Żwirki i Wigury nr 3	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2178)	Żwirki i Wigury nr 4	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2179)	Żwirki i Wigury nr 5	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2180)	Żwirki i Wigury nr 6	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2181)	Żwirki i Wigury nr 7	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2182)	ul. Żytnia nr 14	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	

13. ANEKS NR 2.
GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA KALISZA – ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE (aktualizacja z dnia 8 października 2021 r.)

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA KALISZA						
Część B – wykaz kart adresowych zabytków archeologicznych						
LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES (AZP)	ZESPÓŁ STANOWISK	NR STANOWISKA (W MIEJSCOWOŚCI)	RODZAJ STANOWISKA	KULTURA/ CHRONOLOGIA
1.	KALISZ-CHMIELNIK	66-39/118		1	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska
2.	KALISZ-CHMIELNIK	66-39/119		2	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska Kultura polska
3.	KALISZ-CZASZKI	66-39/116	K	1	Osada	Kultura polska
4.	KALISZ-DOBRZEC	66-39/67		1	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska III okres wczesnego średniowiecza
5.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/68		2	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich III okres wczesnego średniowiecza
6.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/60	H	3	Punkt osadniczy	Kultura polska - XIV/XV w
7.	KALISZ- DOBRZEC	66-38/69		4	Osada	Kultura łużycka - okres halsztacki?
8.	KALISZ -DOBRZEC	66-38/54	G	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
9.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/56	D	6	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze/okres nowożytny
10.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/57	D	7	Punkt osadniczy Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze/okres nowożytny
11.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/58		8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - wczesne średniowiecze okres nowożytny
12.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/59	D	9	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
13.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/61	D	10	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
14.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/126	D	11	Punkt osadniczy Osada	epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
15.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/127	D	12	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska- okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
16.	KALISZ -DOBRZEC	66-38/128	D	13	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu/Halsztat Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich

17.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/129	D	14	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVIII/XIX w.
18.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/130	D	15	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska -wczesne średniowiecze
19.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/131	D	16	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
20.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/132	D	17	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
21.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/133	D	18	Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura propolska - wczesne średniowiecze
22.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/134	D	19	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze/ okres nowożytny
23.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/135	D	20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
24.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/136	D	21	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
25.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/137	H	22	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze
26.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/138	H	23	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
27.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/139	H	24	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
28.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/140	G	25	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - okres nowożytny
29.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/141	G	26	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
30.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/142	G	27	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
31.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/143	G	28	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze
32.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/144	F	29	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska – średniowiecze

33.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/145	F	30	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - okres nowożytny
34.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/146	F	31	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
35.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/147	F	32	Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
36.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/148	D	33	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
37.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/149	D	34	Osada Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
38.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/150	D	35	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze/ okres nowożytny
39.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/151	D	36	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
40.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/152	D	37	Punkt osadniczy Osada	Kultura Łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
41.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/153	E	38	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
42.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/154	E	39	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
43.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/155	E	40	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
44.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/156	E	41	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska – średniowiecze
45.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/157	E	42	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
46.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/158	E	43	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
47.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/8		44	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - okres nowożytny
48.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/9		45	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
49.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/10	G	46	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu/Halsztat Kultura polska - XV/XVI w.

50.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/45	G	47	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
51.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/46	G	48	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
52.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/71		49	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
53.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/72		50	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
54.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/166		51	Punkt osadniczy	Kultura prapolska - wczesne średniowiecze
55.	KALISZ –DOBRZEC	66-38/167		52	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu/halsztat Kultura polska - średniowiecze
56.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/168		53	Punkt osadniczy	Kultura prapolska - wczesne średniowiecze
57.	KALISZ –KORCZAK	66-38/70		1	Osada	Kultura przeworska - późny okres wpływów rzymskich
58.	KALISZ- KORCZAK	66-38/55		5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.
59.	KALISZ –MAJKÓW	66-38/74	A	1	Cmentarzysko	Kultura pomorska- okres halsztacki
60.	KALISZ - MAJKÓW	66-38/16	A	3	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska
61.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/17	A	4	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
62.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/76	A	5	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - okres lateński Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
63.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/18	A	6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - wczesny- okres wpływów rzymskich kultura polska - XV/XVI w.
64.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/77	A	7	Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
65.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/78		8	CMENTARZYSKO	Kultura łużycka - epoka brązu/halsztat
66.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/12	A	16	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVI/XVI w.
67.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/13	A	17	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVI/ XVII w.
68.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/14	A	18	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.
69.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/19	A	20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XIV w.
70.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/21		21	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - późny okres wpływów rzymskich
71.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/159		22	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze okres nowożytny
72.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/160	A	23	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.

73.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/161	A	24	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.
74.	KALISZ -MAJKÓW	66-38/162	A	25	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.
75.	KALISZ- NOWE SZCZPIORNO	67-38/22		1	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych - neolit Kultura polska - XV/XVI w.
76.	KALISZ- NOWE SZCZPIORNO	67-38/23		5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - XV/XVI w.
77.	KALISZ- NOWE SZCZPIORNO	67-38/24		2	Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych - neolit
78.	KALISZ- NOWE SZCZPIORNO	67-38/25		3	Punkt osadniczy	Kultura -?- PÓŹNY NEOLIT/ wczesne epoka brązu
79.	KALISZ- NOWE SZCZPIORNO	67-38/41		4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XV/XVI w.
80.	KALISZ-OGRODY	66-38/65		1	Osada Osada Cmentarzysko	Kultura łużycka - okres halsztacki Kultura prapolska -wczesne średniowiecze VII-IX w. Kultura polska – średniowiecze XIIIw. Rej. zabytków z dn. 5 XII 1972 r., poz. 1376/A
81.	KALISZ-OGRODY	66-38/64		2	Osada Osada	Kultura łużycka - okres halsztacki Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
82.	KALISZ-OGRODY	66-38/1	C	3	Osada Cmentarzysko	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska – XVIII/XIX w.
83.	KALISZ-OGRODY	66-38/2	C	4	Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
84.	KALISZ-OGRODY	66-38/3	C	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - okres halsztacki Kultura polska - XVI/XVII w.
85.	KALISZ-OGRODY	66-38/4	C	6	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVI/XVII w.
86.	KALISZ-OGRODY	66-38/5	C	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XIV w. Kultura polska – XVI/XVII w.
87.	KALISZ-OGRODY	66-38/6	C	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska -okres wpływów rzymskich Kultura polska - XV- XIV w
88.	KALISZ-OGRODY	66-38/7	C	9	Osada	Kultura przeworska - PÓŹNY okres wpływów rzymskich
89.	KALISZ-OGRODY	66-38/8	C	10	Osada Osada	Kultura łużycka - okres halsztacki C/D Kultura polska – XVI/XVII w.
90.	KALISZ-OGRODY	66-38/9	C	11	Punkt osadniczy Osada	Kultura grobów kloszowych - wczesny okres lateński Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
91.	KALISZ-OGRODY	66-38/10	C	12	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska – XVI/XVII w.
92.	KALISZ-OGRODY	66-38/11	C	13	Punkt osadniczy	Kultura polska - XV/XVI w.
93.	KALISZ-OGRODY	66-38/120		14	Grodzisko	Kultura prapolska wczesne średniowiecze rej. zabytków 12/Wlkp/C z 4.4.2003 r.

94.	KALISZ-OGRODY	66-38/123	B	15	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVIII/XIX w.
95.	KALISZ-OGRODY	66-38/124	B	16	Punkt osadniczy Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - XVIII/XIX w.
96.	KALISZ-OGRODY	66-38/125	B	17	Punkt osadniczy Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - XVIII/XIX w.
97.	KALISZ-PIWONICE	67-39/7	U	1	Osada	Kultura przeworska - późny okres lateński/okres wpływów rzymskich
98.	KALISZ-PIWONICE	67-39/33		2	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XIX/XX w.
99.	KALISZ-PIWONICE	67-39/69		3	Osada Cmentarzysko Osada	Kultura przeworska - późny okres lateński/okres wpływów rzymskich Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura prapolska- wczesne średniowiecze XII w. Rej. zabytków 16/Wlkp/C z 15.04.2004 r.
100.	KALISZ-PIWONICE	67-39/34	U	4	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVIII/XIX w.
101.	KALISZ-PIWONICE	67-39/35		5	Osada	Kultura polska - XVI-XVIII w.
102.	KALISZ-PIWONICE	67-39/36		6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska?- okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVII/XVIII w.
103.	KALISZ-PIWONICE	67-38/39	S	7	Cmentarzysko	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
104.	KALISZ-PIWONICE	67-39/40	S	8	Cmentarzysko	Kultura łużycka - epoka brązu/ halsztat
105.	KALISZ-PIWONICE	67-38/56	T	9	Osada Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
106.	KALISZ-PIWONICE	67-38/57	T	10	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
107.	KALISZ-PIWONICE	67-38/58	T	11	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
108.	KALISZ-PIWONICE	67-39/2	T	12	Punkt osadniczy	Kultura łużycka
109.	KALISZ-PIWONICE	67-39/3	U	13	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura propolska - wczesne średniowiecze
110.	KALISZ-PIWONICE	67-39/4		14	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska
111.	KALISZ-PIWONICE	67-39/5	U	15	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura nieokreślona Kultura?- neolit/wczesny epoka brązu Kultura łużycka Kultura propolska – wczesne średniowiecze
112.	KALISZ-PIWONICE	67-39/6		16	Punkt osadniczy	Kultura łużycka
113.	KALISZ-PIWONICE	67-39/8	U	17	Punkt osadniczy	Kultura nieokreślona
114.	KALISZ-PIWONICE	67-39/9	U	18	Punkt osadniczy	Kultura przeworska
115.	KALISZ-PIWONICE	67-39/53		19	Punkt osadniczy	Kultura przeworska
116.	KALISZ-PIWONICE	67-39/10		20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura propolska - wczesne średniowiecze

117.	KALISZ-PIWONICE	67-39/11	U	21	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura polska - okres nowożytny
118.	KALISZ-LIS	67-39/15	W	1	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres lateński/ okres wpływów rzymskich
119.	KALISZ-LIS	67-39/16	W	2	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
120.	KALISZ-LIS	67-39/17	W	3	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres lateński/okres wpływów rzymskich
121.	KALISZ-LIS	67-39/18	W	4	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
122.	KALISZ-LIS	67-39/19	W	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
123.	KALISZ-LIS	67-39/20	W	6	Punkt osadniczy	Kultura przeworska-okres lateński /okres wpływów rzymskich
124.	KALISZ-LIS	67-39/21	W	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska -wczesne średniowiecze
125.	KALISZ-LIS	67-39/89	W	8	Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
126.	KALISZ-PIWONICE	67-39/90	W	9	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska okres przedrzymski
127.	KALISZ-PIWONICE	67-39/80	U	22	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - późny okres lateński
128.	KALISZ-PIWONICE	67-39/91	U	23	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres przedrzymski/okres wpływów rzymskich
129.	KALISZ-PIWONICE	67-39/92	U	24	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
130.	KALISZ-PIWONICE	67-39/93	U	25	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska-okres lateński/okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze
131.	KALISZ-PIWONICE	67-39/94		26	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
132.	KALISZ-PIWONICE	67-39/95		27	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
133.	KALISZ-PIWONICE	67-39/96		28	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
134.	KALISZ-PIWONICE	67-39/97		29	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - późny okres latenski
135.	KALISZ-PIWONICE	67-39/98		30	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
136.	KALISZ-PIWONICE	67-39/99		31	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - okres nowożytny

137.	KALISZ-PIWONICE	67-39/100		32	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska Kultura polska - okres nowożytny
138.	KALISZ-PIWONICE	67-39/101	U	33	Osada osada	Kultura przeworska Kultura polska - okres nowożytny
139.	KALISZ-PIWONICE	67-39/102		34	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura przeworska
140.	KALISZ-PIWONICE	67-39/103		35	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska -okres późnolateński Kultura polska - średniowiecze
141.	KALISZ-PIWONICE	67-39/104		36	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
142.	KALISZ-PIWONICE	67-39/105		37	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
143.	KALISZ-PIWONICE	67-39/106		38	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
144.	KALISZ-PIWONICE	67-39/107		39	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
145.	KALISZ-PIWONICE	67-39/127	S	40	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
146.	KALISZ-RAJSKÓW	67-39/62	P	1	Punkt osadniczy	Kultura łużycka
147.	KALISZ-RAJSKÓW	67-39/110		2	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
148.	KALISZ-RAJSKÓW	67-39/123	P	3	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - wczesne średniowiecze
149.	KALISZ-RAJSKÓW	67-39/124	P	4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura polska - średniowiecze
150.	KALISZ-RAJSKÓW	67-39/125	P	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - wczesne średniowiecze
151.	KALISZ-RAJSKÓW	67-39/126	P	6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
152.	KALISZ- STARE MIASTO	66-39/102	J	2	Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze
153.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/26		1	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
154.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/27		2	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
155.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/28		3	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
156.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/29	T	4	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska – średniowiecze

157.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/30	T	5	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
158.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/31		6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
159.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/32		7	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
160.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/37	T	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
161.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/59	T	9	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
162.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/60	T	10	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka – epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
163.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/61	T	11	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
164.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/62	T	12	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu/Halsztat Kultura polska - średniowiecze
165.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/63	T	13	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
166.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/64	T	14	Punkt osadniczy Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
167.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/65	T	15	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – średniowiecze
168.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/66	T	16	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
169.	KALISZ-ŚRÓDMIEŚCIE	66-39/165	I	1	Miasto lokacyjne	Kultura polska – Średniowiecze/ okres nowożytny
170.	KALISZ-ŚRÓDMIEŚCIE	66-39/117	I	2	Zamek	Kultura polska - średniowiecze Rej. zabytków 445/Wlkp/C z 3.01.2013
171.	KALISZ-TYNIEC	66-39/92	L	1	Punkt osadniczy Osada ?	Kultura łużycka Kultura polska - XV-XVI/XVII w.
172.	KALISZ-TYNIEC	66-39/93	L	2	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze (XIV – XV w.)
173.	KALISZ-TYNIEC	66-39/94	Ł	3	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska – okres? Kultura polska - średniowiecze
174.	KALISZ-TYNIEC	66-39/95	Ł	4	Osada	Kultura przeworska

175.	KALISZ-TYNIEC	66-39/96	Ł	5	Osada Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - XV-XVI w.
176.	KALISZ-TYNIEC	66-39/98	N	6	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
177.	KALISZ-TYNIEC	66-39/99	N	7	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
178.	KALISZ-TYNIEC	66-39/100	M	8	Punkt osadniczy	Kultura przeworska
179.	KALISZ-TYNIEC	66-39/101	M	9	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze (XIII-XV w.)
180.	KALISZ-TYNIEC	66-39/104	L	10	Punkt osadniczy Osada	Kultura pucharów lejkowatych - neolit Kultura przeworska - późny okres lateński
181.	KALISZ-TYNIEC	66-39/105	L	11	Punkt osadniczy	Kultura przeworska
182.	KALISZ-TYNIEC	66-39/106	Ł	12	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska- okres wpływów rzymskich Kultura polska – średniowiecze
183.	KALISZ-TYNIEC	66-39/107	Ł	13	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
184.	KALISZ-TYNIEC	66-39/108	L	14	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
185.	KALISZ-TYNIEC	66-39/109	M	15	Punkt osadniczy Osada	Kultura Pucharów lejkowatych- epoka kamienia, neolit Kultura przeworska - późny okres lateński
186.	KALISZ-TYNIEC	66-39/110	Ł	16	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
187.	KALISZ-TYNIEC	66-39/111	Ł	17	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura polska - średniowiecze
188.	KALISZ-TYNIEC	66-39/112	M	18	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska - wczesne średniowiecze
189.	KALISZ-TYNIEC	66-39/113	N	19	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska Kultura polska - średniowiecze
190.	KALISZ-TYNIEC	66-39/114	N	20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska Kultura polska - średniowiecze
191.	KALISZ-TYNIEC	66-39/115	N	21	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
192.	KALISZ -WINIARY	67-39/55		5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - późny okres lateński
193.	KALISZ -WINIARY	67-39/21		6	Osada	Kultura przeworska
194.	KALISZ -WINIARY	67-39/22	O	7	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska Kultura polska - XIV/XVI w.
195.	KALISZ -WINIARY	67-39/23	O	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska - XVI/XVII w.
196.	KALISZ –WINIARY	67-39/24	O	9	Punkt osadniczy	Kultura polska - XIV/XV w.
197.	KALISZ -WINIARY	67-39/25	O	10	Osada	Kultura łużycka
198.	KALISZ -WINIARY	67-39/37	O	11	Osada Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XIV/XV w.
199.	KALISZ -WINIARY	67-39/39	O	12	Osada Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych - epoka kamienia, neolit Kultura polska - XVI-XVII w.

200.	KALISZ -WINIARY	67-39/40	O	13	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska - okres nowożytny
201.	KALISZ -WINIARY	67-39/41	O	14	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze –XIV w.
202.	KALISZ -WINIARY	67-39/42	O	15	Punkt osadniczy	Kultura polska - XV-XVI w.
203.	KALISZ -WINIARY	67-39/69		16	Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze
204.	KALISZ -WINIARY	67-39/70		17	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska - średniowiecze
205.	KALISZ -WINIARY	67-39/71		18	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - V okres epoki brązu
206.	KALISZ -WINIARY	67-39/72		19	Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze
207.	KALISZ -WINIARY	67-39/73		20	Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze
208.	KALISZ -WINIARY	67-39/74		21	Punkt osadniczy	Kultura polska - wczesne średniowiecze
209.	KALISZ -WINIARY	67-39/75		22	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska - XIV/XVI w.
210.	KALISZ -WINIARY	67-39/42		23	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura trzciniecka - wczesna epoka brązu Kultura łużycka - epoka brązu/halsztat
211.	KALISZ -WINIARY	67-39/54		24	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura nieokreślona - pradzieje Kultura trzciniecka - wczesna epoka brązu Kultura przeworska
212.	KALISZ -WINIARY	67-39/108		25	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
213.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-39/109		1	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - okres nowożytny
214.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-39/41		2	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura propolska - wczesne średniowiecze
215.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/47	R	3	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska - okres nowożytny
216.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/48	R	4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka -V okres epoki brązu Kultura polska - średniowiecze
217.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/49	R	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska - okres nowożytny
218.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/50	R	6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
219.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/51	R	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
220.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/52	S	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska – średniowiecze
221.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/53	S	9	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska – średniowiecze

222.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/54	S	10	Punkt osadniczy Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
223.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/55	S	11	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
224.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/67		12	Osada? Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka? - epoka brązu? Kultura prapolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
225.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/68		13	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
226.	KALISZ -ZAWODZIE	67-39/38	K	1	Grodzisko	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Rej. zabytków 701/A z 12.10.1995 r.
227.	KALISZ -ZAWODZIE	67-39/39	K	2	Osada	Kultura propolska/polska wczesne średniowiecze/ średniowiecze
228.	KALISZ -ZAWODZIE	67-39/40	K	3	Osada	Kultura propolska/polska - wczesne średniowiecze/średniowiecze (XII-XIVw.)
229.	KALISZ-ZAWODZIE	67-39/111	K	4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
230.	KALISZ-ZAWODZIE	67-39/113	K	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze
231.	KALISZ-ZAWODZIE	67-39/114	K	6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
232.	KALISZ-ZAWODZIE	67-39/115	K	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
233.	KALISZ-ZAWODZIE	67-39/116	K	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
234.	KALISZ-ZAWODZIE	67-39/117	K	9	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
235.	KALISZ-ZAWODZIE	67-39/118	K	10	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
236.	KALISZ-ZAWODZIE	67-39/119	K	11	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze

237.	KALISZ-ZAWODZIE	67-39/120	K	12	Osada	Kultura polska - średniowiecze
238.	KALISZ-ZAWODZIE	67-39/121	K	13	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
239.	KALISZ-ZAWODZIE	67-39/122	K	14	Osada	Kultura polska - średniowiecze

14. ANEKS NR 3.
DECYZJA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO Z 29 LISTOPADA 2013 ROKU O SKREŚLENIU Z REJESTRU CZĘŚCI ZAŁOŻENIA URBANISTYCZNEGO MIASTA KALISZA

MINISTER KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Warszawa, dnia 29. LIS. 2013

p. D. Strandera - wicepr. M. 09.12.20

PREZYDENT
Miasta Kalisza
dr. inż Janusz Pęcherz

DOZ-OAiK-6700-310-1/12-13[KD]

Decyzja

Po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego wszczętego na wniosek Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 30.11.2006 r., w sprawie skreślenia z rejestru zabytków części *założenia urbanistycznego miasta Kalisza,* uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r., Kl.IV-73/14/56, – działając na podstawie art. 7 pkt 1, art. 13 ust. 1, 2, 5 i 6 i art 89 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.) oraz art. 104 Kodeksu postępowania administracyjnego

orzekam:

- skreślić z rejestru zabytków część *założenia urbanistycznego miasta Kalisza,* uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r., Kl.IV-73/14/56, **oznaczoną kolorem niebieskim** na załaczniku graficznym, stanowiącym integralną część niniejszej decyzji;
- nie skreślić z rejestru zabytków pozostałej części *założenia urbanistycznego miasta Kalisza.* uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r., Kl.IV-73/14/56, oznaczonej czerwoną linią przerywaną na załaczniku graficznym, stanowiącym integralną część niniejszej decyzji.

Uzasadnienie

Wojewódzki Konserwator Zabytków w Poznaniu orzeczeniem z dnia 28.02.1956 r., znak: Kl.IV-73/14/56, uznał za zabytek *założenie urbanistyczne miasta Kalisza,* ze wskazaniem etapów rozwoju jednostek osadniczych w okresie średniowiecznym.

Prezydent Miasta Kalisza pismem z dnia 30.11.2006 r. wniósł o skreślenie z rejestru zabytków części zabytku objętego ochroną na podstawie ww. orzeczenia, poprzez ograniczenie obszaru objętego wpisem do rejestru zabytków, zgodnie z załączonym do tego pisma załącznikiem graficznym oraz o określenie zakresu ochrony na tym terenie, tj. ustalenie ochrony układu urbanistycznego miasta Kalisza. Jednocześnie Prezydent Miasta Kalisza wniósł o prowadzenie postepowania w tej sprawie łącznie z postępowaniem prowadzonym w sprawie skreślenia z rejestru zabytków *całego obszaru m. Kalisza w granicach aktualnych*, wszczętym wnioskiem z dnia 19.08.2005 r.

Organ prowadzący postepowanie w sprawie skreślenia z rejestru zabytków, pismem z dnia 15.02.2010 r. wystąpił do Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków o wydanie opinii specjalistycznej w sprawie skreślenia z rejestru zabytków *założenia urbanistycznego miasta Kalisza* uznanego za zabytek orzeczeniem z dnia 28.02.1956 r.

W opinii specjalistycznej opracowanej w dniach 23.08 - 29.10.2010 r. przez specjalistów z Oddziału Terenowego w Poznaniu Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, stwierdzono, że z treści orzeczenia z 1956 r. o uznaniu za zabytek założenia

2

urbanistycznego miasta Kalisza wynika, że ochroną konserwatorską objętych jest jedynie pięć obszarów miasta Kalisza. Za nieuprawniony uznano dotychczasowy pogląd, iż założenie urbanistyczne Kalisza chronione jest w granicach administracyjnych miasta, aktualnych w dacie uznania za zabytek. Wskazano ponadto, że decyzja chroniąca założenie urbanistyczne miasta Kalisza nie ujmuje bardzo cennych pod względem urbanistycznym i architektonicznym historycznych przedmieść: Wrocławskiego, Stawiszyńskiego, Warszawskiego i Piskorzewia, które powinny zostać objęte prawną ochroną konserwatorską. Dopiero wówczas należy dokonać częściowego skreślenia z rejestru zabytków.

W wyniku analizy treści i wniosków wyżej wymienionej opinii, organ prowadzący niniejsze postepowanie administracyjne uznał, iż brak jest podstaw do zawężenia przedmiotu ochrony konserwatorskiej wyłącznie do jednostek osadniczych, wymienionych w uzasadnieniu orzeczenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r. o uznaniu za zabytek *założenia urbanistycznego miasta Kalisza.*

W związku z powyższym, pismem z dnia 20.03.2012 r. wystąpił do Narodowego Instytutu Dziedzictwa (dawniej KOBiDZ) o uzupełnienie wyżej wymienionej opinii o szczegółową analizę stanu zachowania zabytkowej substancji w obrębie *założenia urbanistycznego miasta Kalisza.*

W przekazanej opinii z dnia 21.05.2012 r., opracowanej przez specjalistów Oddziału Terenowego w Poznaniu Narodowego Instytutu Dziedzictwa ustalono, że obszar zaproponowany przez Prezydenta Miasta Kalisza do skreślenia z rejestru zabytków obejmuje zarówno tereny, na których, w wyniku powojennej zabudowy, uległ zatarciu historyczny układ parcelacyjny i drogowy i gdzie zachowały się jedynie pojedyncze przykłady dawnej zabudowy. Wskazany do skreślenia z rejestru zabytków obszar obejmuje również tereny, na których zachowały się elementy dawnego układu dróg, wzdłuż których rozciąga się historyczna zabudowa i z których rozpościera się widok na położoną w dolinie Prosny Kaliską Starówkę. Eksperci z Narodowego Instytutu Dziedzictwa wyróżnili obszary powojennej zabudowy, wzniesionej po uznaniu za zabytek założenia urbanistycznego miasta Kalisza, na których uległ zatarciu historyczny układ parcelacyjny oraz drogowy i gdzie zachowały się jedynie pojedyncze przykłady dawnej zabudowy (obejmujący częściowo dzielnice: Dobrzec, Zagórzynek i Rypinek - z wyłączeniem enklawy zespołu dworca kolejowego), a także tereny niezabudowane, które nigdy nie stanowiły części historycznego układu urbanistycznego miasta (części dzielnicy Chmielnik i Tyniec).

Specjaliści z Narodowego Instytutu Dziedzictwa wskazali także tereny, na których zachowały się elementy dawnego układu dróg, otwarcia widokowe i historyczna zabudowa i które powinny pozostać z rejestrze zabytków, m.in. południowa i wschodnia część dzielnicy Chmielnik, wzdłuż ulic Warszawskiej i Stawiszyńskiej, gdzie zachowało się wiele kamienic, odcinkami tworzących zabudowę pierzejową, a wzdłuż ul. Skarszewskiej – szereg domów jednorodzinnych, pochodzących z przełomu XIX i XX w. oraz z 1 poł. XX wieku. Podkreślili również, że obszar w rejonie skarpy doliny Prosny, w okolicy projektowanej drogi łączącej Majków z Chmielnikiem, jest istotny ze względu na zachowaną ekspozycję widokową na miasto lokacyjne.

Nadal objęta ochroną konserwatorską winna być dzielnica Tyniec, w południowej części której zachował się budynek więzienia wzniesiony w 1844 r. wg projektu Henryka Marconiego, cmentarz katolicki założony w 1882 r. oraz teren dawnej cegielni i dolina rzeki Swędrni, z otwarciem widokowym na Starówkę. Ochrony konserwatorskiej wymaga także zespół dworca kolejowego w dzielnicy Nosków, niezabudowany obszar przy

ul. Górnośląskiej, mającej szczególne znaczenie dla układu urbanistycznego, jako wytyczona na pocz. XX wieku główna arteria komunikacyjna łącząca centrum miasta z dworcem kolejowym oraz obszar w rejonie ul. Żabiej, ul. Widok i ul. Granicznej, jako rozplanowane w okresie międzywojennym osiedle domów jednorodzinnych z ogrodami. Zdaniem specjalistów z Narodowego Instytutu Dziedzictwa, w rejestrze zabytków nadal powinna pozostać część wschodnia dzielnicy Zagórzynek, gdzie zachowały się pojedyncze zabytkowe budynki, a w południowej części dzielnicy znajduje się cmentarz katolicki założony w 1913 r. Ochroną konserwatorską w dalszym ciągu powinien być objęty obszar wyrobisk pocegielnianych w rejonie ulic: Częstochowskiej, Tęczowej i Kordeckiego z uwagi na ochronę przed przesłonięciem istniejącej na osi ul. Częstochowskiej dominanty – wieży kościoła św. Gotarda. W rejestrze zabytków powinien także pozostać obszar dzielnicy Piskorzewie – przedmieścia powstałego na terenie dawnych ogrodów mieszczańskich, a w XIX w. główna dzielnica przemysłowa Kalisza.

Pismem z dnia 13.07.2012 r. organ prowadzący postępowanie zawiadomił o opinii opracowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, zarówno Prezydenta Miasta Kalisza, jak i w drodze obwieszczenia pozostałe strony postępowania. Pismem z dnia 6.09.2012 r. Prezydent Miasta Kalisza wniósł uwagi do ww. opinii. Zgadzając się ze specjalistami z Narodowego Instytutu Dziedzictwa co do zasadności skreślenia z rejestru zabytków wskazanych przez nich terenów, Prezydent Miasta Kalisza określił dodatkowe obszary, które powinny zostać skreślone z rejestru zabytków, tj.:

A - obszar położony w północno zachodnim rejonie miasta Kalisza, który zajmują pola uprawne i ogrody działkowe, zabudowę przemysłową, zrealizowaną w latach powojennych oraz zabudowę mieszkaniowo-usługową;

B – obszar cmentarza Tynieckiego oraz kopalni iłów z terenami przyległymi oraz pól uprawnych i ogrodów działkowych;

C – obszar położony we wschodniej części Kalisza, stanowiący w większości pola uprawne i zabudowania dawnej wsi Rajsków, włączonej w granice miasta w 1934 r.;

D – obszar osiedli „Baśniowa" i „Kubusia Puchatka" oraz cmentarza wyznaniowego „Na Rypinku";

E - obszar dawnej kopalni iłów przy ul. Tęczowej i Zielonej, w części zainwestowany obiektami usługowymi oraz punktowo występującą zabudową mieszkaniową;

F - obszar położony w pobliżu dworca PKP wraz z torowiskiem i zespołem garaży.

Organ prowadzący postepowanie w niniejszej sprawie pismem z dnia 3.10.2012 r. zwrócił się do Kierownika Delegatury w Kaliszu WUOZ w Poznaniu oraz do Narodowego Instytutu Dziedzictwa o ustosunkowanie się do uwag i propozycji zgłoszonych przez Prezydenta Miasta Kalisza, które zostały wniesione odpowiednio pismem z dnia 28.12.2012 r. oraz z dnia 14.01.2013 r.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego zważył, co następuje.

Przedmiotem postepowania w niniejszej sprawie jest *założenie urbanistyczne miasta Kalisza*, uznane za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r., znak: Kl.IV-73/14/56.

Orzeczenie to zostało wydane na podstawie przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r., *o opiece nad zabytkami* (Dz. U. Nr 29, poz. 265 ze zm.). Zgodnie z art. 142 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, dobra kultury uznane za zabytek na podstawie rozporządzenia Prezydenta

Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. *o opiece nad zabytkami* stają się zabytkami wpisanymi do rejestru w rozumieniu tej ustawy.

Zgodnie z przepisem art. 6 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki nieruchome będące, w szczególności: układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi.

W przepisie art. 3 pkt 12 tej ustawy zdefiniowano historyczny układ urbanistyczny, jako przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic i sieci dróg.

Wpisanie do rejestru zabytków układu urbanistycznego ma na celu trwałe zachowanie historycznego rozplanowania oraz kompozycji przestrzennej tego układu. Oznacza to między innymi zachowanie w niezmienionym kształcie rozplanowania placów i ulic, ich przebiegu, szerokości i przekroju, a także zachowanie gabarytów i linii zabudowy oraz zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę całego zespołu.

Jak stanowi przepis art. 13 pkt 1 ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,* skreślony z rejestru zabytków zostaje uprzednio wpisany do tego rejestru zabytek, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru zabytków nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych. Powyższy przepis prawa stosuje się do skreślenia z rejestru zabytków części zabytku, zgodnie z art. 13 ust. 2 tej ustawy.

Stosownie do wyrażonej w art. 80 Kodeksu postępowania administracyjnego zasady swobodnej oceny dowodów, organ administracji publicznej ocenia na podstawie całokształtu materiału dowodowego, czy dana okoliczność została udowodniona.

Założenie urbanistyczne miasta Kalisza charakteryzuje złożoność, wynikająca ze współistnienia kolejnych faz urbanistycznego rozwoju miasta. Wczesnośredniowieczny, przedlokacyjny Kalisz położony był w południowej części dzisiejszego miasta, na terenie obecnej dzielnicy Zawodzie. Składał się on z kilku elementów osadniczych, rozlokowanych wśród licznych odnóg rzeki Prosny. W okresie od IX/X w. do XIII w., na lewym brzegu Prosny, znajdował się gród pełniący funkcję siedziby administracyjnej, z osadą targowo-rzemieślniczą na podgrodziu. W 1139 r. Kalisz stał się stolicą księstwa Mieszka Starego. Na północ od ww. grodu, na terenie tzw. Starego Miasta znajdowała się osada targowa. Nieco dalej położona była osada na Rypinku z kościołem p.w. Św. Gotarda oraz gród na Wydartem. W 1233 r. gród książęcy został zniszczony przez Henryka Brodatego, który następnie przeniósł centrum osadnicze na teren tzw. Nowego Miasta, 1,5 km w kierunku północnym. Około 1257 r. ośrodek wczesnomiejski, otrzymał z rąk księcia wielkopolskiego Bolesława Pobożnego przywilej lokacyjny. Przyjęty schemat przestrzennej organizacji miasta, wykorzystujący naturalne ukształtowanie terenu tzw. Nowego Miasta otoczonego rzeką Prosną oraz przekopaną od strony północno-zachodniej fosą, opierał się na rozwidleniu szlaku drożnego na dwie łukowate, ale symetryczne do siebie ulice, zbiegające się przy przeprawach przez Prosnę. Nadało to miastu charakterystyczny, owalno- wrzecionowaty kształt. W środku tego owalu założono prostokątny rynek, z którego krótszych boków wyprowadzono po dwie ulice, a z dłuższych - po trzy ulice. Na rynku, dopiero pod koniec XIV wieku, wzniesiono murowany ratusz, ale sukiennice i inne kramy kupieckie istniały tam już z końcem XIII w. W obrębie miasta powstał zamek, rozpoczęto też wznoszenie murów miejskich. Proces kształtowania się układu przestrzennego miasta, który został zakończony w poł. XIV w.,

przetrwał do dziś. Poza murami miejskimi zaczęły kształtować się przedmieścia: najpierw toruńskie, później wrocławskie, o charakterystycznej rozproszonej zabudowie, rozlokowanej niemal wyłącznie przy głównych drogach do miasta. Od XIV w. Kalisz był siedzibą województwa, a na XV i XVI wiek przypada rozkwit gospodarczo-kulturowy miasta, które stało się ważnym ośrodkiem handlu i rzemiosła. Rozwój miasta przerwał najpierw najazd szwedzki w poł. XVII w., a następnie wojna północna. W 1792 r. miasto zostało zniszczone w wyniku pożaru. Po drugim rozbiorze Polski Kalisz znalazł się w granicach Prus. W latach 1793-1806 na polecenie władz pruskich rozebrano znaczną część murów miejskich. W granice miasta włączono istniejące wcześniej przedmieścia. Poza obrębem murów wytyczono dzisiejszą Aleję Wolności oraz ul. Babina. Na terenach dawnych ogrodów jezuickich założono park miejski. Z tego okresu pochodzą również istotne dla założenia urbanistycznego Kalisza kanały: Bernardyński i Rypinkowski oraz zespół cmentarzy. W 1815 r., na mocy ustaleń Kongresu Wiedeńskiego, miasto włączono do Królestwa Polskiego. Kalisz zaczął rozwijać się jako ośrodek przemysłu. Ożywieniu temu towarzyszył intensywny ruch budowlany. W tym okresie powstały, wzniesione w stylu klasycystycznym, liczne gmachy użyteczności publicznej, kamienice mieszkalne i zabudowania fabryczne. Poddano zabudowie przedmieścia wrocławskie i toruńskie oraz dzielnicę Piskorzewie, która na przełomie XIX/XX w. stała się główną przemysłową dzielnicą Kalisza. W 1906 r. w granice miasta włączono przedmieścia oraz najbliższe wsie - Czaszki, Dobrzec Mały, Ogrody Tyniec, Rypinek i Korczak.

Rozwój miasta przerwała I wojna światowa. W 1914 r. miast zostało spalone i zburzone przez wojsko pruskie. Ocalały jedynie obiekty sakralne, pozostała zabudowa historycznego centrum uległa zniszczeniu. Odbudowa miasta w okresie międzywojennym, dzięki działalności wielu uznanych architektów, nadała śródmieściu wyjątkowy charakter, stanowiąc przykład pierwszej zrealizowanej na tak szeroką skalę odbudowy ośrodka miejskiego. Staromiejskie centrum odtworzono, zachowując XIII-wieczny układ. W 1934 r. w obręb miasta włączono następne wsie podkaliskie – część Tyńca, Rajsków oraz część wsi Żydów. W okresie II wojny światowej zabudowa Kalisza nie uległa poważniejszym zniszczeniom. W 1963 r. obszar miasta powiększył się w wyniku przyłączenia Majkowa i Piwonic oraz części wsi Dobrzec Wielki, Kościelnej Wsi i Warszówki. Kolejne przyłączenia podkaliskich wsi w obręb miasta miały miejsce w 1976 r. i 1980 r.

Jak wynika z opinii z Oddziału Terenowego w Poznaniu Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z dnia 28.12.2010 r. oraz opinii uzupełniającej Ośrodka Terenowego w Poznaniu Narodowego Instytutu Dziedzictwa z dnia 21.05.2012 r., i z dnia 14.01.2013 r., pisma Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 6.09.2012 r. oraz pisma Kierownika Delegatury w Kaliszu WUOZ w Kaliszu z dnia 28.12.2012 r., część założenia urbanistycznego miasta Kalisza, wskutek nieodwracalnych przekształceń zabudowy i rozplanowania, zostało trwale zdegradowane, tracąc w ten sposób posiadane wcześniej wartości zabytkowe. Dawna zabudowa została zniszczona lub rozebrana. Zmianie uległo także historyczne rozplanowanie zabudowy na działkach, gdzie wprowadzono nowe budynki mieszkalne, zakłócając pierwotny układ przestrzenny. Powstała również obca dla historycznego układu urbanistycznego zabudowa wielorodzinna.

W niewielkim stopniu została zachowana struktura urbanistyczna obszaru położonego w północno-zachodnim rejonie miasta Kalisza (teren dawnego Łęgu Piskorzewskiego, położony pomiędzy korytem rzeki Prosny i korytem Kanału Bernardyńskiego). Teren ten cechuje zachowana historyczna parcelacja, lecz tego rodzaju zabudowa uległa niemal

6

całkowitej destrukcji. Obecnie obszar ten zagospodarowany jest jako pola uprawne i ogrody działkowe. Zlokalizowana jest tam również wielkogabarytowa zabudowa przemysłowa oraz mieszkaniowo-usługowa, zrealizowana po drugie wojnie światowej.

Obszar północno-wschodniego i wschodniego obszaru założenia urbanistycznego miasta Kalisza, zawierający części dzielnic Majków, Chmielnik i Tyniec, w większości jest niezabudowany. Zlokalizowana współczesna zabudowa ma charakter rolniczy lub przemysłowy. Zdaniem specjalistów Narodowego Instytutu Dziedzictwa, obszar ten nigdy nie stanowił części historycznego układu urbanistycznego Kalisza. Zatem w świetle dokonanych ustaleń naukowych, nie posiadał wartości, które były podstawą jego wpisu do rejestru zabytków.

Obszar położony w południowo-wschodniej części założenia urbanistycznego, na którym zlokalizowany jest Cmentarz Tyniecki oraz dawna cegielnia i kopalnia iłów, z terenami przyległymi (pola uprawne i ogrody działkowe rozlokowane na wschodnim brzegu rzeki Swędrni) nie charakteryzują się historycznym układem drogowym, rozplanowaniem i zabudową.

Natomiast nadal w rejestrze zabytków pozostaje Cmentarz Tyniecki wraz z obszerną nieruchomością przylegającą od strony północno-zachodniej do jego najstarszej części, który posiadając wartości zabytkowe nadal powinien podlegać ochronie konserwatorskiej.

W wyniku przeprowadzonego postępowania ustalono, że trwale utracił posiadane wartości zabytkowe rozległy obszar obejmujący południową oraz południowo-wschodnią część założenia urbanistycznego miasta Kalisza, tj. część dzielnic Dobrzec, Zagórzynek i Rypinek. Zlokalizowane są na nim osiedla budynków wielorodzinnych, wznoszonych w okresie powojennym, od końca lat 50. XX wieku oraz osiedla domów jednorodzinnych, wybudowanych w latach 70. i 80. XX wieku. Na części tego terenu rozciągają się łąki i pastwiska doliny rzeki Prosny. Na obszarze tym położona jest także dawna kopalnia iłów przy ul. Tęczowej i Zielonej – obecnie w większości wyrobisko pokopalniane, w części zainwestowane obiektami usługowymi oraz punktowo występującą zabudową mieszkaniową. Obszar ten pozbawiony jest historycznego układu drogowego, rozplanowania i zabudowy.

Na tym terenie zlokalizowany jest cmentarz Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Gotarda, tzw. „cmentarz na Rypinku" (d. cmentarz choleryczny z XIX w.) oraz zespół dworca PKP w dzielnicy Nosków (obecny budynek wzniesiony w okresie międzywojennym w miejscu obiektu z 1905 r.), które posiadają samoistne walory zabytkowe. Niemniej podkreślenia wymaga, iż obiekty te, aktualnie ujęte w gminnej ewidencji zabytków, mogą zostać objęte indywidualną ochroną konserwatorską.

Wobec powyższego należy stwierdzić, że w odniesieniu do wyżej wymienionych fragmentów założenia urbanistycznego *miasta Kalisza,* uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r., wskazanego na załączniku graficznym do niniejszej decyzji, zachodzą okoliczności wskazane w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, pozwalające na skreślenie z rejestru zabytków.

Pozostały obszar założenia urbanistycznego miasta Kalisza, posiadając w dalszym ciągu czytelne wartości zabytkowe, nadal objęty jest prawną ochroną konserwatorską.

Natomiast odnosząc się do propozycji Prezydenta Miasta Kalisza, zawartej w piśmie z dnia 6.09.2012 r., dotyczącej skreślenia z rejestru zabytków obszaru oznaczonego lit. „C" na załączonym do tego pisma załączniku graficzny, należy wyjaśnić, iż zdaniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego brak jest podstaw do skreślenia z tego rejestru wskazanej

7

części *założenia urbanistycznego miasta Kalisza*. Stanowi on teren historycznego Łęgu Tynieckiego oraz układu ruralistycznego Kolonii Rajsków. Tereny te zostały włączone w granice miasta w 1934 r. Jest to obszar o zachowanym i czytelnym układzie przestrzennym, historycznych podziałach własnościowych, funkcji, skali zabudowy, a także istotnych wartościach krajobrazowych, pozwalających na zachowanie wartości kulturowych miasta Kalisza.

Ponadto, w odniesieniu do zawartego w piśmie Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 30.11.2006 r. postulatu „określenia zakresu ochrony […], tj. ustalenie ochrony układu urbanistycznego miasta Kalisza, należy wyjaśnić, że brak jest przepisu prawa powszechnie obowiązującego, który pozwalałby na określenie w decyzji o wpisie do rejestru zabytków układów urbanistycznych, ruralistycznych, zespołów budowlanych, jakichkolwiek warunków konserwatorskich dotyczących działalności budowlanej na terenie objętym wpisem do rejestru zabytków. Tego rodzaju ustalenia mogą być jednakże sformułowane w przepisach miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, który podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W tym stanie rzeczy należało orzec jak w rozstrzygnięciu.

Od niniejszej decyzji nie służy odwołanie, jednakże strona niezadowolona z decyzji może zwrócić się do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji, stosownie do przepisu art. 127 § 3 Kodeksu postępowania administracyjnego.

Załącznik do decyzji
-plansza graficzna

MINISTER KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO * 3 *

Z up. MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
SEKRETARZ STANU
GENERALNY
KONSERWATOR ZABYTKÓW

Piotr Zuchowski

Otrzymują:

1. Prezydent Miasta Kalisza
2. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
3. Kierownik Delegatury w Kaliszu WUOZ w Poznaniu
4. strony postępowania administracyjnego

(doręczenie w drodze obwieszczenia zgodnie z 49 Kpa i art. 94 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)

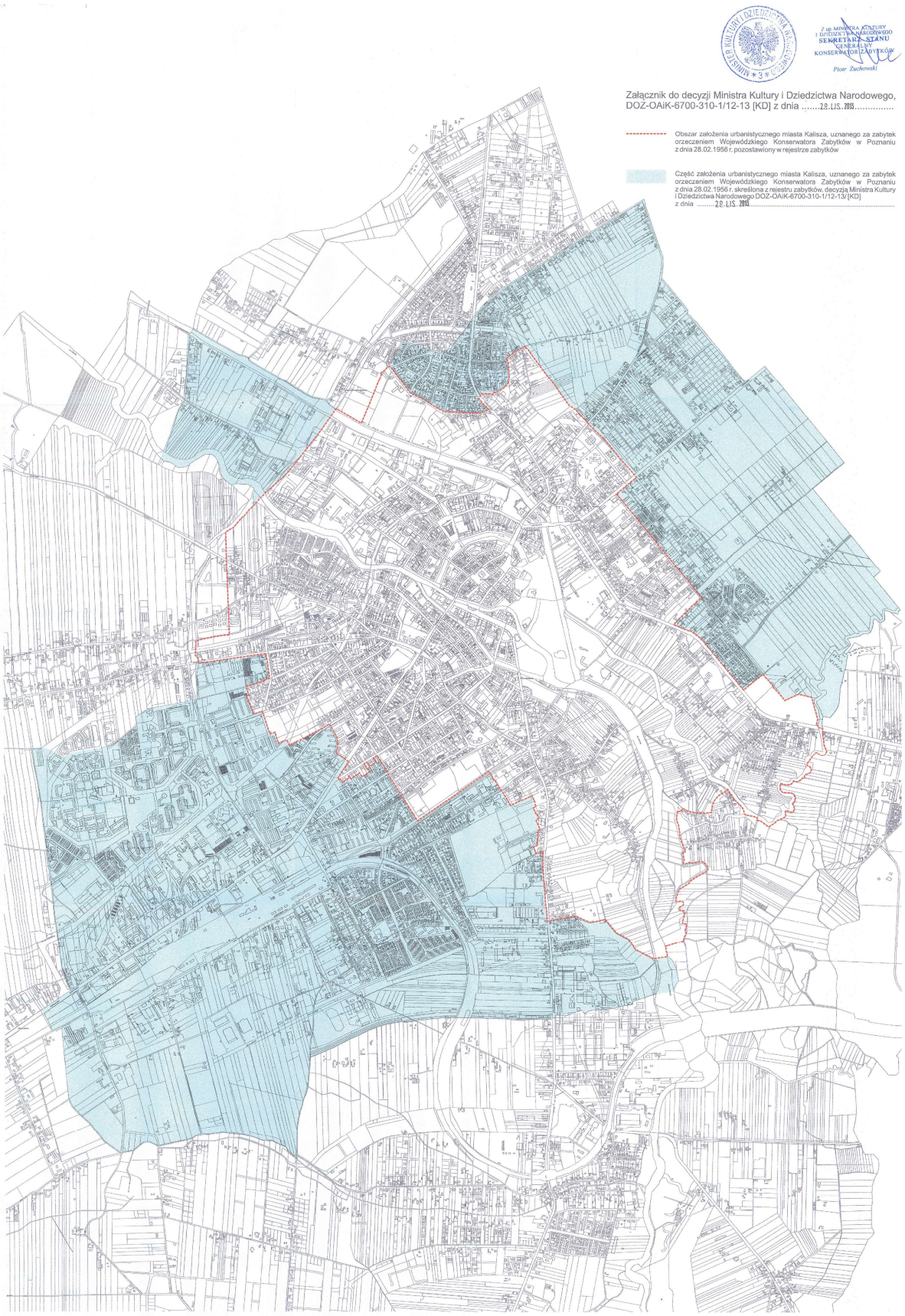
MINISTER KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
Z up. MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
SEKRETARZ STANU
GENERALNY KONSERWATOR ZABYTKÓW
Piotr Żuchowski
Załącznik do decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, DOZ-OAiK-6700-310-1/12-13 [KD] z dnia 29 LIS. 2016
Obszar założenia urbanistycznego miasta Kalisza, uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r. pozostawiony w rejestrze zabytków
Część założenia urbanistycznego miasta Kalisza, uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r. skreślona z rejestru zabytków, decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego DOZ-OAiK-6700-310-1/12-13/[KD] z dnia 29 LIS. 2016

15. ANEKS NR 4.
DECYZJA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO Z 29 LISTOPADA 2013 ROKU O SKREŚLENIU Z REJESTRU CZĘŚCI CAŁEGO OBSZARU MIASTA KALISZA W GRANICACH AKTUALNYCH (Z 1957 ROKU)

p.D. Wendera - Wdzięczny M

MINISTER KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Warszawa, dnia 29. LIS. 2013

09.12.2013
PREZYDENT
Miasta Kalisza
dr. inż Janusz Pęcherz

l.dz. DOZ-OAiK-6700-310-2/12-13[KD]

11. GRU. 2013

Decyzja

Po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego wszczętego na wniosek Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 19.08.2005 r., w sprawie skreślenia z rejestru zabytków części *całego obszar m. Kalisza w granicach aktualnych*, uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 18.02.1957 r., Kl.IV-83/2/57 – działając na podstawie art. 7 pkt 1, art. 13 ust. 1, 2, 5 i 6 i art 89 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.) oraz art. 18 pkt 1 i art. 104 Kodeksu postępowania administracyjnego

orzekam:

- skreślić z rejestru zabytków część *całego obszaru m. Kalisza,* uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 18.02.1957 r., Kl.IV-83/2/57, **oznaczoną kolorem żółtym** na załaczniku graficznym, stanowiącym integralną część niniejszej decyzji;
- nie skreślić z rejestru zabytków pozostałej części *całego obszaru m. Kalisza,* uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 18.02.1957 r., Kl.IV-83/2/57, oznaczonej czerwoną linią przerywaną na załaczniku graficznym, stanowiącym integralną część niniejszej decyzji.

Uzasadnienie

Wojewódzki Konserwator Zabytków w Poznaniu orzeczeniem z dnia 18.02.1957 r., Kl.IV-83/2/57, uznał za zabytek *cały obszar m. Kalisza w granicach aktualnych*, ze szczególnym uwzględnieniem niżej podanych dzielnic i posesji: Tyniec – nr hip. 901; ul. Targowa; Dobrzec, Rynek 1; pl. Św. Józefa, jako posiadające wartość artystyczną, kulturalną i historyczną. W uzasadnieniu orzeczenia stwierdzono, że *teren m. Kalisza związany jest z licznymi zabytkami archeologicznymi, które występują na całym obszarze miasta. Dotychczasowe badania wykazały, że spotykane zabytki archeologiczne odpowiadają osadnictwu ludności kultury łużyckiej, osadnictwu lateńskiemu i rzymskiemu oraz osadnictwu i zabudowie miasta okresu wczesnośredniowiecznego.*

Wnioskiem z dnia 19.08.2005 r. Prezydent Miasta Kalisza zwrócił się o skreślenie z rejestru zabytków części obszaru miasta Kalisza, objętego ochroną na podstawie wyżej wymienionego orzeczenia z dnia 18.02.1957 r. Pismem z dnia 21.06.2006 r. powyższy wniosek został uzupełniony m.in. o mapę topograficzną określającą „propozycję strefy ochrony konserwatorskiej reliktów archeologicznych i obserwacji archeologicznych".

Pismem z dnia 30.11.2006 r. Prezydent Miasta Kalisza wniósł o skreślenie z rejestru zabytków części założenia urbanistycznego miasta Kalisza objętego ochroną konserwatorską

2

na podstawie orzeczenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r., jednocześnie wnosząc o prowadzenie postepowania w tej sprawie łącznie z postępowaniem w sprawie skreślenia z rejestru zabytków „ całego obszaru miasta Kalisza w granicach aktualnych", wszczętym wnioskiem z dnia 19.08.2005 r.

Organ prowadzący postepowanie w sprawie skreślenia z rejestru zabytków pismem z dnia 14.06.2007 r. wystąpił do Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków o wydanie opinii specjalistycznej w sprawie skreślenia z rejestru zabytków części obszaru miasta Kalisza, uznanego za zabytek orzeczeniem z dnia 18.02.1957 r.

W opiniach specjalistycznych opracowanych przez specjalistów z Pracowni Terenowej w Trzebinach Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z dnia 18.01.2010 r. oraz Oddziału Terenowego w Poznaniu Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z dnia 23.08 - 29.10.2010 r., uzupełnionych w dniu 18.05.2012 r. opinią Oddziału Terenowego w Poznaniu Narodowego Instytutu Dziedzictwa (dawniej KOBiDZ) ustalono, że dzisiejszy obraz miasta Kalisza zaczęto kształtować co najmniej od ok. 5 tys. lat. Źródła archeologiczne dowodzą zamieszkiwania na tym terenie wielu społeczności pradziejowych: z okresu młodszej epoki kamienia, brązu, okresu przedrzymskiego, okresu wpływów rzymskich i wędrówek ludów, wczesnego- i późnego średniowiecza oraz nowożytności. Potwierdzenie zasiedlenia w różnym czasie i różnych punktach obecnego miasta było możliwe dzięki przyrostowi źródeł archeologicznych. Rejestrowano je od końca lat 40. XX w. po lata 50. i 60. XX w., zwłaszcza we wschodniej i południowo wschodniej części miasta, w obrębie dzielnic Rajsków i Tyniec. W granicach miasta z 1957 r. znana jest lokalizacja 34 stanowisk, w tym 3 wpisanych do rejestru zabytków. Kolejne 4 stanowiska wpisane do rejestru zabytków zlokalizowane są w obecnych granicach miasta. W ramach historycznego układu urbanistycznego rozpoznano relikty zabudowy rezydencjonalnej i sakralnej na Zawodziu, pozostałości osady targowej w obrębie Starego Miasta oraz miasta lokacyjnego na terenie Śródmieścia. Ponadto, w granicach miasta z 1957 r., poza cmentarzyskiem ciałopalnym ludności kultury łużyckiej i osadą z końca okresu wczesnośredniowiecznego, zarejestrowano ślady osadnictwa pradziejowego i średniowiecznego. Odkryto je podczas badań prowadzonych w latach 80. i 90. XX wieku, w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Łącznie na terenie miasta Kalisza, w jego aktualnych granicach znajduje się obecnie 146 stanowisk archeologicznych.

Obszar miasta objęty ochroną w granicach z 1957 r. obecnie jest prawie w 100% zabudowany. W dzielnicach położonych w północno-wschodniej części miasta: Tyniec, Chmielnik i Majków, poza monumentalnym gmachem więzienia wzniesionym w 1844 r., dominuje zabudowa jednorodzinna, usługowa i użyteczności publicznej. Powstała ona głównie w 2 poł. XX w. W części południowo-zachodniej, w dzielnicy Zagórzynek, dominują budowle wielopiętrowe, handlowe, usługowe oraz przemysłowe. Teren omawianej części Zagórzynka także jest zabudowany. Z okresu rozbudowy miasta prowadzonej do końca lat 90. XX w. nie natrafiono na zabytki archeologiczne. Brak jest informacji naukowej i danych konserwatorskich o odkryciach archeologicznych. Nie natrafiono także na zabytki archeologiczne podczas budowy w latach 70. XX w. hotelu „Prosna", czy na przełomie XX i XXI w. osiedlowych obiektów sportowych i handlowych. Jedynie w ostatnim czasie (w latach 2004-2010) zarejestrowano pojedyncze stanowiska archeologiczne: przy ul. Podmiejskiej, Górnośląskiej i podczas budowy Trasy Bursztynowej (rejon ul. Południowej).

Specjaliści z Narodowego Instytutu Dziedzictwa uznali, że na podstawie dyspersji materialnych reliktów, datowanych na okres przed- i historyczny oraz faktu, że na części

3

obszaru obecnie zabudowanego nie potwierdzono istnienia materialnych śladów zabytków archeologicznych, możliwe jest skreślenie z rejestru zabytków obszaru w północno-wschodniej części miasta Kalisza, będącego częścią dzielnic Chmielnik i Tyńca. Nie stwierdzono tam dotychczas zabytków archeologicznych. Ponadto, uznali za zasadne skreślenie z rejestru zabytków obszaru w południowo-zachodniej części miasta Kalisza. Jest to teren trwale zabudowany (strefa przemysłowa, zwarte budownictwo mieszkalne, droga nr 25). Ewentualne obiekty archeologiczne zostały zniszczone w wyniku wielokrotnej ingerencji w układy nawarstwień ziemnych. Jedyne znane stanowisko archeologiczne na tym terenie odkryto przy ul. Podmiejskiej, pomiędzy cmentarzem żydowskim a Rondem Westerplatte. Teren ten jest obecnie trwale zabudowany.

W wyżej wymienionych opiniach zaproponowano ograniczenie obszaru wpisanego do rejestru zabytków, określonego w orzeczeniu z dnia 18.02.1957 r., w ten sposób, że ochronie powinien podlegać teren w następujących granicach: od strony północno-wschodniej ograniczony ulicami: Pszenną - Braci Niemojewskich – Warszawską - Aleją Władysława Sikorskiego – Stawiszyńską; od strony południowo-zachodniej wyznaczony ulicami: Częstochowską – Budowlanych – Polną – Graniczną. Zdaniem specjalistów z Narodowego Instytutu Dziedzictwa, pozostałe tereny wskazane przez Prezydenta Miasta Kalisza do skreślenia należy pozostawić w rejestrze zabytków:

Pismem z dnia 13.07.2012 r. organ prowadzący postępowanie zawiadomił o opinii opracowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, zarówno Prezydenta Miasta Kalisza, jak i w drodze obwieszczenia pozostałe strony postępowania. Pismem z dnia 6.09.2012 r. Prezydent Miasta Kalisza wniósł uwagi do ww. opinii. Zgadzając się ze specjalistami z Narodowego Instytutu Dziedzictwa co do zasadności skreślenia z rejestru zabytków wskazanych przez nich terenów, Prezydent Miasta Kalisza określił dodatkowe obszary objęte ochroną konserwatorską na podstawie orzeczenia z dnia 18.02.1957 r., które powinny zostać skreślone z rejestru zabytków, tj.:

A - w północno-zachodnim rejonie miasta Kalisza, na którym nie zaewidencjonowano stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków bądź znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (nisko położone tereny zalewowe, niepredysponowane do jakiegokolwiek osadnictwa);

D - obszar osiedli Baśniowa i Kubusia Puchatka oraz cmentarza wyznaniowego na Rypinku. Na terenie tym nie zaewidencjonowano stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru bądź znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Obszar znacznie przekształcony w wyniku współczesnej działalności człowieka. W latach ubiegłych powstały dwa osiedla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Część obszaru stanowią nisko położone łąki i pastwiska, narażone na podsiąkanie wodą;

E – obszar dawnej kopalni iłów przy ul. Tęczowej i ul. Zielonej, na którym nie zaewidencjonowano stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru bądź znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Obszar ten stanowi wyrobisko pokopalniane, a co za tym idzie, dokonane w wyniku działalności górniczej przekształcenia gruntów, wykluczają możliwość odnalezienia na tym obszarze jakichkolwiek reliktów archeologicznych.

Organ prowadzący postępowanie w niniejszej sprawie pismem z dnia 3.10.2012 r. zwrócił się do Kierownika Delegatury w Kalisza WUOZ w Poznaniu oraz do Narodowego Instytutu Dziedzictwa o ustosunkowanie się do uwag i propozycji zgłoszonych przez Prezydenta Miasta Kalisza, które zostały wniesione odpowiednio pismem z dnia 28.12.2013 r. oraz z dnia 14.01.2013 r.

4

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego zważył co następuje.

Przedmiotem postepowania w niniejszej sprawie jest uznany za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 18.02.1957 r., Kl.IV-83/2/57, *cały obszar m. Kalisza w granicach aktualnych*, ze szczególnym uwzględnieniem niżej podanych dzielnic i posesji: Tyniec – nr hip. 901; ul. Targowa; Dobrzec, Rynek 1; pl. Św. Józefa, jako posiadające wartość artystyczna, kulturalna i historyczną. W uzasadnieniu tego orzeczenia stwierdzono, że *teren m. Kalisza związany jest z licznymi zabytkami archeologicznymi, które występują na całym obszarze miasta. Dotychczasowe badania wykazały, że spotykane zabytki archeologiczne odpowiadają osadnictwu ludności kultury łużyckiej, osadnictwu lateńskiemu i rzymskiemu oraz osadnictwu i zabudowie miasta okresu wczesnośredniowiecznego.*

Orzeczenie to zostało wydane na podstawie przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r., *o opiece nad zabytkami* (Dz. U. Nr 29, poz. 265 ze zm.) Zgodnie z art. 142 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, dobra kultury uznane za zabytek na podstawie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. *o opiece nad zabytkami*, stają się zabytkami wpisanymi do rejestru w rozumieniu tej ustawy.

Zgodnie z przepisem art. 6 ust. 3 ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki archeologiczne będące w szczególności: a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, b) cmentarzyskami, c) kurhanami, d) reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Jak stanowi przepis art. 13 ust.1 ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,* skreślony z rejestru zabytków zostaje uprzednio wpisany do tego rejestru zabytek, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru zabytków nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych. Powyższy przepis prawa stosuje się do skreślenia z rejestru części zabytku, zgodnie z art. 13 ust. 2 tej ustawy.

Stosownie do wyrażonej w art. 80 Kodeksu postępowania administracyjnego zasady swobodnej oceny dowodów, organ administracji publicznej ocenia na podstawie całokształtu materiału dowodowego, czy dana okoliczność została udowodniona.

Najstarsze ślady osadnictwa odkryte przez archeologów na terenie Kalisza i jego najbliższej okolicy, pochodzą z około 8000 lat przed naszą erą - ze schyłkowych faz paleolitu. Żyła tu wówczas półkoczownicza ludność trudniąca się myślistwem oraz częściowo także zbieractwem. Źródła archeologiczne wskazują również na osadnictwo w okolicach Kalisza z epoki neolitu oraz brązu. Od około 1300-1200 p.n.e. zamieszkiwała tu ludność kultury łużyckiej, której ślady w postaci osad i cmentarzysk często odkrywane są przez archeologów. Gliniane naczynia, przedmioty z brązu, żelaza oraz cmentarzyska odnalezione na terenie dzisiejszych dzielnic miasta są świadectwem intensywnego osadnictwa, zwłaszcza w latach 700-400 p.n.e. Szczególnego jednak znaczenia - pod względem osadnictwa - okolice Kalisza nabrały w okresie przełomu er. Istniało tu wówczas wiele osad tworzących wyraźne skupisko osadnicze, zamieszkiwane przez ludność posiadającą znajomość koła garncarskiego, nowych i doskonalszych niż dotychczasowe technik metalurgicznych oraz wydajniejszych sposobów uprawy roli. Rozwojowi tego skupiska sprzyjało korzystne położenie na przebiegającym wzdłuż Prosny ważnym szlaku handlowym zwanym powszechnie bursztynowym, który

łączył wybrzeża Bałtyku z imperium rzymskim. Istnienie osady o nazwie „Kalisia" po raz pierwszy odnotował geograf, matematyk i astronom aleksandryjski – Klaudiusz Ptolomeusz w napisanym w II w. n.e. „Wstępie do Geografii", wymieniając ją wśród 8 tys. innych nazw miejscowości.

W opiniach specjalistycznych opracowanych przez specjalistów z Pracowni Terenowej w Trzebinach Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z dnia 18.01.2010 r. oraz Oddziału Terenowego w Poznaniu Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z dnia 23.08 - 29.10.2010 r., uzupełnionej w dniu 18.05.2012 r. przez Narodowy Instytut Dziedzictwa stwierdzono, ze obszar miasta objętego ochroną w granicach z 1957 r. obecnie jest prawie w 100% zabudowany. W dzielnicach północno-wschodnich: Tyniec, Chmielnik i Majków dominuje zabudowa jednorodzinna, usługowa oraz użyteczności publicznej, realizowana od lat 60. XX wieku do końca XX wieku. Część południowo zachodnia objęta ochroną konserwatorską na podstawie orzeczenia z dnia 18.02.1957 r. w dzielnicy Zagórzynek zagospodarowana jest budynkami wielopiętrowymi, handlowymi, usługowymi oraz przemysłowymi. Podczas rozbudowy miasta nie natrafiono na zabytki archeologiczne.

Należy zatem stwierdzić, że wartość naukowa omawianego obszaru jako zabytku archeologicznego, zawierającego m.in. pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska i relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych. Zachodzą zatem okoliczności określone w przepisie art. 13 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pozwalające na skreślenie tego obszaru z rejestru zabytków.

Odnosząc się natomiast do propozycji Prezydenta Miasta Kalisza, zawartych w piśmie z dnia 6.09.2012 r. dotyczących skreślenia z rejestru zabytków obszaru oznaczonego lit. A, zlokalizowanego północno-zachodnim rejonie miasta Kalisza, obejmującego część dzielnicy Majków, Piskorzewie, Ogrody należy podkreślić, iż obszar ten położony pomiędzy rzeką Prosną a Kanałem Bernardyńskim stanowi fragment doliny Prosny i jest w znacznym stopniu niezabudowany. Do niedawna nie zarejestrowano w tej części Kalisza stanowisk archeologicznych. Jednakże ostatnio, kilkaset metrów w kierunku północnym od tego terenu odkryto nieznane do tej pory, unikatowe grodzisko wczesnośredniowieczne, pochodzące z lat 20. X wieku. W związku z powyższym, zespół archeologów z Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej dokonał w tym roku rozpoznania terenowego obszaru pomiędzy ww. grodem i grodem na Zawodziu, w tym wskazanego do skreślenia z rejestru zabytków przez Prezydenta Miasta Kalisza obszaru oznaczonego lit. A. Odkryto kilkadziesiąt nowych stanowisk archeologicznych i luźnych znalezisk (w większości monety cesarzy rzymskich) o dużej wartości naukowo-badawczej. Obiekty te zostaną ujęte w gminnej ewidencji stanowisk archeologicznych miasta Kalisza. Mimo istniejącej obecnie zabudowy jednorodzinnej i willowej oraz ogrodów działkowych nadal jest to teren potencjalnej archiwizacji źródeł archeologicznych.

W odniesieniu do propozycji skreślenia z rejestru zabytków części południowo-wschodniej omawianego zabytku, oznaczonej w piśmie Prezydenta Miasta Kalisza lit. D obejmującej dzielnice Rypinek, Rajsków i część Tyńca należy wyjaśnić, że są to obszary, na których zlokalizowane są obiekty archeologiczne o dużych wartościach naukowych, historycznych i krajobrazowych, Znajdujące sią tam tereny o luźniejszej zabudowie to miejsca, na których możliwe jest odkrycie kolejnych obiektów archeologicznych.

Natomiast odnosząc się do wniosku o skreślenie z rejestru zabytków obszaru oznaczonego przez Prezydenta Miasta Kalisza lit. E., obejmujący wyrobisko pokopalniane

6

dawnej kopalni iłów, w miejscu którego funkcjonuje zbiornik wodny, oraz osiedle mieszkalnictwa jednorodzinnego „Budowlani", powstałe w latach 80 i 90. XX wieku, należy uznać, iż jest on zasadny w części dotyczącej zlokalizowanego na tym obszarze zwartej zabudowy ww. osiedla mieszkaniowego. Wprawdzie należy zgodzić się z Prezydentem Miasta Kalisza, iż z uwagi na dokonane przekształcenie gruntów wyrobiska pokopalnianego, wpis do rejestru zabytków tego terenu jest bez znaczenia dla ochrony dziedzictwa archeologicznego, niemniej należy zauważyć, iż oprócz tych wyrobisk, omawiany obszar zajmuje luźna zabudowa usługowa, punktowo występująca zabudowa mieszkaniowa lub obszar niezainwestowany, towarzyszący ww. reliktom dawnej kopalni iłów. Są to miejsca, na których możliwe jest odkrycie kolejnych obiektów archeologicznych, przy czym zgromadzony materiał dowodowy w sprawie takiej sytuacji nie wyklucza.

W tym stanie rzeczy należało orzec jak w rozstrzygnięciu.

Od niniejszej decyzji nie służy odwołanie, jednakże strona niezadowolona z decyzji może zwrócić się do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji, stosownie do przepisu art. 127 § 3 Kodeksu postępowania administracyjnego.

Załącznik do decyzji
-plansza graficzna

MINISTER KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO *3*

Z up. MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
SEKRETARZ STANU
GENERALNY KONSERWATOR ZABYTKÓW
Piotr Żuchowski

Otrzymują:

1. Prezydent Miasta Kalisza
2. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
3. Kierownik Delegatury w Kaliszu WUOZ w Poznaniu
4. strony postępowania administracyjnego

(doręczenie w drodze obwieszczenia zgodnie z 49 Kpa i art. 94 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)

Z up. MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
SEKRETARZ STANU
GENERALNY KONSERWATOR ZABYTKÓW
Piotr Zarembski
Załącznik do decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego DOZ-OAiK-6700-310-2/12-13 [KD] z dnia 29. LIS. 2013
obszar m. Kalisza w granicach aktualnych, uznany za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 18.02.1957 r., pozostawiony w rejestrze zabytków
część obszaru m. Kalisza w granicach aktualnych, uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 18.02.1957 r., skreślona z rejestru zabytków decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego DOZ-OAiK-6700-310-2/12-13/ [KD] z dnia 29. LIS. 2013

15. ANEKS NR 5.
CZĘŚĆ GRAFICZNA – ZABYTKI NIERUCHOME

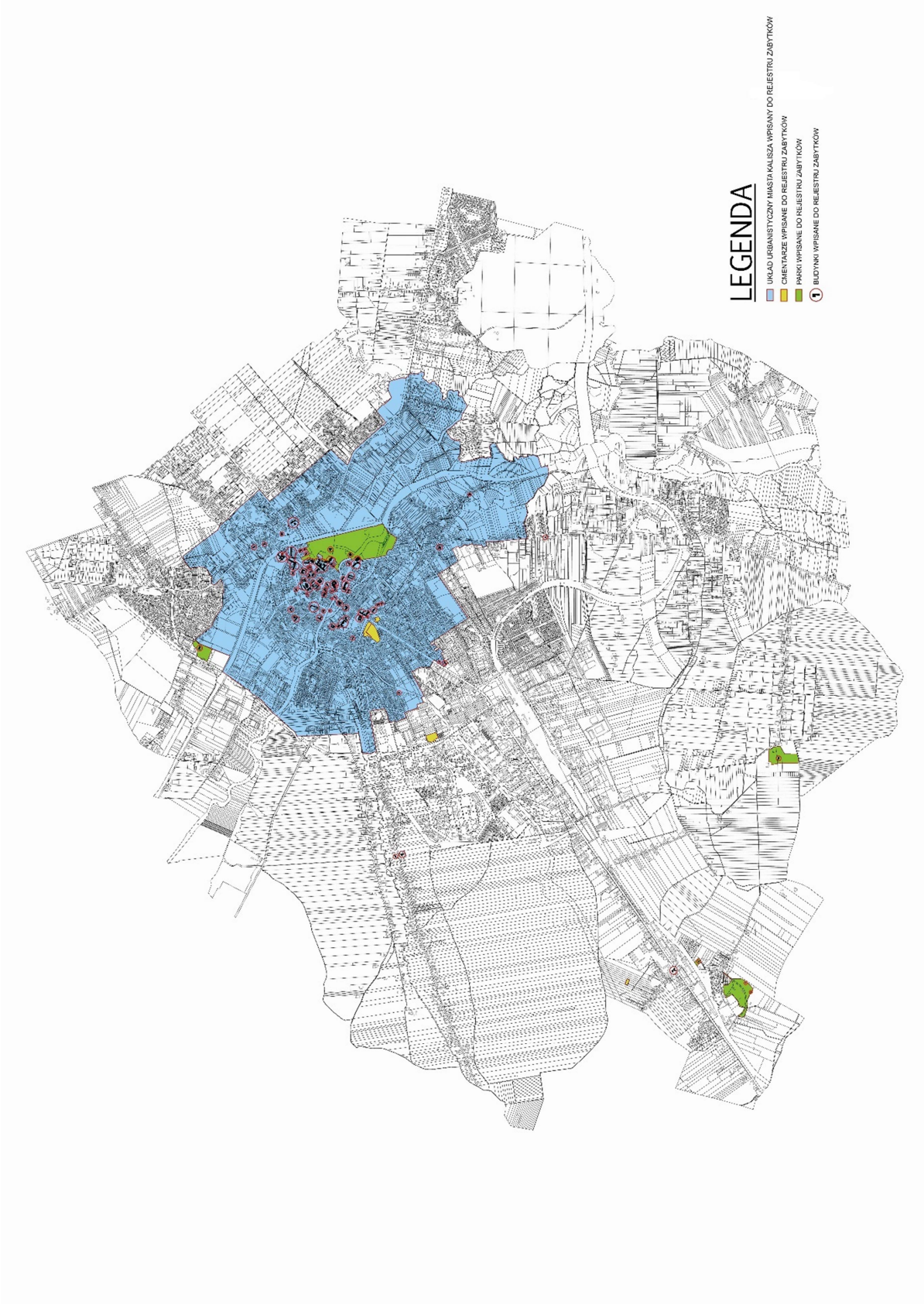

16. ANEKS NR 6.
CZĘŚĆ GRAFICZNA – ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

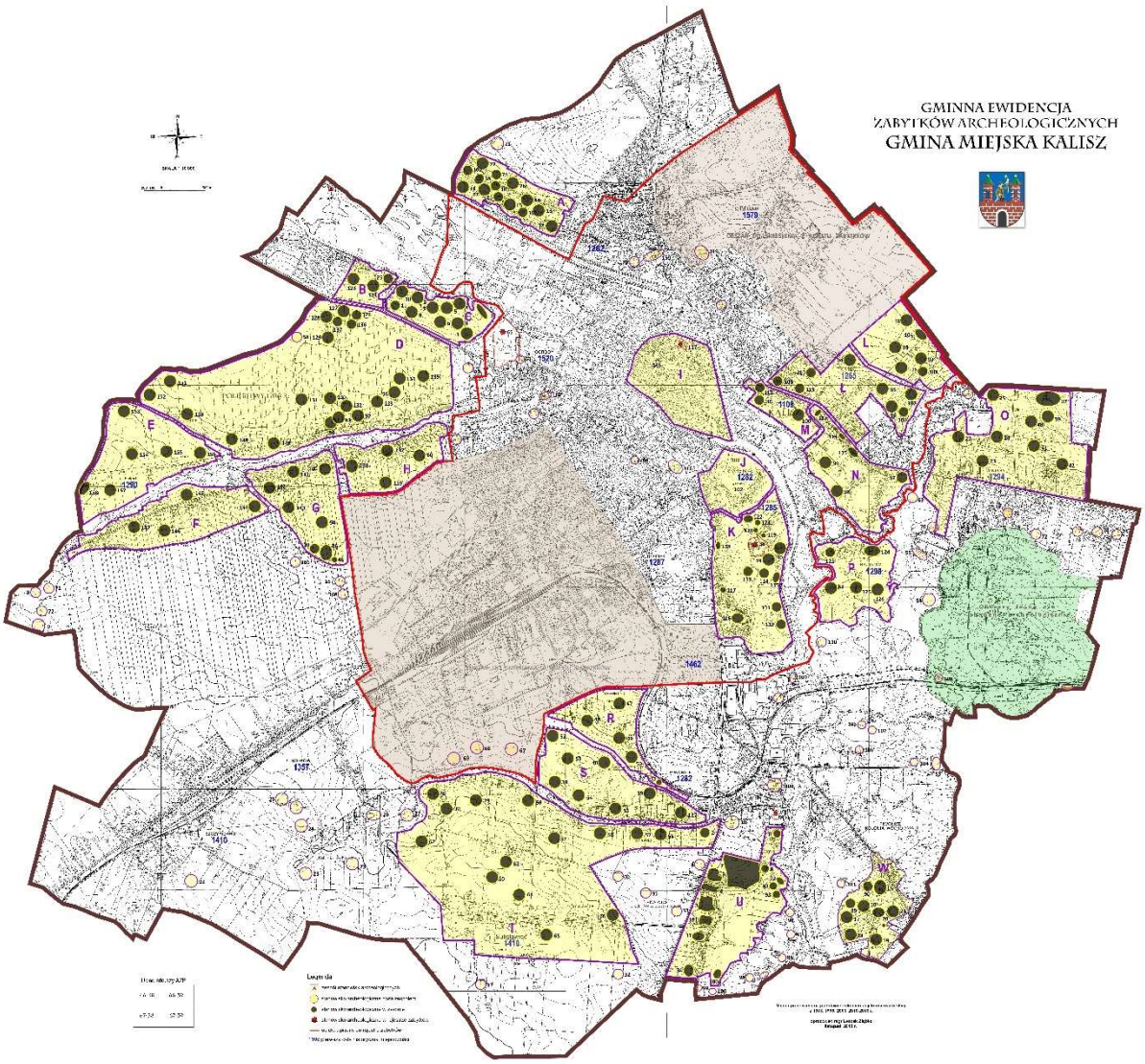

Legenda

- A zespół stanowisk archeologicznych
- stanowisko archeologiczne poza zespołem
- stanowisko archeologiczne w zespole
- stanowisko archeologiczne w rejestrze zabytków
- obiekt wpisany do rejestru zabytków
- 1108 pierwsza data historyczna miejscowości

Przewodniczący
Rady Miasta Kalisza
/.../
Tadeusz Skarżyński

Uzasadnienie

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2021-2024

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz.1372 z późn. zm.) do zadań własnych gminy należą sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710 z późn. zm.), która wprowadza obowiązek sporządzania na okres 4 lat programów opieki nad zabytkami przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne.

Po zakończeniu okresu obowiązywania „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020", Prezydent Miasta Kalisza sporządził projekt „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2021-2024" i przedłożył go do zaopiniowania Wielkopolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków 31.12.2021 r. pozytywnie zaopiniował „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2021-2024".

Ponadto realizując obowiązek wynikający z art. 48 ust. 5 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz U. z 2021 r. poz. 247 z późn. zm) Prezydent Miasta Kalisza wystąpił do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Poznaniu oraz do Wielkopolskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Poznaniu z wnioskami o uzgodnienie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2021-2024. Do Prezydenta Miasta Kalisza wpłynęły pisma Wielkopolskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego (8.02.2022r.) oraz Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu (9.02.2022) z uzgodnieniami odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2021-2024.

Spełnione zostały ustawowe wymogi do przedstawienia uchwały w sprawie przyjęcia przez Radę Miasta Kalisza „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2021-2024".

Mając na uwadze powyższe, przyjęcie przez Radę Miasta Kalisza niniejszej uchwały jest uzasadnione.

Prezydent
Miasta Kalisza
/.../
Krystian Kinastowski